

TEOSÉ

TEOSÉ

Johann Sirlisto
TEOSÉ

Almond
9-12-55

Juhan Sütiste

TEOSED

1

Eesti Riiklik Kirjastus

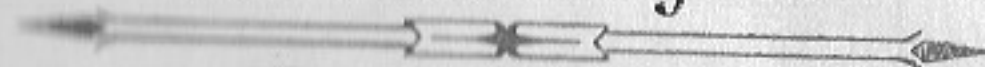
TALLINN 1955

Juhan Sütiste

LUULETUSED

Eesti Riiklik Kirjastus

TALLINN 1955

KOOSTANUD
Paul Rummo

KUNSTILISELT KUJUNDANUD
A. Koemets

AUTORIORTREE PUUGRAVÜÜRIS TEOSTANUD
E. Kollom

Paul Rummo

SAATEKS

Käesolev väljaanne on esimene katse anda ulatuslik koond-ülevaade Juhan Sütiste loomingust mitmes žanris.

«Teoste» esimene köide koondab Sütiste lühemad ja pikemad luuletused kümnest luuletuskogust ja paljude ajakirjade-ajalehtede veergudelt.

Teises köites ilmuvad autori poeemid (peale poemi «Haamer» ja mõne poeemitaolise pikema luuletuse, mis kronoloogilise järjestuse huvides on paigutatud esimesse köitesse), valik publitsistikat (artiklid ja reisikirjad) ja dramaturgia. Köite lisas avaldatakse rida Sütiste viimastel elukuudel kirjutatud, kuid lõpetamata jäänud teoseid ning kavandeid.

«Teostesse» on koondatud põhiline osa Juhan Sütiste loomingust. Selleks on koostamisel läbi töötatud peale Sütiste eri raamatutena ilmunud teoste palju koguteoseid, perioodika aastakäike ja kirjaniku säilinud käsikirjad. Valik haarab kõik sellised teosed, millel koostaja hinnangut mööda tänapäeva lugejate seisukohalt on teatav kirjanduslik või kirjanduslooline väärtus. Kuna suur osa meie mineviku perioodikast on veel bibliografeerimata, siis on võimalik, et edasine uurimine üksikuid väärtuslikke Sütiste teoseid veel päevavalgele toob.

Kuid käesolevale väljaandele tuleb ikkagi läheneda valikkogumõõdupuuga. Luuleosast on ideelis-kunstilistel kaalutlustel välja jäetud väike osa eri kogudes ilmunud luuletustest ja üks poem. Publitistika osas on valik kitsam. Sütiste esines väga sageli ja väga paljude perioodiliste väljaannete veergudel kirjanduslike artiklitega, vestetega, poleemikaga, kujutava kunsti, teatri- ja kirjandusteostereetsensioonidega. Nagu see kodanusaegsele perioodikale omane, on ka Sütiste need palad sageli üsna pinnapealselt kirjutatud. Pealegi on selliste kirjutuste enamiku probleemid nüüd juba vananenud

ega paku enam huvi lugejate laiadele hulkadele. Teises köites avaldatavad artiklid ja reisikirjad moodustavad väikese, kuid tuumakama osa Sütiste rikkalikust publitsistikast. — Sütiste dramaturgilisest pärandist on siin kasutamata jäetud üks väheütlev näidend.

Üksikud teosed on autori poolt esmatrükis ilmumisel dateeritud, need daatumid säilitatakse ka siin. Nurksulgudes [] aastaarvud eri kogudes ilmumata teoste puhul tähistavad nende esmatrüki aega perioodikas.

Keeleliselt on avaldatavaid töid, eriti varasemaid luuletusi, lähendatud tänapäeva õigekeelsuse normidele.

Koostaja

JUHAN SÜTISTE

LUULE

10. veebruaril 1955 möödub kümme aastat Juhan Sütiste surmast. Kümme aastat puhkab laulik Tallinna Metsakalmistu mändide all, kuid ta luulepärandi paremik ei ole midagi kaotanud oma aaretest, kull aga vastupidi: me oleme hakanud selgemini nägema selle püsivat ajaloolist väärtust. Nüüd võime juba julgesti väita, et kui suured plahvatusid Sütiste kodanliku perioodi mõnede teoste eksimused ja vead, ta loomingu tugeva külje moodustab rahva elu õige mõistmine ja kujutamine, realistliku meetodi jõuline rakendamine ja kaitsmine, nõukogude luule andekas rajamine. Ta on kõige silmapaistvamaks vahekujuks meie kaasaja luuletajate ja mineviku luule progressiivsete traditsioonide kandja Juhan Liivi vahel. Mööduda Sütistest eesti kirjandusloos on sama võimatu kui katkestada kirjanduse pidevat arenguprotsessi või hüljata minevikupärandi tähtsust kaasaegse kultuuri loomisel. Juhan Sütiste luule on muutunud klassikaks, mille nõrkusi ja puudusi tuleb arvestada ja mõista, kuid mitte enam häbeneda. Käesolev kogu püüab anda arvestatavalt võimalikult laiema valiku luuletaja töödest, jättes välja vaid väheste osa kodanliku ideoloogia mõjudest rikutud teoseid. Arvestades nõukogude lugeja suudab ise õigesti hinnata kogus ära toodud teoste väärtust, meie ülesanne oleks vaid kõige põgusama pilguga tunda luuletaja loomingulist arenguteed ja piirduda üldiste, põhiliste hinnangutega.

*

Juhan Sütiste (Johannes Schütz) sündis 28. detsembril 1899. aastal Tartumaal Tähtvere vallas Kure talus maaproletaarlase-puusepp perekonnas. Oma isast räägib tulevane luuletaja, et see oli spetsiaalsete protsesside «Vaevamägede mailt», kes rasket tööd rühmas «haldajate ajast» alates, kuna tasuks vaid «hulle juukseid koorida».

Kümnes tüütavast sõrmes
oli tema külv ning lõikus —
aga sellegi viis.
Ta otsis kaitsust ja õigust,
kuid ikka oli nõrgem,
ja muresid uputas viin.
(«Vaevamägede mailt»)

Suure hingesoojusega kõneleb poeet ka emast.

Hing hellaks su puret eluvintsutust
ja silmad, mis valvand öid sulgumata, —
ju tühjad oma õnne unistust —
sest paremad päevad jäid sulle kõik tulemata...
(«Tagasipöörang»)

Leivamured hakkasid varakult rõhuma ka tulevast luuletajat. Kaheksa-aastaselt läks ta juba talu karja ning teenis leivarahaga ajalehe müümisega õppetöö kõrval algkoolis Tartus, kuhu perekond elama oli asunud. Ka õhtugümnaasiumi suutis ta lõpetada ainult sellepärast, et teenis endale elatist kellassepatööga, et teda aitasid «elurõõm ja kümme küünt».

1923. aastal astus Sütiste Tartu ülikooli, mida tal aga aineliste raskuste pärast ei õnnestunud lõpetada.

Üldhariduslike õpingute kõrval huvitasid Sütistet veel joonistamine, sport ja hiljem lavakunst. Spordi alal saavutab ta märgatavaid tulemusi odaviskes. Pärast näitekunstkursuste lõpetamist mängib ta edukalt kaasa Tartu teatris ja töötab kolm aastat (1934—1937) õppejõuna Tartu teatrikoolis. Huvi teatrikunstiga vastu ja sellealased teadmised võimaldasid tal 1938. aastal asuda Tallinna Draamateatri dramaturgi kohale ja kirjutada rea näidendeid.

Sütiste elukoolidel on mõndagi ühist Maksim Gorki ülikoolidega ja umbes samalaadne on nende mõju luuletaja loomingule ja ta maailmavaate kujunemisele. Siira pojaarmastuse oma vaevatud ema ja tööorjast isa vastu kandis ta üle kogu töörahvale ning see hingesugulus ei lasknud kunagi kaduda silmist kahe leeri olemasolu ega nende vahelisi piirjooni. Suutmata tõusta klassiteadliku revolutsioonilauliku tasemeni, jäi ta kodanliku klikivõimu lõpuni rahva sõbraks-humanistiks, kelle kohta käib lauliku eneseiseloomustus:

Ta kasvatajaks oli elu karmus,
ta juhiks põlisvabaduse ihk.

Et mõista Sütiste kodanliku aja loomingut, on vaja meenutada olukorda, kus see algas ja kulges.

Sütiste luuletajate algab kahekümnendate aastate esimesel poolel, mil eesti kodanlusele läks ajutiselt korda maha suruda töörahva vabadusvõitlust, hukata väljapaistvamad proletariaadi juhid ja suruda sügavale põranda alla kommunistlik partei. Verejanniline kodanlik klikk ei leppinud seejuures ainult poliitilise ja majandusliku reaktsiooniga, vaid asus pealetungile ka ideoloogilisel rindel, eesmärgiga likvideerida inimeste teadvusest kommunism. Keelanud revolutsioonilise kirjanduse, andis ta sel eesmärgil kõige laiemat trükkivabaduse kirjanikele ja nende rühmakestele, kes avalikult ülistasid kurikuulsat «ise-seisvust» või vähemalt vaikimisega ilmutasid leplikkust kodanluse kuritegude suhtes. Loomulikult asus kodanlik intelligents, kes juba

1903. aastast saadik revolutsioonidele selja oli pööranud, innukalt kodanluse teenistusse. Ta oli ammu kogenud, et ühiskondlikke pahe-sid paljastav kriitiline realism teenib rahva huve, ja seepärast oli uute autoriteetide esimeseks ürituseks sõjakäik realismi vastu. Seda tehti juba äraproovitud «Noor-Eesti» uusromantismi lipu all. Üksteise järel sündisid «Noor-Eesti» järglased, kirjanduslikud rühmitised nagu «Itarus», «Tarapita» jt., kes hoolimata näilisest erinevusest propageerisid kodanlikku natsionalismi, formalismi ja estetismi. Kirjanduselt püüti võtta ta suurim ülesanne — olla rahva valgustajaks. Ühiskondlike probleemide juurest, kui need ei sisaldanud kehtiva korra ülistamist, kutsuti kirjanikke kitsaste subjektiivsete elamuste juurest, õhutati kopeerima naturalistlikke olustikudetaile, nokitsema plüüsraamide või fantastiliste sündmuste kallal, mis kokkuvõttes moodustas elu, oli töötajate pimestamise vahendiks.

Rühmiti idealistliku esteetika, formalistliku stilistika ja poeetika juurutamisega käis agar «keeleuuendamine», mis teenis sama eesmärki — kultuuri loomist «valituile».

Oli vaja omada suurt meelekindlust ja armastust rahva vastu, et mitte alistuda kodanlik-dekadentliku kirjanduse rünnakutele ja truuks jääda realistlikule meetodile. Sütiste teene seisab selles, et ta dekadentide aastakeerisest kõige puhtamana välja tõi kriitilise realismi lipu, ehkki seejuures korduvalt komistas.

Sügavast kaasaelamisest töörahva võitlusele annavad tunnistust juba esimesed Sütiste luuletused «Verisel ajal» ja «Punane mälestus» ajakirja «Murrang» 1921. a. 3/4. numbris. Tõsi küll, need on alles algaja teosed, sellest tulenevate puudujääkidega, kuid autori humanism hoiab ei tehta vähimatki kahtlust. Erinevalt tolleaaja paljudest «hüsterilistest» «ajalauludest» nimetatakse siin rahva rõhujaid nende nimega:

hing hinge järel kisti kehast valla,
kui valgeid tervitas mu kodulinn.
(«Punane mälestus»)

Tähelepanvõetava luuletuse põhikoestik on realistlik, kujundus piltlik, emotsionaalne («kramp liskus oigajal, tal käkrus sõrm»).

Muutus aga seitsme aastat, enne kui noor luuletaja astus lugeja ette oma esikõnega «Rahutus» (1928).

Luuletuskogu nimetus iseloomustab õigesti selle ideelist sisu. Poeet ei saa olla rahulik ühiskonnas, kus valitseb võrdõigusetus, ülekohtus.

Meie plüüsraamide mälestussambaid ja asetame pärgi,
ent oleme unustanud tänavad, kus üksed näljast lahti kist, —

kirjutab ta luuletuses «Leib, rist, inimene».

Rõhumine sünnitab eesti töörahva vastupanuliikumise, ja Sütiste tervitab seda oma luulega. 1917. aastat nimetab ta Pühaks (suure tähega), töörahva jõudu aga «õiglase nõuete rammuks», mille ees «tõusikute paraad on ainult — komöödia» («1. V 1927»).

Luuletuses «Jõuluöö» püstitatakse revolutsiooniline loosung:

Hei!

sepp, kingsepp, rätsep, voorimees, montöör,
poesell, veduri- ja autojuht, päevatööline, ketraja,
kolaviku muusiker, kündja, tsirkuse žonglöör,
ole, kes eales oled — kerjus või mustusevedaja,
kummardand olete kas teie Buddhat, Kristust, Jahvet või Baali —
täna laulame kõik koos Internatsionaali!

Vana maailma purustamise paatos, proletaarne internatsionalism, jumalavastane mäss ja isegi oraatorliku intonatsiooniga vabavärs on selles luuletuses väga lähedased Majakovskile.

Teoste kõrval, mis otseselt kajastavad töörahva revolutsioonilist võitlust, sisaldab «Rahutus» rohkesti töötava inimese elu- ja olustikupilte, mille kapitalismivastane tendents ei lase endas kahelda («Avang», «Tagasipöörang» jt.). Tsükkel luuletusi armastatud tütarlapse surmast rõhutab selle taustal veel enam autori rahulolematust ja teeb ta tunded sügavalt inimlikeks, usutavateks.

Erutatud mõtteile ja tundeile on leitud sobiv, vaheldusrikas vaba-
väärsivorm ja tolel ajal novaatorlikud «irdrüümid».

Kuid samas luuletuskogus on esitatud ka need teosed, mis kõnelevad autori maailmavaatelisest ja kunstilisest küündimatusest paljude tähtsate ühiskondlike probleemide käsitlemisel. Kahe leeri olemasolu tollaegses Eestis tõlgitseb Sütiste kui «ilmavalu haru», kui ebameeldivat paratamatust ja kaldub otsima oma ideaali «vahel kahe leeri». Ahmane arusaamine k'assivõitlusest ei luba tal mõista eesti töörahva ja Nõukogude armee vastu peetava klassisõja olemust, mida ta idealiseerib «vabadussõjana» nii mõneski oma luuletuses ja poeemis, sealhulgas ka põhiliselt tugevas ja muus osas kaasaega õigesti kujutavas poeemis «Leib, rist, inime». «Kolmanda tee» väikekõdandlik väärfilosoofia nüris seega tunduvalt Sütiste luule revolutsioonilist teravust ja sai ta hilisemas loominguks aluseks rohkearvulistele «apoliitilistele» värssidele.

Lõivumaksmine idealistlikule filosoofiale viis paratamatult ka kunstilistele mõõnadele: rütmiline räskepärusus, inversiooniga kooritud lause, -n-lõpu tarvitamine séesütlevas käändes jne. Luuletuskogu ei ole vaba ka mõningaist laenatud intonatsioonidest. Peale eesti luuletajate matkimisjälgede leiame siit näiteks Aleksandr Bloki stiilelemente. Nii rütmiliselt kui meeleoluliselt on suguluses Bloki poeemide «Kaksteist» näiteks sellised read: «Ah, ah — koera ilm! Nurgal ainus tulesilm».

Kuid ometi ei ole õigus tolleaegsel luuletuskogu arvustajal H. Visnapuul, kui ta väidab, et see raamat on «eelkäijate luuletajate radadel nii sisult kui vormilt» («Looming» 1929, aprill). Eelkäijateks peetakse siin Suitsu, Semperit ja... Visnapuud. Sütiste luule nende jälgedesse kiskumine tervikuna oli omamoodi võitlusviis, sellega püüti hävitada juba eos igasugune realistlik element kirjanduses. Sütistele oli laulmine töötavast inimesest laulmiseks sellest, «mis sulle

kallia, kust põlvnenud, sündinud kellest». Kallist ei saa laulda üksikult, külma südamega, vastutustundetu muretusega, ülbe üleolevuse, see asjaolu muutis Sütiste luule printsiipiaalselt erinevaks dekadeeritud loomingust, hoolimata paljudest vormilistest ja isegi temaatilisest kokkupuudetest. Visnapuu vaenulikkus Sütiste vastu tugines sellega «suusromantismi» ja kriitilise realismi vaenulikkusele. Mitte asjata ei tõstnud seesama Visnapuu oma arvustuses aasta prima luuletusena esile M. Underi luuletust «Päale vihma», kus «lehte ja naate vahel pääsi kõnnivad noore jumala jalad» ja «süda veel toona kui surmud lind, mis langemas abitult põhku». Toepoolest, Sütiste ei

«Rahutusele» järgnenud kolmes luuletuskogus — «Peipsist me-
rents» (1930), «Maha rahul» (1932), «Kaks leeri» (1933) — jääb
põhiline autori demokraatlikkus, kuid värss muutub üha lihtsamaks,
väljendusrikkamaks, realistlikumaks. Poet saavutab meisterlikkuse
tahtes, kus tarbetuks osutuvad ilusad sõnad ja kujundid, kui nende
taga ei peitu reaalsed ilu. Ta hakkab üha selgemini nägema ilu loova
hümnis ühis, ja teistele hall argipäev saab talle ammendamatuks aine-
allikaks. Puudu jääva romantilise creduse ja tundesügavuse kompen-
satsioonid seerjuures teoste lai eepiline haare, üksikasjaline kirjeldus või
kujundite loogikasse, mille jälgimine on usaldatud lugejale.

Näitlasi ei seegi Sütiste tööga mingit moraali. Teda huvitab see pehne kui tüütuva inimese eluavalendus ja meisterlikkuse akt, mida kunagi ei ole hinnanud rahva rõhujad ega nende kirjanduslikud ühised mitte otseste paraad, vaid rätsep, kes «õmbleb ristijalu», «sestukaupa! setukaupa!», kirjakandja, kes «võtab ühe rüüsta alla, ja teised töönimesed («Läbi töötavate täna-
päevaste ja ühiskonnakorrale ja esteetikale.

«noored jumalajalad» või kuulsime, kõlasid Sütiste esteetidele. Toome vaid

Ja kui parajasti söetõrde
pääle tõrkab liirtsõrme —
kolksahtades lahti uksed
viskab elatanud sepp...
...Noorem lõmmest ääside teeb lõkke,
tõstah tõrrest siia märgi,
kergeti vutab lõõtsatuul.
Kerelik lakke auru, nõge,
tahmuh mütsilott ja suu.
Tasa viilistades teine,
hoitud sahtli kehva eine,
viilib kohviveskil' vastset võlli.

Midagi taolist eesti luule varem ei tundnud. Ei ole mingit kahtlust, et see otse protokolliline tööluule oli kriitilise realismi omapäraseks vastupanuvormiks võitluses dekadentliku ilutsemise ja veiderdamise vastu. Kuid Sütiste tabas ka teist kärbest. Ta andis teadlikult või alateadlikult hoobi kulaklikele tööeestluse propagandistidele, kes «tööinnu» virgutamisega palgasulaseis ja peremeeste püüdlikkuse poetiseerimisega taotlesid sulaseid ja peremehi viia ühe mütsi alla, teadagi kelle huvides. Mõni aasta hiljem kirjutas sellest Sütiste väga tabavalt poeemis «Viljad ja veed»:

Nüüd tööd ja higi pikalt-laialt
peab kütma laulik, eit ja taat,
sest kabinetidemokraat
võib üksi olla laisk ning maias.
Ja ühemütsi mõtteränd
võib venitada vintskeid ridu,
et rukkipeks on laulupidu
ning heinategu kandlemäng.

Nagu nägime juba varem tsiteeritud luuletusest, on autor kaugel töö idealiseerimisest kapitalistlikus ühiskonnas. Realistlikke tööpilte kõne all olevais luuletuskogudes täiendavad ja süvendavad meisterlikud tööinimeste üksikportreed. Need on vana voorimees samanimelisest luuletusest, lauliku isa — põline töömees («Vaevamägede mailt», «Lihtsalt»), keldrikorteris hääbuv laps («Must vanker»), õnnetult hukkunud uljas poisike («Rüeblik») jt. Kapitalistliku ühiskonna ohvritena on nad kõik joonistatud nii, et iga pintsli tõmmet süüdistab seda korda ja sisendab mõtteid uuest, õiglasest elust. Meenutagem kas või keldrikorteri tüdrukut «Mustast vankrist»:

Uht jalga lonkas — inglisevest puret,
kuid sasijuukseis lehvis elulust.
Peensääred päiksest punased kui kurel,
hall vammus seljas, nagu nutust must.

Selles napsionalises värssportrees on «iseseisvuse ikke all» vaevleva eesti töörahva kogu tragöödia: alatoitus (peenest sääred, rahhiidist puretud jalg), vaesus (hall vammus), piin ja mure (nagu nutust must). Samal ajal aga ei kustu isegi väikeses vaevatud tütarlapses lehviv elulust. Me tajume, et ta ei hukku mitte mõne juhuliku õnnetuse või haiguse tõttu, vaid et ta elu murtakse vägivaldselt. Sasijuukseis lehviv elulust, olles äärmiselt realistlik ja konkreetne, muutub sümboliseks vihjeks rahva jõule, mis ennustab paremat tulevikku. Sellest on tingitud luuletuse asjalikult rahulik jutustuselaad ja kurva elupildi optimistlik alatoon.

Kõige eredamaks näiteks Sütiste realismist on aga luuletus «Riigilipu all» (kogust «Maha rahu!»). Töörahva rõhumine kodanlikus Eestis tunakse siin esile tüüpilise tänavapildi kaudu, mida luuletaja eriti harrastab. Luuletuse sisu on lihtne:

Lämmatavalt kuumal juulipäeval «oma äsjavärvit maja ees / seisab
püstitav kõrtsimees». Maja chib riigilipp ning selle alt kostab kroo-
katsunud maatri kaebus:

— Tuln palga järgi...
Süüdata lapsed... Kodus haige on naine.
Ise kukkusin redelilt,
parem külg on põrand.

Vastuseks kõrtsmik ainult «kõgiseb vaevu», ja ta vedel keha «lõdi-
suhaga nurga taha. Riigilipu alt kihutab läbi autode rida, kus istuvad
pildid riigipea, papid, kindralid ja lilletet daamid. On kuum.
Luuletus lõpeb värssiga:

Ohtul löi pilne Oleviste torni.

Nagu me näeme, seisavad siin silm silma vastu kaks leeri: töö-
rahvas krookatsunud maatrina ja ta rõhujad kõrtsmikust kuni silindri-
st riigipeani. Nende vahel veel ei ole kokkupõrget, kuid selle para-
matuse on ilmselt. Me tajume neid kõrgpinge voolu kahe poolusena
ja sümbolise pilne ennustab muidugi revolutsiooni. Looduse süm-
boolika on rakendatud autori idee teenistusse suure meisterlikkusega.
Töörahva talumatult rasket olukorda rõhutatakse kuumusega:

Oli lämmatavalt kuum.
Ei olnud pilvi ega tuuli.

Kuid mõte, et ühiskond ja rõhumine tekitab paratamatult vastupanu,
on ilmselt ilmselt, mis järgneb sunnusele ilmale («Äikest ähvardas
töörahvas»). Teatud mõttes on sümbolised ka olustik ja tänavapildid. Kõrtsmiku koeldumist maksta tööliste palka me tajume kui
ühiskondliku vägivalda selle tõttu, et kõrtsmiku kohal lehvib riigilipp,
mis on paradiisne võimumehe. Me oleme veendunud, et kuni
kõrtsmik lipp, jäävad püsima kurnamine ja vägivald. Et sini-must-
valge lipp pole rahva lipp, sellele vihjab sõna «kästi»: «Riigilipud,
millest meie ei taha» — longus päi pööninguult ripuvad». Autori rõhutamise kurnajatesse saab meile selgeks nii kõrtsmiku vasti-
kust protestist kui sõnadest, millega kõneldakse ta tegevusest: «lõdi-
suhaga nurga taha».

Ohtu väljendada oma ideid tüüpiliste nähtuste kaudu on luule-
taja suu loomus. Esikogus me kogesime seda veel harva. «Rahu-
tunne» piken luuletus «Leib, rist, laime» oli vaid mõtiskelu öises
hinnas, mitte hääle. Protest kurnajate vastu ei väljendunud siin
kaugeltki nii jõuliselt kui luuletuses «Riigilipu all». Isegi üleskutset
tunda internatsionaali või võtta kodanluse palja õrritamisenä:
kõrtsmiku pilt omaste võetuna revolutsioonilisi mõtteid ei sisen-
danud («Jõuluse»). Nüüd lugeja ei vaja autori loosungeid, ta teeb
hõlpsalt sündmusest õiged järeldused ka siis, kui luuletaja «mõtted
kiskusid rist ja risti», nagu kõneldakse lõppstroofis.

Tööraha võitlust rõhujate vastu käsitatakse ka mitmes teises tolleaja luuletuses. Kõige jõulisemad neist on «Matus» ja «Kindlustajad». Suure hingesoosusega kõneleb luuletaja revolutsionääri punasest matusest. Hoolimata kodanlaste «julmadest sõnadest» — «Raipe viskamä peaks aia taha» — paljastab luuletaja pea «selle põrnu, selle eema pärast». Jõekalda kindlustamist kujutatakse aga proletariaadi jõu ja klassiteadvuse sümbolina. Töö muudab kindlustajate mõtted punasteks nagu liiv, millest ehitatakse valli, ja luuletaja usub, et juba homme võidakse vajada enesekaitse valli, barrikaade. Peatselt saabuvale revolutsioonile vihjab luuletuse lõpp:

Kiirusta, kiirusta, vagonettide lögin,
juba ragiseb jõgi.

Tähelepandav on Sütiste maaelu-aineline poeem «Haamer» (kogus «Kaks leeri»). See on teos sügavast kriisist põllumajanduses, mille töid kaasa Eesti «iseseisvus», maa kunstlik lahutamine Venemaa turgudest ja klikivõimu peremehestamine.

Poeemi sündmustik on lihtne. Peipsi äärde ilmub käesoleva sajandi esimesel kevadel uus põlisest talupojasoost peremees Juhan Mugur, et rajada siin oma majapidamist. Algab ränk töö. Karujõuga peremees

kahtejõudu ise rabas,
suviine ähkiis sabas,
kiskus kõrb ja kaksas hall.

Kui kümmeaastat on «tunnist tundi rühit, / ora taga, teine tules», võib Mugur uhkustada:

Siin on jõukust, siin on raha,
siin kui roogu viljakõrsi,
siin on reas lihatõrsi...
neli hoost võib vaole saata.

Maailmavaatelt on Mugur veendunud tsaaripooldaja — põhimõttega: «Ära puutu keisri käsku, / ära jaga võõra vara, / olgu elu hää või halb». Saabub revolutsioon, millele peatselt järgneb Saksa okupatsioon. See annab Muguri majapidamisele esimese hoobi. Valgast tuli saksa sõdur nagu «nälginud lakarott», «korjas munad paberikotti — / tasuks halba õhku laskis». Revolutsioon ja okupatsioon ei muuda aga Muguri põhimõtteid. Kui pojad nendega ei nõustu, ajab ta nad talust välja. Sünnib Eesti kodanlik vabariik. Venemaalt emigreerunud valgekaart imeb omakorda taru, «mille täitnud töötav küüs», kuna «südametu sõjatõusik / verehinda vahelt nõudis, / pettis, poletas ja müüs.»

Tikud sahkerdati Rootsi,
läbi mitme tasku veeres
Peipsist merre langev kosk...

Kogumehed kõnepuldilt
lõpsid lehmad, viisid kuldid,
roheline lipp käis ees.
Noota keerutasid pangad,
nii et kalad teise randa
põgenesid järve veest...

«Muguri all murdus muld». Ta majapidamine läheb allamäge, kuni üheksandil avab «sunnilaen» ja taskusse tekib põletav pangapaber. Naud hakkab Mugurit jälitama lakkamatu oksjonihirm. Ta ütleb, kuidas haamer «järjest toksis», «elutöö viis ainus täks». Tõusmine kummitab mehele senikaua, kuni ta kaotab mõistuse. Pole keisrit, kelle käsku / kuulaks haamri hirmus vuhin», arvab Mugur ja, süüdanud oma talu, hukkub.

Luuletaja on valinud teadlikult oma kangelaseks inimese, kes seisab kaugel klassivõitlusest ja kelle majanduslik seisund ei saa mõjutada «punaste» mõtteid. Muguri tragöödia on sel puhul ainult üks põhjus — kodanliku klikivõimu rahvavaenulik poliitika. «Iseseisvus» ise on tugevam isegi tsaariaegsest.

Kolmeaastasest aastate eesti luules on vähe lehekülgi, kus talurahva elu kujutatakse nii tõetruult ja kunstiküpselt kui poeemis «Haamer». Poeemi keel on rahvalik ja kujukas: «...kahtejõudu ise rabas, / suviine ähkiis sabas, / kiskus kõrb ja kaksas hall». Raske on leida sõnu, mis paremini iseloomustaksid talurahva ränka elu kui verbid «rabas», «ähkiis», «kiskus», «kaksas». Aga kui palju on neid talupojalikku ürgjõudu ja visadust! Regivärsiline rütm ja talupojalikult otsestama huumor suurendavad omakorda teose iseloomustust ja tõetust.

Kolme luuletuskogu («Peipsist mereni», «Maha rahu!», «Kaks leeri») tõelisele elu võltsimise iseloomustada ridadega luuletusest «Peipsist mereni»:

Olen näinud joomapidusid töökehviku kulul,
et peagi inimvenna kaastundes uluks,
olen näinud puudusest kuivand käsi,
olen näinud leiha,
olen tundnud, kuidas inime vaesusest väsib —
olen näinud, kuidas nääri ja teiba.
Kuid ma ei ahasta, ma ei leina —
olen kuulan vaid kõiki, kes töötab, kes loob
elu selgemate päevade pärast.

1934. aastal ilmus Sütiste viies luuletuskogu «Südasuvi». Selleks ajaks oli Eesti kodanlik luuletus avaliku fašistliku diktatuuri kehtestamises. Opositsioonilise teekäigu avaldamise võimalused legaalses kirjanduses olid vähenenud peaaegu täielikult. Samal ajal aga tugevnes veelgi enam natsionalistlik «rahvustervikluse» jutlustamine, kuna fašistlikumise ise tõusis fašismi vastu võitlemise demagoogilise lipu all. See viis kahele nii mõnegi tolleajase ausa kirjaniku, sealhulgas

ka Sütiste. Luuletaja lakkab otseselt kritiseerimast kaasaegset ühiskonda, parema tuleviku saavutamiseks arvab ta piisavat rahva abstraktselt mõistetud «visadusest» ja «teotahtest» («Uueks tõuks»).

Aasta hiljem tõukab see luuletajat uuesti klassisõja väärale käsitlemisele («Noored partisanid»), makstes uut lõivu kodanlikule nationalisismile.

Peab aga tunnistama, et hoolimata väärast poliitilisest orientatsioonist jääb Sütiste ka oma viiendas värsiraamatus truuks realistlikule kujutusviisile. Veel enam, ta värss muutub üha lihtsamaks, väljendusrikkamaks, emotsionaalsemaks. Ideoloogiline piiratus viib selleni, et poeedi tähelepanu raskuspunkt kandub ühiskondlikelt probleemidelt loodusele, olustikule, muretuile elupiltidele fašistliku riigi lipu all. Seejuures aga on autori inspiratsiooniallikaks eranditult looduse ja inimese loomingu ilu, ei kunagi võimu «suurus», tõusikute paraad. Viimatimainitud asjaolu teeb ka apoliitilised Sütiste luuletused sümpaatseiks nõukogude lugejale, kes samuti nagu kirjanik armastab oma kodumaa loodust ja tunnetab selle ilu.

Sütiste looduslühirika on äärmiselt konkreetne ja dünaamiline. Seda ei koorma kunagi pealesurutud mõraal või ebasobiv mõtisklus.

Päev-päevalt madalamaks kooldub
nüüd raskest sisust paisuv aed,
õhk täis on küpsemise hoovust,
maa poole tõmbub kõrre kael.

(Luuletus «Südasuvi»)

Vilja valmimist tajume siin peaaegu nähtava tegevusena. Samasuguse elava kujundiga kõneldakse päiklite küpsemisest:

Ja päiklid varjulisist tupist
ju välja pistnud valged pääd.

(«Keset päikest»)

Liikumist eeldab juba autori vaatlusviis: sõit, matkamine, mis esineb Sütiste looduslaulude rõhuvas enamikus.

Dünaamikaga kaasneb nendes luuletustes kujunduslik värskus, credus, metafooride täpsus ja tabavus.

Ja vaseläiget võtab lina
ning õitseb tatra kirju rätt.

Looduslühirika jääb domineerima ka järgnevais Sütiste luuletuskogudes. Kõige meisterlikumate hulgast võiksime mainida selliseid luuletusi nagu «Äestades», «Sõit», «Puhkepäeval», «Jänes», «Varakevad külas» («Päikese ootel», 1935); «Vastu päikesele», «Virgub mets», «Vanad rajad» («Sadamad ja saared», 1936); «Esimene kala», «Lend metsadesse», «Härg», «Saunas» («Ringkäik, 1937); «Talvised käigud» I («Valgus ja varjud», 1939).

Kõiki neid luuletusi iseloomustab autori kirgas, optimistlik elutunnetus ja suur humanism.

Sütiste maastikupiltide elustab tavaliselt ainult autor, kuid leidub siiski luuletusi, kus koos loodusega kõneldakse maainimesest ja tema tööst («Talus», «Tares», «Äestamas», «Vanad rajad» jt.). Sel puhul kerkib sageli esile luuletaja ning töötava rahva hingesuguluse motiiv, mis annab värsile criti suure sugestiivsuse ja tunnete soojuse. Ent kui armunud autor ka ei oleks looduse ja külainimestesse, ta maastikupildid ei kujune kunagi magusalt idüllilisteks, neis jääb alati kestma karm tõelisus ja tööinimese lakkamatu mure. Küllastades oma lapsepõlvkodu, meenub luuletajale mitte ainult kurg, kes «õhtuti lagistas nokka», või põdrapull ja rästikud, vaid ka päev («Vanad rajad»). Rangelt realistlikeks jäävad ka taluinimese töö pildid, nagu äestamine või isegi leibade ahjupanek («Äestades», «Tares»).

Tööinimese argipäevamuresid ei varjuta luuletaja pilgu eest isegi eksootiline lõunamaa loodus, mis on aineks rohkearvulistele matkaluuletustele. Ka siin nähakse eelkõige ehitajat, loojat («Plokk motiive» 2), vaest türklasi, kelle «kukrust viimse vara kisub... ahne kaupmees» («Vana türklane») või neegrit, kellel «üle musta piha / laksab valge mehe okaspiits» («Uimastav valgus»). Rikaste pidulik sööming ei rõõmusta laulikut. Luuletus, mis kõneleb sellest, lõpeb ridadega:

Ent sügav nukrus kui ujaks
Dalmaatsia mustas öös.

(«Dalmaatsia rannal»)

Taolised luuletused kõnelevad sellest, et kuigi protest inimese rõhumise vastu Sütiste loomingus pärast «Kahe leeri» ilmumist tunduvalt nõrgeneb, ei lakka see siiski olemast. Otsustavalt astub poeet välja inimese vaimuvabaduse kaitseks («Raamatud vaikisid»), ta vihjab julgesti saksa fašismile kui uuele orjastamisohule («Idamerel») ja meenutab endise südamesoojusega töörahva võitlust. Luuletuses «Puškinit lugedes» nähakse õigesti suure poeedi loomingut seost võitlusega kõige selle vastu, mis «oli vale, / mil kõdunenud tuum ja kest». Luuletus lõpeb värssidega:

sa tead, et helge võitlustahe —
see ongi luule igavik.

1936.—1940. a. valmib Sütistel viis humoristliku kallakuga lühirilist poeemi, mille sisuks on autori mälestused, reisimärkmed ja mõtisklused «Meri ja mets», «Tuhas ja tules», «Lääs ja ida», «Viljad ja veed» ning «Tartu ja Tallinn» — peatükk poolelijäänud poeemist «Kahe sõja vahel».

Nende teoste väärtus seisab credates olustikupiltides, kus esi-

plaanil on töötav inimene oma argipäevarõõmude ja -muredega. Nagu alati kõneldakse temast suure südamesoojusega. Meenutame näiteks tööinimese käte kirjeldust põlevkivitööstuse-ainelisest poeemist «Tuhas ja tules»:

Käed sellised, kui saabus käänd,
lõid barrikaadesse Pariisi
ning giljotiini alla viisid
tõranni lõdiseva pää.
Need tõusid üles pinnalt soiselt
kord Peetrilinna tänavail
ja nende ohverdaval hoidel
Madrid ei ava väravaid.

Samasuguse meisterlikkusega jutustatakse kaevuri tööst kodanlikus Eestis, kus ikka on nii,

...et ühe rikkaks
teeb keeruline põlev kuld,
kuid enneaegselt raugaikka
viib teised labidas ja muld.

Lõpetamata poeemi esimeses peatükis «Tartu ja Tallinn» heidab autor põgusa pilgu Tartu kaugemale ja lähemale minevikule, kus on möödunud ta «eluõppe kirjud aastad», kus «kaksteist tundi... kestis päevatöö», «ukse taga käis koputamas nälga» ja üliõpilasele rahva seast «kehvus järsku ütles — küll!»

Nüüd õpib see, kel isa pung
ja taltsas pea on kaasa tuua, —

konstateerib luuletaja. Eluõppe tulemuste kohta aga teatatakse:

Jah, kahju. — Jõudsin tõe manu,
et õiglus meil on ainult müüt.
Jäi minu mängu ainus panus —
mu elurõõm ja kümme küünt.

Elurõõmu võidulepääs kodanliku ühiskonna ängistavate olude kiuste on Sütiste poeemide tähtsaimaks omapärajooneks. Luuletaja minakangelane on väsimatu spordimees. Oma kasina puhkeaja veedab ta ikka seal, kus

...nõtkes oda lendas eetris
ja hõljus ketta kaunis kaar,
rind löikas lõppu sajas meetris,
lõi üle lati jalahaar.

Samal ajal ründab ta «noorte tulipääde väikses salgas» «kunsti» ja veedab töölaua juures unetuid öid oma ärklikambris. Kõik see

toimub ajal, kui «kõik ist ja ast ja tung ja toon / on tuppe ehmunud», ülikooli õppetoolil on «filosoofiks loomaarst», «kõrtsi nurgas vaikselt sööb roostbiifi üliõpilane» «ning kinos karjub rõõvlifilm». Autor ei põhjenda otseselt oma minakangelase «noorusleeki» ja optimismi, kuid kõneldes Tartu ajalooost mainib ta Oktoobrirevolutsiooni, mil «üles tõstis Neeva ääres / mass oma otsustava käe» ja «nelja kaarde / lõi üles leek ja võitlus järsk». Poeemi toonist võib aimata, et just see leek tiivustab töötajaid nende elus ja võitluses. Poeemi algus ilmub esimesel nõukogude võimu taaskehtestamise aastal ja leidis suurt kõlapinda.

Huvitavad on stroofid peatükis «Tartu ja Tallinn», kus autor iseloomustab oma loomingulist meetodit. «Kõla äitsmed» on nau-ditavad vaid siis, kui neid «õige tuju seob». Meelsamini hoiab luuletaja peos «sitkeid mõttepäitseid». Muusikale ja varjudele rajatud Paul Verlaine luulet nimetab Sütiste «laostumise kärbsesceneks». Kõrgelt hinnatakse rahvakeelt,

mis ise lendab rea lõppu
kui kevadine riukukk...

Samas formuleeritakse riimimise põhimõtted:

kord võtan puhta, korra kaudse,
siis haaran helisevalt raudse,
mis suleb rütmi nagu lukk.

Rütmide kohta aga öeldakse:

Mind siiski üle kõige võlund
on mõtestatud vabavärss —
atleet, kel vastased on õlul,
samm mehine ja hoogsalt järsk.

Kõigi poeemide rütmiks on aga märglevalt sujuv puškinlik neljajalgne jamb, mis teenib kahte eesmärki: tiivustab asjalik-tõsi-seid mõtisklusi ja annab pisut humoristliku, koomilise efekti tõsi-eluliste olustikupiltide loomisel.

Klassivõitlust käsitatakse poeemides põgusalt, sotsiaalset rõhumist puudutatakse neis ainult riivamisi nagu teisteski tolle perioodi teostes.

Fašistliku diktatuuri ja sellega kaasneva vaimse mürgituse õhk-konnas ei olnud kerge võidelda. Sügava kurbusega konstateerib Sütiste, et ta on teinud vähem kui kavatses.

Tulid ellu rõõmsast metsasalust,
tuhat tungi pakitses su peos.
Nüüd on rinnus ainult salavalud —
teiste teha jätab oma teod?...

Süüdlasena seda ründu kuuled,
süüdlasena pimedusse kaed.
Vastuseks sa surud padja suule,
mustad varjud võibisevad laes.

(«Mõtted»)

«Helge võitlustahe» ja püüd teenida oma sulega ainult tööinimesi töid Sütiste nõukogude kirjandusse.

Ajalooline juunipööre ei olnud Sütistele ootamatuks. Ta oli alati teadlik kommunistliku partei poolt juhitud tööraha vabastusvõitlusest, tundis nõukogude luulet ja kirjandusteoreetilisi töid, ennustas, nagu me nägime, juba luuletuses «Riigilipu all» revolutsiooni peatset saabumist. Seepärast asub ta kõhklematult uue nõukoguliku luule loomisele. Loomingulised kogemused tööraha elu kujutamisel ja oskus piitsutada kurnajaid terava satiiriga osutasid kindlaks baasiks uue luule rajamisel. Tänu väljakujunenud realistlikule meetodile ning tööraha elu põhjalikule tundmisele väldib Sütiste juba nõukogudeaegse loomingu alguses üldsõnalisust ja deklaratiivsust, mis kahjustasid veel kaua eesti luuletajate teoseid. Suureks õpetajaks eesti sõnameistrile saab siinjuures vene luule, eeskätt V. Majakovski. Mitte asjata ei olnud Sütiste üks esimesi vene nõukogude luule tõlkijaid.

Nõukogude luulet saab luua ainult see poeet, kes tunnetab end sotsialistliku ühiskonna aktiivse kodanikuna, inimesena, kelle käed ja mõistus on rakendatud täielikult uue ühiskonna ehitamiseks. Sellise loomingu küpsuse saavutamine on sageli pikaajaline protsess, mis eeldab paljude kodanlike igandite ja harjumuste ületamist. Sütiste tõusis eesti nõukogude luuletajate esiritta juba esimesel nõukogude võimu taaskestamise aastal. See fakt räägib omakorda luuletaja elmise aja loomingu demokraatlike traditsioonide tugevusest. Kuid asjaolu, et luuletaja tunnetab end võitleva tööraha aktiivse sõdurina, annab Sütiste nõukogudeaegsele teostele algusest peale uue kvaliteedi ja uue sisu. Ta loomingu saab domineerivaks tööraha võitluse teema ja selle lüüriliseks aluseks sotsialistliku ühiskonna ehitamise paatos. Uue luule silmapaistvaks saavutuseks on poeem «Maakera pöördub itta», mis valmis peatselt pärast ajaloolist juunipööret. Lauliku sõna on siin klassiteadliku revolutsionäri sõna, Majakovski määratlust kasutades — «loosung ja piits».

Nüüd kadugu kahtlus — siin on meie käed,
need kadu on kuulutand ööle.
Uus tulevik, kodumaa nurmed ja mäed
ning meri meid kutsuvad tööle.

Aktiivne lülitumine revolutsioonilisse võitlusse viis luuletaja uue kangela juurde. See pole enam üksikkannataja «Vaevamägede mailt» ega seppade või jõesillutajate väike grupp, vaid oma jõudu demonstreeriv Tallinna töörahas: «sadama sinine pluus», «põldur,

kes elanud maata», «kuivanud kangur telgede tagant», «metallist... parkal ja labidamees». Luuletaja näitab veenvalt, kuidas suurt ajaloolist võitu loob rahva ühine tahe. Sarkasmi ja irooniga kõneleb ta «kuupsüüalisest tõusikueidest», papist, presidendist ja teistest vana maailma esindajatest, kes nüüd on «lõplikult löödud».

Eesti tööraha võitu tajub luuletaja Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni otsese jätkuna. Sellest kõneleb poeemi pealkiri ja seda rõhutab autor poeemi lõpus, näidates marssimas Kroonlinna madrusid. Eesti ja vene rahva revolutsioonilise koostöö näitamisega avab Sütiste esimesena eesti nõukogude luules rahvaste sõpruse teema.

Poeemi pealkiri väljendab ühtlasi ka teist tähtsat mõtet: sotsialismi võit kogu maailmas on sama kindel ja seadusepärane nagu maakera pöörlemine oma telje ümber. Vankumatu usk sotsialismi võidusse on Sütiste nõukogudeaegse loomingu ideeliseks alusmüüriks.

Rütmiliselt on poeem «Maakera pöördub itta» äärmiselt plastiline ja vaheldusrikas. Lühikesed read vahelduvad siin pikkadega, vabavärss kindlamõõduliste stroofidega, mis kõik kokku annavad lüüro-epilisele poeemile suure dünaamilisuse ja sugestiivsuse. Luuletaja loomupärane püüd lihtsuse ja konkreetsuse poole on saanud siin teadlikuks nõudeks ja seaduseks. Meisterlikult on liidetud pateetiline lüürika ja rahvalik, prosaistlik dialoog.

Võitlusest saksa fašistlike anastajate vastu võttis Sütiste osa nii luule kui relvaga. Paarkümmend päeva enne Tallinna evakueerimist avaldab ta «Kommunistis» ja «Noorte Hääles» luuletuse «Kahurvälased», kus väljendab vankumatut võitlustahet ja kindlat usku Punaarmee võidusse.

Me seas pole neid, kes kõhklevad,
kes vaenlasest võitu ei saa.

Langenud vaenlase küüsi Tallinna Töölispolgu sõdurina, suletakse ta aastaks fašistlikusse vanglasse. Nõukogude patrioodi enesekindlust ei suuda aga murda ei vangla, ei sellele järgnenud terroriaastad. Omamata avaldamise võimalusi jätkab Sütiste teoste loomist, kus endiselt leegitseb viha okupantide vastu ja püsib valmisolek võidelda. Inimese elu ajutiselt okupeeritud Eestis võrdleb luuletaja puuri paigutatud looma eluga («Viis vangi»). Samas näitab ta aga, et trellid ei tee taltsaks tügri ega lõvi, järelikult ei muuda rahvast taltsaks okupantide vanglad ja koonduslaagrid. Loomade vastuhakk sümboliseerib inimese vastupanu ja alistamatust.

Vangide kõrval saavad õige iseloomustuse ka vangivalvurid ja nende ülemad. Jutustuses koerast ütleb autor:

su peremehe täagiga löi läbi
too, kellel «Jumal meiega» on vööl,

kuna ahvi puhul tähendab:

mindki muuta taas gorillaks
tahab vastse ristirüütli nuut...

Viha orjastajate vastu ja igatsus vabaduse järele jäävad püsima ka loodustuules ja armastuslühikes (tsükliid «Viis lindu», «Arm»). Kodumaa looduse puhtad helid ja värvid meenutavad laulikule oma kontrastiga kõikjal okupatsiooniaja musta iket, kuid annavad ühtlasi jõudu «pühalikuks homse ootuseks». Elu loomulikku edasiliikumist ei saa peatada, nagu ei saa katkestada linnulaulu, keelata päikesetõusu või kevade saabumist — kõneleb luuletaja oma kujunditega. Seepärast on ta loodustuule tulvil optimismi ja selle iga rida võitlevalt aktiivne. Meenutame näiteks värse, millega lõpeb luuletus lõokest:

laula sina, laulik väike,
tummal kodumaal.

Armastuslaulude põhiteemaks on inimese väarikuse ja hingelise puhtuse säilitamine okupatsiooniaja umbseil päevil:

Vaim jäägu sirgeks keset seda rägu
ning olgu ala valmis vastseks hooks.

Õilsad ja ülevad tunded on seega protestiks «vastsete ristirüüt-lite» pingutuste vastu muuta inimest gorillaks. Inimese vaimusuuruse ja humaansuse ilu eredamaks esiletõstmiseks valis Sütiste oma armastuslauludele klassikalise soneti nõudliku vormi.

Fašistliku okupatsiooni ajal kirjutatud teosed ilmusid kogus «Umbesed päevad» varsti pärast autori surma.

Vabastatud Eestis jätkas Sütiste immukalt loomingulist tööd. Lühikese aja jooksul avaldas ta mitu luuletust, lõpetas ajaloolise näidendi «Ristiköerad» ja näidendite «Laviin liigub» ning «Laviin puruneb» algvariandid.

Luuletaja loomingu põhiteemaks sel perioodil on Punaarmee ajalooliste võitude ülistamine ja fašistlike röövvalutajate edasine paljastamine. Selgemini kui kunagi varem tunnetab laulik oma kohta ühiskonnas:

Vaadakem varemeid Emajõe ääres,
tuhalademeid Narva paesel rünkal...
...ja teie ei saa enam laulda süütult
lumehelbest ega tähtede vööst.

Laul peab olema rahva töö ja võitluse koostisosa:

töö, võitlus, metsad, meri, mullapinnas
koos saagu lauluks sõnas kui ka rinnas.

Sütiste sõja lõpp-perioodi luules ei ole vähimatki väsimuse jälge ega puhkuseigatsust, mis mõnel määral ilmnisid meie luules. Poet on tulvil uut energiat, et «elada, laulda ning luua».

Fašistlik vangla ja umbesed okupatsioonipäevad mürdsid aga ta tervise ja 17. veebruaril 1945. a. lakkas tuksumast lauliku süda.

Sütiste surm oli raskeks kaotuseks noorele eesti nõukogude kirjandusele. Reast langes välja kõige tugevam ja järjekindlam kriitilise realismi esindaja kahekümnendate-kolmekümnendate aastate eesti luules ja ühtlasi andekaim nõukogude luuletaja.

Tänapäeva eesti poeedid, kelle ülesandeks on tööinimese tegude, mõtete ja tunnete kujutamine kõrgetasemelistes kunstiteostes, meenutavad sügava austusega oma andekat eelkäijat ja kohusetruud kaasvõitlejat. Nad õpivad Sütistelt veel kaua meisterlikku kirjeldamiskunsti, dünaamilist väljendusjõudu, kujundite värskust ja tabavust, rütmilist painduvust, suurt südamlikkust, siirust ja ehtsust. Ühtlasi õpetab Sütiste luule mitte rahulduma saavutatuga, vaid töötama väsimatult oma meisterlikkuse tõstmiseks ja teadmiste täiendamiseks.

Nõukogude lugeja suhtub armastusega Sütiste loomingusse. Tööraha kannatused, millest kõneleb laulik, tööinimeste mured ja rõõmud, armastus ja viha, lootused ja unistused ta värsis on meile südamelähedased ja kallid nüüsa nagu ta võiduhümnidki, mis kroonivad poeedi elutööd.

Kuid rahva südamesse tunginud laul on surematu.

Feliks Kotta

*

ESIMESI
LUULETUSI

lele

VERISEL AJAL

Aeg heidab hinge rasket valu,
kui uas alt mätta nilpsab keelt.
Kui hirmuüil käib läbi salu,
surm silmsi-ilmsi murrab meelt.

Kui julmünd jumalate viha
teed terrori nii terror käib,
raud raskab raudal inimliha,
tapp korjustab, ilm kadu näib.

Kui loom, kes ahmib lihatoitu,
on inimene reostand end.
Päev tõuseb uus, uut näitab koitu,
kuid endselt vaenlaseks jääb vend.

Käin hämarteid kui haige taudist,
jalg surub korjust, tammub verd;
kain üle lilletatud haudust —
lõub hinge õudu nagu merd.

Aeg heidab hinge rasket valu,
kui uas alt mätta nilpsab keelt.
Kui hirmuüil käib läbi salu,
surm silmsi-ilmsi murrab meelt.

[1921]

PUNANE MÄLESTUS

On jooksnud tapatuuled julmad, toored
siin üle lumitand mu kodumaast.
Sööst sünge heitnud verre vanad, noored,
jäänd inimsusest ainult löödud laast.

Lund pehmet puistas hommik alla,
šrapnelli kärgatuste raksus pinn:
hing hinge järel kisti kehast valla,
kui valgeid tervitas mu kodulinn.

Kuul puuris südamesse, puuris ajju,
ja langes inimese ahastava põrm,
ta veri täitis lumikausse laiu,
kramp kiskus oigajat, tal käkrus sõrm.

Oo, viimseid ohkeid korisesid rinnad:
«Saan kooljaks — mälesta mind hõikavat:
tööraha lunastuse need on hinnad!...»
See tervitus tõi valu lõikavat.

Uht punast mälestust kui kirge verist
mu hinges hoiab sala valutuik.
Kui altmaa, päältmaa maandund surnukerist
mu kodumaale tõuseb neede huik.

[1921]

KOGUST

» «RAHUTUS» «

1928

AVANG

On tulnud heroilised ajad:
pangakrahh, topeltnelson, poks, jalgpallivõistlus,
ookeanilend, kuningate külastussõidud.
Rannast rannani kajab
rahu muinasjutt — elekderdet mõistus.
Ja pöörleb ringi see kera ning näitelava.

Ent mina ei ole kolmeteistkümnes apostel moodsas säras,
ei!
Mina ei ole Põhjanaba vallutai ega see,
kes süütu näoga Kolgata teel
ilma armus risti keskmise pärib.
Mina ei ole mandrijooksja, ei imelaps, ukse alt leit, —
olen inimloom, sünnitet naise ja eotet lihtsa mehe.
Pigem olen võrsunud sellest perest,
kes oli Bacchuse kummardai, proleedi lõbus tribuunide valija,
rändai, muretu komödiant,
kord saatuse sõnastai, kord naerus ja naljas
tsaare ning vürste pahuruse ümberlööv jumalaand,
kes unustust otsinud Andaluusia, Marne'i ja Po
orgude magusais viinus:
lõbu ja armu inimesed nood, —
kelle mängu ikka päätis Kolombiina
ja Arlekiini rahutust vaimust sündind peen Pierrot.
Pidude tulitäpp, kisavate laatade valgus —
Pierrot,

oleva sajandi algul
sinult olen pärand ma vere ning hoo,
sinuna armun, käin järgi selle ainsama tõe
ja tannen su naeratavat valu,
sinuna ahastust kaheks kist hingega põen!
Ja räägib mu saamisest ema suu:
kahekümne kaheksanda lehekülje kui pööras
läind sajandi viimane kuu,
sauna ilmus kisendav võõras —
poeg teine, uus kodanik ilma.
Ülal naeratasid detsembri tähtede silmad...

Kolm nädalat olin pagan ja pime
kõigi ristiusu kommete järgi, —
siis laenas ema ristimissärgi
ja algas operett:
küürit kambri kogus isi ning emi,
koolmeistri eestvõttel ürgas koraal,
vintsutati käsil, pähe riputati vett
ja kõige finaali —
oli sööming ja Johannes mu nimi.

Komödiandi järgnes ekslev siis elu: —
jüripäeval saunaga vahetus saun.
Ja kui esmakord kerkis mu enese mälu,
olin taas rännakul perekonna
kui närukaupmehe vankril' visat paun.
Trupijuht ja primadonna
oli ema — igavesti rändav ja rahutu naine.
Nüüd tema silmist elukire ju jahutand aastate laine.

Rataste logisedes rummuni kevadevees
laenat vankril me käisime.
Aasta kuskil oli asu. Taas läksime teed,
kus metsad meile plaksutasid urbund käsi.
Vastsed tulid tanumad. Täna ei olnud eile.
Vastsed tulid nurmed ja külad.
Teised lapsed, teine naer lõi rinda.
Olime rõõmsad, kuigi alati jagama pidime leiva.

Ja kui väsind silmad ema kord tõstis üles —
ta enese ees nägi linna...

Ajalehed kaenlas, algas leiva järel maraton,
Ema sageli nuttis. Isa hulkus ja jõi.
Mu elav leksikon
oli tänavpoiste isekeskis sõim.
Ning vaesusest süttind perekondade tüli
ja tänavasuma — oli mu kunstide kool.
Ma rühkisin kõigega kaasa —
põigiti ja risti läbi linna, aedadest üle,
igal hetkel oli kuskil komet või draama.

Suvel oli meil kergem — oli soe
ja emal oli tööd.
Kuid raskemad tulid valged talved, —
iga suutäis siis laual oli loet.
Päevad ja ööd
meie kõik olime valvel,
kui ulasele koputas too, kelle nimi oli Nälg.
Ent meie rõõm naeris ta välja.

Nõnda ju sündides jumala tsirkuses
mängind eluga poksijat-klouni.
Jalgade nobedusest, käte rammust ja virkusest
julgelt pidasin vastu kõik roundid.
Ja siis tuli kümmaline pööre —
minust sai mõttetrapetsil sõnažonglöö.
Ning kevadel 1911
sündis esimese lauludeõhtu aguli õllepoes.
Saal esmakordselt kohtasime isaga teineteist...
Ma nutsin... Vaskrahad kuumad olid peos...

Seet ajast mu rõõm ja valud said lauluteoks.

ARGIPÄEVANE INTERMEZZO

Päev kevadtalvine nii imetujukas —
tuulhagijas kord jookseb ümber toa,
kord lobjak, lumi akna udutab.
Ja nagu narrituseks päike kiirteboa
lööb puie kaela — hajub siis.

Mu meele rahutuks teeb hetke muutlik viis,
on kõrvus maise õhkamise kõla,
ja mõttekilludki kõik lendvad tuulde, —
jamb käsutama kipub iga sõna, —
kus siis veel maise peatuse jaam!
Nüüd ole õnnelik, et kera kindla elamiseks valind,
et kõik ei ole õhk: — on lumi, lume taga maa.
Seepärast jäägu nägemused suured,
sall mähi kaela, ülle palit
ja mine! Mine, küsimata kuhu,
sest on kord elu pudukauba-pood,
kus iga tund uus tujukrae või -kinda külgepook.
Ning mine — linnul magaval ei lenda kärbes suhu.

Ja kohvipoodi sisse astun puhu,
paar sõna tuttavaga rahajuttu,
pilk lehes üle kohaliku, üle välismaa:
mikaadol nohu, Mussolinil kõha, Tõrvas laat,
paar vargapoissi Soomes sisse kukkond.
NB. on pamflett armastusromaani.

Tee vähe märke veab üles,
suur hoonemürak müksab vastu rindu,
ja ülikool lööb lahti süle —
see ainus monument siin vaikes linnas.
Ses majas ikka olnud segaõhk:
juut, vana parun, preili närviline
ja vene emigrant — pateetiline, kõhn —
kõik kuhjat siia labürinti.
Ja külaski käib õlu pärmiline:
kui Kaarel eile äestas, kündis —
ju täna kõhul kannab värvilinti
ja teab, et nektariks saab naiste seltsis viin.

Eat kust see rahvas pärit, milline ja millal sündind —
vast sellest sõnada siin vähe liig.

Vaid teada võib, et palju tarku päid
siit müüre vahelt läbi käind
ja paljud kaotand mõistusnatukese
siin nälgides. Kuid mida teha —
kultuur käib mööda rakukesi
ning kogu ilm vaid kosmiline tehas.

Ning samas kuulsas ülikoolis
ja aastat kaks ma maha logelend,
lataalselt aga tarkuspooliks
mind kedrand pole loengutevokk.
Paar «maximet» kui välja kogelend
küll pigem heldusest kui higistusest.
Võib-olla lahjem olema peab rokk,
kui eluvaljad kukalt pigistavad?
Kuid siiski lohutab mu sisemina
ja vabastab kui elukutse hoolest,
kui aadress antud, makstud hind.
Eat välja veab mind kuuldesaali toolest
sport, armsad raamatud ja taegasina
ja harva eksin alla nagu puuri lind.

Lööb neli kildu vana ingliskell
siin koridori rahust maha,
hüüd helab igas nurgas nagu Poe «Bells».
On lõunaaeg. Pooltühhi kogu maja.
Vaid ainus ajal sel siin lõppes loeng:
üks hallpää lektor ukseilmast poeb
ning mõni kuulaja käib sama teed.

Daam (isemeelik paistab) viimne nende reast,
samm nõtkuv, kübara all vistist' kuldne soeng,
mu kohal pilgu kaotab — kogemata? või vast peab?
Ah, see ei olnud pilk, see oli kurblik leek...
mu põlispõrkus naiste kerge rütm.

Kuid rahutumale ei ole siingi asu,
tend mõistmatult vaid järel veab
üks endapõletus ja otsing, rühk.
Ning ainuke on talle ilmas tasu

vaid aimus kaugest selgusest ja kumast,
mis kergendab ta maise lasu.

Ja jälle tänav vaikes sumas.
Nüüd kuhu? ... Isegi ei tea.
Ilm tuuline ja laotus selge
ning ülal sööstvad pilved, sööstvad kergelt.

Siis taipan valgust, palgel tuult
ja märtsilume pimestavat helki,
ning mahakäivat päikest metsa kohal.
Puu üksik nagu lumme torgat luud
tee ääres valvab, sihiseb ja kohab.
Näen mäest alla libisevaid kelke
ja mööda kihutavat talumehe saani.
Läen põllul sinetava metsa ra'ani.

Hää käia välju, teadmata, mis homme
meil' issand mõtleb saata siia ilma,
ja ole õnnelik, et jalge all on maa, —
kus lavastada elu igavene komet
ning leida kauneid naeratusi silmis.

ESIMESI RÄNNAKUID

Kõik virgub päikse õhetavas tules
ja hange südamesse murdvad veed,
puud mühisevad imelisest tuulest
ning ainult kaja jäänd on tuisust eilsest.
Kes juhib mind või kust see tuleb,
et jalge all on uued teed
ja elusihid muutund hoopis teiseks.

Õist üksiklase olen laulnud mõnd,
mõnd siia-sinna visklemisest.
Nii murdund värssi rütmis, riimilõng —
ei ole kõlastund see üheks heliks
mu meelte endavahel kisklemisest.
Ma olen laulnud, et on õnn
ning kaunis olla sõpre seltsis,
kui on sul rõõm või on sul mure.
Uus elamus nii kerkib, vana sureb
ja rind saab avaramaks kõigest sest.
Mis kaunis on, või mis me hinge pureb —
jääb kumama me järel igavest.

Ja ühest naisest minu laulu
on vargsi eksind mõni silp.
Need silbid häälestasin silme kaudu,
kust lõi mu meelde eriline pilk.
Nüüd juba mitut varakevadpäeva
koos käime pargiteede jääd.
Kõik tunnid tema kõrval ruttu läevad
ja igal minutil kui oleks isehääl,
mis kostab kuskilt teiselt rajalt,
et kogu ilm mu südamele uus.
Ja ma ei tea, milks sellel ajal
nii igatsevaks muutub luul.

KIINDUMUS

Ja päevist ei jää enam midagi järele —
 nad sulavad, kihutavad, tormavad ühes lumega.
 Ning mina ei jõua enam kuhugi õigeks ajaks pärale.
 Hommikul taeva hõõglamp punetab,
 ta kuma on kerge ja peen.
 Virgun. Ent päike on juba ees.
 Tuleb õhtu, kõmavad tänavad.
 Tuleb öö, on vaikne.
 Tahaks kui jumalat tänada,
 kuid süda ei pea enam millegagi paika.
 Meid kannavad sammud sõnatud.
 Kokkusurut olad.
 Ma ei tea, ma ei tea, kust algas see ränd...
 Su juuste salgus
 säteb kerge härm.
 Öö on täis sinakat valgust.
 Vähklevad üksikud tuled.
 Varje kannab veel viimane lumi.
 Ja kuused valvavad teed.
 Ent meid ei valda veel
 väsimus, ei hoiu uni.
 Nagu vaikselt nägemuses ringleb mu meel.
 Ja ma ei tea, ei tea, kust see tuleb,
 et kõik sõnad on sulet.
 Peatume kingul, —
 ta jalal öine linn on laiali laotet.
 Meid tabavad imestanult laternate pilgud.
 Oi, mis on sel tunnil neisse majusse paotet.
 Nii katki kist on mu mõte,
 et vaid hetke kusagil peatub
 ja jälle siis edasi tõtleb.
 Liiga kauge, liiga veatu
 oled veel mulle,
 et Su lähedus sõnad mu suleb.
 Ja päevist ei jää enam midagi järele:
 nad sulavad, kihutavad, tormavad ühes lumega.
 Kõik ööd on palaviku jumega.
 Ning mu mõte hoiab teed vaid Sinu järele.

MA TULIN RANNALE

Ma tulin rannale, mu juurde lained,
 mu manu lained veeresid.
 Rind kandis tuult ning irdus maine,
 jäi ainult luul ja veere siis.

On vahel nukrus kummaline
 ja üksinduse hääletus.
 Kui tulikahju kumamine
 jääb kiirgamise mälestus.

Eks hoiu kõiki arglik valu,
 kui rind on armus ennatu.
 Tuik südamel ja rutt on jalus —
 ma tahaks joosta, lennata.

Ja laine kannab puhast vahtu,
 nii valget, puhast, veatut.
 Kuid igatsus ei minust lahku —
 Su juures mõte peatub.

Päev mändidele valab punast
 ja põleb valge rannaliiv.
 Üks küsi hinges kordub: — kunas
 aeg Sinu juurde kannab siit.

Ma merilaineid olen kannud,
 neid olen kannud veres ma.
 Kõik lainetega kaasa annud,
 kõik jäänud tuule veereta.

Ja kui mu tee kord enam nõuaks, —
 las voogega läheb ühes see.
 Ma kõike ära anda jõuaks,
 jääb siiski armu püha tee.

Nii tulin rannale, mu juurde lained,
mu manu lained veeresid.
Rind kandis tuult ja irdus maine,
jõi ainult luul ja veere siis.

VAIKUSES

Laps, meelestad, kui täispuhut purjedega
tormasid kuud meie vahele.
Läksid läbi augustiööde septembrikulda.
Päevad kadusid ühes minevate kurgedega.
Ilm pikka jahenes.
Hing värvesse sulas.
Ja kui metsad olid kollased taevasinas,
siis jätsime linna,
pidime minema teine teist teed.
Meie ees
käis igatsus kauguste järgi.
Nüüd käivad üle maa
oktoobri udused sajud.
Taevas on raske. Ohus käib mõistmatu värin.
Olen taas
Sinu ligi, Sinu juures.
On seljataha jäänd, on hajund
need helged suised ajad,
mil naeruväärt lahkvool meie vahel käis.
Ja mulle näib —
oleme kasvand suuremaks,
oleme täielikumaks saand
oma hingevarast.
Ning see lõhestet kuudepaar
on mind teind kui kummaliselt araks...
Oktoobri hallid sajud
kibutavad üle maa.
On laotusest madalale vajub,
vihm põristab akna ees.
Vihm sumestab ilma, mõttedki suleb.
Ja tõused, süütad tule.
Kollane leek
lühk rõõmsaks jällegi toa.
On vaikne see maja.

Harv aste vaid kajahtab kajas —
pea seegi jääb unne.
Las kihutada tuuled, las sajab, —
ma tunnen,
et armastan lapse vaikiva armuga.

JÕULUÕÕ

Virgu vendluseks, mass!
Hingestu, rõhut mass!
Ava silmad!
Eks meie läätsede väsinud kiired
kohta üksteist läbi ilma.
Eks ole võrdsed me kired
Londonis, Moskvas, Berliinis
ja suitseva Pekingi kohal;
eks ole heidet me pääle kui märklauda oda!
Ning me peaksime võtma leiba ja viina
lepituseks tänasel ööl!
Peaksime viimsed pennid viima
Kristusele maalitud või marmorist;
peaksime salgama eneste töö,
et homme oleks kanda — uus rist!
Ah, kõigest sellest vaikida oleks hää,
ent me ei jõua, ei saa...

Hommikul sadas lund.
Laulsid viled.
Lõuna ajal saime raha —
oli hää meel:
lunastasime poodnikult leiba ja kala.
Aga otselkui nuuskiv hunt,
väljas ilatsev keel,
jooksab viha ümber me majade.
Õhtul läheb tornes kellade kola:
juba kaks tuhat aastat läheb igand komöödia
sellest jünetust jündist,
keda mõistetult naerdi ja löödi.

Virgu, mass —
tunneme kõik sellest legendist punut nuuti.

Hingestu, mass!
meie Kristus peab elama meiega!
Täna on lähemal meile Robespierre, Vorovski, Matteotti.

Kuid kurta nendegi pärast — halemeele vaid leierkast.
Pigem hõikame valu öö tumma kotti.

Sest peame vaikima selle, ringi pöörama,
mida mõtleme, tunneme, kuuleme, näeme...

Meid aimatakse eemalt —

jälitakse, ükskõik kuhu läheme.

Otsitakse — kanname hõlma all mõõka või enesele nööri.

Ning me peaksime olema täna samal teerajal!

Eil

Idiootsus suurim seista ristis kätega,
joota inimest armastuslättega.

Hei!

sepp, kingsepp, rätsep, voorimees, montöör,
poesell, veduri- ja autojuht, päevatööline, ketraja,
kohviku muusiker, kündja, tsirkuse žonglöö, —
ole, kes eales oled — kerjus või mustusevedaja,
kummardand olete kas teie Buddhat, Kristust,

Jahvet või Paali —
täna laulame kõik koos Internatsionaali!

TUNG KEVADESSE

Mu ümber tõmbas mõistus raudse klambri,
ma alistusin nagu voon.

Ja läksid nädalad üksteise järgi,

kui vaikusega öid ja päevi

me sõbralikult istusime koos.

Ning tahte tunnimees mind valvas kambris, —
leht-lehelt silm vaid kuulsaid ridu jälgis.

Kui palju peenemalt on ringi käima loond
maailma jumal selle kauni värgi:

mu jälle vallutab see ürgne eluvoog,

mis rahu'i anna, mis ei maga —

tung kummalin' mind lahti murrab tööst.

Lööb kõrvu hääli akna tagant

ja suma mootori ning ratta sööst

kui tiivuliste ergas vurin,

jõe poole hüpleb vete jook.

On kadund voorimehe kõlksuv kurin, —

jääsoomust kuulen kuidas lahkab kang.

Mu üksindusse laste naerahoogu

toob päikselisist hoovest kevadõhk,

ning kergel rütmil tiibu tõstab vares,

ju kivel astub käija kand.

Löön akna lahti. Tuul on lõunakaarest.

Oo, heldus, milline on õhk!

Ja kõik läeb ümber hetkest paarist.

— Oi, tütarlaps, must kedagi ei saa,

ei saa must käijat kirjatähe rada:

ait kasvatan mind elu ja see maa,

et suudi millistki rind ei või kannatada!

Ma selle rahva poeg — ta hüvede ja pahedega, —

suud, tütarlaps, sa tuled minuga ning kevadega.

Sest tuppajään — on ainult sunnit võte,

kui hing ei ole rahul siin.

Sa usu: kujutelm vaid püüde õgevliin,

me elu ise määrab olemise mõtte,

muu rebeneb kui vanas rõivas niit.

Päev suurte sammudega astub linnas
ja taevast sinist vette kallab.
Ma nagu murduks maisest olemisest valla, —
suur elevus on käia, rühki,
ning enne veel kui võtan mütsi —
ju tiivuks käed, maa küljest lahti jalad.
Käib ringi lukus võtme laks,
paar tänavkeerdu, tuttav maja, —
kus ammu olen külastuse võlglane —
trepp täna tõusta ainult mõni vaks.
— Laps, kuidas oled eland selle aja,
tee ruttu nüüd, löö mantel õlgadele!
Vaata siin Su kübar. Võta kerge sall,
ah suudlusi — las jääda pärastiseks.
Tõest' kiirelt pöörleb ringi näitelava, —
kui eile alles oli talv,
ju täna kevade on kavas,
mäng moondub kiireks, mitmesäraliseks.

Elektrit kiirgab kogu ilmaruum,
meid kiirustab üks kohin eripäraline:
jää mürisedes tormab vastu silda,
just nagu aasta eest aprillikuul.
— Kas mäletad? Ka siis lõi tuul
Su palge punaseks. Nüüd rahva kilda
jääminekut me jääme ahnelt kaema.
Paak paagi järel lahastab graniit,
veepööris tükid murrab alla
Mustkapteni kui ookeanil laeva,
ja ähvardavalt ümab võlveliit.
— Laps, läheme. Ei kaua olla malda —
ees kevade kõik puruneb ja sulab.
On teisel kindlast' teine uudus, teine viis,
las jõgi müriseb ja tulvab,
kes teab, mis täna veel võib tulla.

Näe, pime rauk läeb poisikese kõrval kuueväel,
see alaline tulija mull' vastu,
on temast lahkund tinaraskus,
ah usu, laps, ta täna jälle näeb!
Ja lillemüüjaid sääst astub uhkelt,

tal esimesed keltsalilled käes
ning riided kohevil kui õitsma puhkeks.

Oi kahupäised lasteharjad —
üks tütarlaps kui lina, teine poiss kui öö,
üks pisike ja teine üsna väike
on agarasti ehitusetööl.
Plekklabidas nii hoolsalt liiva sarjab,
käed pruuniks põletet ju päiksest,
naer kukub kõlisedes kõnniteele,
rõõm puistub peokestest ja käikseist.
— Kas tead, poisike, et eluleek
sul aimamata kasvab verre,
kui tulihingeline sinust sirgub mees.
Ning sina, linikpää, — on elu ränk või kerge —
su päralt kevade, su päralt armastus
ja naiseline ilu, mis meid võlub.
Ma tean, — ei mõista veel te võõra mehe sõnu,
kes nagu narr siin räägib paatosega.
Liiv jookseb teie peos ja varvastel
ning silmad küsivad kui märjad tinanööbid.
Oi mängige, — teil alles esimene vaatus,
veel arm neis selgeis silmis ööbib.

Ent meid viib edasi see imeline kergus,
viib vastu lehtimisele ja õitsengule,
viib läbi uulitsate juhuslikke teid.
On kõikjal jälle rõõmuline selgus,
maa püüab pimedusest päiksetulle,
ja püüdes selle olemise leid.
Teeharu iga oma poole kisub, —
mis meil on täna kindel suund,
kui ilm on pöörangul ning ilm on uus,
taas pöörang seadelduses, pöörang sisus!

1. V 1927

Vaata, agulid hommikusse tulvavad —
nad tulevad!
Punaseil lipel
hõikavad nende tahete kuulutused
kui vasaralöögid.
Tung tänavale kipub
neist sõrmist, mis karastet töös.
Kord aastas on nende käte tuulutus.
Oo laps, ma ripun
nagu kuskil ruumis.
Mul ei ole enam maist seost
ja mul on kuum:
olen samast rüpest ja eost.
Nüüd olen valind Sinu. On see hää või pahe?
Anna andeks, olen kahevahel!
Vaskpillid käristavad õhu.
Trumm virutab, taob.
Mürtsud kõmavad aius ja majade kõhus.
Täna naine ja mees
visand kaelast veolooma taosed.
Kes murraks nende meelt,
kui nad sammuvad —
oma hinge sunnil. Tõekspidamiste eest
nad lähevad kõikidest kartmatult mööda.
Ees õiglase nõuete rammu
tõusikute paraad on ainult — komöödia.
Kirikkantslid on lukustand rahaahned suud —
neid ei saada tornikellade kõla.
Ei, neid innustab 1789. kevadekuu
ja Püha 1917,
mil tasumist nõuti kätetöö võla.
Nägid, laps, et keegi neist
ei seisatand, ei vaadand üle õla.
Nägid neid lauluks paljastuvaid päid
ja tulistet silmi?
Sellise säraga käib
täna kogu see rahutu ilm.
Ma tervitan sind, töörahva kevadefilm!

KOIT

Ah, kes peataks neid kiireid tunde,
kõik mis kihutavad läände —
aja igavesse unne,
silmiks tuul ja käsiks rutt.
Päevad kiirustavad kuralt hääle.
Kolm kord hommikusse kukk
mitmehäälselt hõikab kuuris,
ruutu puurib
päike varajasel tiirul.
Aknal värvukeste krapp
tiksub kohevile tiivul.
Sina uinud, tütarlaps.
Ainult päev
salamahti imetleb su ilu.
Tõusen. Uni silmisse ei mahu.
Mõttes sinu päale käe
hetkeks panen. Jälle läen:
maga, Sul on hinges rahu —
minu ümbert kukub linn.
Rästa vile. Nobe vint
hääli oksalt pillub rohtu.
Allpool hiljaksjäänud kuud
laotuse põselohku
sujub valge pilvelint.
Maanteil põrisevad voorid.
Puhkend toomilt
lõhnu kannab kerge tuul.
Korraga ent puude seas
vilksab eemalt tuttav värv —
pinguli lööb iga närv.
Ma ei tea,
kas on see ilmsi,
öö ehk liialt väsitand mu silmi...
Mul on kuum ja mul on jahe,
liiva vaevalt puutub king,
tuul mind viib ning kaob vahe.

Oi, Sa kodu-põgeneja lind,
kes Sind äratas sel ajal —
koidang veel ja rahus maja.
Laps, Su tühja voodi panin käe,
nüüd mul õnn ja kergus varuks.
Kes Sult võttis uneväe,
kust Sa teadsid minu teid,
seda pehmet liivarada,
või Sull' olin soovimata leid?
Ei, ei laps, — see oli liigne!
olen taas kui äsja sündind —
anna andeks üleannetus ja pilge! ...

Laulukuljuseid täis värske künnis.
Seljataga virgund linn:
surisevad vabrikute viled,
kumisevad jõelaeva vasksed torud.
Korstnast tõuseb suitsuring —
ots jääb alla, teine õhku.

Meie tee viib läbi oru.
Iga iil toob iselõhnu,
iga samm viib uude värvi,
kastesse vaid jäävad talla märgid.

MIS ON SINUGA?

Mis on Sinuga? Ma olen rahutu.
Miks hoiab sind kurbus?
Kogu ilm on kevade käärimisvahu,
kuid mingi valu on Sinu hinge sügavas kurus.

Kõnele — ei ole midagi vahel laotuse ja maa,
millest meie üle ei saaks.

Oi, ilus on öö. Vaikne ja pime
kui äikse eel.

Laps, vaata kordki üles,
kuidas tormavad pilved
kui rasked veed.

Ja tuul kannab kogu õitsengu meie sülle:
siin toomede magusus ...

nüüd kastanid ... nüüd vahtrad.

Kuidas pean saama sellest jagu,
et Su suu on jäänd täna ahtraks,
ja kuigi Sa räägid —
vaikid ometi sisimaid kannatusi.
Kuid laps, — kõik mu pärimused jäägu,
ma tunnetan: pääga
ei mõista meie inimhinge rannatusi.
Ning liialt naiivne
on iga mu põhjuse küsi.

Nüüd õhtud on kiired.
Südaöö pilgu vaid pää kohal püsib.
Ja pilvede vahel
õhk leebe ja öine
jälle hõõguma puhub
hommikusse punased söed.

Milline käsi või milline juhus
sel tunnil meid murraks veel kaheks!

JUUNIKUU ÖÖ

Läinud on esimene ahin ja kevade palang on jahtund,
 öitsengust paisunud maa juunikuu hõõguvais öis.
 Otsekui merepind vaikseks jääb õhtuse päikese sõrmil,
 mõningail tundidel nii rahuneb südamelöök.
 Tunnete lainetus kaigub ja tõmbub kui selgunud vormi, —
 lihtne mu sõnade sünd, liigne nüüd karjativ silp.
 Tühjunud linna ma armastan. Armastan erakult käia
 nõnda kui aastate eest üksinda käisin neid teid.
 Käega end katsuma kutsub see sinine unne jäänd jõgi,
 vastu kust läigahtab mul üksiku tule topaas.
 Tähed kui küpsenud maasikad lainetel kiiguvad vastu,
 pää kohal riputab tuult kastani tolmune peo.
 Öövahi kohmakas kuju mind kahtlevalt mõõdab ja vaatab,
 hambusse kasvand tal piip, võtmekimp ähvardust lööb.
 Rahune, papi — veel vargus ei ole mind võluda suutnud!
 Armastan tütarlast vaid, — usun see'i ole ju roim...
 Aguli uimaseid tänavaid luusib vaid näljane peni,
 jalgade vahele händ takerdud karvusse kist.
 Longates uriseb temagi hulkuri taldade kaja,
 harjumus kurgust tal toob haugatus kumedat mõnd.
 Siis nagu aimates tuttavat, ülesse sirutab koonu —
 lepitarv agulilõhn... toonane tänavapoiss.
 Ning mulle osutub — kõik läheb kindlalt ja etteseat rada:
 inime magab ja koer tunnetab hulkurit ööl.
 Jahedat õhku lööb käsile viimase uulitsa lävelt.
 Algab siit viljade müür, madal veel tõusmise ealt.
 Põhjajää valjult ju üle käib eha taas kollakat ida,
 värvides ülemist huult taeva ta peeglistse kaeb.
 Nõnda ma armastan käia ja vaadata koidule silma,
 rahu kui ihkab mu meel pööraste aegade käes.

ULE PIIRI

1

Mons Palatinus ja Forum Romanum — kaks
 purunend südant
 avali on minu ees... Imelik käia on siin:
 loodangu õhetus otsekui kutsub siin elama hääli
 kadunud hiilguse mailt, hukkund mis aastate käes.
 Mõtete eksides losside müüre ja varemeis templeid
 harduses tunnetab vaim käidud su kummalist teed:
 künkale seitsmele Tiiberist hääle kord tõusis su suurus,
 hingeks mil sõduri mõök, vapiks julm mägede hunt.
 Võimu ja uhkuse käsil sind hellitas lõunamaa taevast —
 kõikide aegade ees vägevaim linnade seas.
 Ning sulle alistus sinine ookean läänes ja idas
 viljakas Eufrati suu, rahulik Jordani org;
 lõunasse küündis su mõök Etioopia radade äärde,
 põhjas Britannia saar ja Reini võimukad vood
 kartsid ja põlgasid võrdselt su võite ja vägevat nime;
 Traakia palus su ees, Ibeeria värises hing.
 Südameks ilmale loodud sa keskele maanteede sooni,
 vooride veri kus kees, laevale järgnes vaid laev:
 Cadizist vilja nad töid, Antiookia kiviselt rannalt
 purjesid pingutas tuul, sõudsid Massiliast käed.
 Ning sinu müüride vahele uhkuseks kandusid kokku
 India kivid ning kuld, Tüürose eebenipuu,
 orjad Kartaagost ja Süüriast, Teebai ja Memfise vara,
 Hellase kaunimad tööd, Hiina ja Pärsia siid.
 Suurust su imetles Siidoni laevur ja Sküütia rändur,
 kreeklase mõtisklev pää, Gallia aheldet vang...
 Nüüd sinu rikkusest tollest on jäänud vaid mälestus kauge,
 mida vast üksiku hing eneses meeletab veel.
 Seisates purunend marmori vahel siin tundmatu võõra
 silmuses oleks kui jalg, samm nagu minekuks arg.
 Rostra ei kumise kõnedest, leiba ei kisenda rahvas,
 toogat ei heljuta tuul, hajund on urjade suits;

lakand ju ammu on igaven' tuli siin altaril Vesta,
vaikind ka neidiste laul, rohtundki pühavee tiik.
Küpressi üksiku latva vaid kaugete mägede tagant
päike veel riputab verd — väarikat mälestust sest,
millega tõusid sa suureks ja millega kadusid ära.

2

Non est in toto sanctior orbe locus.

Võrratu on sinu kuulsus,
eilne ja õnnistet Room.
Millise kristlase hing ei kardaks su suurust,
maine jumalariik — Vaticano!
Paljude seas on viis su pühaduste kvoorum:
S.-Pietro, Paolo, Giovanni in Laterano,
Maria Maggiore ja Sancta Sanctorum.
Viis uskliku ränduri pühitset saart
tõstavad päiksesse torne ja kupleid,
abitult millesse upub
ekslev silmadepaar.
Meel nagu raskeks saab, korraga kõike ei taipa
su kunsti ja kujudes harju.
Tunde võib sõnatult käia siin sammaste varjus,
varjuna eneses olla parkettide hämarail vaibul.
Põgenedes tänava möllu ja kära,
lohutust otsides pühade hauust,
hingestet marmori, alabastri ja küünalde särra
tuleb masendēt inime — hinges ainuke soov:
laskuda põlvili kohta, kus Peetrus on ahastand rauns,
ja paluda trepil, kust *Via dolorosale* läinud on
jumala voon...
Kuplite õõnsuses viis kord kõmavad vastu
preestrite palved ja laulud:
„*Vulneratus est propter iniquitates nostras,
attritus est propter scelera nostra...*“
Ja lauluga kaasa hingest kaob raskus.
Ning õhtuste palvete kellade kutsed

vaikses ja kumavas kooris
hetkeks heidavad leina üle sumava linna
elekterdet südametukse. —
Siis otsekui nutaksid kuplite rinnad
sinus, eilne ja õnnistet Room.

3

Taskukaupmeeste tüütus: albumid, pärlid, mosaiik!
Taksode põrin. Kära.
Tänavate lahtilööd papüüruSpoognad
täis kirjutet trammiliine.
Bensiiniving. Vaateakende sära
püüab dollareid, franke, liire.
Oxfordi pükstes sinjoorid,
vajades hetkelist rahu, —
kihutavad autoga üles Palatiini.
Nõnda pöörab Room oma palge kolmanda tahu.
Varemeis saunad, foorumid,
muuseumid, pühakodade sambad —
täna muinsuse praht.
Michelangelo kuplid ja kujud, Raffaeli freskod,
gobeläänid ja maalid —
pappide lõbu, rikka himude labane jaht.
Täna poks ja hipodroom
surub ajju kõditavad hambad:
mitmemetrilisi plakateid
uurib tõmmukas naine, õlul Veneetsia sall.
Tiberit lõikavad sportlaste paadid.
Staadionile sobimatu noorus
taob jalgpalli
vastu müüri Sancta Sanctorumi.
Teised püüavad kadapulgaga tabada
Villa Borgheses Apollo naba.
Hämmastund silmiga hiline turist
jookseb varemete riigis,
meeled pinguli kist —
on hingeni haavat, kui vaht sülgab hooletult Vesta
neitside tiiki.

Täna piirab mootori vurin Kolosseumi,
mille heitnud enesest aeg kui läbikant kalossi.

Korraga — Via Nazionale keeb,
rahvas kihutab kiini?!
Suletakse liikumisteed,
juubeldus, hõisked — käsil kantakse musta kaksikratti,
pääks kel Mussolini,
sabaks Turati...

Ohtu. Laternate pärlikeed
visat tänavate kaela.

Trammilookade sinilillakad välgud.
Kihisevad Esedra ja Trevi
purskkaevude veed.

Mehed, naised — kimp kiirust vaid kaenlas.

Jalg jalga, ratas ratast siin jälgib.

Rauk Peetrus vaid üksi üle jõe igavust mälub.

Särab Casino della Rose.

Lendleb tsarlston. Ümber mirtide ja palmide
roheline raam.

Laul. Kupletisti nõelavad salmikud.

Võetakse poose.

Lõhnad: héliotrope, lilas.

Tantsu hõljuvas, kuumavas keerus

libiseb kergelt rinnale surut daam. —

Armsam siiski naine on siinne kui Kapitoliumi Veenus.

Ning koidu eel

Rupe Tarpeast, —

sellest kummalisest viina ja armastuse kaljust —

koju tõttab American lady fašistiga,

nõtk väsimus jalus

ja südames pööritab Lacrimae Christi.

Ning Trastevere —

rahutute linnaäärne puur

heitnud tänavale tulistet kohvikute keeled.

Jutukõmin. Nutab guitarre d'amoure'i
melanhoolne toon.

Lõhnad: toores arbuus, kõrbend makaron.

Ja keset seda rühki, hääli, rägu,

tõmmates tühja kõhtu vastu põlvi

Monte Pinciol ja all Borgiate lossi võlvi,

ulutuile viirastub uneski Benito bulldoginägu.

Ning pime on Itaalia öö.

KÕIK OLI MUUTUND...

Kaugete piiride rännakuilt saabudes, tütarlaps, Sulle
uudusi pakitses rind avarailt päikesemailt.

Sõnad ent mattusid suhu, rõõm murdus, kui tormasin tuppa —
kõik oli muutunud siin. Lukku siis langes mu keel.

Palavik lahtudes hetkeks Su vajutand rahhu ning unne,
põskede lohkunud ra'alt levines säratu iil.

Rusuvat vaikust vaid hingus Su segas, ja värvitul palgel
eksleva varjundi käik näitas, et rasket näed und.

Kaua ma seisin ja mõistmatult otsisin mõttele pidet,
valguse kaotas kui silm, jalge all lainetas maa.

Virgudes avasid udused silmad ja mõõtsid mind aralt,
tasa kui võtsin Su käe, valdas Su valusaim nutt.

Nädal sest ajast ju läinud all petliku lootuse paine,
lohutust sõnad ei too, mingi ei edene töö.

Asu nüüd leidmata meelelt küll silmi ma pingutand üles,
särab kui taevane vöö, vaikne kui palveks on tund:

taevas ent kaugel ja maisele kutsele ikka jäänd kinni,
jumal on kõrguses kürt, samuti vaikib ka maa.

Ning Sinu kannatus sõnatu ongi mu hingel' nii valus.

JÄÄN SINU JUURDE

Laps, ära nuta, ole rahus —
kõik läheb mööda, kõik saab hääks.
Võib-olla täna valu lahkub,
Su voodi juurde seniks jään.

Sa tõused jälle nagu varem,
täis naeru, elu, põlemist.
Laps, ära nuta, siis on parem —
naer kanda kergem mõlemil.

Oo, ära räägi sellist sõna,
kus kõige maise lõpp ning piir.
Mu meeles veel see õudne kõla,
kui lahingliinil käis ta iil...

Me päevi saatsid kevadtuuled,
need tuuled veelgi mängivad.
Sa tõused pea ja kaasa tuled,
neil' tuulil' jälle järgi saad.

Teid käime siis neid vanu, tutvaid,
ja läeme hilissuve maid.
Mind usu, laps, ja ära nuta,
me eluks ilm veel küllalt lai.

Laps, ära nuta, ära nuta,
kui tuleb hommik — kõik on hää.
Päev öised viirastused muudab,
Su voodi juurde seniks jään.

OHK SEISAB MAJAS

Kas peab suutma kuulda, mida kuulen,
kas peab suutma näha, mida näen,
kas peab jõudma kanda, mida tunnen!

On igavesti kinni Sinu huuled
ja üle rinna langend käed...

Oo, öelge, vanduge — et see on nägemus, et see on unes!

Miks vaikus kohutav käib ringi majas!

Miks seisab ohk kui tuleks kõige lõpp,
miks jube rutt, miks valu, tardumine!

Kes kutsub mind? Kust lõikab kõrvu kaja? —
üks igavene ilmavalu õpp,

üks tulikõrvetus, üks magus hardumine...

Mis on, mis on mu südamele vaja...!

Oo, peidet lõpu üleshargumine!

— — — — —
Sa ainus laps, ma keda kannud
kui püha sädet rinna sees.

Miks kustused, kui veel ei saanud
Su tulihingest lausa leek!

Peab kandma keelel hellitusi —
neid elus ihkab naise rind.

Ent ma ei hüüdnud meelitusi —
liig ürgselt armastasin Sind.

Aeg kasvatas meid armus ühte,
me päralt olid päiksemaad.

Nüüd Sinu päitsis seisab lühter —
ja jumalad nii õelaiks saand!

Oo, vägevad — kus teie leegid,
kas sügavuses, laotuses —
teid vihas inimlikus needin:
kes tasub selle kaotuse!

KÕIK ON MÕÖDA

Kõik on mööda. Kõik on rahus —
tuul, vesi, pilved ja maa.

Oleme igavesti lahus...

Sest kõigil on kanda oma taak.

Kõik on mööda. Kõik on rahus —
linn, nurmed ja salu.

Ürgse ja jätmatu ihaga
hoiab mind käsist ja jalust
olemise sund.

Oo, aastaks pikeneb tund!

Kui mustaks sai valgus,
kui luugid langesid päikese ette —
palusin üksinduses, hüüdsin metsalise vihaga.

Oo, nägemus! Oo, kaunis pete!

Kuhu pean minema nüüd,
kuhu pean oma kivistund palge peitma,
kuhu pean rakendama oma käed,
kuhu kaarde pean hüüdma,
käima milliseid teid!
Oo, rahutuse pühim jumal, sa kuuled, sa näed!

Juhata, ütle sa,
millised lohutused on järele jäänd.

Kuhu tuleb rühkida, —
kus piinav rahu, kus kära või kus on meelitav hää!

Tühjad on tänavad. Must on öö.

Kõik liikuv, kõik ruttav, kõik sööstev alistund vaikusele.

Kõik on rahus — loom, puu, inime.

Ent kuhu nüüd pööran
oma südame otsivas ja põlevas mitmepaiksuses!
Ja ma pean käima, pean minema...

HOMMIK

Ah jumal, mina olen maganud,
olen maganud hommikuni!
Ja sina valvad...
Ida ju õhetab akende taga.
Milline pidi küll olema mu uni,
milline võis olla mu liikmete rammetus!
Miks ei salvand
mind ussi hammas,
et oleksin virgunud
kikka esimeses kirgmises...

Olen korda saatnud kuritöö —
andeksandmatu, suure:
olen maganud, kui sina mu juures
valvasid kogu öö.

Sa naeratud vaid. Süda mu imeliselt taob.
Ilus on su naer hommikuaos.
Ära karda, ma ei lähe veel,
ma ei lähe nüüd enne, kui päike läbi ruudu
murrab siia kambrisse tee...
Su silmad on veel hämarusepaos.
Ahtake on su suu.
Imelik oled. Oled nagu koit
lökendava palge ja painduva kehaga.
Su käed,
Su sõrmede hoid —
on tervituseks väärseks vaid ehale.
Ja huulte põletav tuli —
raudki sulaks selles hõõguvas väes...

Vaata, hommikutuled
ju riputat puude ladvule.

Langeta kord veel padjule
oma pää.
Koit kannatab, seisma jääb,
imetleda laseb mul sellises valguses
seda pääd... seda keha... neid käsi...

Kust oled saanud selle võluva alguse
ning miilava säsi!
Kuulata, tänavail tõuseb ju suma,
all pühitakse jalgteid.
Vaata, aknaraamel ju kõnnib päikese kuma, —
maa keerand taas ringi.

Kuid kes teab siia rettu meid,
kes teab, et oleme ärganud kummalisi hingiga!
Võid sa mõelda, kui imelik
on hommikul vaadelda naist?
Ja veel mõistmatum oli see pimesikk,
mida mängisime kaua.
Ei tea, — oli see tunne või vaist,
mis kutsus, mis purustas rauad...
Ning nüüd on tõusva päikese kiiris
saabund uuestsünd,
uuesti hommiku karguse iiles
tuleb päevane ründ.

Sa naeratud vaid. Süda mu imeliselt taob.
Ilus on su naer hommikuaos.

Ent sa ei aima, keda meelestad mulle täna...

All põravad rattad ju rasked kui tina.

Hüvasti! pean minema.

Miks — ära eales küsi, ära seda mult päri...

ÕHTU

Õhtu on tulnud üle ilma,
 päeva on puhunud tuuled.
 Laule nüüd tahad sa kuulda —
 rinnale vajutad pää.
 Und kaugusest näevad su silmad,
 armastad värve ja hääli.
 Nagu lill õhtune
 veripunase õiega
 oled täna.
 Ei, ei — sina oled õhtu ise, vaikne ja särav.
 Su palgeilt lööb vastu punakat õhku
 ja silmis on tuuled.
 Istun su juurde.
 Nõnda me sageli õega
 lapsena istusime väraval.
 Eha on veel.
 Varjud on tumestand välgud su riideil.
 Kuulataid kauguses helavaid viise.
 Üle tee
 rohtu ju langemas kaste.
 Iga samm, iga aste
 nüüd kajab kergelt uduses sinas.
 On õhtu. Vaikne.
 Ent õhtust veel kaunim
 oled sina.
 Miks ei tunnud sind ennem,
 miks ei teadnud paika,
 kus käisid, kui päikese loode
 pikil õhtuil mulle üksikuna kustus!
 Su sõrmed — alabastrist kui voolit
 ja näojooned kui parima kujuri viilit...
 Mäletan üht teist... ei, ei — üht kuju Rooma galeriis.
 Kuid, laps, — ära mind usu,
 olen vaid Pierrot, keda rüsub,
 ilu ja kurbuse kaksiklasu!

Ah, milleks rääkida seda, mis mööda, mis rumalus,
 tänane tund kõik teeb jälle hääks, kõik tasub,
 täna on hääbunud raskus.
 Täna tean, et leekivad põsed ja rindade kumerus
 on võitmatu askus...
 Ma tulin kui hulgas
 su juurde.
 Nüüd ma suudelda julgen
 su käsi, su huuli.
 Sest sinu hämarais juukseis
 on tukkumas videvik
 ning sinu lapselikes silmis
 räägib mulle igavik.
 Su hinges on avastamatuid ilmu —
 sest sa vaikid ikka.
 Vaikid nagu nood tähed,
 mis süttivad pikka...
 Ent nüüd on saabumas öö ja kutsub mind tund —
 ma lähen.
 Ära eales küsi, miks hinges see mõistmatu sund.

Õõ oled sa. Õöst veel võluvam
 on sinu väriseva keha soojus.
 Pimedus on langend su õlule.
 Arm on su huulile jäänd.
 Mida kauem sind vaatlen, seda lähemaks saad.
 Ja kõik mu mõtete roojus
 su läheduses hääbub.
 Üle maa
 on nüüd kustunud hääled.
 Meie ümber on vaikne. Pää kohal tähtede hõbe.
 Meist on kaugel elu vistrikese nägu —
 meid ei huvita seltskonna moraali kosmeetika:
 lendame edasi, armund vend ja õde,
 selle planeediga,
 teades, et meie ümber kõik on ainult rägu
 ning mõttetu töö.
 Sa oled suvine, oled valge õõ.
 Su rindade üle on langend pluusi ahvatlev udu.
 Kui kuumad su käte väänlevad narmad,
 otsekui leegid! ...
 Õõd ma armastan.
 Elavat õõd olen ma otsinud ala,
 olles tänavkäras, olles üksinduses puhu.
 Oo, laps, lase mu kätele pää.
 Näed, kuidas vilguvad üleval sääl
 Vanker, Põhjanel ja Reha.
 Sa värised vaid. Viirg võpahtab keha.
 Ah, ma ei tea, kuhu pean peitma
 õnne sellise,
 mis praegu mu hinge hellitab! ...
 Kuid ütle, laps, kust pean ma rahu leidma,
 kuhu pean oma rahutu südame heitma! ...
 Õõ oled sa. Õöst veel võluvam
 on sinu väriseva keha soojus.
 Pimedus on langend su õlule.

Arm on su huulile jäänd.
 Ja kõik mu mõtete roojus
 su läheduses hääbub.
 Ning nüüd pean ma minema...

LEIB, RIST, INIME

1

Linn magab —
magab voodis rahulise pääga.
Ja selle unes voodi taga
käin ringi mõtte kurjaga või hääga?
Ma astun. Peatun. Üle lähen sillast —
betooni karguses lööb vastu tuult.
Näen kaldal maju väikseid, suuri,
haudvaikseid aknaid, säras uhket villat
ja hämaruses jõgipaela.
Torn pühakoja üles tõstab kaela,
kus tipus aastasadu mustand rist
kui kõige maise ränkuse sümbool.
Nüüd sulet uksepiida kural pool
öövahi kerratõmbund ist...
Ja samme kõmisedes keegi tuleb —
näen: paberossi otsa süütab tuld.
Kuid kõigest sellest täna ma ei hooli,
ei hooli enesest, ei ööst:
mind kutsub üksindus ja rahu veab vööst,
käes selle sunni inime kui sulg.
Ning öö on vaikne.
Öö on valge.
Ei läbe silmi tõsta üles,
kus virvendavi tähte kari
kuu külma sõõri hoiab süles.
Ma'i seisatu, ent ma ei tõtle,
mu sammega käib võrdselt sõber vari,
kui rahus enesega mõtlen.
Ma mõtlen su pääle, sünnimaa,
su nurmi, järvi ja merd.
Ma mõtlen su põudu ja külmi.
Olen veri su verest
ning tera su külvi.

Ma mõtlen:
kuhu oled hääbund, steppide hoidmatu vaim,
verelöögid vabade mägede harjult!
Kaardil tunneme vaid
uhkeid Uraale ja kauget Altaid.
Aeg on udustand mälestuse selle,
kui meie isade küttivad karjad
rändasid emakese Volga rohtmaid.
Tulistet vabadusihast ja piitsutat näljast
kõik meie sõsarad-velled
lindena lendlesid välja,
söödamaid paremaid otsides säält, kus on järvede veed.
Sarmaatia lausikmaal külvates saari,
tungides lõunateed
surus end madjar võõraste vahele,
sinise Doonau raudväravate taha.
Suubudes põhja me heitsime Soomega paari,
nagu randlinnud ihaldes vett,
ümber Laadoga tegime kaare,
kiilu me rindu lõi Läänemere lahe,
kuni mitmeks vallandus kett
ja kaugenes vahe
iga üksiku haru ja lüli...
Põhjapõtrade jälgi käis Soome, jäi hääle,
tuhande järve ja kuuskede sülle.
Kurale murdes üle Narva jõe,
mustava Peipsi ja Virtsu pääle
aastate lennates rünnak meid tõi.

Nii leiva pärast lakkamatu ränd
ja siindides on meile antud.
Kui karin verre helisema pandud,
see kõlksub, kuni kestab elumäng.

Nii võtvad purjed meretuult —
laev süüstab tundmatule veele,
lööb iha ainust rändajate meele:
on kuskil elu kergem, maailm uus.

Sest lootust hoiab inimhing
hää, õnne, ilu põgeneva järgi.
Ja Homme pärib ikka selle märgi,
kui täna ränkuses ja mures sulgub ring.

Ning lootuses paremas tõstusid käed
metsa põlise vastu.
Tüvve innustet lihased vajutasid kirve,
murdusid kuused ja kadusid päevad.
Kuu kasvas, — kahanes, maha jäid aastad.
Ära taandudes hundi ja põgenedes hirve —
uue leidsime kodu...
Adra surusime uudismaa õnnistet rohtu,
varsakapju, käokellade vahele
tõusis päikeses aurama mustendav vagu,
silm ahnelt valvas: mil eotab maa.
Ja kui hommikutaeva lõi verevaks agu,
vaikusest tukkuvale lahele
täistuules läks pingutet purjega kaluripaad...

Rõõm igast omast viljakõrrest
kui last meid kodu külge seob.
Ning iga kala, kes võet mõrrast,
toob südamesse Omanduse eo.

See kasvab, aastatega suureks sirgub,
ülskõik kus peatub rühkiv jalg.
Ta'i anna und, ei lahti irdu
ka siis, kui täidet ait ja salv.

Ja kogutakse kallist terakulda,
niikaua kuni atra hoiab peo.
Eks koergi kaeva homseks kondi mulda —
nii seadus püha leitaks' selle teo!

Nõnda me isa
maa külge oheldas vara.
Ning mida rikkamaks läksid me karjad
ja laienes põldude suurus,

seda enam meie nõudsimel lisa
ja kaebasime puudust.
Siis tundsimel,
et piiritu laas,
järved, meri ja maa
jääma inimpojal' päriks visad.
Ja kui tundsimel tõe, et elu on lõputu algus,
veel enam me püüdsime, mürdsime
ning meie vaim ja rammu
kikka kirgmisest rühkis viimse valgeni.
Ent teades: kaldal Daugava ja vürstide Pihkva
inimpoeg samaselt rühib, vara petlikku ihkab —
endi lähedale võtsime tapri ja ammu...

Ma mõtlen:
sina, leelutai — põline varatu,
igavene valulik naeratus suul,
käisid seda maad meele julge või araga?
Otsides sõnade võlu,
kandsid kaugete mägede tuult
oma rinnas ja õlul.
Millest sa sõnasid siis,
õhtul kui päevatöö jätsid
ning sinu mõtetest sai vaid veere ja viis?
Millest laulsid, kui varase tähe
öö süütas üles
ja sinu süles
istus kaugete ilmade kummaline igatsus?

Leelutasid tuikava vere
kangelaskäigest
üle mere?
kaasitasid taplusväljust,
naeratavast päikesest,
tähist ja kuust?
sõnasid armunult kevadeöös
argliku tütarlapse suust?
Kõnelesid sellest, kui tule ja raua
pigistav vöö
kandus me randa

ja tapluses isa ning veli
kukkusid kõrvuti hauda?
Ning sinu kõrvu sigis tundmatu helin...

2

Ma mõtlen:
sellest kurvast a'ast,
kes nägi valgust, elas, liikus, sigis
või orasena tõusis maast —
läks teed all lunastaja ristimärgi.
Uus jumal ohvrisuitsu surus maale ligi,
rist mehed parimad me päris.

Uus jumal — poisike nii Maarja süles,
sa tulid naeratades üle mere.
Tõid kaasa risti reostatu veres
ja võtsid kõik, mis meile oli ülim.

Sa võtsid koja, põllu, vara
ja pala, mille andis Uku.
Su silma all maa katkus hukkub
ning näljas vaaruvad me sammud arad.

Poeg, Juudamaa kord tõusis sinu vastu,
sa lilleke säält Liibanoni tagant —
võib olla inime su meele perra vaga,
kui kurja kätes tema juurde astud?!

Uus jumal, — võõras sinu hääle kõla:
sa õpetad, et lunastus on — surm!
Kas selleks murrabki su rüütimõõga turm?
Ei mõista, poisike, su lapsesõnu...

Kuidas me veel kaitseme endid,
kui meil ei ole mõõka,
kui mehed me magavad
Ümera, Paala ja Valjala mullas!

Oleme pandud kui tallekesed lõõga
ning peksame sõgeduses oma vendi,
ent võõras joob piima maa-ema nisast.
Kuidas rõõmu me laulame veel,
kui keeled
vihast kuivand ja kidas,
kui leivake suus
on valus ning viha
ja meie tütarde pihad
looka vajutand kannipuu?!

Kuid kes summutaks sõna,
valu rinda kui pureb!
Kes ravvutaks keele, kui oleme tasund teovõla
ja taandume rahhu ning üksindusse!
On kergem, kui laululohutusse
hõikame oma mured.

3

Ma mõtlen:
peitsime ära oma valvurid rüütlite ja sandarmite eest,
vaid lootuste tuul ulgus ümber me majade,
kuni Sarajevos inimeseküti
sõrm hakatas süitiku
ja Euroopa südame palang
me tunnimähe vallandas tee.
Siis südaööl kolmanda vahetuse ajal
poolvargi tuli sõnum —
ning joovastatult läksime tulle.
Taas käisime Pihkvas ja Vönnus,
võitluse tuhinas kündsime mürsega mulda
all Krasnaja Gorka ja Riia.
Meid muistne veretuik kiivas
kihutas, küsimata kuhu.
Tõmbasime pingule meeltepurjed
ja merele välja, kui maatuul puhus,
taas algasime sõitu.
Meie ei keelanud ühtki urja,

kui lunastuse leidsime veres ja pärisime võidu.
Ja kes oleks see meist,
kes ei teaks 24. II 1918.

Nüüd meie ei vihka enam parunit,
ei ülista teomeest.
Sest kui olime teekäänul,
me valisime haru,
mis ära viis Ida alati lõõmavast leest,
ja võtsime Lääne,
võtsime omaks ta palge ja väe.
Vete siniste üle
meie võitjana ulatasime võitjale käe.

Nüüd meie vened on moondunud teraspaadeks,
kuulipritse ja kahureid hellitab saarte ja nurmede süli.
Taas juubeldame eneste suurust
vaskpillide hõiskes ja sõjaparaades.
Oleme vaimustet laulest ja punapükstes husaarest.
Meie läbistame õhu —

avame Laanmäe lennukuurid,
kust lindena lennukeid saadame üles
ning minutiga võidame miilid.
Südaööl, hommikul, lõuna-ajal, õhtul
rongid vilede hõigates tormavad rööpail,
põldudel ragisevad traktorid, huugavad lokomobiilid,
ja puurime Kohtlas maasüdamet poole.
Oleme avanud teatrid, pangad, kinod, baarid,
ülistame võrdselt džäss-bandi trummi ja oreli koraali,
saadame rammumehi maadlema ja jooksmas maratoni,
ehitame muuseume, lombarde, vaestemaju, koole
ja ristime linnu.

Meie murrame, rühime, — salgame puhkuse,
saluteerime Rootsi, Taani ja Poola külaliste uhkuseks,
maksame oma maa eest jälle verehinda
ja hüüame: oleme Euroopas!

Meie hüüame jälle laialipaisat hõime
vahel viie ilmajao võimude.
Rinnus tulvavad veel

veresuguluslained,
hing pakitseb, vallandab keele,
suu minetab vaikimispaine,
mõtted tuikavad, visklevad, lendlevad teele.
Meie hüüame: mida teate meist,
meie rõõmust, uhkusest, valudest!
Mida teame meie teist,
teie linnust ja taludest,
kui meid on laiali pillut käsist ja jalust!

— — — — —
Ning tõstes silmad me näeme,
kuidas teiseks on muutund tund.
Meie ei küti oma metsis enam karu
ega leeluta isade und —
keeled nüüd hõikavad inimsust, püüsi inglise hoiavad käed.
Meisse on suubund inimsoo ilmavalu haru —
orja ja isanda vaheline kärestik.
Oleme jagat kahte:
ühed hüüavad võimu, teised õiguse järgi,
leib — see nende pääsmatu vahe.

Leib, orasest võrsuv,
sa kõigi me igaven' algus.
Leib — sinu nimel tunneme terrorit punast ja valget.
Sa hävitad, lood.
Ja inime suuda'i sind jagada võrdselt,
nagu kunagi too
naatsaretlane jagas sind kõrbes...

Meile on kostnud miilangud
Seine'i ja Neeva kallastelt, Marokost ja Hiinast —
ja meie süda on pooleks läind.
Sest leiva nimel õpetame lastele palja päi:
1217 langes Lembitu Paala tapluses,
Issanda aastal 1343 raiuti neli kuningat
nagu lõmmust laustu.
Vere julmas apluses
tõmmati isad me kaske ja leppa.

Leiva pärast vaikime, et 4. Vabaduseaastal
tapeti Viktor Kingissepp.
Tänapäeval veel kirikus õpetame:
— Sina ei pea tapma,
pead olema vaga,
kuid surmanuhtlus ehib me koodeksit
ja manitsev papp
neile sakramenti jagab,
keda lastakse, poodakse.
Leiva nimel kisendame: rahu ja õigust!
ning oleme hirmul sõja ees:
relvastame kiiged, koolid ja voodid,
uhkeldame kindralikuue sees.
Meie püstitame mälestussambaid ja asetame pärgi,
ent oleme unustand tänavad, kus uksed näljast lahti kist.
Meie ihaldame kulda ja siidi,
aga ei kuule, kui kerjused paluvad me järgi.
Sest meie kanname kõikjal enestega risti...

Ma mõtlen:
rist, mürgitai me püha leiva,
kord tõusid tundmatuna meie teele.
Sa andsid kätte rändajale relva,
kui sõgeduses pöörlevad nüüd meeled.

Ning sünnimaa, sa väänled pohmeluses,
hää kurjaga nüüd segi hullad.
Või pole pääsnud veel sa kohmetusest,
mis saatus sinu pääle laskis tulla?

Relv nagu sohinaine ahne, kiimas
sult joobumuses imeb rammu välja.
Sa kahel käel tall' valmis viimast viima,
kui oma lapsed alasti ja näljas.

Mu hinges, sünnimaa, su kummaline saatus,
kui kolmas vahetus tõi yötlussõna.
— Ilm jälle vahetama peab vaatust,
eks aima kõrv taas sellist õudset kõla!

Ning meie väänleme, viskleme
oma pohmeluses
ja kui ärkame kohmetusest,
on see rahutu maa
meie seljataga
jälle löönd miilama.
Siis virguvad Ida ja Lääs,
siis avanevad keldrid, töökojad ja saunad
ning tõstavad väsinud pääd,
keda me praegu vihkame,
kelle hädade vastu oleme kurdid ja pimedad.
Siis tulevad tänavaile mehed, naised ja lapsed kui
kõdunenend kaunad,
lapsed, kes vaid leiba ja elu ihkavad,
siis tulevad need, kelle elumõte on kruuvtangide pigistuses,
lõputus töös ja omasarnaste sigituses.
Nad rühivad kui maru,
kui rahehoog
ja hingestet innuga — pärimisõiguse nimel
vallutavad linnad, lossid ja sood!

Ma mõtlen:
südamega otsides inimest
vahel kahe leeri —
laulik, kuhu sa põgened,
kuhu sa ruttad hinge tinasega!
Taevast nõrgises
tasa kuu veereb
ja pikka lööb halliks.
Kuhu sa rühid, —
vali vaikimistee,
kõigest mis lühim!
Ent peab minema, minema
ja päärmatult laulma sellest,
mis sulle kallis,
kust põlvnenud, sündinud kellest.
Peab laulma homsest, tänasest, eilsest,
peab laulma inimesest, ristist ja leivast.

TAGASIPOORANG

Ja kui oled kuulatand, vaadelnud,
 oled tunnud,
 oled enese teisikuga jätmalt maadelnud,
 kui kitsas on käes, kui rasked on tunnid,
 kui oled hulkudes käind,
 rahu saamata
 oled jooksnud ja ringi eksind,
 oled murt, oled väsind —
 siis tuled taas koju, siit otsides varju.
 On koristet laud... Kohendet raamatud,
 mis jäid minu meesõgeduses segi.
 Siis tunned taas hardunult märguvat sarnu...
 Ah, ema, su hellikut armu
 siin maises olemises ei kustuta keegi,
 ei ilmaski tühjene see,
 ei kunagi heldus saa otsa su silmist!
 Ja kuigi ma sind oma valumeeles
 ära oleks igavest needind —
 sa siiski, siiski pääd mul siluks,
 kui väsinuna su manu tulen...
 Hing hellaks su puret eluvintsutust
 ja silmad, mis valvand öid sulgumata, —
 ju tühjad oma õnne unistust —
 sest paremad päevad jäid sulle kõik tulemata...
 Su palg nüüd sageli mõru,
 mu äratai, õhitule loetai,
 vaatepiirigi katnud udune võru,
 suu ohkeid poetab...
 kuid muutmatu on sinu arm, sinu hool.
 Sull' lapsena eneses töötasin anda ma leiba,
 millest meil ikka oli puudus.
 Ent kõik... kõik kiskus teisiti,
 kõik kõrvale suundus.
 Ja ainult valu on su lapsed sulle toond...
 Kõnele, kõnele, ema — on nii hää jälle kuulata sind...

Isa, ma tean, ma tean nüüd,
 et rahutus armastuse pärast
 on rändamine narrirüüs!
 Nüüd ma tean, mis pärast sa viinas
 otsisid pääsmist kannatuspäevil.
 Jätsid naise ja kodu — valu kui piinas,
 kaelas harmoonik ja huulil vile —
 nõnda läks hulkudes ilma su rahutu hing...
 Ja sinu tee ei olnud sile,
 kui ilmasõja päevil tõi koju su ring...
 Joo, isa — täna on napsi ja leiba,
 siis sinu vallandub keel
 ja silmisse virgub taas läige...
 Nüüd taipan su sõnu: ära kahetse, poeg, mis oli eile...
 Ning su enese meel
 on kivistand selle lubaduse —
 oled tummana vaikinud läinust.
 Sest sinu tee oli kannatusetee
 vahel armu ja vabaduse...
 Sul ei olnud midagi pärandada,
 ei maju, ei põlde,
 et meie läheksime tülli
 vendadega pärimisõiguse pärast.
 Pea sa viskad ka põlle
 enesest ära —
 ja vabaks saab kõigest rind ja süli...
 Ent mulle oled jätnud oma põleva vere.

JÄRELKAJA

Löö viimsed ahastused risti
ja astu sügistaeva all.
On meelte keelil teised viisid,
kui koltund lehti riivab jalg.

Sest miski ilmas ei saa valmis,
ei ole täppis ükski kaal.
Niisama valu luulesalmi
me lõplikku ei tunda saa.

Kesk rahva sünniaja hoogu
murdosa südamesse jäänd.
Ürgjõust ma ala olen joobund
ning kõik mu sõbrad olnud hääd.

Siis koidangus ja aos üha,
laps, pühad olid Sinu teed.
Nüüd kaheks lõhestund mu süda, —
lähtpaika tagasi toond keer.

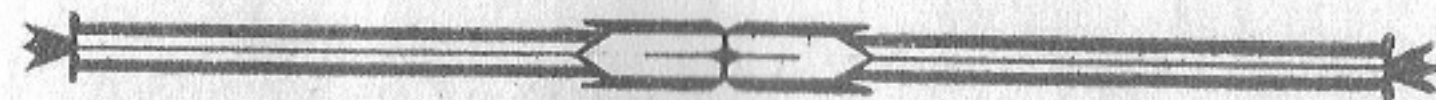
Ah päevi kalleid hinge kurus,
oo nägemusi, rände häid!
Oo ainus kõik nad maha surus,
vaid olen rinna hellaks käind.

Nüüd tunnen: — kord võib lauldes naerda,
võib kord vaid nutta südamest.
Kord silme põhjatusse kaeda —
ja rahutust siis kanda igavest.

KOGUST

»PEIPSIST MERENI«

1930

ÕINE FUUGA

Lento

Con sordino

Tähelaternaist sädeleb taeva rind.
Tühi on linn.
Tühjad on katuste pingid ja tänavakivid.
Valat kui vasest majade rivi.
Tuul aedades magab.
Tuul aedades, luhtadel magab, kus taga
hilissuvine öö
astub hääletult põlde ja soid.
Eemal vaateviir hetkeks valkama lööb.
Soonib hingeni vaikuse sõrmede hoid.

Käib õhku võpahtus, virgutav iil —
kõmab lapse-east tuttav ja värisev viis,
mil hirmutati mustasaja ja kõnega.
Ent nüüd kaen tuikleva põuega,
taevas kui kustuvad tähed
ning rataste kõmades kerkib pilveklaveri tiib.
Ule puie tuul varvastel läheb.
Pikka väriseb tornis kellkammertoon —
teist tundi ju kuulutab vaskne toon.

Kõu-ul
Võpahtab põu.
Linnataguse ra'a
lõhki käristab välgatuspoogna joon.
Läbi lillaka vahu
kõlab klaviatuurist tooniandev A-a.

Puud sosistes kokku suruvad pääd —
algab klõmistu, sõrmitsi hääldesääd.
Taas kivine rahu —
taktikepi langemise oot.

Poco a poco accelerando

Ootamiselevus hinge kui summutaks.
Ala raskemaks tiheneb taevakumm.
Taga põgusa valguse helgi
paistab hõbevee lainetav kummutus.
Ja kohinat aimaks kui kõrvatrumm
üle majade selge.

Taas väljahtus,
pää kohal kõrgahtus,
tuul.

Oo võrratu tuul!
Läbi tänava lendleb kui turm —
lööb püsti ja pikali viskub.
Ning keereldes, mässides rabistab piisku —
sooje ja suuri tuisklevaid teri.
Kaasa välgele tuksatab veri,
kõikjal laksatab keelile pingutet sõrm,
pääseb voogama helide kosk:
puud sordiini all tõmbavad tšellot,
üle tänava veerleb kasside viiulit kiskuv kera,
killkab laternaklaaside ksilofon,
torni kühma raksab tuline mõõgatera,
vesitamburiinid tilisevad maas —
üle vahutavad rentslite tassid,
huugavad postide kontrabassid,
litaure põristab katuseplekk.

Välgahtus.

Barabani kõrgatus.

Tuul.

Mitmeks käriseb laotuse tinane tekk.
Tuul.

Oo võrratu tuul, tahab ühes mu südame kisku!
Mühisev tuul — söösta ning hüüa!

Hing rahutult visklev
vahel naeru ja nutu
kaasa kõuega püüab
kaduda, kaduda kuhugi uttu...

Allegro con fuoco

Maestoso

Siis korraga
laotuses laksatus,
akende tärin,
raksatus,
südame värin:
jumalik meistritöö, taevane lummutus —
akordid valguse klaverilt...
Vehklevad välkude noad,
risti ning põigiti põimlevad hõõguvad joad.
Ilm viirastub värves kui nägemus,
nagu kerkiv ning taashajuv pilt:
kuld-rohelis-lilla, valge-sinakas-nõgimust,
punast lainetab tulega segi.
Lukustav mürin.
Kiljatus klaasi.
Sähvatus püst
heidab üle katuste kirkjat almaasi.
Hoidmatult virvendab varjutus —
lilla-valge,
lilla-kuld,
kuld-nõgimust.
Lakkamata müriseb äikse fanfaaride karjatus...

Tempo I

Olal jälle näen süttuvat tahte
tillukesi.
Läbi kerge õhu kui kuuleks nende põlemissärinat.
Hiljukesi
maa taevast lööb lahti.

Taas virguvad ra'ad.
 Harva puult veel langeb piiskade kurinaid.
 Ümisevad üksi veetorude fagotid
 ning vaibudes kõmab pilvklaveri kaugenev saat.
 Kusagil viirastub välguviirg.
 Aiad on värsked kui äsjakastet lillepotid.
 Kusagil tuuleil
 tuigatab hilinev hooga.
 Linn vaikib ja koitu ootab.

HOMMIK SEPIKOJAS

Tänaval kui kõmab piimavanker,
 ronib päike üle plangi,
 hüppab aknast sepikotta,
 mustas ruumis ringi kaeb.
 Aastakümneid juba lokand
 tolm ja nõgi selles laes,
 nurgas rattad, rauakangid,
 seinal viilid, puurid, tangid,
 keset koda rautamisekest.
 Kasetüvest alaspakul
 laiavöödiline kass
 nurru lüües haiget käppa lakub.

Ja kui parajasti söetõrde
 päike torkab kiirtesõrme —
 kolksahtades lahti ukseid
 viskab elatunud sepp.
 Läbi ruumi lendab tukse,
 vilksab hirmund kassi retk,
 poisid käsi vibutavad järgi.

Noorem lõmmest ääsile teeb lõkke,
 tõstab tõrrest süsi märgi,
 kergelt vurab lõõtsa tuul.
 Keerleb lakke auru, nõge,
 tahmub mütsilott ja suu.
 Tasa vilistades teine,
 heitnud sahtli kehva eine,
 viilib kohviveskil' vastset võlli.

Seni sepp löönd ette nahkse põlle,
 heidab pilgu üle läve:
 rentalis jookseb vetesoon,
 põrisedes heinavoor
 linna suunas sammu läheb,
 õhk on õisest kahust kerge.
 Hoog ja rühk sest valgub verre.

Haarab nurgast toore raualati,
 mõõdab, saagib, murrab katki,

poisi kätes ägab lõõts.
Tõmbab varnast suured pihid,
lakkab koldel tuulevihin, —
alasil käib sädemete lõõsk.
Haamer haamri järgi kõrgelt
laseb alla kaare vilkja,
kolmas vasar takti killkab,
nätsub raud ja naksub selg,
palgeid mööda higi nõrgub.
Nii saab töös ja tules vastne telg.

Mõtlik sepp kaeb mustaks pinnit rauda,
rahu saabund talle töös, —
teab, et elutule kaudu
oma juuksed halliks löönd.
Aga poiste rinnatõusus
hoovab märtsiõhtu kergust,
lauluümin kostab suist.
Homse ootus annab erksust,
vasar lihastesse jõudu,
veretungi näitab sädemete tuisk.

Ja nii mürtsub hommikuti ala
nende löökest raud ja alas,
põrub koda, kõlksub pinn,
valmib hoburaud, telg, adratera,
vingub lõõts ja viiliteras —
sääl kus Võru maanteel algab linn.

KEVAD TÄNAVAL

Järsku lakand lobjaksajud,
tuuled põhjast läände vajund —
kevad saabund üleöö.

Niiskeid lõhnu laotab pori,
langevate vete korin
trepil juba vastu lööb.

Rästas kutsub kase tipul,
süda nelja kaarde kipub,
põsil hõõgub kiirteleil.

Igast müürist nõrgub allik,
lapsed hüppavad kui pallid
üle lompe märgi teid.

Päikest jälle igas majas,
sööst ja raudse rehvi kaja
lõikab kive nagu viil.

Mootor ajab mudas nurri,
puhtas taevas laseb vurri
aeroplani teraskiil.

Veri soonis lööb end püsti,
südamest saab tulisüstik,
süstik lendlev tänavaid.

Peni silmiski taas ujub
elutung ja kõrge tuju —
kevad selle äratai.

Nüüd võib käia, nüüd võib naerda,
võõralegi silma kaeda,
kõiki tervitada teel.

Nüüd on vaikus kadund hingest,
üha kasvab meeltepinge —
rännuks lahti maad ja veed.

SUVINE SÕIDUPLAAN 1929

TARTU—VAPRAMÄE—ELVA

Mul igal suvel rahutuse allik
lööb veres mitmejoaliseks
ja unelmate õhupallid
tuul lahti murrab sadamast.
Ning mõttekaim hääsoovlik muudab
siis ilma ruumiks ainsatoaliseks,
kus keegi rändu teoks luua suudab —
kas lõuna, põhja, kõrgelt, madalalt.
Kuid sellel suvel minu lennukaared
jäänd ette kodulinna värava, —
maad kauged maha tõmban sõiduplaanist,
mis kevadtuuled rinda äratand.

Nii vilistades Vapramäelt laskun —
all kutsub vaikne jõgikäär,
org kaskedes kui avat tasku,
täis vaigulõhnu, vidistusi.
Siis mõneks pilguks seisatuma jään
ja peatun nagu tingimusi,
kui peoleo mahe noot
puul hõigahtab, vint rajal siblib,
käib tüvve rähni nokahoop
või käokellal puhkab liblik.

Siis põllupeenra pehmes rohus
mul nõlvakute tõukest nõtkub põlv.
Paar pleekund suvilat siin vajund norgu,
all leinapajude käib tammikohin
ja sekka ümab veskivõll.
Siin meelestan Sabiini võimsaid orge,
Tivooli lakkamatut kohinat,
Sireeni kose laulu, rohelist vesi...
Mu mõte kaugustega ühineb, —
siit ära, ära tasakesi...

Ja juba Elva kõrgekshüüet etapp,
ta kurvas ümbruses teen tuuri:
paar männikarva, soine järvelapp —
ja elamiseks suvilad kui kuurid.
Viiskümmend pagarit, maanteede kõnts,
aukoha omab pritsimaja
ja igavene lohutaja — kõrts.
Kuid prouale on elus vähe vaja:
võrkkiik, jalgratas, grammofon, trikoo,
siis kübaraid ning tosin kleite,
paar juudist austajat ja — kõik on koos.
Siin hulgu omaette nagu kala,
vast pühapäeval rahvas valgub teile,
kui kavas näitemäng või laulupäev.
Ent muidu Tartu kaupmees kassapreilit
teid kõrvalisi jubib aralt
ja ümber piha viskab paksu käe...

Ei meeldi siin, aeg kihutada paras,
ei meeldi männid, järv, ei jaam!
Rõng vurab pehmelt, lendab maa.

OTEPÄÄ

On iga pale huvitavam ilmas,
löönd teravjooneliseks mille aeg, —
niisama Pühajärve veteilmad
maapiinna musklilises näos.
Maastikust sellest palju minu täos
ränd iga-aastane on hoidnud alal, —
nüüd kiinkad järjest madaldund all sae
ja kuusist tahut seinad, talad.
Siin läbi käidud iga tipp ja alang
ja palju kirjutet neist vetest, sellest maast,
on kiidusõnu palju järve valat —
mu kordamine oleks plagiaat.

Sel õhtul ainult tahan näha
su cha pehmet kadumist:

kui päike surub punamütsi pähe
 siin saarte tardund ladvule,
 siis vette vaikselt kaevad tähed
 ja kuskil kriiksub üksik aer,
 õhk jahenedes üle järve hoovab
 ja kaldatalus helab naer.
 Ning hetkel sel, mil udukoonlad
 ju roomavad alt rannasoist,
 kui lakkab lehist viimne müha,
 kui väsib eha kätehoid —
 sel hetkel minulegi oled püha.

TARTU—PEIPSI

Kui kirglik tänavate vagabund
 taas mitu päeva möödab linna,
 kesksuve palavus lööb näole higi
 ja valged ööd ei anna und.
 Läed välja. Jõgi auru hingab,
 käib sosiskledes armastajapaar,
 mäest alla sõidab lauldes öine sibi
 kui a'aks kentauri taga Paan.
 Siis mõni auto joobnutega ajab,
 bensiinivingu ninna läkitab.
 Ja nagu oleks viimnepäev ju ligi
 nii Vanemuise rahvamajas
 juut raskelt tšellot vägistab,
 tall' kaasa piuksub viiul, ürgab bass.
 Ning kõige üle umbne taevas,
 kus jonnakalt kuu punane grimass
 prao mõne pilvesompu kaevab
 ja laigu sülgab uulitsale.

Siin kivil mu noorusvere kosk
 on kohand mõtetele tuulistele,
 mind tunneb iga telefonipost
 kui last, kes kõigest vastsest armub.
 Siin tunnen iga maja teel

ja aedu, kus on roose, kus on kartul...
 Kuid Tähtvere ju heina teeb —
 aeg jätta taas flegmaatiline Tartu.

Ja kahe armsa sõbra seltsis
 paat pärioolu alla läeb.
 On õhtu. Päike tornel helgib,
 ja uued mõtted kibutavad pääs.
 Linn nõlvakule vinna vajub,
 ja tagapõhjaks kumav lääts, —
 siis järsku käänakute varju hajub.

Õhk seisab kuum ning tuulevaga,
 paat lendab survest lihaste
 ja vesi aina mängib tüüri taga,
 kui silmist hääbub Ihaste.
 Toob kerge üling laukaliselt luhalt
 veekasvu lõhnu, ristikehina mett
 ning vaatepiiri vinas puhkab
 mets, mille üle tõuseb uhkelt
 must Vooremäe siluett.

Hää ööbimise annab Rootsikants
 ja sooja kivilt tulelõke.
 Teekatel aurab, särtsub pann
 ja leppe alla üles lööme telgi.
 Siis väike naps — nii sooja mõttes —
 ning lahti tudengite lõbus laul.
 Üks vana kalamees me juurde seltsib
 ja jutustab, mil võtab säinas, särg või haug.

Ent hommikuks on ränga vihma
 meil armas jumal kaela toond,
 et ilm on ümber aina hall ja hall.
 — Meid kolme miks ta nõnda vihkab!
 nii hüüab mõtlik filosoof.
 Ning tõuseb maru. Männipalk
 me kõrval kõigub pilliroona,
 tuul telgi segi paiskab nagu koonla.

Siis kiru issandat, kes pilvis ujub,
kui selga kleepub lige särk,
kuid isa taevane ei ole künnihärg,
et laseks juhtida end meie tujust...

Ent siiski lõunaks lakkab vihmapeks,
tuul kasvab tormiks, murrab leppi.
— Halloo! paat vette, puri üles,
ees täna veel meil kauge retk!
nii hiiüdes «kapten» tõukab paadi vette.
Taas lendab jõkke «Roheline Hüljes»,
vaid vesi vuliseb ja kohab väil.
On uhke nõnda tuulde lasta —
su veri uude rütmi käib,
on tore tunne, kui jääb seljataha
sust Kavastu ja Mäksa, Kastre.
Siit algab vähe sünge soo,
kurg tõuseb, pardid lobistavad pilliroos
ja kajakate silmad juhitud maha —
neil nokas tormipõgenev klikloo.
Paat nagu hirmus itta rühib
ja viimse kaare kõrkjais teeb —
meid võtab enesesse Peipsi mühin,
lai, võimas järvepinna voogamine.
Taas tunned kuuendat sa — avarusemeelt,
kui silmist kaob kallas loogeline
ja mässab Peipsi, ulub vägev tuul,
vaht tuiskab, lõikab üle paadi.
Kolm hulkurit nii lainte vallasteel
on tuulte kanda annud oma taagi,
nüüd järve käsutada nende rännu suund —
kas Pedaspää või kõrge Kallaste.

Ööd kaovad kõik romantilises laagris:
teed kaldakäärus liival tuld,
rääk rukkis hommikuni saagib,
kui kõrvust raugab järvesulg;
kuu poolik pale lainevirvel tantsib
ja kõik see olustik on juba nii,

et laulad vene tundelist romanssi
(meil puudub võrdne luuleliik).
Või sõidad järvele — nii päris vaikselt,
teed laia kaare vetevulinas,
ja juba piirivalvur mitmepaikne
su paati rannalt tulistab,
sest usub — poisid põgenevad siit...

On hommikuid, mil järv kui tiik
klaasselgelt seisab päiksekiiris,
rünkpilved valendavad vaatepiiril
ning vened võrke järve viivad reas.
Ja selles hommikõhu rahun
me sõame siis kalurite seas.
On päevi, millal laintekahur
ürgjõuga randa virutab,
mil kajak nukralt tormi karjub
ning põldudele kiirustab.
Siis põgened vaid küla varju
ja ootad tuule raugemist,
teed kälke maal — vast tuttav mõni
on kuskil sopis kaugemas.
Kaed, kuidas kärsik Laksi Tõnis —
mu piisimata meelte vend —
nüüd päitsis kannab halli kivi.

Nii päevad läevad kirjus rivis,
kui algab vesilinde tagaslend —
tund meilgi minetuks on ligi,
kääb lindega meil ühes tee.
Ja viimne kord siin kaldal seisan
ja kuulen tormi erikeelt,
veel mõni hetk — ja juba teisel
meid rabab vastne elu sööst.
Järv, idaraja võimas vesi,
su ühakohisevad ööd
mu hinge lapseliselt puhtaks pesid!
Nüüd mõtted veavad kaksipidi.
Veel tahaks sulle miskit lausu suu,

ent kiitussõnult olen sündind kitsi,
vaid veres kohiseb su vägev tuul.
Kui tulevpäevil teed mul rännuks kinni,
su laintele ma mahun veel,
teen sinu võimsas rütmis laia ringi
ja süda korraks jälle rahuneb.

TARTU—TALLINN

Nii palju käidud seda vahet
ja palju kordi tormat rongile.
Kui palju öid neid jaamu vahit,
neid tutvaid küli, kirikuid.
Kuid siiski teine haamer kõmab
mu ootva meelte gongile,
kui kiirustades suitsust jaama
käin tänavkeeres virilais.

Toom kannab nagu prahti õlal,
kust merre vaatab mõni torn.
On esmapilgul raske aru saada,
kas linna nägu naerata või morn.
Siin üsna rabav mõni urg ja tänav
või maja luksuslike poodega,
siin sünge müür, säääl vana värav,
taas puhast renessanssi, gootikat.
Kontrastiks sellel' keeruteleb
all taeva aeroplaani luik
ja vaikse kuulmismeeli eruteleb
raudvagunite vurin, laeva huik
ning luunilõikav udu sünk sireen.

Tramm loksutab su Kadriorgu,
paar odaheidet kaasa teed
ning lähed jälle, kõik see kordub, —
ju aastaid käidud seda teed.
Ei kohviku saä suvel minna aega,
käid rannal, hulgud sadamas,
laev kuhu toob Euroopa õhku.

Ja enne kui saad ümber kaeda,
päev astub üsna madalalt
ning lähelt tuleb niiske õhtu.
Siis sigib tänavale kärsik suma
ja lõhnavate daamide paraad,
ning kerges udus öhe kumab
vaid kino-tulede reklaam.

PÕHJARANNIKUL

Veel hilisvikat niidul heina rabab,
käib nurmil pudeneva rukki põim.
Pää kohal äikest kõmab pilvesagar,
teelt kostab auto põristus ja hõik.

Maa alles värske lõunaeelsest sajust,
hall põldur mõtteis kitsaid välju käib.
Siin kiitus saagi-kehvusesse vajub —
paepõllud tootvad kõhnu viljapäid.

Raudkivi rünnad, võsalepa salad
ja mõni veteaher ojasäng.
Kask lahjas mullas kõveraks jäänd jalust
ja küüra noorelt selga tõmmand määnd.

Siis murdub paas ning mitmeks langeb alla
ja tõvest jälle terveks sirgub kuusk.
Neid orge päike soojusega kallab
ning niiskust jagab Soome lahe tuul.

Siin trepistikel kasvab pehme rohi,
all kirjud karjad arukarjamail.
Lööb okasmetsis vastu ranna kohin
ja üle mere silmapiir on lai.

RANNAROMANTIKA

1

Teekäänakul, kus paemurre algab,
rändmustlased on laagri üles löönd.
Nüüd luine hobu ahnelt rohtu sööb
ja longusjalu põie tühjaks kallab.

Päev vajub merre, kuukild püsti ajab
ja tuled pragisevad telke ees.
Süül lastekari sumiseb ning keeb,
kus lõkkel kehva õhtusöögi pajad.

Raukmees siin istub, mõttes tulle vahib
ja pruuni pihku surut habe hall.
Ta põlvil laps kui veerlev tõmmu pall,
käib hooti metsaladvul tuulekahin.

Siin poisike, kes vaevalt püsib jalul
ja oma emast-isast maha jäet.
Ta leiva järgi tõstab määrdund käe,
kui kasuveli talle andeid anub.

Süül tütarlapsed, kirjud rätid õlul
ja pigijuuksed moodsa käega põet.
Neil mustad silmad hõõguvad kui söed —
on silmis nende naiseline võlu.

Ja eided murul popsutades piipu
veel tulepaistel seletavad kätt:
saab õnnetule vastne õnnejätk,
süü maine rikkus vaesega pea liitub.

Siis kaovad uudishimuliste salgad,
telk telgi järel peagi unne jääb.
Vaid eemalt kostab huugav koera hää
ja meri tasa loksus liivakaldal.

Päev ju rändab metsa kohal,
tõusvast tuulest meri kohab,
lakand kerge uduvihm.

Mustlased on ammu jalul,
läbi käidud rand ja talud —
laagris jälle rutt ning kihk.

Jutukõmin, laste kisa,
ranna kohinale lisaks
haugub koergi — kadund mald.

Tärisevad hooste-riistad,
õhku vihisevad piitsad —
kõikjal vastse rännu alg.

Nende südamesse mahub
külm ja nälg, ent elurahu
neil' ei anna maine pind.

Nagu lained ulgumerel
nelja kaarde jälle veereb
nende püsimate hing.

Rauk, kes õhtul tulle vahtis,
sälu vaiast päästis lahti,
kähku telgi kokku löi.

Tema järgi välkja hooga
kaovad telgid, tõusvad loogad —
sõiduks valmis vend ja hõim.

Naised — eilsed ennustajad —
patju vankri lennutavad,
kirjuks puntraks moondub voor:

segi pajad, lapsed, pannid,
näpat kraam ja helde annid —
kõik, mis jumal kokku toond.

Ja siis kurinate saatel
kiviohtral rannamaanteel
kostab vankrimüürin vaid.

Alla kummarduva kase
järgi jääb neist tulease,
tuhalaik ja tukihais.

VANA VOORIMEES

Taga autotõlde rivi —
krobelisil munakivel
seisab vana voorimees.
Loomal moka ju maha kipub,
rähm ja uni silmil ripub,
kärbseparv all kõhu keeb.
Jooksus lõhkirühit kabjad
rautamata mitu kuud,
takerdunud lakk ja saba,
jalgest jäänd vaid kooljaluud.
Aastad kurnand ruuna piha,
tekk nüüd nagu petteks üle visat.

Läbi päikese ja saju
mees on pukil looka vajund,
vajund hobusega koos.
Nii ta suigatades magab,
vaevad raskust verre valand,
valget habemes ju pool.
Paigat rõivad, keha viril,
palgel vanaduse norg,
teab, mil ehitati kirik,
millal parandati torn,
kunas hää või põudne aasta,
millal kahjutuli linna laastas.

Ja kui kergitab veel mälu:
tallis trampis neli sälgu,
kuuris säras lakit värk.
Siis ta vindis pääga traavi
läbi tänavaist ja kraavest —
laskis nii, et hobu märg.
Teadis kõiki salakohti,
naisi lõbusaid ning häid,
kuulsaid advokaate, tohtreid,
polits'meistreid, linnapäid.

Viina magusus nüüd vaevu
meelde tuletab neid kauneid aegu.

Ajad hoopis teised tulid —
uhke mootorite vuring
kiskus ära sõiduteed.
Sandiks langend eilne suurus,
uulitsal veel harva kuuldu
tore hüüd — hei, voorimees!
Ning ta tukub täna, homme,
leiva pärast ootab siin,
ainult pappi vanal kombel
surnu järgi sammu viib.
Või professor imeväärne
harva kauplemata istub pääle.

Seisab jaamas, longib turul,
vanker roostetab ning kulub,
kehvemale jääb ilka päev.
Aga nüüdki nüüdki juhtub —
tuleb manu noormees uhke,
kepp ja sõrmikkindad käes.
Istub troska kulund nahka
nagu muistsel ajal saks —
siis ta virgub, siis ta lahkab,
nõbedalt läib piitsa laks,
ruungi tõmbab kaela looka
ja ta sõidab jälle vana hooga.

Painutades vedrupõlvi
hüppas kraavist suurtee kruusa,
raksus porilaud ja võllgi,
paukus masin, keerles suits.
Võttis linna poole suuna,
lisas käiku, tõusis õhku
liiv ning kivikilde tuisk.
Oli soe, aeg vastu õhtut.

Nobedasti ägas mootor,
sambaks tardus valge tolm,
tardus, mattis maantee sootuks.
Autos istusid vaid kolm:
tüüril juht, vast vähe joobnud,
padjul naine hergult purjus,
mees ta kõrval täis kui surnu.
Kas see vurle, kes käind rannal,
naisega ehk isand peen,
kindral või muu võimukandja —
see ei ole juhu teem.

Lendas mööda kink ja nõgu,
naise veres sõidulõbu
kasvas, kuni juhi julgus
tõusis pähe, meeled valdas.
Nautis, kuidas kraavi kaldal
rabas loomi võigas ehm:
püstikarvu peni ulus,
hänna selga tõstis lehm,
kanapoeg jäi käänul alla.
Norsates lõi üles hobu,
murdis pooleks vasakaisa
ja siis teele segi paiskas
koliseva vankrilogu.

Ruumitaju moondus vilkaks,
daam vaid rõõmus laulu kilkas,
rappus lahti rind ja soeng
põrutaval jõesillal.
Ja siis kihutuse kires
ronis üle seljatõe,
sundis, lausus: — tee on sirge,
kihuta! Me elu kasin —
purunegu hing või masin!
Tüürihoidja ümber käe
heitis higise ning kuuma,
surus ligi pää ja puusa,
sõit kui tormas alla mäest.

Tõusis veri juhi palge,
nägi ainult maanteed valget.
Kas see naise kätepõim,
viin või mehe julgus iidne
maruks kerkis, kui ta lõi
masinasse käigu viimse.
Virvendavas õgujoones
põlde, puid ja taluhooneid
kiirus ühelt küljelt pildus,
pildus vurahtades mööda,
teisel jooksis mererand.
Daam ent juhi põski silus —
töötas, et tasub ööga
mehisuse naisand.

Nõnda rannalt julge ajur
süüdistas linna nagu raju,
lõikas sirgeid tänavaid,
kandis ühes tuulekeerde.
Kõlisesdes kõnniteele
lendas ratta kaitskapsel —
lõljatasid naised, lapsed,
mehed muhelesid vaid.
Samal hetkel nähti taga
vilksatavat number 100.

Pühapäeva tunglust, sõitu
trammid pikakerelised
viisid päri, vastu, põiki.
Uhkelt, külmavereliselt
käisid oma raudseid teid,
ala kostis kella värin,
rööpa ümin, traadi tärin,
ümber suveõhu leil.

Südalinna — pargi vahet
lendles trammipere uudus,
läikiv number neliteist.
Käigult erk ning imemahe,
sihvakad ta klaasi ruudud,
mõni päev vaid kestis reis.

Ilm kuid täna põland tuuli,
kõrvetavaks küttis ruumi
juulipäikse terav lõõm.
Monotoonne rattavuhin,
kuumus, sama käigu sõõr
rammestas ta kogend juhi.
Vastu õhtut tahe rauges,
väsis valvamise hool,
mõtted käisid kuskil kaugel —
ja nüüd laskis linna poolt
täie hooga üle turu,
kostis kell ja traate ulung.

Aga otse samal ajal
kume vurin nurgalt kajas,
kajas nagu surma hõisk:
hullus ajus sööstis turgu
tõldne auto number 100,
rööpakäänul süund ta murdus,
pära risti õhku lõi.
Juht küll pidurdada rabas —

naine hetke hirmu vael
haaras kinni tema käe,
ratas pörkas vastu posti,
masin raksus, kaardu kiskus —
põiki trammirinda viskus.
Võigas mürts ning klirin kostis,
pilpaks lendas kaitsekang,
karjatused, pritsis veri,
vaarus, tuikus trammikere —
paiskas kividele juhi,
plahvatas bensiinitank,
tõusis üles tulevihin...

Ja kui autorusul leek
summutati julm ning visa —
saadi päästa joobnud mees,
kahest leiti verine poolpõlend liha.

SUVEÖÖ POEEM

1

Suveöö, sulle tahan laulda poemi
vaikse ja suure.
Sest olen tulnud ristteeni,
kus ma kuulen
teisi kutseid südameväärtuste hinnangul.
Kodu küngaspõldude rinnakult
tuleb minu tee,
jookseb loogeldes lausikmaid metssalude vahele.
Nurmed on kastes ning lõhnade vees,
pää kohal hajuvad vaikselt sulgpilvede ahelad
ning asemele kõnnivad tähed.
Ja ei ole ainustki kisavat värvi siin all ega hämaral lael.
Ma seisatun ja lähen.

Millise hooga on kihutand mu aeg,
kui ruttu veerend
tunnid ja aastad!
Elava elu mitmepalgeline keeris
viis mu kaasa —
heitlusesse enesega, heitlusesse ilmaga.
Veel korra ma vaatan
suveöö sügavat elu ja rahu.
Tagasitõmbund meelisse vaikus taas mahub,
nõnda kui mu armumälestused on paaris selle viljaga,
on saludega kaelastikku koos —
sest oma lemmesõnad olen suveöös loond.

2

Kuulake metsa sellisel ööl,
kuulake hääle mattund suma,
õhtu tulles mis lehisle lööb!
Ladvul rippudes loodang veel kumab,
tuhm tähesilm püstloodis kaeb,

rohusirtsude naer
lõputult vaikib ning kajab,
sammal hingab mitmelõhnalist soojust.
Põgenend tuuled selt rajalt —
on vaikne. Siis jahendav hoovus
tuleb teed mööda luhalt,
tuleb puhang
ja kiigutab lehtede vaiguseid sõrmi.
Vurinaga mööda lennuskleb põrnik.
Siis korraga rökatab mets,
käib hüüatus, laksatus kaugel —
taas vallandub sisaski vile ja muretu peks.
Siit-säält
liithäl
ta hõiskele kaasa lööb laule.
Käib vaikus hääle tõus ja alang,
mets helab ja lullerdab, pimeneb ala.
Varjud rohu pääl heitlevad sülitse,
valguse rohekais laiges
varjud pöörlevad pilka ja kukuvad ületse.
Ja otseselt elustuks puud —
ladvad kõrgele tõstavad vaikselt
suveöö punase kuu.

4

Vaadake talu sääl põldude äärel!
Otseselt nädala rühklemise lunastus —
laupäevaõhtu kerge unarus
on langend nende hallide hoonete pääle.
Aken õhtusse särab,
katusel tardund tuulelipp silmiga loode
ja hooletult pärani visat tanuma värav.
Kaevu man puhkavad kapad ja toober,
rakmed ripuvad seinad,
teed lõikavad ristamisi muru.
Rehealuse kuras
hobune rampsutab heinu

ja kari on lauda ees maas.
 Magusa mäletsemise sekka kaelakell väriseb,
 põldviljas rukkiräägu saag
 lakkamatult käriseb
 ja koplust lööb nurmkana vaikne kurr-ruk.
 Siis tuleb kerge udu ja lõhnade hoovus:
 värske leiva tubasust poetab uks,
 sõnniku pehmust kariaiast, magusat kasest ja toomest.

Hilised saunalised mäele
 särgiväel rammestunult tulevad,
 valged rätikud heidet käele,
 leil palged hõõguma ajand.
 Nad seisatudes kuulavad
 kaugusest laulu ja lõõtspilli kaja,
 nad lähevad — vesteldes ilmast ja tööst,
 nad räägivad imepehmest ööst.

5

Kes ei ole hingand mere jahedust suveöö valguses,
 see rühkigu tema manu,
 rühkigu enne, kui lõpeb elu nooruslik janu!
 Ning kes tuleb — mõistab põhjatust igavese alguse,
 pärib vetejõu mõõtmatus sinendusest.

Kuulake merd selles petlikus pimeduses:
 palged ei taipa tuult,
 kuid vetepind õõtsub ja kiigub,
 kisub laineil kõveraks kuu,
 tõus tõusu, mõõn mõõnaga liitub —
 see on sügavuse rahutu tung.
 Need lained ei ihalda und,
 vaid kaldale tunglevad, hoidmatult vulisevad,
 kuukiired neid laotusest tulistavad,
 õhk karge nad liivale kannab.

Alalise võitlusega kalurid
 kodu rajand mere mühaval rannal.
 Suur nende rõõm ja mure on valulik:

inime ilka siin tormi ja päikese hooles,
 leib surmaga alati pooleks...

Ma vaatan:
 ala põhja alla
 öö läänest valguse saadab.
 Terava joonega taevast lõikab merepind
 ja kõrgelt kuldkuda valla
 ähvardab tähekild...
 Ma tunnen, kui terava joonega
 mu enere teed on piirat.
 Ent kuigi need juhit inimmoistuse noolega —
 olgu sellisel suveööl tunneteankur üles hiivat.

6

Mereklaanus kõveras,
 kus tardund on vetepind —
 säriseb linn.

Siin kumava laotuse mõrastand
 sakk-katused, tornide ja vallide joonde.
 Ilka südameni pooleks
 pilnava vaesuse ja rikkuse võimuga
 läib nende tänavate sööst.
 Uks läheb siin muretu näoga, teine sapist sõimuga
 või mõttesse vajund sest ööst.

Puistliku mähkivas maheduses
 kohab ning keeriskleb rahvapilt,
 müriseb muusika rannaõhu jahedusse.
 Paberlaternate sild
 puult puule värisema visat,
 kuu ladvult kavalalt kaeb
 ja kätjate palgeile naerdes rohekat lisab.
 See on suveöö rammestund naer.

Teisal huugavad mootorite kõrid,
 kummikäpel kahisevad mööda
 ja laternad valavad tuld.
 Sekka raudrehvide pöörin
 ning trammilookade vilistav ulg.

Majad kahel pool valvavad pideva vööna.
See on raua ja elektri vallutav tärin,
tuleviku töö ning inimtahte võitluse värin.

7

Suveöö, sulle olen laulnud poemi
viimse ja vaikselt.
Sest olen tulnud lahkveeni,
kus risttuulte lõõtsed maised
mu südame pärimused üles taas äratand.
Olen avanud kodutalude väravad,
olen kuulatand merd,
olen näinud, kuidas Peipsi vägevalt hingab —
uut võimsat verd on hoovand mu rinda.
See, kelle süda on erk,
kelle meelisse rahva kannatus nõrgund —
see tunneb, et meie tahe merepingele võrdub.
Olen vaadanud selle ülbesse silma,
kelle käes on vägi- ja meelevald,
olen näind meie töö- ja talumehe lihtsat ilma,
olen vaadelnud varjude maadlust metsa all —
see on meie rahva heitlus oma saatusega,
see minu hingel on lähedal.

Sügava elujaatusega
olen kuulnud rongide sööstu läbi suveöö,
olen näinud teraslaevade sõitu —
see on meie tuleviku võitlus,
meie tahe, meie töö.

Olen tunnud kodurahva vaesust,
ta igapäevast pingutust oma olemise eest,
olen kaasa joond kannatuskaevu
sügavast veest —

tean: meid võib hoida vaid teotahte leek.
Olen näind joomapidusid töökehviku kulul,
et penigi inimvenna kaastundes uluks,
olen näind puudusest kuivand käsi,
olen nälgind leiba,

olen tunnud, kuidas inime vaesusest väsib —
valib päästjaks nööri ja teiba.
Kuid ma ei ahasta, ma ei leina —
üles kutsun vaid kõiki, kes töötab, kes loob
elu selgemate päevade pärast.
Las kihutada edasi ajatundide jooks,
auraku vaod päikese säras,
las vuhiseb vedur ja merele lendab laev —
vahel Peipsi ja mere meie mure, meie naer.

OKTOOBRI KILDE

1

Mu akna ees oktoobri kurblik ilu.
Jään mõtiskledes seisatuma töös.
Ning tuju langeb korraga nii viltu.

Alt chituselt kajab haamri löök —
aampalke raiub paika võimas käsi.
Ma kuulan kaua, kuni kuuldes väsin.

2

Puid laastand raskelt öise maru sõel.
Pääd pihlakate kobarverre kastet.
Muld hommikpäikeses kollatõbe põeb.

Mu meeli riivab jahenduste valg —
ja tõsidust toond aasta veerev aste.
Käin. Ümber lehti ala murrab hall.

3

Päev vastutahtmist kõike loodut silub.
Linn kaupleb, rühib, naerab, käib.
Ent väsimus mu raamatutest piilub.

Nii palju olen tormand uisapäi,
nüüd tõusnud sellest hinge endalaitus.
Päev kustub rahus. Tuleb öine vaikus.

4

See sügisrahu murrab vanad tõed.
Ma'i suuda enam millesegi usku!
Oo saatnud alla ränga udunõe.

On vere erutusist kõrvus hää.
Mu toas tuli enne koitu kustub.
Kuid kahtlusudu ikka rõhub pääd.

5

Ning rinnast hääbub tuisklemise julgus —
saan elu hallusele ligemaks.
Pool antud ajast juba maha hulgut.

Klaas akna vihmast muutub ligedaks.
Veetorud nukrat laulu alustavad.
Ma laulu peidan hinge valutava.

6

Ma tahan jälle tuulte mehist ulgu —
nii igavaks saand juurdlemine, oot.
Ükskõik mis päevad tulgu, ainult tulgu —

ma olen inime ning kõige jaoks lood.
Kas langeb öis või koltund leht mu tee —
arm saagu ootusest ja viha tulimeelest.

7

Mu akna ees oktoobri kurblik ilu,
puid laastand raskelt öise maru sõel.
Päev vastutahtmist kõike loodut silub.

See sügisrahu murrab vanad tõed
ning rinnast hääbub tuisklemise julgus.
Ma tahan jälle tuulte mehist ulgu.

RISTLAINED

Sain kirja nukrameelse täna,
ringtempel ümbrikul Charleroi:
söökaevanduse lakkamatus kēras
saand sõber jalge alla jälle maa.
Ning mitu nädalat ta põgenejajälgi
söetolmu peitnud pime urg.

Ta avab: ahastust ja nälga
kui kõrbe kaamel inime peab kandma, —
ta seltsiliseks sageli on surm.
Ma needsin sünnitunni, sigitusetahte
ning nutsin... Uuesti siis elu võttis tuld
ja kerjates sain Niederlandi randa.
All maa nüüd orjan. Kõigest lahti.

See sapp on ikka tema loomuviis,
nüüd kuhu põimund helid nukra hinge.
Sest põgenedes karmi säädust siit,
ta kannud turjal laeva lasu,
poolsurnuks muljund kord ta ankrukett,
samm iga aimand varitseja linge,
käind rakkus jalu maad ja näljas vett.
Ta vaevelnud, ta'i leidnud kuskil asu,
tend jälitud kui jänest linnupriid —
püss keda ootab maal ja õhus kulli tiir.
Õoloomana end heites päeval rohtu,
tal lõppu näidand iga väärav hetk,
ta jooksnud ühest hädast uude ohtu...

Mu meel nii valusaks saab mõeldes,
kui mõistmatu on elukäim.
Ei tea, mis rada viib meid tõele,
kus olemise õige mõte algab?!
Romantilisest koolisõpre salgast
ma üksinda veel vabana siin käin —
on's minu rinnas olnud teine ihk

või läind see ütlus kummaliselt täide,
et olen lemmik jumalate hääde?
Ent kellel iial sõbrad olnud kallid,
kes ihkab vaba laotust, —
sel üksiolu tunnid ikka hallid,
see mõistab nende kaotust.

Ja kaugeid mälestusi mõttekeeris
ristliikumises põhjast üles toob —
kui laine laine järgi veerev
käind meie üle aja vägev voog.
Meid kiskus kaasa võimas ilmapalang
ja inimelu vabadusse rühk,
me kasvand koos üksteise najal,
meil võrdselt päevi halbu, häid.
Meil kõigil vaene kodu, sama elukäim,
me koolitajaks jube verevalang
ning kõige vana ärapihkk.

Ma meelestan, kui põudsed päevad juulis
lõid ilma mitmest kaarest miilama —
kõik oli lummas võitlusuudne,
vaim frontidele ründas tiiblema.
Viis-kuus meid verisulis sõpra,
ees vene tudengid, käes lipp — hurraa!
me vaenlased kõik loodud tõprad —
nüüd maha Preisi—Türgi—Austria!!!

Siis järgi punalippe — langend tsaar!
süüist marseljeesitades läks me parki.
Ah, maha papid, maha riikekaart,
kõik rõhujad on koera palga teenind! —
nii pargis esiteldi meile Marx'i.
Lõi vaimu sirguvasse vastne puhk,
kui suhu sigis nimi — Lenin,
suur Neevalinna mässujuht.
Ning ikka kiiremaks sai ajauhk,
tund iga avastas kui uusi meeli,
silm ajalehist neelas kõned Trotski.

Ees juba lips ja hambus plotski,
kui põgenes siit Preisi kull
ja süda vabanes kui painest kalgist.
Maa võttis jälle päikse tõusult tuld, —
maailm sai punaseks ja valgeks.
Ning ühte jäime päevil suuril,
romantilisest vaimustusest aet:
kui kahurite mürra laulsid püssikuulid,
meil kõrvu kaevikud ja relvad laet.

Ent iialgi me hinge roima-ajad
sadisti tapakirge'i äratand.
Meil ausust, õiglust oli vaja,
mis tundlik meel ja süda pärandand.
Sest kellel silmad nägemiseks loodud,
kel kõrvad antud kuulmiseks —
see maisest elurahust loobub
ja käib proleedi radu tuuliseid.
Nii jäi me sõpre pärimuseks
siin uue ilma aateleek.
Kuid aeg alt jalge ära lõikas tee
ning tõi me sekka käristuse...

On linna ääres sünge liivahaud,
üks koolivendest kuhu elu jättis.
Ta esimesena me keskelt sulges laud —
kui peni maeti alla mätta.
Siis sõjakohtu julma laua ees
kaks viiest ootsid oma saatust
ja eluaate pärast iga mees
säält vanglamüürid päris kuueks aastaks.

Neil päevil neljas võeti kinni,
meist kõige vaiksem, mõtlik vaim,
ta olemise ümber käidi ringi,
tend jälgis ammu säädus-Kain.
Ent kellel ilmakord kui inimsuse laim,
proleedi elu keda ala pinnind —

see endapõlgurina julgeks saab,
ükskõik kas võit või mätta all tükk maad.

Nüüd kadus viimane utoopiline realist,
et leida kuskil tööd ning asu.
— Mis olnud, sõnab ta, sest kõigest kahju,
kuid sääl mu arve üle tõmmat rist.
Ma kuigi tahtsin, ma ei saand,
kõik kiskus teisiti, läks pärimäge —
siis parem maha jätsin kodumaa...
Võib-olla kunagi taas üle vana läve
ma tulen, kui seks päevi veel...
Siin elu ränk. On tuju viril —
vast kustun järsku nagu kaevurlambi leek?
Jää terveks! Põleta see kiri.

Nii iga mees on visat ise rada
ja aasta aasta järgi läind.
Meil palju ühist rauda verre valas
aeg toonane ja elu rõõmututtav.
Kuid aeg ei pilguks peatuda täi,
vaid kohutava kiirusega ruttab
ning igasügel osa kätte jagab...

Mu sõbrad, vanglamüüre taga —
te kannatate ainult selle eest,
et tunnistate: ilmakord on vale,
et elul kaunim olema peab pale,
ta tundmiseks vaid vaja inimmeelt.
Maast-madalast te nägite, et issand
siin sandarmiga ühes lauas joob,
sa ahasta või palu, kisa —
võid kuulda irvitust vaid nende poolt.
Ja kaasa löite osa ajaloost
siin palju teisiti, kui klarsi puldilt
Euroopa õiglusest pää tühi oode taotles.
Te teadsite: — töö võrdne vägivalla kaotab
ja iga õigus muu on püss + sulgi.
Las üks meist igaveses unes puhkab
ja teie aastad hävinevad paes —

on inimesel puua ainus kael,
 kuid ükski aade ilmas ei saa hukka.
 Mu pääle ära ole kuri. Leks,
 ei olnud ilma parandus mu ülesanne —
 on igal oma saatus, oma eluvanne,
 mis jääb meil kanda päriseks.
 Ja kindlasti sind näha loodan,
 on lühike või pikk see aeg —
 veel tõuseb päike idast, läände loojub.
 Las läheb märgist mööda mõni laeng
 me tulimeelikusest täna,
 seks kindlamini kaenla püssipära
 me surume, üks siin ja teine säääl —
 koos kasvand sõprus igaveseks jääb.

PÄTT

Mustas sadamkõrtsi urkas,
 keset lärmi, ränku sõnu —
 istun üksi sombund nurgas,
 istun, mõtlen, tunnen mõnu
 kõigest sest, mis ringi keeb.
 Järjest tõuseb kõrtsi tuju,
 lärmakad ja norus kujud
 käivad ruumes, kaovad uksest,
 käivad, kaovad oma teed.
 Pudellkaelte rõõmsad luksed,
 kilkeid, norimisi, sõimu,
 laulujoru, naeruhoo —
 kõik siin lähiregi põimub,
 sapp ja vendlus kõmab koos.
 Olu täna halvast' maitseb —
 laisalt mõne sõõmu rüüpan,
 suitsu suitsu otsast süütan
 ja siis vaatlen jälle vaikselt,
 vaatlen, rüüpan.

Segunevad mitmed keeled —
 silused, kauged naabermaised,
 kõrval laudkond ägemeelselt
 jumalast ning usust vaidleb,
 eemal puhkeb, vaibub riid.
 Kuchil päramises ruumis
 merelaulu mitmesuulist
 saadab ebahäälselt, võõralt
 löötsapill ja mandoliin.
 Ja nii majas tõuseb, mõõnab
 imeline tundeerkaus,
 virgub muusikast ja õllest
 sorav jutt ning käte kergus.
 Sääresaapais, roguskpõlles
 astub sisse hobumees,
 seisab, kuulateleb vähe,
 harkisjalu leti ees

tühjendab paar viinaklaasi,
haarab vorstijupi vaasist,
pühib suu ja jälle läheb,
kähku läheb.

Kust nad tulnud, kuhu kaovad
kõik need tõmmud käed ja kaelad, —
oma määrat elujaoga
maanteelt, tänavalt või laevalt
aeg nad hetkeks siia toond?
Milline küll mõte käärib
mehel sel, kes seina ääres
üksisilmi lakke vahib,
vahib, naeratab ning joob?
Rinnahaige häälekahin
lõõtsutav ning kõlaumbne
hooti kostab seljataga,
kostab, manab nukra tunde
selle mehe kaduv jõud.
Teises nurgas keegi magab,
laua pääle vajund lõug,
sorakile märjad vurrud.
Parempoolsest kinnistoast
purjus naine õhku surub
võbiseva naerujoa,
külma joa.

Nõnda kaedes, mõlgutades,
põlvel jalga kõlgutades —
korraga kui kasvand maast
laua ette võõras isand!
Kujult šarž või kiire visand,
jumal-teab kust tulnud ra'alt.
Seisab, vaatab — tuim ning trotsiv,
seisab, pööramata pääd,
nagu leidnud, keda otsind.
Mõtlen: joonistajat võluks
tüüp see... Või mu endse aja
tuttav, unarusse jäänd?
Lausub külmalt: — Osta õlut,
räägin oma eluloo,

muidu üle silmi valan.
Esmahetkel chmun vähe,
tunnen, kuidas verevool
lainetab ning tõuseb pähe:
on ta lihtne hulkur väljast,
siia piitsutat ehk näljast
joomar või ka päris hull?!
Taltun ruttu, pakun tooli,
märkan — kustund suits tal poolik,
ulatan siis kärmelt tuld,
ainult tuld.

Osavasti klaasi täidab,
istub, neelab ahnel sõõmul,
tundes sisimat kui rõõmu —
käega üle otsa äigab,
Pilgu põrandale surub,
ilmelt külma kui clay laip.
Rüüded räbalaisse kulund,
paiga jätkuks vastne paik,
lohkund põsil habem'tüükad
värisevad, kui ta rüüpab,
täidet klaasi kallistades
väriseb ka käsi kõhn.
Nagu higist, hallitusest,
selle sombund õhu lisaks
temast levib liibe lõhn.
— Kust te pärit, võõras isand?
riivan rahulikul toonil.
Võpahtades vähe toolil,
tõstub silme laudekatus —
punased ta silmad, näen,
punased kui verijärved.
On see viin või magamatus
riisunud inimvaate väe,
annud neile selle värvi,
vere värvi?

Tilgatumaks joob ta klaasi,
nagu mingit salaplaani
märjal laual veab sõrm,

veab ning ise tusas vaatab,
kuni jookseb ühteplaaka
tihe õllejoonte võrk.
— Kust ma pärit? küsi kordab
surverõhuline hääl,
ja siis nagu mõtteid korjaks,
korjaks kokku aasta-aastalt
mälestuste luitund laaste
see nii murerõhut pää.
Osatan siis üsna kaudselt
tööst ja ilmast mõne lause,
kuni elustuvad ajad,
ajad need, mis ammu läind
läbi igaviku raja.
Uuesti ta eluväli
kohiseb ning meeli valdab,
kui ta vaikselt häälel algab,
lihtsalt algab:

— Selles linnas, kevadajal,
ühes viletsamas majas,
kus on ikka nälg ja nurin,
olen päevavalgust näind.
Ema tiisikusse suri,
vari temast meelde jäi.
Kes mu elust enam hoolis!
Isa oli sepp ja joodik,
orjas nädalate viisi,
kõik siis jälle maha jõi.
Mäletan, kui ema viidi,
haua lauldi, loeti palveid —
samal õhtul purjus libu
joobnud isa koju tõi...
Käisin koolis ainsa talve,
terviseltki olin kidur,
isa sunnil sai must sepp.
Aga oli koera elu —
loomult mõlemad me perud,
alati üks riid ja lepp.
Sellest sõnnikust ja vaevast

tahtsin põgeneda laeva,
ära laeva...

Peatub, päägi rinnal' laskub,
nagu oleks kohand raskust,
raskust, millest üle'i saa.
Kahtlen: on ehk lihvit petis,
valetaja oma retkel,
osav jutustaja, kaak? ...
Ei-ei, — see on ainult pelgus,
temas räägib siiras meel.
Imetlen ta kõnekooli,
mõtte lühidust ning selgust,
südamlikult lihtsat tooni
selle kurva puntra sees.
Ümber lärm ent kasvab ala,
sisse-välja pehmed jalad
tuigerdavad, suitsuving
pilgutama sunnib silmi.
Vähe vastumeelselt vaatlen
mõne hetke seda filmi,
kuni süttib norus naabril
kõneluseks jälle hing,
inimhing:

— Jah, see sepp ja vana joodik...
Ohel õöl ta leidsin voodist
lambununa õlgi päält...
Krambest kägarasse murtud,
nägu sinine ja tursund,
oma mantel üle pää...
Nõnda sai ta viimse rahu,
ja ma nutsin. Oli kahju,
väga kahju...
Matsin Rahumäele maha,
olin vanematest vaba...
Müüsin, mis neist järgi jäänd,
meil ei olnud miskit hääd:
ema kummut, kapp ja peegel,
mõni isa separiist, —
ajast-arust olid needki.

Sõber laeva päale kutsus,
rumal süda õnne uskus
kuskil mujal. Läksin siit,
ära siit.

Ja siis käega silmi peites
räägib oma mereseikest,
neist, mis kummalises reas
elat viie mandri rannul.
Sekka tüsedasti vannub,
võrdselt ülistab ning neab
sadamaid ja kaugeid linnu.
Kukub järjest jutuindu
nagu ehtne meremees:
tõmbab krobelsi jooni
Tulemaast ja Amatsoonist,
rändleb läbi käidud teed.
Kiitleb laevameeste tarkust,
julgest, tööd ning elu karmi,
näitab põsel pussiarmi,
rinnal tätoveerit ankrut,
sinist ankrut.

Keset mälestuste võlu
peatub, sügab luisi õlgu:
kuue kraele jäme täi
roomab kunagisest särgist
nagu selle jutumärgiks,
millest algab mahakäim.
— Kümme aastat, vennas, rändu,
torme, külmi, päevi ränku,
kümme aastat kestis sõit!
Käisin läbi maid ja saari,
ikka saatanaga paaris,
kuni ära tüütas kõik.
Rahad, kolid lõin siis kokku,
heitsin ankru siia soppa,
neetud soppa!

Ning ta hoolimata kõne
avameelselt järsk ning põnev,
põnev, masendav ja kurb.

See ei ole unelm filmis,
ei romaani saatusmurd —
see on inimelu ilmsi,
ekslend aastaid sõjasombes,
kaevikute jõhkrais kombeis
tapnud, vägistand ja süüdand
Austrias ja Poola sois,
kuni siidam'tunde rüüstand
kõrgekskiidet sõjaroim.
Valujuga hinge lõikab,
kui ta kahetsedes, võikalt
räägib julmast üksikloost,
kuidas naise truudustmurdva
koju tulles ära surmand
viinast kerkind vihahoos,
hullus hoos.

Vangla tühjus seitse aastat
elu-usu alla laastand
ja siis tõbitseva keha
riigi juubelduste puhul
välja saatnud armuand.
— Milleks, kurat? Mida teha,
mis sa paned selga, suhu?
sapiselt ning süngelt küsib.
— Tööd ei leia. Tervis sant...
Kandsin rannal puid ja süsi,
aga kui kord vajund rappa —
tõesti, saatan veab nurja!
Iga laps ja vana lurjus
jõhkvalt näitab — vaat kus tapja!...
Tuttav, see ei kuule-näe...
Kergem siis, kui oled purjus...
Kerja, näppa... laku «lillat»...
Kuhu õigus jäänd on ilmast!...
Kes mind aitaks... annaks käel!
Ise ma vist küll ei jaksa...
olen kutsikana kasvand...
üks... kasvand...

Pisar langeb laua äärde,
 langeb — kinni matab hääle,
 teised paotab nārus kuub.
 Nutus värisevast pihast
 sigib hinge valuviha,
 suitski sapiks muutub suus.
 Vaikselt tursund silmad avab,
 lausub sunnit nalja toonil:
 — Vaat kui sant on päti meel, —
 kui sa mõtled, siis kui manab
 silma selle neetud vee.
 Aga mis ma enam hoolin,
 terve elu rikkus sõda,
 kui läks paat, las minna mõlad...
 Leitaks' kuskilt kraavi pervelt
 hunnik ussisööta... Tervist!
 Kadund jälle tema hardus,
 klaasi tühjendab ja laeb,
 näolgi endne kibe karmus,
 kui ta enesesse tardub,
 ühte täppi maha kaeb,
 raskelt kaeb.

Järsku rusik lauda rabab, —
 vannub, sülgab laias kaares,
 joojad ümber kaevad baaris,
 toogi kaeb, kes nurgas magas.
 Tõuseb, neab seda maad,
 vannutab, et otsast pääle
 algab elu, pöörab hääle,
 pöörab, inimeseks saab.
 Haarab mütsiloti, tänab,
 pisar silmanurgas särab,
 särab, kui ta tummalt kätt
 surub ning siis väljub ruttu.
 Rasvund kõrtsmik peatab jutu,
 sõnab ülbelt: — vilets pätt.
 Ja taas vana hooga sorab
 naer ning jäme kõrtsilora.
 Grammofon on käima lööd —

neegrirütm säält kõrvu peksab,
 parempoolsest toast sekka
 kostab oksenduse öök,
 kalkuv öök.

Põiklen jälle karges õhus,
 hing on masendet ning mõru,
 kogu ilm kui valat jääst.
 Tummalt kääriv tundesegu
 eksleb ringi selles elus,
 millel oma kord ja sääd,
 mis käib süngeid ääreradu,
 kuni kõigest üle jääb
 tühja hinge vaikne kadu.
 Põgenedes linna käre —
 märkan... mustab Rannavärv,
 lahelt tõuseb uduähm.
 Hulgun, jõuan sadamasse,
 mere kohal langeb täht,
 langeb kaares madalasse
 läbi vaigee sügisöö.
 Astun piki Läänemuuli,
 tõmbleb jahendavaid tuuli,
 uhtund lokse müüri lööb,
 lööb ning murdub jälle merre.
 Ja ma tahaks nutta sellest,
 nutta suuli.

NOVEMBRI RÜTME

1

Kust see ndu alla tuleb,
halli raskust maha sajab,
kelle mõtted käivad pääs!

Need on umbsed läänetuuled,
tühjad, tummad sügisajad,
kuhu upub rõõm ning jääb.

Ohus kumisevad kõlad,
mullast tõuseb kadulõhnu,
silmis vihma tinavärv.

Udulasu kandvad õlad —
seda kodutaeva rõhku,
millest sigib meelehärm.

Hämarus on päeva käsil,
piirituks saand ööde mustus, —
õhk ja maa on ikka koos.

Sellest sünnib nukrus värsis,
helgemeelsus äkki kustub —
heliseb vaid tundetoon.

2

1

Sügisõhtu uttu musta
tõusvad südalinna tornid —
rasked-tummad, märjad-mornid,
päästult valvates kui usku
sääb, kus hajub tulekuma.

All ent sumab,
valkab, punab
laternate valguslang.
Siin on hele, kihin, kära, —

särab iga aken, värav,
ruttab kabi, ratas, kand.
Sääb, kus kohvik, kino, pank —
ulase üle uhkelt visat,
akna hõiskusele lisaks
tuhatküünlaline lamp.
Iga nurk siin päevavalge,
kuhu ilal kahejalgsel
vallutusehimu käänd,
silma tõstad kuhu kaarde —
tuld, elektrit, kalleid aardeid,
sööstvaid käsi, jalgu, päid.
Siin ei taju sügisraskust,
siin on pakatavat küllust,
hoolimatust, võimu, ülbust,
siin on helenduse askus.

Tulevalul

püstijalu
magab park ja jookseb jõgi
vulinaga igavikku,
kiseb laintel tulitikke,
kannab alla kõntsa, nõge.
Hääletumas sügistuules
kalda kumendavad tuled
pöörand pilgud enda ette —
süa vette,
kuhu pimeduses uputati sadu...
Nüüd neid radu
udus hallis,
katustel ja ligi maad,
pärjatavad valguspallid,
luidab gaas ja hõõgub traat.
Sõiduk vurab, hobu trambib, —
ümber ainult lambid, lambid,
selles laternate ravis
haisendavad tänavkivid,
põleb mudapritsmela tee.
Nende laternate leek
äkki kustub, äkki puhkeb,

külmalt, surnult särahteleb,
 õhe kaeb kui jumal uhkelt.
 Siis vast silmi pilgutavad lambid,
 kõrge kuma värahteleb,
 traadel edasi kui kantaks' masinate krambid.

II

Alevite seinte ääris
 udu liigub, udu käärib,
 rõskus tänavaike sajab.
 Poolest saadik poris, vees
 lõmitavad urkad, majad,
 tühjalt kajab
 peniulg ja lapsekisa peen.
 Siin-sää! aken kumab ähmas,
 latern punahelkjas vilgub —
 nõestund ripsmeist maha tilgub
 nagu haigeist silmist rähmas
 võbisevat õlituld.

See on sulg,
 kuhu põlvest põlve kokku aetaks'
 alahinnat töötav sugu.
 Siingi sigitatakse', naerdaks', maetaks',
 iga nädal õlilatern laetaks'
 kesk novembri udu, udu.
 Sää!, kus sissevajund lampkast,
 tunc tuli vilgub taeva poole,
 nagu võllasümbol selle soole
 püsti torgat latimast.
 Justkui surma määrat rinnast
 kasti kõrist tõuseb korin,
 igavesest rahulinnast
 räästatorud ümisevad porri.
 Siin on raske, rusuv, pime,
 niiskus käsi, palgeid imeb,
 mure istub katusharjul,
 siin näed inimest kui varju.
 Siin on sappi,
 põlgust, viha,

siin on sõrmed töötat katki,
 tegu küüra surund pihad,
 kuivand sää! ning raagund põlv,
 lapsed nälga, tõppe hukkund.
 Siin on mustem taevavõlv,
 laternadki viltu kukkund.

Kuid see tuli siin on lõomav, —
 see on joodet verest-higist,
 sellest leegist sala sigib
 püssiraud ja kuulilint,
 selles karastatakse' mõõgad,
 kuumendatakse' võitlusrind,
 selles mehemeel saab valmis.
 Kui kord jõuab aja-ast —
 tõuseb mass,
 udust kerkib inime kui malmist,
 nõuab oma vereluna,
 lõhkeb viha aurukatel —
 siin-sää! maja õhe põleb nagu latern,
 taevast õitseb Vana põletuse kuma.

4

See udust, mis november alla saadab,
 me tõsimeele pärandand.
 Sel ajal kõrgus ühte sukab maaga,
 hall seisab ala koduvärvavas.

See udu tõuseb mere rahutusest,
 umhjärvist, metsist sügavaist.
 See kerkib Virtaust, Peipsi vahutusest,
 ta tõuseb meie oma südameist.

See sünnib tummast sügisvihma aurust,
 see saabub igalt harujõelt.
 Ta valgub õhku igast sõnast, laulust,
 ta vaikusesse peidet meie tõed.

See tänavailt ja põldelt palge hoovab,
see langeb maha raagus puult.
Ta surub tõsidusse vaimu loova —
liig ahtralt kiitust kukub meie suist.

Ja päevast päeva selles hallis võrus
vaid otsimisi tallame.
Me maa ei iial tulimeelest põru —
me visaduses ainult salvame.

See udu hinge kannab oma värvi
ning kõlad rahva südamest.
Me omad metsad, meri, laiad järved —
ja oma laulud sõnastuvad sest.

KODU

Mu hinge avas ema häälekurin
ning seletas mu abitumat meelt.
Ta silmist põhjatus mu pääle tuli.

Ja meeltehellus sigis ruumis, ajas,
jalg leidis peagi sülest maise tee.
Jäi südamele kitsaks sünnimaja.

Ilm muinasjutus oli hää ning lai —
lõi päike tuld ja koda liiks pörus.
Käis rinda avaruste magus aim.

Päev-päevalt üha sirgus vaim ja jõud
ning ema kõned avardasid võru —
süält algab ilm, kus lõpeb meie õu.

Kuid aastatega kasvas sapp ja nurin,
trots, julgus hinge mässutsema jäi.
Tuult avaramat otsis meeltepuri.

See kodust lahti kiskus elujuured.
Ihk nende maade sära järgi käis,
meilt kuhu läksid rästad, kuhu kured.

Mu jumalaks suur elu ise sai —
tõis veevabadust ja kirkjat hoogu,
et alla murdus tulvil kogund pais.

Ja ürgse teotahte pühad väed
mu poole kõrkjalt kandsid võimsaid vooge.
Neil vastu sirutasin oma käed.

Ning käies luuleraja kitsast haru,
mu värsist kostis armu rukkirääk —
see pärit vere püsimatu janu.

Aeg hellitusi kahel käel siis jagas
ja unus kodu, unus ema hää.
Onn oli lähedal ja taevas madal.

*

Nüüd tundevaraks muutund meeltemaru
ning süda koduga on jälle seot.
Rind andeksandu sellelt kodult palub.

Ja tulles õhtul üle vana ukse —
vaid külmi tuuli kaasa toovad peod.
Saab süda jälle lapselise tukse...

*

Mu hinge avas ema hääle kurin,
ilm muinasjutus oli hää ning lai.
Kuid aastatega kasvas sapp ja nurin —

mu jumalaks suur elu ise sai.
Ning käies luuleraja kitsast haru,
nüüd tundevaraks muutund meeltemaru.

28. XII 1929

Mu süda rahutu ning kisub jälle koju,
kui pettumusist kibedaks saand meel.
See kamber vastu võtab oma poja,
siin leian vaikselt pärimusi ees.

Mu süda rahutu ning kisub jälle koju.

Siin kõik on endselt südamlik ja vana:
kapp, neli tooli, madaljalgne laud.
Seesama lampid endist valgust valab
ja uksele ikka kriiksuh käsiraud.

Siin kõik on endselt südamlik ja vana.

Kell ainult seinal astub vähe tasem
ja kasvust suureks sirgund mõni lill.
On tühjaks jäänud vaid minu voodi ase,
ta kohal tummalt ripub vana pilt.

Kell ainult seinal astub vähe tasem.

— Ent miks sa täna mõttes vaikid, ema,
su silmalaudel äsjast nuttu näen?
Miks sa ei päri minu elu enam,
Sull' vastu annan mõlemad ju käed!

Ent miks sa täna mõttes vaikid, ema?

— Poeg, teadsin, teadsin, et sa koju tuled,
kolmekümmend sai su eest täna täis.
Kolmekümmend õhtut on need talituuled
me akna taga lõgistamas käind.

Poeg, teadsin, teadsin, et sa koju tuled.

Kolmekümmend üheksa su aastaid lugend
siin kitsas toas... leiba jagand käed.
Nüüd südamel ei ole enam tuge —
su koht siin tühi, tühi minu päev.

Kolmekümmend üheksa su aastaid lugend.

— Ma mõistan, ema, mõistan sinu muret,
kord olen luulemürgi hinge joond.
See on mu elurahu läbi purend
ja tuulde lennand sinu vaev ja hool.
Ma mõistan, ema, mõistan sinu muret.

See mürk mu kodust võõrutand on ära,
jäänd sulle ainult unelmate murd.
Mu rõõm ei kodanlikust õnnest sära —
sant riidelt, rahatu ja tihti kurb.
See mürk mu kodust võõrutand on ära.

Kolmkümmend aastat mööda lennand juba,
neist valuaastad olnud viimsed viis.
Kuid süda siiski ainult laulda lubab —
see on mu elu enda tõmmat liisk.
Kolmkümmend aastat mööda lennand juba.

Taas süüta, ema, küünlad vaskel jalal —
kakskümmend üheksa kord põlend need.
Siis kõik on endselt südamlilik ja vana
ning valgus ära kannab mureveed.
Vaid küünlalt pisar alla veereb sala.

KOIK ON TUULINE JA IRD

Taliõhtud —
taliõhtud käivad vaiksed, pikad,
pikad õhtud, mustad ööd.
Mõtted-meeled nüüd on hellusrikkad,
süda vaikselt, vaikselt lööb.

Tuuled väljas —
tuuled väljas kihutavad nelju,
rapsab, vingub alnal iil.
Puhang korstnas vilistab ja heljub,
une enesega viib.

Lambi valgus —
lambi valgus langeb ema voodi,
silub verekehva pääd.
Unetult mind kaua koju ootas,
kuulatades iga häält.

Talle rahu —
talle rahu nüüd taas tuli abiks,
sulges elumõrkja suu.
Tema und ei sega tuulte rabin —
kõik ta elu on vaid tuul.

Tuuled lõõtsuud —
tuuled lõõtsuud tema ümber ala,
ala kestab töö ning ränd.
Kõikjal järgi jõudvad mure jalad,
kõikjal seltsiliseks — nälg.

Homme jälle —
homme jälle tõuseb enne koitu,
varem veel kui saabub päev.
Tema rahu sügav uni hoidku,
öö ta üle pangu käed.

Tuuled väljas —
tuuled väljas kihutavad nelju,
keskööd hõikab kikka kirk.
Minu saatuse ema palges heljub, —
kõik on tuuline ja ird.

KOGUST

→ «MAHA RAHU!» ←

1932

VAEVAMÄGEDE MAILT

Põline tüümes
oli minu isa
Vaevamägede mail.
Põlat prolect
ning enese isand
vaevade läbi tast sai.

Kümmes tülitavas sõrmes
oli tema külv ning lõikus —
seg sellegi viis.
Ta otsis kaitset ja õigust,
kuid ikka oli nõrgem,
ja muresid uputas viin.

Ta riindas ning orjaks
nagu mees
kaelakandmise ajast —
tasuks halle juukseid vaid korjas
ja sügavat vaikimist keel
alati vajas.
Oma nelja temast mööda ajas.

Andis oma koreda käe
hääle ja hurjale
ning ühe hooga
elu raske kandami
tõstis turjale.

Ja ennäe —
vajus noorelt juba looka
kaelast kannani.
Nüüd pole vajuda palju enam viimase rannani.

Täna, kui ta tuleb
otsimast tööd,
kaebab, et mure
viib unegi ööl.
Ja kõikudes vanadusest,
istub tooliga nurka,
mõtleb ja mõtleb vaikselt ning nukralt —
otsekui kallimast saladusest
pikki töötuid tunde
ta unistaks.
Mul on tunne,
et see nahkund pale
ja habetund lõug
sõnatult tunnistab:
kogu töömehe elu on vilets ja vale,
kui jahtub heitluse hoog ning laguneb jõud.

Ent nüüdki kevadpäike sulatab
tema tarduva vere veel valla
ja esimesel mail
jalg alati ulatub
tööväe lippude alla,
kus sammub uus noorus Vaevamägede mailt.

KASIPOSAKIL

Talipäikese jahedad kiired
taas aknale langevad,
ja päevad kõik hajuvad kiirelt
mu armu- ning vandemaal.

Talitaevas vaid jahedust hõõgub,
piistloodis pööriskleb suits,
ent meeled ei tuikamast võõrdu
ja veres ei vaiki tuisk.

Võitlus pärandet sundide pärast
läheb ürgselt heitlikke teid,
see moondub kui päikese sära —
kord kalgus, kord põua leil.

Vaikne hangede rahu meid piirab
ning jahtub tunnete tõus,
kuid süda jääb ikkagi siiraks
ja lihastes puhkab jõud.

Käsi posakil mõttes las praegu
silma üle katuste kaeb —
ma võitlen: kas paremaid aegu
või silmuse pärrib kael.

ENNE PEN-KLUBI ISTUNGIT

On laupäev.

Lauakell täpselt pool kaheksa.

Pesen käed,

kraegi vahetan

ja sideme uuesti seon —

sest pean minema Pen-klubi istungile

ja hiljem olen kindlasti politsei-peol.

Nõnda jään tunniks veel rippuma

tubases rahus mõtete ristungile:

kui süda saaks ühtlaselt tiksuda

nagu lauakell siin

vedru pineval surve —

oleks kindel piir

aju igal võnkel ja kurvel.

Ent nüüd elu välise keerise

imeb endasse vere ringvool —

vaja ainult veel punane nool:

mitte puudutada, surmav!

Nii tänagi veeres

lõpule udune päev:

nägin rauka-kerjust taas sillal kurtvat,

nägin purjus isa

poja kirstu jaoks paluvat möödujailt raha,

kuulsin lehempoiste jooksu ja kisa.

Ja nüüd pean minema Pen-klubi istungile,

hiljem tantsin kindlasti politsei-peol.

Rebin kalendrilt unustet päeva:

november 22. 1930.

Puhtaks pest käega

lehe pööras ümber,

kuhu trükit on tänane lõuna:

juurvilja-supp, kanakotletid ja apelsiinikreem

või suhkruga hautet õunad.

Aga mulle on küllalt — klaas tulist teed

ja ennekoike ülev meel.

Klaver järjest piitsutab

alltoas ohvitseri leske

kui vallutat last.

Süa korraka vaikuse nagu tiivustaks

kõla murduma ülima õnne keskel,

kui koridori rahhu käib kellegi ast.

Ja samal hetkel!

hustab elekter,

jookseb aimatav võpahtus üle naha.

Kell tiksab ilka ühtlaselt, kui lackur

loeb nikkelraha.

Ole viltuvajand hoovivärava

silm tajuma kohandub praegu

ühtlaselt hämarat tänavat:

õhtatera on avanud silmapilu,

all peitunud libedal kukkudes

veab kaasa nõrgajalgse daami.

See on vilu.

Keldri viirspoodnik lukustab

oma kodala panoraami.

On õnnetikkus valat selle mehe kujju

ping kodanlike hääle nõksuvais põlvis,

but ta pehmelt ujub

alla avause võlvi.

Kuid minu teju on praegu sant, nagu

välja võet leost,

olen rippuma pand mõtete ristungile.

Pean minema Pen-klubi istungile

ja hiljem olen kindlasti politsei-peol.

Pean kuulama inglise nusi luule

mõtelaadist omapära,

pean teadma, kuidas unistab ja sööb pere-

koostik Sitwell.

Aga ma mõtlesin ära oma küttepundest,

ja süda on hell

nende laste nalgivaist suudest,

kelle tüütu ema mu kõrvaltoas eile suri ära.

Pean imestuma Edithi barokk- ja rokokookleidest
ja teadma, mida teeb janditsev Sacheverell,
pean tummuma mõnest kirjandusnärvilisest lordieidest.

Ent meisse on valgund
Põhjamaa udude sade
ning mõtisklev kalgus: —
ma kardan, et olen kade
ja ei mõista hinnata
seda ilu täie rinnaga.

Lamp jällegi valgeks lõi lae.
Kella osuti visand ju ringi.
On tunne, nagu hõõruks krae
ja pigistaks kingki:
kui süida saaks ühtlaselt tuksuda
nagu lauakell siin
vedru pideval survele,
oleks kindel piir
aju igal võnkel ja kurvel.

Kustutan uuesti hõõguva traadi, —
kamber pimedusest pahvatab pungile,
kompan jahedat linki oma peos
ja vallandan haagi,
sest pean minema Pen-klubi istungile
ja hiljem olen kindlasti politsei-peol.

TALISEL TEEL

Luhtadelt kihutab üles
taline tee.

Värskete hoovuste süles
külitan reel.

Tõtlevast elust ning ajast
väljuks kui jalg.
Unustust lumigi kajab
jalaste all.

Varjudes sinetab nõgu,
tumeneb päev.
Tahtmatult haaravad õhku
vabanend käed.

Nurmkana väledad kerad
hüplevad maas.
Laotuse karastet terast
toetab laas.

Kõrvuti siledaid roopaid
vajutab retk.
Avali hämaraid koopaid
vastu lööb mets.

Kasina värvuse vahelt
punetab mänd.
Kannab veel marjade ahet
pihlakas lüng.

Laanepiili tiibade vürin
lõhestab und.
Hobuse rahulik purin
sõõrutab lund.

Hingavat elu toob vastu
palkide voor.
Sügava mõnuga astub
härmatand loom.

Viltjalu mehed on rippu
 koormate pääl.
 Hingaur lehvitab lippu,
 habemeis jää.
 Põliste metsade põhjast
 tulevad koos.
 Kuuse ja pedaja lõhna
 kasukas toob.
 Kihiseb saagide vihin
 käänaku ees.
 Kirvestest lajatab tihnik,
 hagudes leek.
 Kuhu on rinnuni hange
 keerutand tuul,
 jalapäält maha säääl langeb
 raginal puu.
 Loodangu kumendus juhhib
 luhale taas.
 Lumise mütsi all kuhi
 kummardab maad.
 Suitseva õhtuga liitub
 hobuse aur.
 Jalas vaid kõvendab kriiksu,
 tee nagu laud.
 Särab ju talises rahus
 Reha ja Sõel.
 Korraga pakase kahur
 prahvatab jõel.
 Pimedus palkesse raksab,
 tühiseb sild.
 Sihiks jääb tuttava akna
 punakas silm.

VASTU ÕÖD

Pettumuste salavägi
 lahti kangutand su tööst —
 konarline Riimägi
 tühi, lage vastu õöd.
 Külmand auto vedrukägin
 rentali kohal mürtsu pörub,
 tuul on külm ning suitsust mõru —
 külast sisse, üle selja
 laseb lõdisedes nelja,
 hinge pahupidi lööb,
 võikalt lööb.

Hämpuuke kägarasse viskub
 elutake, rõõm ning usk:
 see on meie tõu tusk —
 külm ning enesesse kiskuv.
 Ikka, ikka ringi tiirle,
 hõiska, ülista või nea —
 oma kodumaisis piires
 kitsus sulgeb iga rea.
 Ikka kerkib udus hallis
 Peipsist läände Muhu väin,
 lõunaast põhja — Valk ja Tallinn,
 meie avaruste kääm,
 aiaus kääm.

Nagu vastu tahtmist alla
 tuultõmbel laskud mäest,
 surud varrukaisse käd,
 tõstad libistuvat jalga
 hõnniteede külmand veel.
 Iga plank ja hoovivärav
 tuttav, tuttav annugi,
 nagu terve eluaja
 olksa käinud sama teed.
 Siin on üles kaevat tänav.

siin see maja-lummutis
oma sammel vastu kajab,
veel kord kajab.

Latern tuules süttib, kustub,
põrab poe plekist silt,
tänav viirastub ning mustub,
räästalt murdub jäätund tilk,
tuul kui puhkab, tuul kui puhkab
uulitsad kõik käijaist puhtaks.

Nagu viirastuslik vari,
kandes sarvilisi päid —
lihunike loomakari
pimeduses vastu käib.
Likatades kõiki jalgu,
lehmad komberdavad jääl,
ehmatudes auto valgust —
laisalt pööristavad pullid,
valus inin viskab sõormeist
külma õhku aurumulle.

Nende vahel kostab õõnsalt
lambaute kaeblik mää!
On see surmaaim või nõrkus,
mis neid vesisilmi tõrgub
käia tapamaja sihis
vastu võigast sügisööd?
Lõikab vastik piitsavihin
reit ju vorbiliseks lööd,
ammu lööd...

Veelgi koomale löö palit,
kaks kord ringi väana salli —
kao kähku alla siit!
Oleks hää, kui kuskilt kõrvalt,
ristlevate teede harult
mõni kuul mind ennast varuks —
toimiks, juhusliku mõrva,
katkeks pingulekist niit.
Vaikne kõik ent ees ja taga,

kordnik kohapääl vaid tammub,
ringpoe sammastiku hambus
lõvvaht mõnusasti magab.
Gaasitule kaamel kumal
külmand puude vahel paistab
feldmarssali jäme kael,
nina Moskva lõhna haistab.
Kas see valat sõjajumal
mõnest tapakoledusest
või sest sügiskõledusest
kõrvuni on tõmmand krae,
pronkaist krae?!

Justkui müüda karuläket
tõustes kõledasse mälke —
märkad mustal põhjakaarel
virmaliste valgusheitjaid.
Vaatlid nagu kallist aaret
valendilke taevael,
mõtted mõnda unund seika
imelise selgusega,
vastse jõu ning helgusega
alla ellu jälle kaed.
Rahutuma taeva kaudu
lähedale tuleb kaugus,
veri nude rütmil keeb.
Mõte innustub ning rühub,
kõle tuul las täna pühib
avaramaks meie teed,
hüüab teed.

HINGETUIISK

On tuisk,
on hingetuisk
lumisel väljal.
Tuul ulub kui suist,
mis ammu ju näljas.

Vahel kui vinguks
viili all vask,
vahel kui lingult
visataks kivi,
puhu kui suisutaks
uinuvat last,
puhu kui sõdurid sammuksid ravis.
Nüüd nagu ihuks
sähviva luisuga
vikatit mees,
nüüd nagu liiva
visataks pihust,
et kardingi hiivab
ruutude ees.

On öö,
on raske öö
akende taga.
Seinapalke kui sööks
siin rahutud vaglad.

Meeligi salvab
mühisev tund,
öö läbi valvan
sööstuvat tormi,
silmi pole puutund
hommikuks und —
rind pole leidnud veel püsivat vormi.
Moondudes killuks —
alati muutuvat
eemalt end näen:
puhu kui askus

rõõm mind pilluks,
puhu kui raskus
suretaks käed.

Ju koit,
ja tina koit
läbi end kaevab.
Ei tule veel soik,
ei rahune taevad.

Vahel kui vinguks
viili all vask,
vahel kui lingult
visataks kivi,
puhu kui suisutaks
uinuvat last,
puhu kui sõdurid sammuksid ravis.
Oled kui suutu
sellise tuisuga
vaikija tõust,
tunned vaid hinges
midagi muutub,
vaheldub pinge
lihaste jõus.

VÄSIMUS

Tahaks südamest, südamest puhata
ja jätta neid unetuid öid.
Hall taevas kui külvatud tuhaga,
ees lõputult, lõputult töid.

Silmis hõõgub kui palavik väsimus
ning võõrana peeglis end näen.
Kui lakkaks mu verest see kärsitus,
kui heita kõik suudaks kord käed!

Tiksub riiulil kellake ägedalt,
et padjusse mataksin pää.
All ümiseb grammofon vägevalt
ning joristab, joristab häält.

Laua tuligi jahedalt helendab,
kus nurjunud mõtete pahn.
Säält enesekahtlus vaid seletab,
et elu on otsatu jaht.

Tungid ähma ning umbe kõik hargunud
ja kõrvades kohiseb uim.
Üks kärbes on lakke taas tardunud,
üks keha maailmale tuim.

Tahaks südamest, südamest puhata
ja jätta neid unetuid öid.
Hall taevas kui külvatud tuhaga,
ees lõputult, lõputult töid.

TREIPINGIL

Mu liikmeis on pesitsend ala
terassaagide vihin
ning viilide kriisk.
Ka siis,
kui müüda olin hüppand oma alast
ja teisale kiskusid sihid —
ikka vasara takti hoidsid mu jalad.

Nüüd täna on jällegi päev,
mil võtan põlle
ja korda süen
treipingi.
Värskest õlitun vöölid
ja ummistunud liigid
taas lähedaks,
murestada päribüü jagan
ning lõiktera kääl lasen vahedaks.
Hus hommik on akna taga.

Siis padruki hambusse vase
üle aastate kinnitan taas
ja hoopatta käiku lasen.
Käit. kõrvale heltes,
shaleva vindiga
mureneb esimes' laasti
sõnn oleks kui tulmund tindiga
ja võõraks jäänd peitel.
Kuid rakkude endine paenak
või võidule silma
ning kinnitab käe.
Ja hetke müüdüdes näen: —
mu veres pole midagi laenat,
olen enese ilmas
ja tüis,
Ja rihmade säria

ning rataste sööst
tõtleb uuesti lihaste päri.

Kui kollast lõnga
pingil keerutab laastude lang.
Tera mõõdet vagusid tõmbab
ja vormitu kang
moondub võlliks
veel varem, kui ligineb õhtu.
Töökuube imbuvat õli
ja raua kibedaid lõhnu
keha endise mõnuga tajub.
Tund tunnil otsa vajub —
läbi akna talipäikene jahe
ju loojuma hõõgub
sinna, kus raagus on terashall kask.
Näeks sisimas rõõmus,
et seegi oleks treipingi vahel
nagu pehmendet vask.

LIHATURUL

Laud laua külge kimplemiseks surut,
kähv perenaiste keskel söim ja naer,
tuul palakalt lööb kaela lumepuru,
päev unisena idataevast kaeb.

Sin teedekuked, kaelad läbi lastud,
ja uhke metsis ripub lati all,
klaassilma jänes pööristab säält vastu, —
tal laenguist purustet on rind ja jalg.

Põldpüüd sin jalgupidi visat kimpu
ja hanevina üle katteks vaip —
ja sügemisest silme kaudu imbub
me suhu õgimise mõnumaile.

Kuid kõrval vängemad veel lihakoormad,
et loeka alla paadund lauderead:
sin künnapidi rippu terved loomad,
raidpabel üle rõhatanud sead.

Sin üles kuhjat värsked lapetülid,
sin esipidi äsjalahat jää, —
praad praad otsa hunnikusse lükit
ning kastis segi nullit lehmapääd.

On lambasaba rasvaseid kui lonte
ja pehikuhje esirinda siit,
siit kehvik kaupleb kõhuveert ja konte
siit oodatava lõunasupi väeks.

Sant-tudi sotsentsi nurub näljas,
siit kõrtumik vägevamaid kintse kaeb —
et õhtul oksena see jookseks välja,
kui prassija end üleliigselt kaeb.

VIIMNE ÕÕ

Tasase leegiga vuriseb ahi,
korstnas mühiseb tuul.
Nurgas vedeleb jõulupuu
ning rabistab nõelu.
Ükskõikselt vahin
leekide tõusu,
sest tunnete rahunend sõelust
ei pudene rõõmu ega õudu.

Tuli lainetab tõmbeist
nagu kikas punasuline.
Kell sekundeid ühte õmbleb
ning ligineb nullile.
Selle õhtu tubases säras
mureneb lõpule aasta jaks —
mõne põgusa hetke pärast
kirjutan kirjale 32.

Siis põlevasse ahju
lukkan kuuse —
las hääbuda see, mis vana ning nõrk,
mul pole millestki enam kahju!
Moondumises uues
protestiva kisaga
laguneb kuuseke kõrk.

Tahaks järgi veel visata
midagi aegund asjade seast,
et kerkiks soojuse pügal —
selleks kõlbab oma tühine süda
ja tänini kirjutet read.

LÄBI TÖÖTAVATE TÄNAVATE

Vahekojast läbi põikleb
lõunakaare pehme tuul.
Seegi nüüd, kes töötab, võitleb
oma vaesusega ala —
tänavale,
ärgand häälis käravale
kergendatult surub jala,
laul ja vile tihti suus.
Ürgne elurõõm taas hinges
tõstab lihaste- ja meeltepinget.

Päranilööd akna taga
juba ammu rätsep õmbleb
ristijalu.
Laias kaares käsi tõmblev
piste piste järgi jagab,
vaikselt ümisedes laulu
pöörab jalgu äbaraid.
Järsku närukaupmees hoovi
hõikab kõrgendatud toonil:
setukaupa! räbalaid!

Veoauto raske mürin,
tuim ning nüri,
põrisedes mööda rühib.
Kirjakandja palja päi
naeratades higi pühib
ja siis jälle majast majja
oma kandamiga käib.
Lehtind aias
aednik rehitseb ja kaevab,
pää pääl pilvist puhas hommiktaevas.

Nagiseva redeliga
äsjakitit seinale naale
tõstub maaler.

Panges värvi vedelaga,
tugev pintsel teises käes —
ronib hoopis räästa alla,
õhku jäävad lapit tallad.

Ning siin nõnda kogu päev
värvib, värvib, vilistab —
varblane kaeb päält ja kaasa siristab.

Miks on sulet
tänav järsku,
käiguks kinni kõnnitee?

Mis siin kõrbeb, mis siin kärssub?
Hiigelkatlad, all neil tuled —
asfalt pulbitseb ning keeb.
Mustad mehed nahkseis kindais
avali löönd särgi rinnad:
kummutavad
kihisevat pigi pangest,
summutavad
tõlvadega vastu maad.
Sääl siis käriseb ja kangeb
kivikillustiku paak,
vastne tänav üha kasvab —
heideldes veel vingu ajab asfalt.

Mööda põikipandud laudu —
akna kaudu
pangamajja vinnatakse
rasket terasrahakappi.

Kokkuliidet rinnakakse
pingutab vaid pisimurru
üles libistuvast mäest,
nii et sirutuvad appi
nudishimuliste käed.
Hopp! ja ähkimised kurgust,
siidisärgid krabisevad,
tõukest isandatel vatsad vabisevad.

Kust see järsak plekipõra,
häälte häire
lõikab õhku nagu mõra?

See on kardsepp julgepäine
katusäärel —

korstna külge seot vööst.
Järgemööda haamril, käärel
välkjalt laseb käia töös.
Katuspleki külma põrra
taob, lõikab oma trotsi
mitmevõrra —
tuttavale alla naerdes tõstab mütsilotti.

Juba kostub
nurga tagant
turuliste nobe sädin:
mingit nurjund kalaostu
kirub eit siin üliagar.

Vabasuine naistevägi
jagab naeru, pillub sõimu,
kana kisa, kaalu kägin —
segiläbi sumaks põimub.

Habetunud mehenässak
keset turgu,
rahvamurdu
hõigub vastset hiirepüüdjat,
pillub kätega ja mässab.

Vanaraamatute-müüja
hooti piilub üle prille —
mees, kes kopsutõbe põeb,
sajandi ehk sündind hiljem.
Jalge ees kuid kopitavad kunagised tõed.

Ulesjõge, piki muuli
sadamasse tuleb laev.
Käre vile lõikab luuni,
kajab kividel ja paes.

Peipsimehed külitavad
nõgeskotel teki ääres,
sülitavad
laias kaares alla jõkke.
Lusikaski saapasääres
rappub muretumast rõkkest,
kuni põlend käsivarred
silla langetavad randa —
jõuk siis jaguneb ja hargneb,
igal seljas riistakott ja elumurekandam.

Linna taga rohtund luhal
saekaater ala vuhab.
Jõekäänu idakaldalt
küünib kõrvu kirvetokse
madal kaja:
pikas reas palgiparved
pärilokset
käivad saeveski alla.
Parvetaja ridva najal
osavasti juhib, kargleb.
Palgi palgi järgi neelab
kanal urgu,
keti ümber kaela keerab
ja siis kõlinaga visalt
hiivab saekaatri kurku,
kuni lopsab riita kreissae teraskisast.

Kõik on liikvel, kõik on kahkvel,
mõru kordnikki on lahkem
sääl, kus linna lõikab pooleks
raudteeliin.
Taga suitsund jaamahoone
kostub vägev auruvihin,
puhvri login, raua kriisk.
Keset kruvide ja rattarägu
vedurjuhi
õlitahmas läikiv nägu,
millest kostub teraskõla,

rattahoog,
kui tal harva ainsaks sõnaks
huuled rebenevad koost.
Järsku lõikab üle päade
vilevirin —
rapsab vaguniterivi
juhi ainsast vändakäändest.

MATUS

6. V 31

Nägin matust,
punast matust.
Polnud pastorit, ei kellakõla,
polnud surnuvankri musta katust —
seltsimeeste kuuest õlast
kirstu kanda küllalt jatkus.

Poja järgi —
kirstu järgi
kõndis ema ainult mustas rätis.
Kuivatades silmi märgi,
tõstes kivel tudisevat jalga —
tardund pilgu maha jättis
uudishimuliste salka.

Kuulsin sõnu,
julmi sõnu
oma võikalt naabrilt selja tagant:
— Vaat kus koera kantaks' õlul!
Ässitaja, linna ääres
südaõiti lehti jagas...
Saadi jaole, — lasti maha...
üleile.
Kuuli kihutas veel säärede
politseile...
Raipe viskama peaks aia taha!

Nagu võõras,
päris võõras
olin maha võtnud mütsi
selle põrmu, selle ema pärast.
Veri südamesse mõõnas,
olin üksi, päris üksi
kevadises tänavkäras.

Leinamarsi,
nukra marsi
helidele käidi vaikselt järgi.
Polnud papi kõrval patust
leinarongis ära märgit —
seltsimeeste käsivarsist
laipa kanda küllalt jatkus,
ja sest jatkus.

IDATUUL

Näen sadamast viipavat mütse ja käsi,
kui Helsingi rahnude vahelt
laev merele käib.

Hommikust lõikab oktoobrituul jahe
ja ulguvee lainetus räsib
kaljude punaseid päid.

Seisame tekil ja vaatleme
murdliku ranna vastu
lendavat vahtu.

Oleme mitmest kutsest ja tõust:
siin huvirändajad, säääl võidukad maadlejad,
paksukaelalised omas jõus,
koju pöörduvad tagasi;
siin vallandet merimees —
läbi imbunud tuulist ja veest,
istub oma kehval pagasil.

Säääl ahtrile kogunend usulahk
kiidab lauluga päikest ja Kristust,
kuni tõusvasse vette
kivine rannaviir kaob.

Ja jõuliselt vihisev tuulesahk
lõikab merre sügavad vaod.
Juba naaber mu kummardub ette
ning pardale luksudes viskub.

Ala kõrgemale tõuseb ja vajub
kohisev silmapiir.
Ülal murduvad pilved metsikul ajal
ning otsekui petteks
hele päikesekiir
vilksatab ainsamaks hetkeks.

Tuul järjest kasvatab hoogu
ja mastidel huugab.
Laev tuigub kui joobnu,
hoides jonnakalt suunda.

Korraga mähisev puhang
poolküljeli virutab laeva
ning metsik laineteretk
pardale uhab.

Kaob pilguks silme eest taevas,
käest pudeneb pide
ja tahtmatult põlvili kummardad vett —
lagi seismiseks õõtsuv ning libe.

Siis teine ja kolmas vahutav kosk
uljalt püsti kargab,
et kärinaga rebeneb tross
masti mannetult vardalt.
Laev harjule tõstub kui pilvetompu,
siis oigab ja raksub,
laskudes keevasse sompu.

Ja vaata — usuvennal pole sisimat jaksu:
ta põlvili tantsival lael
oma jumalat kisendab appi!
Kõrval maadleja kael
raskelt kõõksutab rohekat sappi.

Ning selgesti näed,
tükk-tükilt kui merre uhtub
hädas inimlik uhkus: —
kel jatku veel jalus,
abiks võõrale ulatab käe
ja tuulte survele
kõrk miljonär vennana talub
töötult hulkuvat vurlet.

Mida kõrgemaks tulvab
lainetevirn
ja julgemaks löövad vahused tukad,
seda enam meid valdab hirm,
ning ihaldame näha taas mulda.

Juba kuuldu sõnu: läheme hukka!
Juba kirutakse kaptenit ajuti,
kes välja söandas sõita.

Kuid raukusest tudisev merejäär
sööb mõnusalt salatit kajutis,
suitsuliha taldrikul lõikab
ja väristab naeratades pääd.

Nõnda me heitleme, kahtleme lainetekurvel,
laev lendab ning võppub,
sukeldub üles, poolküljeli havvusse viskub,
mast oigab ja raksub, kui valmistuks murdeks,
tüüril pingutab madrus — me tänane Kristus.
Ja pole enam võorast ega sõpra
ses õõtsuvas ruumis —
oleme võrdseks lööd vägevast tormist
ning ühiseks ähvardet idatuulist.

Aga säält vilksab ju Aegna ja Tallinna tornid.

TÖÖJAOTUS I

Täis päikest on hommikutund.
Topin mõrudat suitsu
ja kirjutan.
Õö läbi lugedes ootasid und
ning kuulasin kevadist tuisku.

Liikmeid toolil nüüd sirutan —
pole töö nagu pidet
ja raske on pää.
Loen kirjutet ridu
ning mõttesse jään.

Kana kusagil kõõrutab
mõnusat häält.
Veetoru lumipisaraid sõõrutab
ja põrandal laieneb päikese vaip.
Kamber on hauana vaik,
kui korstnas rabiseb
korraga pühkuri luud!
Ahigi köhib ja nagiseb —
all müdiseb raudne kuul.
Ning kohe on ärkvel
jälle kõik meeled —
taban sõnade järje
ja kihutan uuesti tee.
Sest kerkib ind
selle mehega ajada võidu,
kes kaksiti korstnal
kõlgub kui lind,
kelle luud säälsid norskab
nagu ratsu sõidul,
kelle rõõmud ning vaevad
parkuvad nões,
et tuhmub taevas
ja silme ees tänavajõed.

Silp silbile sujuvalt otsa
jookseb mu käes,
kuul korstnas toksab

ta tõmbeväest —
pühkur säääl üleval,
mina all.

On tunne — nagu voolava tööga
enese kaelast alla käiks luud
ja puhastaks tahma, mis imesin sisse unetu ööga —
et rind taas tõmbaks kevadetuult.

RIIGILIPU ALL

Oli lämmatavalt kuum.
Ei olnud pilvi ega tuuli.
Äikest ähvardas sonnune ruum.
Riigilipudki —
milledega maju ehtida kästi —
longus päi pööninguilt rippusid.
Ja mäletan hästi:
oli esmaspäev, 27. juuli.

Oma äsjavärvit maja ees
seisis nõretav kõrtsimees,
haigutas, kergitas rippuvat vatsa
ja ähkis,
näos higitset tursund ninanipp.
Oli öö läbi kalland viina ja jagand vähki,
nüüd rasvund kaelal polnud enam õhku.
Aga pää kohal seisis valvel me riigilipp.

Samas tuli loivates ligi
kroobatand maaler,
väike ning kõhn.
Mütsilotiga tervitas kõrtsmikku maani,
pühkis käisega higi —
äikest ähvardas õhk.
Kuulsin lipu alt kaebavaid sõnu:

— Tulin palga järgi...
Söömata lapsed... Kodus haige on naine.
Ise kukkusin redelilt,
parem külg on põrund.
Tegi käega tõrjuva märgi
haigutav kõrtsimees kuidagi vedelalt —
nagu see redelil võõbatund paine
silmitseva rõhuks ta vatsa.
Vastuseks vaevu kõgises

ning puhkides paigalt end lahti kaksas —
vedel keha nurga taha lödises.

Korraga kihutas häält
autode rida:
sõitis silinderdet riigipää,
sõitis diplomaate läänest ja idast,
sõitis pappe ja kindraleid —
istus kõrvuti rist ja mõök.
Sõitis lilletet daame,
käed kaenlani kinnastet,
silmis peoveinide hõõg,
näod õrnad ning kaamed.
Sõitsid ajuga kiirelt —
äsja kirikus õnnistet jumalast.
Tolmu vaid sumatas
ning kumme alt liiva rabises.
Üleval õhuväe eskadrill tiirles.
Lippki kõrtsi vardas nagu vabises.

Mõtted kiskusid risti ja rästi —
nägin trepil paljapäi maalrit morni.
Ei olnud pilvi ega tuuli.
Ja mäletan hästi:
oli esmaspäev, 27. juuli.

Ohtul lõi pikne Oleviste torni.

HEITLUS

Kuskil katuste taga on äikese värinaid kuulda,
taevas lõõtsutab tuult, õhtuks ju pimineb i'm.

Otselai võimuka käega kõmisev õhkude surve
võppuma kõigutab maa, täriseb akna ees ruut.

Rahutu veri, mis kaasajas alati hoiab sind pingul —
korraga voolama lööb vastupidiseid teid.

Kõik sinu tühised vaevad siis ühiselt liukuvad kokku,
näruseist muredest saab mehigi kõigutav jõud.

Võõrana endale tundud neis kaksiti rebivais mõtteis —
ajuti tundmuste meel, ajuti mõtisklev pää.

Vastuoksuste rägast, mis keerleb su enese ümber,
klassika selgusel näed kõige kaduva tõtt:

just nagu saatanlik needus me elujõu vajutab kinni
päevaste kitsuste pais, homsesse juhitud aim.

Rõivas sul pudeneb seljast ja jalatsid kardavad valgust,
aeg-ajalt nuriseb kõht paberivirnade ees.

Ometi vähe on vaja, et elada rõõmsalt ja julgelt —
õhku, leiba ja vett, tihti vaid õhku ja vett.

Aga ka sedagi vähest Titaania lastele andmast
keeldus kord maameeste jõuk Lüükia viljakail mail.

Tänagi meile siin päramaa udus ja tuiskude rajul
viljapäid sigitab põld, karju kasvatab luht.

Vaesed ent oleme. Vaestena enesehüvangu lõbus
rikutud orjade verd kannaks kui painutat põlv.

Vaesem kuid kõikidest see, kes sule on võtnud, et luua,
sule, mis varakult viib kõige kaduva teed.

Vanemalt pärandet veri ning nooruse vaimustus julge
lummutab hõõguvad mäed enese kujutlusjõust.

Juhuslik edu sind tõukab ja suurimgi sündinud anne
petteterendust loob algaja radade ees.

Poleks kui tungidel lõppu ning vägevail tõdedel tõkkeid,
milledest tormitseb rind elujõu parimas eas.

Kuni kord märkad, et varem kui aastate surutis nõuab,
palgel on tõsiduskorts, puhkust ihkavad käed.

Siis sina mõistad, miks põllumees öösiti sügavalt norskab,
peatub rändaja teel, väsib kui sammumast jalg,

tööline vabrikust tuleb ja pärib taas õhtuse rahu,
kaupmees lukustab poe, tuledki kustutab linn.

Sina kuid igal pool mõtete heitlusi endaga kannad,
heitluisis möödub su päev, unetult viirastub öö.

Rõõmu ja elujõu kaks kord kiiremalt põletab läbi
nälgiva hinge müük — otsekui hooratud leib.

Pidevalt keha siis kõverdub näruse vaesuse kätte,
vaimugi lõplikult sööb pingutav mõtetemürk.

Nägemusmägedest jäävad vaid viletsad varemed järgi,
hullumeelsuse särk kangastund purjedest saab.

Mõtled, ja kõril kui tunneks ju surma kondiseid sõrmi —
Peipsi kaldal on Liiv, vaestekalmistul Oks...

Korraga prahvatab pää kohal äikese lagisev kisa,
sähvatav valgusenool valangu voolama lööb.

Kärisev taevas taas laiali lahutab kisklevad mõtted —
tühiste murede rämps valangus kihutab päast.

Küllalt on nutet ning küllalt on ahastet elude pärast,
kellede kadumist siin kiirendas maailmakord.

Vähe on mõtlikke päid ja tundlikke südameid ilmas,
rikkusi kellele toond rahutult otsisklev sulg.

Isegi Homeros Kreekale maisi varu ei jätnud —
pimedust tajus ta vaid kaasaja vürstide seas.

Aga me pärinud oleme ülimaid väärtusi temalt,
mida ei rooste söö, mida ei hävita aeg.

Varemeis ammu Oliimpos ja Akropol, põrmus on Trooja —
Hellase sõnastet jõud juhivad meid tänagi veel.

Valdavat rõõmu siis tunned sa endagi kitsunud elust,
just nagu äikese välg hele on vaesuse rõõm.

Juurini haarata tahad taas kõike, mis annab me sajand,
kõike, mis tunnetab vaim olevat väärikalt hääd.

Indu sul paisutab sageli ainuke õnnestund rida,
ainuke muretu hetk virgutab vastseks tööks.

Tundes, et tänane heitlus on alati tugevam eilsest —
tugev sa olema pead enese pühendet töös.

Ajaloo suurimast käänakust selleks nüüd ammutad jõudu,
näed, kui tõukleb ju maa algava murrangu käes.

Tunned, et kõik, mis siin vana on, peatselt variseb põrmu —
elagu vaesus, mis loob suurte aegade eest!

KOGUST

➤ «KAKS LEERI» ◀

1933

KOPUTUS

Tuli, koputas mu ukse pääle
kerjusnaine, süles väike laps.
Palus abi alandlikul häälel —
tühi oli minu toidukapp.

Leidsin siiski taskust viimse raha,
ukse vahelt ulatasin käe.
Ema nuttis, laps kaes naerdes taha —
pruuni silmiga kui kevadpäev.

Imeselge, rõõmus lapsenägu
kerjamises algas oma teed.
Sinna ühtki joont me elurägu
polnud põletada suutnud veel.

Läks ja koputas ta jälle aralt
vastu sama vaese naabri ust.
Kandis süles oma naervat vara —
võõra armust püsis elu-usk.

Kuulsin trepil kaugenevaid samme,
kuulsin lapse puhast naeruhäält.
Minu hingerahu kadus kambris —
koputus veel kaua kõmas pääs.

OHTULAUL

Uinu, laps, ma laulan sulle —
sinust kasvab mees,
sirgud suureks, kasvad julgeks,
leiad oma tee.

Akna taha tuisand lumes
vahib pime öö,
sule silmad, küll sa unes
kõhu täis taas sööd.

Ühisabi näljasuppi
homme jälle toon,
pooleks teeme leivajupi,
kinnituseks sool.

Pea meeles: sadas vihma,
kaebas tuultejooks,
vaesus võttis püksirihma —
isa kuuri poos.

Pea meeles värvit silmi,
kuldseid hambaid suus —
need me vaenlased on ilmsi,
südamed neil puust.

Inimarm sääli kinni jäätund
nagu aken, näed, —
sinu süda heldeks jäägu,
ausaks ikka käed.

Kui mind vaesus vara murrab,
mulda matab pää —
ära omaks võta kurja,
ära norgu jää.

Uinu, laps, ma laulan sulle —
sinust kasvab mees,
sirgud suureks, kasvad julgeks,
leiad oma tee.

HELGALE, KES VEEL LUULET NAUDIB

Sa luulemeelne laps, su nime kõlast
kui paistaks selge kevadpäev.
Veel elu kibedust ei kanna õlad,
vaid värssse lehitsevad väiksed käed.

Kaks tarka silma teesklematult kaevad
kui öise taeva sina põhjamaail.
Need silmad veel ei taipa sõbras vaenlast,
hää kurjast lahutab vaid lapse vaist.

Sind tänavate tuuled pole puhkund,
vaid päevitanud mereranna õhk.
Su maailm alles valat luulesuhkrust, —
ta hääbumist ei nõua täidet kõht.

Käib kitsail huulil süütu naeruvilge,
kui võõra küsi kimbutab su pääd.
Kas kasvab naerust isa mõru pilge —
või põhjamaise ema süda hää?

Sa aastatega peatselt sirgud plikaks
ning tõsielu võidab luuleväe.
Mu mälestuses jääd sa lapseks ikka, —
me käime üle teine teisest mäest.

MUST VANKER

Uht jalga lonkas — inglistõvest puret,
kuid sasijuukseis lehvis elulust.
Peensääred päiksest punased kui kurel,
hall vammus seljas, nagu nutust must.

Veel polnud mureks paisund jalarike, —
ta lendles kastani all nagu kiil.
Pääjagu vaevalt oli vellest pikem,
ning velle süles lombist läbi viis.

Ta õrnalt kandis närtsest punut nukku,
käel suisutas ja pesi vihmavees.
Puu varjus ajas talle pikka juttu,
klaaskildest kaela köitis kirju kee.

Ning pühapäeval — hoides roosat kleiti,
tal kodus taltsaks noomit tuisk ja lend.
Käe kotletiga selia taha peitis,
kui avat aknast kõnetasin tend.

Nii suve läbi jooksis, mängis liivas
ja rentslis sulistas, kui sadas vihm.
Pilk aralt keldritoa akent riivas,
kus ootas purjus isa püksirihm.

Sügis tuli sügis, päike väsis ära,
ei talund liiva enam paljas jalg.
Jää püsis veel ja kinni hoovivärv
ning kastanilt tõi lehed maha hall.

Ta vilksas tänavale viimast korda,
kui saju järgi saabus hele päev.
Hõõgpruune nuppe lemmikpuu alt korjas
ning külmas loidisesid väiksed käed.

Aeg möödus kiirelt. Luiged juba läksid,
lund maha raputasid pikad ööd.
Hall tihane mu aknalaua täksis,
mil silmad korraks üles tõstsin töölt.

Must surnuvanker veeres läbi lume
ja ohje pihus hoidis sünge mees.
Mu meeli valdas järsku aimus tume,
kui vanker peatus keldriukse ees.

Sai selgeks kõik, mil väikse valge kirstu
tõi isa üksi välja palja päi.
Ta elurõõm sääl oli vaikselt irdund,
nüüd läbi lume algas viimne käik.

Kaks lihtsalt punut kuuseokstest krantsi
ja peotäis sügislilli kaasa sai.
Mees ohjadega tõmbas mustal vankril,
must hobu liikus vaikselt nagu vaim.

Lein ema silmist saatjatesse imbus
ja veli vastu ruutu surus pää.
Puud seisis raagus nagu vitsakimbud,
jää tänavale maha ainult jää.

RÜBLIK

Sääl ta rahva keskel rüüb —
väike poisiklutt.
Hõikab kaaslast, higi pühib,
ripneb juuksetutt.

Silmad hõõguvad kui tukid,
kõrge laubavõlv.
Narmendavad küünarnukid,
pükstest välgub põlv.

Seda poissi ei pea kinni
koduseingi ruum.
Pääseb vahelt ukseingi
lendlema kui tuul.

Mehele ta vaevalt vööni,
aga rüblük hing.
Uudisseike talle ööni
täis on kogu linn.

Hommikul ju tõuseb pinge
rahutumas pääs.
Silmus justkui mööda minnes
tuvi jalga jääb.

Noomitused tühja hülgab,
tasku pistab käed.
Katkend hamba vahelt sülgab,
kõike kuuleb, näeb.

Opib kirja, klõmmet käsku —
nagu jaksab võim.
Vahetusel nina nassu
pinginaabrill löi.

Tuiskab ruumes nagu süstik,
nagu murdja kärp.
Kuhu käib, sääl võtmepüssist
sähvab hele kärts.

Koolist vabanedes algab
õige mehe päev —
raamat lüüaks' istme alla
sõit läeb lahti mäel.

Süütus lõbus haarab kõike,
kuhu küündub küüs.
Õhtul äritseb ning hõikleb —
ajalehti müüb.

Hiljem kinouksel piilub
külaline kehv.
Kuni jõuku ajab kiilu,
kaob kui tormis leht.

Pole viripill, ei pōdur —
poiss kui põhjapaas.
Kirikpapp või julge sõdur
sellest poisist saab.

*

Aga ühel kevadõhtul
saabus järsak lõpp.
Rõõm ning rühk kõik paiskus õhku,
pooleli jäi õpp.

Sendimängus kõiki võitis
nagu kogend mees.
Auto taga koju sõites
tagumik käis vees.

Hulluünd sõiduk aga järsku
võttis hirmsa hoo.

Poissi pillutas kui närtsu
tormav raudne loom.

Vete uhet rentsliräsil
kuuldus vedru raks.
Samal hetkel poisi käsist
kadus viimne jaks.

Lendas õhku, kaares alla
langes alaspäi.
Korra tõmbas muljut jalga
ja siis sirgu jäi.

Arst kui saabus — juba lamas
kivel väike laip.
Huulte vahel katkend hammas,
pää all porivaip.

Hetkeks lakkas tänavkära
vastu kevadööd.
Väike tähekild vaid säras
kõrgel taevavööl.

KANGELASED

Hõiskab rahvas
ja muusika vägevaid marsse lööb —
kangelasiks oleme kasvand
nagu üleöö.

Jagame kõnedes uhkeid poose,
et sõjamees enese salgaks.
Kojujääjad pilluvad roose
rautet taldade alla.

Nõnda saadame teele
parimaid poegi ning kangelasi.
Neid tõstame liinil ületsi reele,
kes käed lõplikult langetasid.

*

Kes sääl piirab puiestee äärt
ja kõigutab kahele
oma inetut puusäärt?

Kes see tuigerdav pime mees
tormab me vahele,
väristades naljakalt pääd?

Kes see jalutu närudes
iga päev kõnniteel
end kätega edasi kärutab?

Kes see, kel tühjalt ripuvad varrukad?
— Poisu, see sõjasant — põrunud aruga.

KERJUS SILLAL

Neil koltund päevil piki jõekallast
käib vana kõssitõmbund kerjus-mees.
Ta jambitaktis lonkab vasak-jalast,
aumärgid mingid võidund kuue ees.
Võib-olla soldat ilmasõja ajast?

Jääb seisma silla varjulisel trepil,
kus üles-alla sumab rahvavool.
Ta kummardades abiks võtab kepi
ja selga toetab niiske raudbetoon.
Nii saatuse ja eluga ta lepib?

On mõru rahu ikka tema palgel
ja määrdund räbal varjab paljast pääd.
Käib mööda inime ja neljajalgne
ta kepi najal valmis tõstma säärt.
Hootuules lehti kalda vahtralt langeb.

Ning pomisedes köhatavast kurgust —
see madal hääl kui oleks karm ja õel.
Tal nina külmas siniverkjaks tursund,
kui kerjateski joomatõbe põeks.
Kaastundlik meel ta vastu tihti murdub.

Ja üsna harva mõne nikkelmarga
ta mütsi poetab vaese venna peo.
Seet elu nelja üle silla kargab
ning helde käsi vaesus ala seob.
Tast möödub isand nagu päevavargast.

Nii täna jälle tema väsind kuju
sila märjal trepil põlvitamas näen.
Sild kõmiseb kui raskemeelses tujus
ja rühub õhtule oktoobripäev.
Hall udu kitsast chast maha sujub.

LIHTSALT

Lihtsalt suri mu isa, väga lihtsalt:
viimse tunnini saagis ja viilis,
kui surm juba kannul hiilis
ja korraga raputas pihta.

Siis enese koreda käega
ta võttis määrdund põlle
lõplikult eest.
Ja järgijäänd väega
säangi sirutas põlved
ning töömehe kõverdund turja.
Nii läks tema kõikide teed.
Ema nuuksudes häbistas surma.

Välja õega viisime voodi,
tuba kõledaks, tühjaks jäi.
Kirst koju kui toodi —
kell seinal oli maha käind.

Oma õnne ta mitmeti otsis,
ent õhku kasvasid juured.
Tema järgi jäänd rahakotist,
mis ikka oli kulund ning kõhn,
ema leidis ühe E. V. krooni —
ja sellegi juures
oli tubaka lõhn.
Nii lihtsalt ja kergelt ta koolis.

Nüüd risti on kulund kuuel
need murenend käed.
Ma tagasi näen —
polnud kunagi rõivad tal uued...

Liiga ruttu kõik libises mööda.
Mul palju oli küsida temalt,
mida vaikides kogund ta tööga
oma pikal eal.

Nüüd vastust võib kõigele anda vaid ema.
Ning endast jäi rääkida palju —
kuid mida? Ma ei tea.
Isa puhkab küünalde varjus.

Väljas märtsikuu keerutab tuisku,
nagu vaikust me kambris vihkaks.
Lihtsalt, väga lihtsalt.
Lund endiselt aknale puistub. —

NÄGU

Jälle näen ma seda nägu,
seda murelikku pääd.
See on tuttav joonterägu,
aga siiski võõraks jääb.

Kelle on need vanad palged,
lohus silmad, hõre juus?
Oo, kui oleks päevavalge —
selgemalt näeks kitsast suud.

Korjan mõtteid, kas ma varem
olen seda palet näind?
Meelestuks kui saunatare,
pää ent jälle ringi käib.

Kui kord lakkaks kõrvust kohin —
selgus oleks minu täos.
Kui nii vastik poleks rohi,
tunneks ära selle näo!

Aiman: raskesti ta hingab,
silme ees on uduvõrk.
Tahaks lähemale minna —
olen haige, olen nõrk.

Kui mu liikmeid valu murrab,
pakitsusis põleb kurk,
siis ta vaade muutub kurvaks,
põski pühib rätinurk.

Aga ikka, kui ta ilmub,
kergemaks saab tõverõhk:
kaelal järgi annab silmus,
avaramaks muutub õhk.

Kurbus naeratuseks siirdus —
nüüd ta selgelt vaatab laest.
Nüüd mu säng ei enam kiiga,
silmit nagu langes kae.

Tunnen seda joonterägu,
seda kitsaks vajund suud —
see mu oma ema nägu,
tema silmad, tema juus!

Haaran üles, nägu hajub,
õhku rabavad vaid käed.
Patjadele jälle vajun —
palavik on murdaud väe.

VISAND

Vihma põrab vastu ruutu,
kustub pikka suvepäev,
tuju järsku sandiks muutub —
tuldud radu kaugelt näed,
veel kord näed.

Tee on teinud mitu käändu,
süda käinud mitut teed,
palju kõigest puudu jäänud,
mida nägid enda ees,
kaugel ees.

Kuhu haaras meeltekuude —
lausa tules tundsid end,
töös jäi kõigest järgi pude,
vaevu sädemete lend,
põgus lend.

Elad kaasa, lähed mööda,
nagu jubib rajakäänd,
kuid su veri oma tööga
rahu iialgi ei jää,
ta ei jää.

Kõlisevaid sõnu sarjand
salmiks küllalt mõttesõel,
aga rägastikku varjat
igavesti elutõed,
kauged tõed.

HAAMER

1

Sääl, kus algab Peipsi tihnik,
Tartu maantee itta sihib —
jonnakaks lööb põllumuld.
Vaatepiirgi kaetud metsist,
sügisõiti harva eksib
rannalt siia järveulg.
Talved kaovad tuisukeerdu,
kevadet toob punajalu
üle soode tiirlev kurg.
Selle raiesmiku veerul
kerkis küinka pääle talu,
nelja kaarde tungis nurm.
Ja kui esimese äikse
Peipsil sünnitas me sajand —
tühje alnaid kandis maja,
sarikate tipud päikest.

Oli äge esmaspikne,
nagu aastasaja ilke
tahtis raputada sõnn.
Kerkis läänest vastutuuli,
kurjalt pööristas ning uuris
päikest väike pilvepõnn.
Teine tõusis tagant Peipsi,
läbi kajakate parve
ringi piirates kui hull.
Järsku raginaga heitsid
talu kohal kolku sarved,
silmist pritsis lausa tuld.
Polnud otsa, polnud algust,
pää pääl segi kündis taeva,
pööras männid, välja kaevas,
mõirates siis põhja valgus.

Sinetava metsa kohal
 raske vihm veel kaua kohas,
 vikerkaar vaid järvest jõi.
 Aga vaevalt lõppes sadu,
 vasar jälle talus tagus,
 puud ja rauda kokku löi.
 Korra kergelt, korra raskelt
 kirves kõlises ja raksus,
 kõmäs palk kui tuules mast.
 Sihinaga valgeid laaste
 hõõvel laualt maha kätкус,
 nii et kingul põliskask
 hiirekõrvu ajas urvad —
 nagu esmakordselt nägi,
 kuidas muudab kätevägi
 majuks metsa, põlluks turbad.

Juba mulda kandis lagi,
 ahjust kostis haopragin,
 juba põrand kattis maad.
 Kiiremalt ent mürtsus haamer,
 teine vastu hõikas laanest,
 koplust vastas teine saag.
 Kaevukoogu värske krigin
 põhjavett ju pange hiivas,
 juba paukus vastne uks.
 Pääsukeste armuvidin
 rehealust ümber piiras,
 võõra pääle haukus Tuks.
 Jalgu koputades lävel,
 imekoduselt ju kajas
 seestpoolt vastu tühi maja,
 kambris kasvas elusäde.

Meelitet kui kangest haamrist
 hooti kaema tulid naabrid
 snuri aknaid, kõrget ust.
 Kiitsid — kõik on hästi tahut,
 tarre mitu põlve mahub,

lauta mitme härja pusk.
 Kaeti laia laastukatust,
 võeti püstijalu liigud,
 sõprust töötas pehme keel.
 Kõrtsis mehest juttu jätkus,
 kahtlus üle kasvas kiidust
 vahutavas õllevees.
 Arutati mitmest ohust,
 mis on maas ja mehes varjul —
 suu kui viina manu harjub,
 talu varsti vajub sohu.

Mees kuid mööda ajas jutest,
 tõusma virgem oli kukest,
 sitkem ähvardavaist soist.
 Rahmimiseks kasvand keha,
 õhtul varem väsis eha,
 hommikul jäi hiljaks koit.
 Mõisapõllul isa sooned
 põlgust kandsid mulla vastu,
 tõrkjalt liikus iga samm.
 Peidujõud nüüd lahti lastud —
 poja veres moondus hooleks
 muistse põlve murtud ramm.
 Kätest ehitusse tagus
 vabaks lastud elumõtte,
 küll see rühk kord ära lõpeb,
 algab elu pärisjagu.

Vaatkem mehi laudamüüril, —
 see, kes nelja nurka küünib,
 kive üksi üles veab:
 see sääl ongi Juhan Mugur,
 põlist talupoja sugu,
 sõnaahtram teiste seas.
 Kaegem silmi sinivõitu,
 kui ta päikse kõrgust uurib,
 pleekund juukseid kaabu alt.
 Vaatkem seda keha kõiku,

põlend kätel sooni suuri,
redelilt kui laskub jalg.
Too on mees, kes murdis sohu,
süda takust särgi taga
hää ja kurja pooleks jagab,
lihtsad tõed kokku kogub.

2

Vend ju järgi vedas venda,
kevadelt kui õue lendas
pääsukeste kuues põlv.
Tütretärge paljas hames
katsus esimesi samme,
hele pää kui kaeraõlg.
Vanem poeg ja tütar issa,
noorem poiss on Anne kahast —
kehalt kelp ja vaimult hell.
Mõtles Mugur, vankri viskas
talveroostes suure saha,
mis lõi häält kui Torma kell.
Sõitis sepale ja tagus
vastse tera adra ette,
silmas, kuidas kevadvette
mõisamees ju kiskus vagu.

Järjest nõotades hobust,
moonakate hallid kogud
hoidsid raskelt adrapuid.
Pihad alandlikult vimmas,
longus päädki laisalt rinna,
jutujätk kui pühit suist.
Säh sul vabadust ning mäsu,
märatsusi vallamajas —
nüüd kui tina täis on pääd!
Ära puutu keisri käsku,
ära jaga võõrast vara,
olgu elu hää või halb.

Riivad keisrit — naha parki
paned nagu Jaapan toona,
parunil on vitsad soolas,
ennem jumalat või narri...

Pidas seda kinnistõde,
mille nurjund mässunõges
üle kõrvetas veel kord.
Ära riku käske raudseid —
nüüd on alles ümberkaudseil
aru pääs ja sabas sorg.
Jätkuks ainult liikmeis jõudu
käed kokku lüüa maaga,
põlluks põletada sood.
Taevast eemal hoiaks põudu,
sigitavat vihma saadaks,
sirguks pojad, sigiks loom.
Küll siis tõrrest taarisegu
põrsakurna ette läheb,
Annelgi on vaeva vähem,
muret ei tee leivategu.

Nõnda algas maaga maadlust
siis, kui alles metsad raagus,
koljak kõmas teede all.
Kahtejõudu ise rabas,
suuline ähkis sabas,
kiskus kõrb ja kaksas hall.
Abiks käisid Anne jalad,
voolas vihm või peksis rahe —
tööd vaid nõudis metsasulg.
Ja kui nurmel tuli alang,
vaevat loom sai teovahet,
orasesse äestet muld —
Mugur pingutas vaid õlgu,
raidus raba, ajas alet,
puuris, laadis kivipalet,
juuris järjest lisapõldu.

Oli vaipseid suveõhtuid,
 suitsuvina vajus rõhtu,
 saagis rääk ja huugas hütt.
 Mugur vaikselt väljus õuest,
 süüteõled varjat põue,
 vilka suus ja kuklas müts.
 Sammus vahel rukkiseina,
 mööda vanast kuusetüükast,
 kurale jäi värske vikk.
 Järsku taga ristikeina
 kivilt kivvi kähku süütas
 püssirohukõrred tikk.
 Mürtsud õhku lajatasid,
 purunesid kivipangad,
 kuni laia järve randa
 metsad kaasa kajatasid.

Kaua's soode veeres kõnnid —
 laudast välja kipub sõnnik,
 vares kesal vaagub tööd.
 Ja nii enne aovalgust
 õuest nurme veeres talgus,
 abiks pool veel teisest ööst.
 Pingutati lüngisjaln,
 nagu põlvekõõlus raksus,
 pindu ajas viglavars.
 Küll see tasub pihavalu,
 kui kord sügiseti praksab
 raskest ahtest rehepars.
 Pole põllul pikka püsi —
 soohein luhas kisub traati,
 lõika vikat kannast saadik,
 tõmba nii, et naksub lüsi.

Nõnda ründas ajast aega,
 põlnud mahti taha kaeda,
 justkui süsi kandis pihk.
 Kuue päeva kondivaeva
 pehmeks jälle peksis kaelal

laubaõhtu saunaviht.
 Pojad kõrvu pani sirgu,
 vihtles hästi enda järgi,
 küüris seljad, pesi pääd —
 et neist mehed tublid sirguks,
 hoiaks ikka isa jälgi,
 vaeva pärijateks jääks.
 Hoiatus ju pehmes vihas:
 ära iial puutu keisrit,
 selleks veel kord viskas leili,
 keris särtsus nagu vihas.

Aasta peksis aasta pakku,
 habe lõual kasvas takku,
 vagudesse kippus palg.
 Elu veeres kindlat rada,
 maailm lõppes tare taga,
 tütrekest vaid kattis kalm...
 Sõda meieni ei küüni,
 las ta kuskil Poolas määrab,
 nagu tina tuhka kaob.
 Saksamaa on kõiges süüdi,
 küll ta varsti nälga kärvab
 justkui prussak seinapraos.
 Meie keisri jõud on vintske —
 austerlane ongi puru,
 küll ta Türgi maha surub,
 saksu lööb kui Peipsi tinte.

Siin on jõukust, siin on raba,
 rublad nagu särjed kahas
 kotisopis sulpsu lõid.
 Siin kui roogu viljakõrssi,
 siin on reas lihatõrssi —
 kuhu meie käest jääb võit.
 Vaata Muguri man talli —

neli hoost võib saata vaole,
vaata sinke aida laes.
Silma vähe viljasalvi,
kae lauta, vahi laole,
vahi, kuni kangeb kael.
Pole mehel käevars sulest,
siin ei ole peetud pühi, —
siin on tunnist tundi rühit,
ora taga, teine tules.

Ei see sõda sõdi kaua,
mis siis sest, et jõululaual
puudub puhas kroonuviin.
Las kaob õli, lõpeb suhkur,
vilkaga ei ole uhkust —
popsutada jälle piip...
Küll neist poistest mehed saavad,
kooliõppust võtab aru,
tarku sõnu taipab keel.
Nõnda Mugur ahju vaatas,
kuidas pragisesid halud,
levis soojus, kumas leek.
Ootas poegi, lisas hagu
aastakümneid kogend käega,
mõtles selgeks elupäevad,
küttes ahju paisus pragu.

Seekord polnud ilmavalu
lahendada rabatalus
ega vallamaja teel.
Ilm kui täkk, kel kondes regi,
teisal peksis elu segi,
lõhkus tagant, murdis eest...
Tulid pojad linnast pilguks
koolivahel kodutallu,
tärmilised mütsid pääs.
Aga mõtted käisid viltu,
visalt kerkis jutualgus,
häälgigi nagu võoraks jäänd.

Isa vaatles, otsis vastust —
näolt ja kehalt oma konti,
hele juus ning põsed kongis,
vaim kuid hoopis teisest laastust.

Saabus see, mis saama pidi,
tüvest mitu kasvu sigib,
ainsast terast mitu kõrt.
Maailm kuskil suurel sammul
kaheks kaksas elurammu,
varjul valmis kokkupõrk.
Troonid sõjas tapsid seni,
kuni tagant oma säärede
massikutsik hambad lõi.
Kaela sirgu ajas peni,
tegi päaga järsu käände —
katkes kett kui mäda lõim.
Salamahiti mässujutud
tulid järve teiselt kaldalt,
jõudsid lõpeks päravalda —
Mugur keeras tallid lukku.

Kohendades lagund mõrdu
ta ei uskund oma kõrvu,
mida puhus vallasant:
keiser juba tõugat troonilt,
Vene riigi kuivand toober
ise vitsad visand mant!
Järve sihis, talust mööda,
uhke väe riismed salgas
jalgsi läksid koduteed.
Nende kannul ühe ööga
tuli saksa sõdur Valgast,
kurgupäras võõras keel.
Nina pekilõhna haistis
nagu nälgind lakarotil,
korjas munad paberkotti —
tasuks halba õhku laskis.

Tulid poisid koju pakku,
 võorastele vastuhakku
 haudus noorte verejõud.
 Toodi tallu mehi sala,
 isa taipas kurja kava —
 murdis maha vandenõu.
 Polnud enam mõistust majas
 ega keelel ühissõnu,
 tüli tõstis iga samm.
 Mugur pojad välja ajas
 nagu sügiseti tõrud
 viskab endast vana tamm.
 Sada rubla puhast kulda
 luges mõlemate peole —
 mingi oma käe pääl teole,
 kummardagu võorast mulda.

4

Aial kisendasid kikkad:
 itta vaene, läände rikas,
 keset järve paras piir!
 Narvas võitles lihtne sinel,
 tõusis üleöö kui ime
 sellest võidust oma riik.
 Nüüd ehk talus tööpäev lühem,
 tugevamaks paisub väljal
 võitlusega väetet põim.
 Aga poegadega ühes
 poole hinge viskas välja
 Mugurite salavõim.
 Mehe sõna aeg ei muuda —
 kerge käega ta ei lepi,
 ennem võtab sandikepi,
 kerjab vallas, kuni suudab.

Kogu vana elu tõde
 purunes kui clavhõbe

pisarateks mööda maad.
 Lastki sa ei tunne palgest,
 värvist punasest ja valgest
 ilma nagu nüüd on saand.
 Kõrtsilauas, naabriperes
 Mugurist sai mitut puhku
 jälle keerutada keelt:
 noorem poeg tal Venes verev,
 vanemat ei luba uhkus
 kummardada isa ees.
 Ta ei hoolind ilma naeru,
 tööga kõrvad kinni toppis,
 sügavamas südame'sopis
 ootas lahendavaid aegu.

Autodega käisid aastad,
 peksid põhjast üles saasta,
 pritsis silmad, määris suu.
 Saagimehed sõitsid jaole —
 riigiraba uudisvaole
 pääses manu neli tuult.
 Kangekeelsed tsaarinuhid,
 tundes mujal surmalõhnu,
 tulid parves nagu haid.
 Kaikavennad-polgujuhid,
 keisritruud eile õhtul —
 täna vägimeesteks said.
 Sahkerdati sohikohti,
 joodi kõigest neljast nisast,
 kapral kippus riigiisaks,
 vaimu juhtis loomatohter.

Mässas Venest toodud aru,
 imes kuivaks selle taru,
 mille täitnud töötav küüs.
 Südametu sõjatõusik
 verehinda vahelt nõudis,
 pettis, põletas ja müüs.
 Kaitsekraavi taga sündind

vabriku ja jahuveski
 ahjus hõõgus surmatuhk.
 Aga see, kes ausalt kündis —
 nagu lammas paljaks pesti,
 villad võttis võimas puhk.
 Tuli puudus maist ja majust —
 sõrmed löödi sõbra turja,
 polnud enam pääsu kurjast,
 vanker vaikselt rappa vajus.

Vaimust tehti ilmahulgus,
 põeti põlisriike uhkust,
 rinda löödi plekilaast.
 Aga frakis ori hingas —
 parunile verchinda
 pakkus rahva ühismaast.
 Tikud sahkerdati Rootsi,
 läbi mitme tasku veeres
 Peipsist merre langev kosk.
 Keerutati kõnekooti,
 rahvasaadik kantslis teeskles
 suuri aateid kolks ja soss!
 Süütult nagu puhas lumi
 tulid lõuamehed linnast —
 üksteist peksis sopakinnas,
 kõrvu jäi vaid võigas kumin.

Kogumehed kõnepuldilt
 lipsid lehmad, viisid kuldid,
 roheline lipp käis ees.
 Noota keerutasid pangad,
 nii et kalad teise randa
 põgenesid järve veest.
 Painas asuniku tabel,
 võtsid peenelt härrassotsid
 sauna mant ja võtsid mäelt.
 Tuli naabri vekslipaber —
 Mugur kapist sule otsis,
 vedas vaevu alla käe.

Keskelt tõel maha kaela
 mürdsid papid-usuvelled —
 rahvusjumaluste lelled,
 jätsid tallu kirstunaela.

Ainult orjamisest kogut
 elutarkus vajus sohu,
 Muguri all mürdus muld.
 Justkui koopa pugend karu
 ta ei saanud ilmast aru,
 polnud ärkamiseks tuld.
 Kuidagi ei suutnud sääda
 kokku vastset elupilti,
 südamesse kasvas vaen.
 Katsus kurjaga ja hääga,
 aga juba ukselingi
 oli tõstnud sunnilaen.
 Põsil härma ajab habe,
 norus päi ja silmad venind,
 hulgu vallas nagu peni —
 taskus põleb panga paber.

Läki vaikselt võsa kaudu,
 kuulgem, kas ju haamer paugub,
 õuest väljas rahva ots?
 Kuulgem, kuulgem — see on pristav,
 sõnu nagu tõrrest viskab,
 see on tema haamri toks.
 Näis, kas läheb terve kari,
 sulusead ja tore valge,
 näis, kes vedruvankri saab?
 See on teine valus karik
 Mugurile vastu talve, —
 vestles tulles popsipaar.
 Nõnda haamer järjest koksis
 puhu kingul, puhu orus,

talus, popsinurgas norus —
haamer lagastades oksis.

Aidad-laudad tühjaks paukus,
kiasas noori, väänas rauku,
elutöö viis ainus täks.
Polnud enam pikka vahet,
vöötidena käis kui rahe,
naabrit naabri manu läks.
Kaegem seda ühispalet,
halle silmi, lüngis jalgu,
mida juhib haamripain:
talumehe lihtsas tares
see on otsind päevavalgust,
mulla külge kasvand vaim.
Selle põlve vaimuvellast
üleöö saand koduparun, —
kabinetis jagab varu,
talus surmaliblik lendleb.

Ja nii ühel talipäeval,
imeruttu mahakäival,
sõitsid talust välja reed.
Maanteelt sammu Torma poole
üle külmand kodusooode
Anne kirst läks viimast teed.
Maa ning taevas segi tuiskas,
tahtis kinni matta hinge
soolakibe tuisukään.
Männik kohises ja kuiskas,
laulis Peipsi tuulepinge
viimast selle ilma häält.
Kirstu kinni kopsis vasar,
tütremanu maha maeti,
külmad pangad päale aeti,
küünkaks kuhjus maine rada.

Tulles südant surus raskus,
võttis liitri välja taskust —

oma meelte viimse toe.
Viinamaigu suust kui sülgas,
pisar habemesse külmas —
pöörgu koju ükski poeg!
Lõppes tuisik ning siras taevas,
nagu pristav oma retkel
naerva näoga tõusis kuu.
Miks ei lõpe haamri kaja —
kabi lund vast pillub rekke,
raua lahti rebind ruun?
Ennist kostis männisalust,
nüüd kui läkiläkil kopsiks —
külm ehk murrab kuusel oksti,
koer vast haugub kaugel talus?

Kevad paljaks kooris põllud,
haamer jonnakalt kuid kõlksus
kuskil sügavamas paos.
Kuulas toas ning vahtis aknal,
otsis aidast, ronis lakka,
luuras sügisesel vaol.
Sängist välja hiilis öösi,
tuuleõhku õuel jälgis,
löögipäri ahjuõrs.
Otsis, kuni maa jäi sööti,
viimne loomgi kondiks nälgis,
vitsad viskas lihatõrs.
Vasar põgenes ning kopsis,
kuhu iial tõstis jala —
kinnismõte järgnes sala,
mehe mõistust maha oksis.

Uue naabri nurmel raksus
vastse aja lõoke — traktor,
Mugur piilus rehe alt.
Tuttavaile nurga taga
salamahiti plaani jagas,
kuidas rikkaks muutuks vald:
pole keisrit, kelle käsku

kuulaks haamri hirmus vuhin,
klähvib kõikjal nagu koer.
Nüüd on vaja tõsta mässu,
keiser jälle, panna juhiks.
Abi tuleks Peipsi rannalt,
nõnda unes rääkind poeg.
Vastsed naabrid — üles puua,
algama peab noore kuuga,
Mugur ise märku annab...

Napi aru ülejäägi
aegsast' mässupäri säadis —
laadis püssi, ihkus noa.
Ja kui suvepüha öösi
tõusid äiksepilve vöödid,
sähvatasid välgujoad —
süütas räästal valmis takud,
laskis koduloomad vabaks,
kui lõi lauta tulesööst.
Haamer taipas mässuhakku —
tagus kiirelt, kuni tabas
südamesse surmalööki...
Nagu küünal põles maja
peremehe laiba vastu,
poeg kui jälle õue astus —
kuumav tuhk veel vingu ajas.

RAAMATUTEKA

Käest tõmbad kindad, mütsi viskad varna,
liig järsust kevadõhust oled laisk.
Paar tähekildu aknast sisse kargab
ja maailm korraga jääb sulle vait.

Antenniks kogu päev oli aju
ning silm kui fotoaparaadi lääts.
Nüüd lahtilülitatult kõik sust hajub,
on mõnus jälle kehal, mõnus pääl.

Siis seina vajutad elektrikahvli —
lamp pehme valgusega hõõgub laes.
Käe alla jäävaid raamatuid lööd lahti,
kust ammusurnud maailm vastu kaeb.

On masenduseks muinasjutu aarded
loond Sofoklese traagilised read —
kas Filoktetes oigab tühjal saarel
või pime Ödipus sääal poegi neab.

Leht lehe järgi vasakule viskab
neid sangarite inimkirgi sõrm.
Käib ringi vägev kättemaksu-issand
ja mõrva lunastab vaid vastne mõrv.

Siin elusaatust juhib ürgne vanne,
mis nõuab julmust, nõuab verd.
Ta kätte ausameelne Aias langeb,
kuid kelm Odüsseus ikka sõidab merd.

Siis teisalt kuiva kõrbeõhku hingad,
kus Niilus itta pöörab Teebai ees.
Sääal surnutele ehitataks' linna
ja valge lootos üles tõuseb veest.

Ent peagi silm romantilisest udust
sind halli tõelisusse alla viib:
kiilsilmise proleedi ajalugu
papiürusel on hoidnud kõrbeliiv.

Sa kuuled ragisemas kivimurdu
ja näed, kui nõrka peksab sau.
Tööorja lisaks nuhtleb iga surnu,
sest märke raiutakse laiba haud.

Kuid järsku Surnulinna müürid väega
nad vallutavad mässulises hoos:
«Me nälgime ju kaheksateist päeva,
meil pole süüa, otsas rõivad, jook»...

Ja sellest möödunud aastat neli tuhat,
elektri valgel kui neid ridu loed.
Kas on see ainult kevadine puhang,
et muutud kärsituks ja sul on soe?

Need tõed on sündind mineviku põrmus,
ent tänast heitlust toidab sama õhk.
Kui Polükrates merre viska sõrmus —
ta sulle tagasi toob kala kõht.

Aeg inimest on uhtlend mitmeis vooles,
murdosa siiski käskleb vett ja maad.
Su süda hoiab kannataja poole —
sa tunned nii ja teisiti ei saa.

KINDLUSTAJAD

Nad tulevad piki kallast.
Tulevad üksi ja salgas
ning pööravad mäele,
kus ootavad kangid ja labidad.
Jääsegast vihma ju käele
kevadtaevas rabistab.

Aprillihommik veel pime,
kui linna kõrist kajab
hasshäälselt huugav vile.
Ning samal ajal
lööb uttu vagonettide lögin
rööpaselt teelt.
Sest lõhkeda ähvardab jõgi
kevade eel.

Oksteise järgi
nad kaldale tulevad reas.
Neil tõngates märguvad särgid,
mullale kummardet pead.
Koorem koormale lisandub vaikselt,
vaid labidad kõlksudes jagavad
ühtlaseks töö.
Vall kasvab voogude kaitseks
neile, kes rahus veel magavad
ja neavad lühikest ööd.

Sillalt järsku kustutab ära
üksainus surve sõrmelt
elektri külma sära.
Koit tiibu sabistab õrrel
ja välja sirutab ähmast
linn tornide plekised käed.
Akensilmade rähma
tükk tükkilt pühib virguv päev.
Teisel kaldal, vastu agu,

ähib uhkelt õllefabriku
punakividest punsund magu.
Kõrval agul on lömmis ning abitu.

All kaldaid kuid ähvardab jõgi
ja mureneb jää.

Jookseb vagonettide lõgin,
mulla puistab järsak käänd.

Ja päeva kumaval hakul
alles näed:

veripunane liiv, mis tuuakse alla
põlisest mäest.

See vaikselt imbub jalga
ning säält iga keha rakku.

See punaseks värvib
meeled ning hinge,

et iga närvi

läbistab trots ja pilge...

Nõnda nad ajavad

maad läbi hommiku halli.

Vast homme ju vajavad
enesekaitse valli?

Kiirusta, kiirusta, vagonettide lõgin —
juba ragiseb jõgi!

KELL 10 OHTUL

Kell kümme veretav kuu
tõuseb tasase sammuga
majade vahelt.
Sa rändad kui jaut
oma mõtete pambuga
siinpool Soome lahte —
siit lahti sa ei saa.

Krabiseb kahutand maa
ja vilklevad tähed
tinedat tuld.
Sügisöö halla mählomes
valendab poolküntud muld —
küündli siin pooleli jäänd.

Kurja sa lahutad hääst
oma veenete järgi.
Eat veel varem, kui keskööl
kikka kirgmisest kumiseb laut —
Kaini roimari märki
kannab su töö
ja inimlik laup.

Kumava linna taga
täht taevast mureneb maha.
Ja korraga läbib sind viirg:
kõigele käega visata,
vaikida järsku kui hiir
talvises urus
ning vaikides kummardada isandat?
Koer kuskil valusalt ulub.

Aga sa ei saa, sina ei või
salata ära
oma sisimat häält
ning petta enese mina.

Kuuvalge petlikus säras
iga meeltega tajutav tõik
ainult kummitab rohekas viinas.
Ja sa kõnnid kodumaa jääl.

Ulal pimeduses kluksuvad
hilinend hanede read.
Nad kaaslasi kutsuvad
linnutee udus.
Sa tahtmatult naeratama pead —
oled vaid tiivutu pugu.
Sinu tõed on vaiksed kui vesi
ja sõnade sonnune õhk
peab peitma ning kaaluma mõttekesi —
neid valvab su naaber ja enese kõht.

KAKS LEERI I

Kui ilumeest teie kodupõllul
jää terakehvaks lilleline põim —
siis inspireeris lihtsa elu põlgus
ning luulet järgi vedas nutt ning sõim.

Eimillestki sulg read välja pinnis,
sest sõnakuulelik on valge leht —
lõid läppund õhust värsipalge vinnid,
aampalkideni tõusis pidev pehk.

Sootuled kurvameelse petsid rappa,
nüüid uueks sammuks jalg on arg —
kuid meie heidame kõik uduse ning hapra,
taas sõna olgu mehine ja karm.

Teil taskus juba ajaline jäädvus
ja sellest ülisuureks paisund rind —
ent meid ei rahulda te sisupõiklev säädus
ning läbikantud värsijala king.

Las tilkuda veel pisarvihma rennid,
säält ammu lakand rahe põrav jõud —
meil vastassuunda kiirgavad antennid,
ei hirmuta meid muremeele lõust.

Et rajad järsku viivad kahte hargu,
see möödapääsematu ajahetk, —
mis keegi võtab — ärgu olgu vargus,
vaid veendumuse õilis kokkulepp.

Meil kahel pole enam miskit ühist,
te tõel ja rinnal valgelille märk —
ja vanailm me tunnete tühi,
ees alles seisab uue võitlusjark.

Me rakendame ellu oma innu
ja käime täna oma tõe teid —
las vastne jõud kord tuleb vastseist linnust
ning jätkab tööd, kes tugevam on meist.

ELUJULGEILE

Kõik elujulged maises võitlusleeris,
te tahterelvad olgu ala laet!
Töörühklemises silmilt kistaks' kaed —
veel tugevamat näeme homse keerist
ja vilja tõusvat oma soist ning paest.

Päev unistusist ammu üle jõuda
ja heita endast vanailma tusk.
Kui kevadmaa on vihmahooges must —
voos läbi elab juuli rasked põuad,
tööst seemendaja silma tõuseb usk.

Kord saabub tund, mil veretavas tules
silma idas vastse tõusu näeb.
Seks olgu valmis ilka rind ja käed —
aut julgust kandma oma rahva mures,
kui raskus varjutab ta ooteväe.

Sest võitlusjulgeid elu ise juhib,
kel kallia iga hetk ja verepiisk.
Mees-mehelt saagu tugevamaks liit —
arg jäägu kõrvale, kui nõuab tuhin
ning tulevik meid võitlusesse viib.

Las kahtlustõkkeid langeb teele ette,
te rünnutahe ainult tõusku sest.
Vorm tänane vaid homse mõtte kest —
töö sõnas selgust kandku sellel hetkel
ja kõik, mis loote — loogem südamest.

NEILE, KES MOISTAVAD

Kuulgem, kuid praguneb eilne maailm
ja pidutseb lahkvail rongel.
Kiirelt mineeritaks' ühendav sild —
see prahvatab täna või homme.

Vaatkem, me sajandi jubedaim leid,
et kulile kasvanud sarved.
Läänest nüüd itta lööb mürskude leil —
kultuuristund (?) pankuri arveks.

Täna kes mõistavad saabuvat tõtt,
ju hüüavad — kadugu rahu!
Aadete heitlus on tuiskude sõkk —
tõe lunastab lennuk ja kahur.

Pääsmist las otsib see veretöö tund,
sest orjus on surmastki halvem.
Teadkem, et võitlus on õigluse sund —
käed olgu meil alati valvel.

Iial kes eluga sülitasi koos
ning süda kel pakitseb rinnus, —
tuleva päevade väärtuse loob,
ta olgu kas neeger või hindu.

MÄRTSIPÄIKE

Ju kuumaval katusepannil
varblased särtsuvad reas.
All voolavas rentslivannis
tuvi ke huugab ja puhib.
Päike vägisi kuldasse veab
mütsi ootaval autojuhil.

Ohk on kibedalt magus
värskest tuulest ja veest.
Tänaval kojamees koksib,
varesed puude ladvul
kahel pool mühavad teed
kraaksudes murravad oksid.

Omaibuss tuigub kui joobnud
alla aukliselt mäelt.
Lahkemalt vuriseb mootor,
pasungi kõrgemalt hüüab.
Uksel ja hõõguma päev
löönd tusase piletimüüja.

Voolavad lohjakasegu
agulihoovide suud,
kui valgeks loputet pesu
nöörele kuivama lükit.
Puhuti paisutab tuul
kõhu täis kehatail püksel.

Vastu madalat, tuhmunud akent
surub end lapse pää,
särgike määrdunud ning katkend,
valgusest vidukil silmad.
Läbi porise klaasi ning jää
käsi küünitab päiksestet ilma.

Kergem on hingata, astu
särava valguse all.
Maha nüüd visataks' taskust
kino- ja teatripilet.
Tuuli las jälgib taas jalg —
aju on mõtetest sile.

KOGUST

» «SÜDASUVI» «

1934

VANA TALLINN

3

Keskaegselt salasünges trepikojas
veel kõrget akent kaitseb tugev rest.
Maa matnud isa, matnud viimse poja —
jäänud nurka ainult rüütli raudne kest.

Kord käsi selle tuima kesta loonud,
et vappuks Maarja pühitsetud maa.
Nüüd liikmed lõtvuud nagu äsja-poodul,
päässet tühja varjab kiivri kaas.

Krohv seinad liigub vaenulisi pilgest,
kus lüüdnud suguvõsa maalid reas.
Neis silmis veelgi salasäde vilkleb
ja käsi nagu mõõka tupest veaks.

Raudvõre läbi hämar valgus ringleb
ning kaasa muutub rüütli vaate trots.
Siin iga ese nagu võtaks hinge,
kui põranda all lauda pureb rott.

Ja räägitaks: siin kummituste majas
veel õiti kostvat valus nutuluks.
Kord käivat trallingud ning jooma kaja,
kord nähtamatult paugatavat uks.

Neid sügisõhtuid pole palju,
mil vaikselt enesega jääd.
Siin ikka vesi jookseb kaljust
või kõnet peab kuulus pää.

Kuid tuulist randa sa ei salli —
liig monotoonne laine jookseb.
Ning hetke viivul üle valli
kaid rahvas nagu pilliroos.

Häält kugistab elektrikägu,
kui möödud kõvendaja eest.
Hõõgsilt alt võlvi muudab nägu
ja võistlejale näitab keelt.

Loed katusserval jooksvaid kirju:
... ning Juudas andis talle suud...
Säälsamas helikino hirnub
ja auru viskab õhuluuk.

Suurt kisa lööb reklaamisõiduk
ning miljoneid siin loosib narr.
Sa pole sündind suureks võiduks —
sul taskus rätt ja suitsukarp.

Kiilkatusräga päikses randa laskub
kui varjuliselt ruske mosaiik.
Alt üha vuhisedes tõuseb vastu
elektrijaama suitsev korstnapüük.

Siit nagu maali sügavasse tungib
poolkobamisi ülespoiklev müür.
On tornel kohmakail veel kõhud pungis,
kuid selga kooldund sajandite küür.

Paks Margareete ammu kõrbend leseks,
vöö vahel kõlgub koltund orjavits.
Kass tühjas kõhukoopas nagu peseb
ja kere ümber nosib valge kits.

Murdkäike sügavaimas varjerabas
veel särab kerge hommikune hall.
Risttänav omnibussi vingust saba
lööb vilksatades keerdu nina all.

Silm unustuslik minnes möödab kõrgust,
kus längus hansa-aegne aken must.
Jalg järsku ahtakeses urus tõrgub —
sest meister siia pole teinud ust.

Hotelli väikses tigukarbis —
siin ebakodune on kõik.
Käib seinä mööda võõras mardik
ja katkend vaasis pole õit.

Lõust vaatab virildunud peeglist
ning mööblit raband nagu torm.
Koi hoolsalt musterdab poleeri,
veeklaasi ümber kivikord.

Õö läbi kostis umbne sagin
ja kella tirin kuskil all.
Kord naksus põrand, korra lage
käis närviliselt pehme jalg.

Nüüd salasosin, sammud arad
ning vaikind öine kihav naer.
Siit puurist väljuda veel vara,
lööd akna lahti — alla kaed.

Kui tuhmi klaasi linna peidab
külm avamere uduvaip.
Töövanker ukse kõrval seisab —
hotellist välja kantaks' laip.

8

On umbe tuisand kivisöökuhi,
hall elevaator otsib taevakaart.
Rong tagurpidi sadamasse puhib,
basseinis õlist lõhnab vana praam.

Külm kaane tõmmand üle lainte rühi —
jäänd avavete süda meile vait.
Tuisk kasvav kõlisedes sildu puhib
ja kaasa lõgistab plekk-katust ait.

Siin lüngisjalu kümme töötut kraani
merd silmitsevad kannatlikus reas.
Jää ränga rõhuga on tungind maani
ning võrgu valge silme ette veab.

Ja umbse päeva hämaruse algel
helktuled hakatavad muuli ees.
Üks tuikab punast, teine sekka valget —
ent nende vahelt suundub õige tee.

Täpp liginedes hiidseks kasvand lahel,
ta laia rinda lükkab võimas völl.
Jääd purustades kahe tule vahelt
end surub sadamasse «Suur Tõll».

9

Kolm korda kellal sõrme raskus —
ja ukse taga kriiksub vint.
Hallooga trepil võtab vastu
sind endne operetiprints.

Uustulnukale tušši norskab
orkestris ainus kaine trumm.
Pilk esimene: oled korstnas
ning kõik on ümber vingulumm.

Harkjalu õõtsub nagu laeval
siin täna mulk ja homme türk.
Morn madrus kurku kallab vaeva
ning priiskab piiritusevürst.

Kottpükstes sinendavais toolil
roidpilguline vene poiss.
Öökõrtsis töötult teenib krooni
tants äbar, võrsund Peipsi soist.

Koit ammu piilub luuke tagant,
estraadil ikka kisab neid.
Masurkat hüpleb ebakasak,
kuid printsi nurka surund vein.

10

Härm traadid kokku sõlmind üle turu,
kus rippu tuliämblikkude pääd.
All trammikärbes kolme harru surub
ja tiivutuna püünnisse ei jää.

Siin saadab rütmiliselt vilka vere
raudrööpail edasi elektrivool.
Ja ikka vagunite nooljad kered
toob südamesse jälle traadisoon.

Siis vaibub süda. Hooti ainult hoovab
veel mootorite silmist ekslev helk.
Ning mustab härmatise valges koonlas
teatri kaheküüruline selg.

Oksteise järgi restorani ukсед
löönd kinni vasksehambulised snud.
Mees seina abil Toompea suunas kukleb,
tal nõksub pää ning nõrgalt tuigub puus.

Püstloodis suitsu hoiab gooti korsten
ja tähistaevas külmi vilke lööb.
All valge käru najal sooje vorste
daam hilisöine lōdisedes sööb.

11

Hiidmōõduline tehas seisab
siin lahe serval nagu müür.
On jahtund valuahju leitsak
ning ammu kuivaks lastud lüüs.

Nüüd kustund hiilgust tühja kesta
toond kokku ulguvete uht.
Sant madrus mängulaeva vestab
ja koltub võõras väejuht.

Töökasarmute vahel siblib
erkjalgselt laste kisav salk.
Küll paindub põlv ja paindub ribi,
kui hoop käib ülevalt ning alt.

Tuhkhalliks kõletunud jääle
on verelaigu süljand suu.
Lōõtsmoonik kuskil virihäälne
kui rinnahaige ahmib tuult.

Merd põhjast piirab jäine sina
ja taeva raskemeelne taust.
Oō tulles Paljassaare ninalt
vaid kostab hülge kume hauk.

12

Viis punkti alla langes dollar,
kuid tuju ülespidi lööb.
Ruum täna täis on päiksekollast
ja lühikeseks jäävad ööd.

Vitriinelt välja astund saapad
ning Virus välgub valge kaap.
Linn sipleb rahvast nagu Jaapan
ja nõuab avaramat maad.

On jälle mässu tõstnud kurdid
ja itta tungleb Saksamaa.
Me pajud kandvad nikkelurbi
ning mastimännest kohab laas.

Ohk kuskil lõhnab värskest tõrvast
ja tennisväljal ruigub rull.
Ja hulkur päikses paistab kõrva,
näol õndsa naeratuse tulv.

Pää üles tõstad ajalehelt
ning meeltelt hajub viimne pilv.
Raekoja tornil plekist mehe
löönd tuulepäri kevadilm.

13

Kui nooruslikult muutund uueks
on iga toiming, iga samm!
Kuldnokad siristavad puudes,
lööb kõrget kella kaasa tramm.

Raod kobrutavad värskes pungis
ja rohi sirgub Rannamäel.
Mu süda nagu lendu tungiks
ning laiu kaari löövad käed.

Kas kuuled, kuidas muuli uhab
taas vabanenud lainevoog!
Ja ulgumerelt kevadpuhang
häid tervitusi hõimelt toob.

Bassvilet «Tselluloose» ajab
ning päikest praeb Rootsi köök.
Rümpilvi saadab valge majak,
all paemurrus paugub töö.

Lööb kihelus mu taliverre,
sest maa pool vahutavad jõed.
Tuld nagu eeter võtad kergelt,
rind rännuigatsusi põeb.

KIIRRONGIS

Rattad, rattad — ainult rattad
rööpajätkel löövad takti,
kahel pool käib metsamüür.
Võõraid keeli vagun vatrab,
võõras käsi tõstab pakki,
särab sõrmus, punab küüs.

Kuskil käsipeegel vilgub,
tüse emand rüüpab mõdu,
süles magab väike laps.
Täidet ruumi viskab pilgu
mundrikullas särav sõdur,
kuskil tukub munk või papp.

Ukse vahelt hetke kajab
restorani kella kõlin,
kõditades suud ning soolt.
Ohupuhang ninna ajab
tubakat ja lõhnaõli,
õilsat apelsini koort.

Sellest inimeste kärjest
eraldab end tõmmu rassi
naise kare kurguhääl.
Rauk mu kõrval kõhib järjest —
nagu raiuks lahti paasi,
tudisedes lõug ja pää.

Läbi vagunite lõõri
puhvriõhitis käib harva,
auru pahvib katlasuu.
Jaam kaeb aknast korraaks kõõrdi —
eilne naaber maha kargab,
rabinaga tuleb uus.

Ja siis rattad, jälle rattad
tasandavad elusuma,

vurisevad terasteel.
Viskad silmad läbi akna —
loojeneva päikse kumal
mäed ju vinetavad ees.

Lendleb mööda viipav käsi,
maantee, põld ja üksik vabrik,
hanekari, jõgi paes.
Võpahtama paneb säsi
vastusööstva rongi ragin,
tunnel pime nagu kaev.

Taevas tuhmub päevavalgus,
vedur mägedesse ajab,
kaasa lookleb ruske org.
Nagu mänguasjad salgus
sügavikus valged majad,
ümber hämaruse norg.

Suigatades vajud uppi,
kõrvad palitusse mässid, —
lõtvund käsi, tuimund tald.
Päas on tuhat tundejuppi,
tuhat pilti risti-rästi
virvendamas laude all.

Seljataga ammu Tatrads,
ülal sügav taevalõige,
kuust vaid parempoolne kest.
Aga rattad, ikka rattad
kumisevad, kuni hõige
ukselt kostab: Budapest!

KROAATIA MOTIIVE 1

Maa lainetab — kord nagu laava
siin pulbitsend ja üles keend.
Nüüd tammemets ju pilvist vihma haarab,
all Sava itta otsib teed.

Sa nagu poiss, kes pääsnud koolist
ning tunnistusel märkus — hää.
Su tundeid virgutavad uued noodid,
kõik teisiti su silma jääb.

Pääd aiust välja pistnud moonid
ja mahlu käärib viinapuu.
Täis uudishimu verivärsked ploomid
ning haljas nisupõllu ruut.

Siis kerkib linn su ette orgu
ja ümber vaikne puhkepäev.
Kui hiiglane, kes kulnud tõmmand kortsu —
löönd mäestik ta ümber käed.

Näed muretust ja kirkjaid värve
ning tõmmul laubal pruuni juust.
Veel sa ei taba selle elu närve —
liig järsku tuli õhumuut.

Jääb kõrvu keele pehme kõla
ja silma mõni elav pillk.
Bulvaril õhtu tulles veab õlast
sind inimvoolu liikuv lint.

KROAATIA MOTIIVE 2

Kui krobelistest helifilmist
hääb ruumi tungib kuskilt alt.
Sa avad silmad — kõik on jälle ilmsi,
taob haamer, põrab raualatt.

Ju päike ründab avat akent,
all sügavuses tiirleb tramm.
Ja mootorite vahel härjavankert
veab sarviliste vaikne samm.

Hotelli vastu püsti ajand
raudluustik ehitise eel.
Nüüd tellingute vahel kerkib maja
tsemendist, terasest ja veest.

Plokk kilkab, kõmisevad talad,
üks puurib, teine neeti lööb.
Siis vormi kummutub betoonivalang —
ning tardub vastne müüriivöö.

Nii teesklematult seinaks moondub
sirgjoon ja puhas tasapind.
Siin käsi järjest võtab loomishoogu
ja lihtsust tulimeelne hing.

Ning raginaga mäe tagant
hall pommilennuk üles käib.
Jäab müüril pilguks seisatama vasar
ja märga palet pühib käis.

DALMAATIA RANNAL

1

Piki saartega lahastet randa
libiseb laev.
Tekil kuulsate nimede kandam,
meri ümber on vaikne kui kaev.
Ikka sinised lahed,
ikka sõbralik tuul
saadab meid retkel.
Põikleme päikestet käärude vahel,
kus hooti kajaka-kuul
end vuhatab vette.

Ulal aga sumiseb parras,
ristlevad keeled
ning rahvuste vaimsemad pääd.
Kord kurgust tõmbab kui karda
dollar-emanda hääb,
kord mängeldes veereb
Euroopa närvitsev toon.

Olen jälgind siin küllalt,
laavat kui purskab Room.
Pariis — ikka tukslev ning üllas,
et Varssavgi õhinal liitub.
Upsakalt astub Berliin
ja monoklitab silma
kui edev alpiin.
London vaikib ja koputab piipu.
Olen ise vist hoopis teisest maailmast...

Juba rannikust hallist
merd haaravad mahlakad käed
ja õhtu vinavad toonid.
Harali sõrmiga seisavad palmid
ning kumavad mäel
plataanide kohmakad kroonid.

Punetab katuste sagar
ähmases räos
ning kiikudes möödub.
Reelingu tagant
vaikides sinna on pöördud
mõtlikud näod.

2

Täna keskaegsed vallid
kaarlambest pilluvad tuld.
Hoov rõkkab orkestri-ballist,
ümber kohiseb vetesulg.

Ei luura vaenlane merelt
täna kindluse kitsasteed.
Käed tõstuvad ühiseks tereks
ja kõnelus ülekeev.

Vein keerutab veres müüti,
laual punetab merivähk.
Täna moodsat sulerüütlit
ei pidurda kirjatäht.

Kord poognal helitoon kaebab,
kord libiseb tuhisev valss.
Järsku rakšatab tusane taevas,
kaljuni võpahtab kants.

Ja mõne põgusa hetke
laotus helgib välgust kui päev.
Rand viirastub silmapetteks,
kumavad lillakad mäed.

Armutult peksleb raju
ja mühiseb vihmavoog.
Siis korraga lakkab ning hajub,
jääb lõotsuma tuulehoog.

Kõnnid üksi mustaval müüril
ja õieli küünitub kael.
All laine kaljusid küürib,
kaugel vilksatab Põhjanael.

Hoov ikka sumiseb tujus —
sääli jätkub pidutsev sööm.
Ent sügav nukrus kui ujaks
Dalmaatsia mustas öös.

HUPE KÕRGUSESSE

Hommiku sügavas udus
punetab päikese sõõr.

Nõretab mägede pugu,
mustendab kitsuse lõõr.

Vihaseks turtsatab mootor,
kõrgele keerutab kurv.
Aeg-ajalt lahti ju koorub
orgude pööritav hurm.

Risteldes põiki ja rõhtu
pillutab kivine käänd.
Ajuti kargesse õhku
otsekui rippuma jääb.

Juppideks murduvad jooned,
kõrvuti vari ja hiilg.
Korra vaid virvendab loodes
Aadria tasane viir.

Nõlvakul karjane seisab,
päevitund nägu on kõhn.
Puhtasse õhku lööb leitsak —
lammaste hiline lõhn.

Pää kohal pilvedes kõigub
tohtu kaljude paak.
Ruigudes võpahtab sõiduk,
inime — tühine laast!

Jonnakalt väänleb ja kruvib
üles end murenev tee.
All aga rohendab suvi,
lõhandik koskedes keeb.

Kirendab ülimalt tipelt
valgust ja metsikut lund.

Kärestik kivil sipleb,
sinendab järvelapp umb.

Üdini rahutuks muutud,
silme ees käristet kõik.
Tunned, et veres sul puudub
lausikmaa avaram hõik.

Aeglaselt maha taas langeb
päikese punetav sõõr.
Hämarduv õhk nagu kangeks,
haigutab kitsuse lõõr.

Vaikuses tarretub seeder,
kusagil mõkitab jää.
Söödamaal röögatab eesel —
jubedalt kumiseb hää.

Kõrgel veel liugustik särab,
org juba sumestub ööks.
Valmis on püstolipära
albaanlase punasel vöö.

VANA TÜRKLANE

Allah, Allah! sa oled kõrgel,
me viletsuses käime all.
Allah, Allah! — me elu tõrges
ja eesel lõpeb tänaval.

Ma hüüan sind, kui päike loojub,
sa jagad valgust, annad vett.
Su käsist jookseb tuisk ja soojus,
su sõrmeks maa pääl minarett.

Kõrv vanadusest tõmbub kurdiks,
su poole palun noorel kuul.
Hunt kuristikus lehma murdis,
torm ploomid maha kiskus puult.

Mu kukrust viimse vara kisub
see ahne kaupmees kõrvalpoes.
Allah, Allah! löö vihas risuks
too vilets Kristust paluv koer.

Kui mägedesse lähen jala,
sa varitsejast hoia mind.
Mu silm on tõnts ning püstol vana
ja vaenlasel on valmis ling.

Allah, Allah! — muul väljas turnab,
ma palvetan, ma pole laisk.
Ja sinu armust pääle surma
ma pärin taevas tuhat naist.

TALUS

Kui ammu unustatud koju
sa sisse pöörad väravast.

Sind võõrastades vaatleb lojus,
samm koerad üles äratab.

Ja taadi silmavidu murult
sul tungib läbi igast koest.

Siis kogu kehha tere surub
tööst kore käsi — suur ning soc.

Seob pakalpükse pajuvõru
ja põlved pruunid turbaveest.

Suu jutuks leiab lihtsaid sõnu,
kui tuimaks jäänd su oma keel!

Mis põlvest põlve olnud püsiv —
siin visalt muutnud ajaränd.

Veel tuhas hõõgub ürgne süsi
ja endist kasvu kannab känd.

Ning õhtu tulles õue saadab
sind laps ja äraleppind koer.

All koplis libistavad haavad,
su südamele on hää ja soc.

KESET PÄIKEST

Mind järsku haarab päikse valgus
ja viljalõhnaline tuul.
Ohk veab käsist, kisub jalust —
jääb täna koju müts ja kuub.

Maa kuumast virvendades sinab
ja ristikkeinal hirnub täkk.
Ja vaseläiget võtab lina
ning õitseb tatra kirju rätt.

Suur kuhi koondub pilverakust,
kõik valmib, kollendab ja keeb.
Kõrs voogab, lainetab ning laksab,
viib läbi salu tallu tee.

All õhetava puude kupli
lööb kärbes pilli, vingub sääsk.
Ja pähklid varjulisist tupist
ju välja pistnud valged pääd.

Üks arglik värin õhu läbib,
üks tiibe vuhin taevalael.
Veel kiigub oksal verkjas käbi
ja vaigupisarates praeb.

On kõikjal õhku, päikse valgust,
on kõikjal mahlarikast tuult.
Soe mullakamar lihvim taldu,
maarammu võtab elujuur.

TARES

Ving mõrumaiguline hõljub tares
ja seina paistab süte kustuv hõõg.

Silm tõmbub vesiseks ja kurk on kare,
tuult neelab mühisedes ahjulõõr.

Hoovihma sagar tusameelselt väle
seinpälgel tuimalt alla rabistab.

Siis veereb pereema üle kõrge läve,
käes röske viht ja valge labidas.

Ta kolde sompu tõmbab söed ja tuha
ning kapsalehed labidale säeb.

Veekausis kirjuservalises uhab
ta puhtaks sinisoonelised käed.

Tuldk tüki järgi taigna pätseks voolib
ja hellitades otsi paitab pihk.

Saaks küpsemisel pruun ja sile koorik —
vett vilkalt kastes paindub kumer piht.

Ta iga leiva päale tõmbab risti,
ja abju ette lükkub vana kard.

Jääb hämarusse laulma ainult ritsik
ning kuumas tares hooti praksub pars.

SUDASÜVI

Eel õhtut väsis äiksekahur,
muld hingab värskes vihmavees.

Ja südasuve hardas rahus
on sumestumas nurmeteed.

Ning seletuvalt lääneviirult
öö läbematult ligineb.

Su vaade sügavuses piirdub,
liiv asterõhul krigiseb.

Päev-päevalt madalamaks kooldub
nüüd raskest sisust paisuv aed.

Õhk täis on küpsemise hoovust,
maa poole tõmbub kõrre kael.

Üks kopsak vaikne langeb rohtu —
ju oksalt lahti pääses õun.

Jalg ärgituslik nagu kohkuks —
sind rabab ürgne mulla jõud.

Kõik ringi käib, kõik korra maabub
ning vajub nõngu tuulte all.

Maasõmer ootab igat raagu
su oma jala lähedal.

Kui muinasilma mõttetagust
sa üksi käies aimad aos.

Me unistuslik pärisjagu
on ikka kuskil kaugel paos.

Nii imelik on kõigest mõelda,
mis varisenud pärikätt.

Ning maiselt seletatud tõega
sind kannab elu keskne jätk.

Sa tuled läbi ajast suurest,
kus kõduneva niitis torm.

Lõid kõikuma su enda juured —
tuum kidunes ja lendus vorm.

Kui hetked põgenesid aastad —
sul leidmata jäi ustav juht.

Su tundealjendusi laastas
ju vara maise mure puhk.

Nüüd astud vahel küpse vilja
ja riivad teraraskeid päid.

Sa mõttes õhku lased sillad,
kust oled korra üle käind.

Õo niisutab su jalga paljast
ning üksi-olu ärgatab.

Pool taevast ülal kulund haljaks,
pilv tummalt kaasa välgatab.

Ja pilgu kumendades mustab
kui nägemuses metsaviir.

Su mõtiskluse tundel ustav
on laotuse puhas kiirg.

Kuu kohendades täidlast lõuga —
ju otsib pilvesombus ust.

Sa tajud ilma mehejõuga
ja naeruks jälle pöördub tusk.

UUEKS TÕUSUKS

Virgu uueks tõusuks, rahva süda,
tõuse, visaduses hingestu!
Teotahe olgu meile püha,
kestku liikmeis püüde pingutus.

Kangelasemeeli kodu vajab,
uude ilma otsib käsi ust.
Ärgu tulgu meie rammu alang,
ärgu tulgu meelte väsimus.

Saagu rõõmuks rühk ja südamlikkus
uue põlve võimsaks sirgudes.
Meie sünniraja vaesus-rikkus
tõusku sõnuks uues kiirguses.

Mehejõudu nõuab raudne sajand,
nõuab julget eluründamist.
See, kes laulda suudab sellel ajal —
laulab rahva vastset sündimist.

Kui mu kõrvu võimsad löögid kõland,
kuidas meri, Peipsi vahutas —
sellest said mu õpetuse sõnad,
pärit tundemeele rahutus.

KOGUST

»PÄIKESE OOTEL«

1935

ÆESTADES

Rohetas ju metsa luustik
põllu ääres üle maantee.
Kuumust hõõgas taevapada,
huugas ütt ja sumas kuusik,
võidu kõlistasid käod.
Kogend külva kais ees,
seemendaja tolmutilves taga.
Varakevadisist tuulist
leivapruuniks
küpsend mõlemate valged näod.

Pani külimitu sülest,
käega laubalt äigas higi:
hingematvaks muutus õhk.
Kurjaennustavalt üles
tõusis lõunast äikserõhk,
ainult kivilt kostis äkke krigin.
Põikles nagu vankri põrin
risti-rästi pilve vahelt,
kälol kahel
odraohak korraga jäi kõrri.

Järsku sähvas tulisüstik
üle vihiseva salu —
norsates löid hobud püsti,

pilpaiks langes traadipost,
 pimestatult äestai tuikus jalul.
 Ürgse tuulehooga mühas
 valang alla nagu kosk.
 Tõstes üles märgi õlgu
 keset põldu
 äestai seisis vihmas justkui pühak.

TUULIK

Veel külakingul seisab vana tuulik,
 tal äsja külge raiut vastne tiib.
 Siis oigama lööb pehastunud luustik,
 kui vesikaarest puhub tugev iil.

Ta rajupeksus rohelisteks luitund
 ning logisema kulund iga ass.
 Kord käies nagu väsind põrsas ruigub,
 kord kiunub nukralt nagu vihmakass.

Oktoobri tulles purjed tõmbab sirgu,
 mis narmendama vedand tuulte kisk.
 Ja justkui peatse kaduvuse hirmul
 lööb võbisedes käima tiibe rist.

Võll ragisedes hammasrattaid kerib,
 lae alla tudisedes tõuseb kott.
 Kaks kivi jõristavad uudseteri
 ning vanas keres liigub iga nott.

Sõel jahu nõristades tõstab kiiksu
 ning kõrvu sumestamas kolu ulg...
 Hall mölder hambus hoiab kustund piipu,
 kui juttu vatrab veskilise suu.

Nii vana tuulik ilka jagab leiba
 ja hoiatades raksus pikast tööst.
 Ronk kurjahäälne ruigub aiateibal —
 on loodest lähenemas rajuöö.

TÄNAVAL

Lilled süles,
kevadlilled,
õhetades astus daam.
Pilvesagarad kui villid
valendasid lõunataevas.
Tuul mu mõtted kiskus üles,
side lahti hargnes kaelast,
jalg veel vaevu riivas maad.

Käies koju,
rõõmsalt käies —
tujus tuikas iga soon.
Kahte poisikest siis päikses
nägin seisvat jõekaldal.
Poest väljus kolmas poju,
raputades pääd ja jalga, —
oli ilmselt idioot.

Hüüdis teisi,
rõõmsalt hüüdis —
käes säras leivatükk.
Nagu vanas piiblimüüdis
leiva kolmeks murdis võrdselt.
Kohe suugi üles leidis
kolmikkäsi tuulest kõrbend,
must ja mullane kui mütt.

Leival lihtsal,
mustal leival —
püsis võrdselt kolme pilk.
Sellelt südamlikult seigalt
tühjusesse tõtsin palge...
Tundsin, nagu nõrguks vihma
lõunataeva pilvest valgest, —
ripsmeilt käele rappus tilk.

KOHVIKUS

Mitmes värvis kiirgab lagi,
lae pääl jalutavad rotid,
lae all edvistab pannoo.
Istud nagu umbses kotis,
ümberringi häälte sagin,
puiseks kruvit poos ja toon.
Vahutavad tordiviilud,
lõhnab kohv ja aurab tee,
põrand valsis ringi tiirleb,
malelaualt hooti kuuldu: šahh, gardezl

Värvisäras pääd ja rinnad,
õhetavad põsenukid,
südist kindais pehmed käed.
Liigud teise elu pinnal,
siplede nagu naabri kukil,
silud juukseid, kaelust säed.
Järsku ilmub ukse vahelt
käsi kohutavalt kõhn, —
leivapalve silmas kahes,
palgel sinetamas talvetuisu õhk...

Väljas tormab taevalagi,
lae pääl süngelt jumal astub,
lae all inimene käib.
Käib ja palub naabrilt abi,
tuul ning tuisk tal täidab tasku,
lõikab nälku jäine väits.
Astub, tuigub leiva järgi, —
tõbine ning nõrk kui niisk,
kuni ustavuse märgiks
mundrimees ta uljalt politseisse viib.

ENNE VAIKUST

Enesesse tõmbu, tõmbu
vaikselt jälle, värsiveerg —
ämblik pärtlipäeva lõngu
veab üle tee.

Silmsi õhkub sügisläägust
kaugelt koltuv metsalaip —
jageluseks jäägu, jäägu
sinu töö ja taip.

Harakaski aiateibal
kätsatades tõstab häält —
see, kes täna laulab leivast,
homme narriks jääb.

Nüüd siis läbi pisarate
kõrisegu narrikrapp —
taeva hallist pilvekattest
alla nõrgub sapp.

TUJU

Mu vaim ei salli suve lõppu,
mil kõik on elutu ning umb.
Siis sõdur võtab siseõppust
ja luuletaja ootab lund.

Ning kui sa ei ole loomult joodik,
siis oled kohmakas kui tank.
Sind üles otsib tuttav poodnik,
kord tabab pank, kord veksliplank.

Koer öiti nina tõstab kuule
ja laudas mäletsemas lehm.
Toas agronoomgi uurib luulet
ning miski talle pole eht.

Tuul raiub akent, tormab läände,
siis saabub mõni vaikne hetk.
Kui narr sa voodis ringi väänle
ja üle kõrva kisu tekk.

Saad vaevu silmad unest lahti,
kui valgust kohmib teine päev.
Pää algab põlist leivajahti
ja kümme tööd on ikka käes.

Jääd kuidagi nii külmalt kaineks,
laud paberprahti täis kui tall.
Ning ülitargalt iga naine
sul koketeerib nina all.

Kaeb peeglist vastu eilne nägu, —
ei ole päikest, pole vett.
Just nagu kukulind ja kägu
on ikka ühest sulist teht.

Kord tiirutad lokaali massis,
kus juudi sõrmist ulub klahv.
Sa vaatad mornilt kohvitassi
ja usud: oled sündind ahv.

LAUANAABRILE

Miks, sõber, nõnda mornilt polkad
ning oled mõistuslik kui Kant?
Su vaim on ikka avar Volga
ning tundelik kui elevant.

Sa alles eile tulid talust,
ent täna esined kui lord:
näol kosmiline kõhuvalu
ja huulte ümber terav norg.

Me istume ning kaeme lakke,
siis küsin: Kuidas suvitad?
Sa nagu Pearu kaevurakkel
maailma vastu huvita.

Sa süldiks keetsid värsijalad
ja sinepiks saand teesklussapp.
Klaas pilget omalt poolt ma valan, —
söö, sõber, priskelt nagu papp.

OHTUL

Jääkülmust hõõgab õhtutaevas
ja trotsi määrdund pilvekorts.
Su värsil nagu krantsil kaelas
veel ripub riimi verivorst.

Sa mõistad lüüritsevat lollust,
kus lahtub sõna ürgne jõud.
Käid vihmaloortsis nagu mollusk
ja rinna külge kleepub lõug.

Me kehi ootab võrdne vanne,
meid kõiki võrdselt määndab muld.
Ning sõnnikuks saab luuleanne,
jääb järgi ainult aateulg.

Võib-olla virgume taas nõtkelt
kord taimes, liblikas või seas.
Iroonilise elumõtte
me saavutame inimeas.

HANED

Sügisöödel sinendavail,
siis kui särab hall,
haneparved kisendavad
kõrgel taeva all.

Nukraks endeks hilistunnil
erutatud hõik,
pilguks seisatama sunnib
tiivuline sõit.

Asjatumatult mõõdab kõrgust
hääli jälgiv pää, —
läbi raagund puudevõrgu
öö vaid silma jääb.

Kuugi põselt kadund siiras
naeruvine lohk, —
sul on tunne, nagu piiraks
Rooma jälle oht.

SUGISBALLIL

Kuus päeva paastusin ja müüsin
kõik, mis veel müüa laskis end: —
tõin fraki, puhastasin küüsi,
lõi verre uhke tantsulend.

Ma külastasin kinokasti,
kus peeneks lihvit iga poos,
ees peegli harjutasin maski. —
nüüd tiirlen ballil löögihoos.

Meid võlub Veenus hõbekingis,
kel seljalõikes viimne piir, —
ea hoolsalt tasandanud mingid
ning rasvalõhna viind Coty.

Keskööni käitume kui krahvid,
kätt musutama kipub keel,
all kõrtsis koduküla larhvid
me segi lööme koidu eel.

MOON

Me päevad on tühjad ja tuimad
ning sosinaks muutumas rääk, —
ironia võrsub sest uimast,
ent veri on külm nagu jää.

Kõik mõtted kui sügisel laured
taas rändavad õhulist teed, —
meil kõigil on tohutud mured,
meil kõigil on kääbusideed.

Kui viimaseid tundmusi raiskab
me hädade ohaklik piits, —
siis edasi elada aitab
klaas viina ja viiulikiits.

Viin tõstab meid muredest üle
ja tantsugi keerutab jalg, —
me laulame, pisarad süles,
ning ärgates juustes on hall.

POET KOVERPEEGLIS

Miks võtta elus nukralt kõike,
miks armastada, olla hää!
Kõht toitub lihtsast vorstilõikest
ja haljast rohust vana jäär.

Söö, pea kõnet, spordi, vehkle, —
viin mõõdukas ei riku põit, —
loe naabrilt laenat ajalehte
ning jälgi, kuhu kaldub võit.

Kui täna läbi tantsusaali
sind veab kergemeelne muus,
siis homme ümise koraali
ja nurgas seisku jõulukuusk.

Ning tulles välja, ilm on kõle,
sa naudi elu nagu luult, —
sest iga skunksi vahel põleb
moonverev õilsa naise suu.

Päälael helgib taevasina
ja lumi laulab jalge all,
et pole «meid», on ainult «mina»
ning maailm Kastre-Peravald.

Las mõttelennul ülès huljud
ja Alpeks muutub lumehang,
siis laste käes kui hõbekuljus
lööb kõlksu plekist supipang.

Sind võlugu esteetne loba —
kas kala, liblik, lind või lill,
mis sest, et oled sündind kobra
ja kaaslane on krokodill.

Näe ainult seda, mis on ilus,
mil pole otsa, pole äärt, —
sest pipar marineerib kilu,
kuid loorber luuletaja pää.

RAAMATUD VAIKISID

Palju raamatuid oli ruumis,
õilsaid, inimlikke ning häid.
Nad rääkisid südametõest ja kultuurist,
aga kuhu see kõik korraga jäi?!

See polnud unes, oli ilmsi: —
nelikümmend paari vihaseid silmi
põles läbi tubakavingu,
põles taga ja ees.
Nelikümmend nägu oli pingul, —
hukka mõisteti meest.
Nelikümmend tooli
kärsitult nagises istmiku all.
Süüdlane laupa voolis,
teisele tõstet jalg.

Ta oli olnud inimlikult sõge, —
usaldas oma südant ja pääd.
Ta oli narr ning otsis tõe,
ent libises jääl
ja murdis —
murdis oma parema käe...
Oli õnnetu näarikuu päev,
kui nelikümmend pihta lõi turri:
oli arste, esteete, prokuröre,
oli professoreid igalt alalt
kohtumõistjaiks pand.
Oli sapiseid keeli, oli poomisnööre —
enam kui kanda suutis vang.
Aga raamatud... raamatud vaikisid sala.

Oma tõe eest üksi ta võitles,
kuid lõi kas vaid tuult.
Nelikümmend suud
läbisegi hõikles:
poo risti! poo risti!

Ja läbi sinise tubakavingu
tükk-tükilt alasti kisti
ta haiglane vaim nagu pilkeks.
Oli vaikust, et kuulda võis hingust,
oli tuiklevaid suid, oli närvlikke käsi,
oli erutet pilke.
Siis plahvatas kõikide säsi,
kui kuskilt kukkus
sapine hüüatus — pätt!
üles tõusis nelikümmend kätt.
Nende seas oli mitu ja mitu Brutust...

Ainult raamatud, raamatud vaikisid ruumis,
vaikisid armastusest ja kultuurist.

LAUSEID SÜGISVAIKUSEST

1

Ma ei kannata enam seda vaikust,
kidakeelsust ja kahepaiksust,
mis meid tänini piirab:
kõikjal haigutab raamatutarkus
ja vaimne invaliid viibutab karku.
Tahaks korra taas kõnelda siiralt:
mitte ilmaski vanduda alla,
mis ootab meid ees.
Löögu püsti see päkad ja tallad,
kes on vaimne moor, mitte mees!

2

Kuigi päevad on laiguti udus,
merd peksavad sügisajad
ja lagipääl hõreneb juus,
vett nõristab taevapugu
ning tee ääres jäätuvad pajud, —
meie erke ei rebesta tuul.
Ja kui meie meeled
ala ei hõiska pühaderõõmu,
siis tõmbame sõõmu
põhjamaa jääkülma õhku.
Veri unesti soonis veerleb
ja tuultega lennuskleb kõhklus.

3

Oleme mehed kui pullid —
täis jõudu ning jaksu.
Kuid võõristades muutume nulliks,
pole kuulda sarvede raksu.

Vaim mõnusalt külitab sängis
ja noriseb rängalt
kui Kalevipoeg.
Skepsis varjuga seinal mängib,
kriitik kämbлага ängab
ja ridu loeb...

4

Virguge, — haiged poeedid,
keda raputab reuma ja astma,
kelle neitsilik kõht ei seedi
enam leiba ega rasva!
Virguge! — elu kaduva märk
sõidab kuuvalgega värsistet laeval!
Andke takka veel viimane kärts
ja — raketina susisege taeva...

5

Mulle küllalt saab maast
ja sellest, mis elada antud.
On armsad ka jäätund raad
ning pilved taeva all hangund.

KEVADINE MEELEOLU

Võib kergelt värsi keeta hüvaks
me vaimukuse ülemkokk, —
kuid sulle määrat teine süva
ning laulda, nagu kasvand nokk.

— Ei kõlba mehele see eine,
kus muusika, kuid puudub toit, —
kas lausus Pindaros või Heine,
sa'i tea — kui piiblit leeripoiss.

Sa pole ringi jooksnud jõoras,
et pattu kahetseda nüüd,
sa elule ei olnud võoras,
ent oma usku sa ei müünd.

Sa pole suutnud olla leige,
vaid märatsend kui usulahk, —
kui sa ei murdu, murdub teine
ja mulla poole valgub mahl.

Vast oled elult vähe nõudnud,
et puudub sädelusesoon, —
sa harrastasid püstisõudu,
kui käpelkäimist nõudis toon.

Ja muuski vaene nagu tigu,
kel varaks ainult kest ning tuum: —
ta õmbleb särke, söödab sigu
ning teab, kus pesuköök ja kuur.

Kas oled metsikuks sa jäänud —
veel eile lootustandev vaim,
kas tee ei võta vastset käändu,
kas sa ei oota pikka paid?

Hääd ööd! see lootus sinimaine,
näe, kevad jälle ukse ees: —
su jõud ja veri veel on kaine,
sa supled ainult puhtas vees.

Kas õhtuks sööd ka vorstijupi
või neelad Goethet mõne rea, —
su püürah kriitik ilka uppi
ja tõendab: kumbagi ei pea...

PÄIKE

Kui virgusin unedeklambreist —
ebamääraselt sumedaist,
siis päike ju tuiskas kambris,
töölaua taas jumestas.

Kõik uuesti ärkab mu ümber,
uut värvi on toolid ja kapp,
liivkuhilas värvuke kümbleb
ja tänaval paterdab laps.

Täis puhtust ning valgust on paber, —
see mõtete tuska ei pea,
öö jooksul on kasvanud habe
ning kergeks on muutunud read.

TALV

On jälle talv. Nii erk ja puhas
on maa ja taevast nagu malm.
Üks käeviibe — mööda vuhab
su kõrva äärest lumepall.
Puud kannavad kui udusulgi
ja poiste kelgud kisatulvil
nüüd alla kihutavad mäest.
Ning sügav põhjamine kargus
lööb sinu ümber valged käed,
suurt tunned jälle eluarmu.

Park lõpeb, Algab avar väli
ja maanteel sirged postiread.
Käid värskelt sõtkut kabjajälil,
helk silmad vidukile veab.
Reed välja kihutavad talust, —
ei süüstu, mis nüüd hooste jalus,
et lenda kipub händ ja lakki!
Nad peagi vaatepiirilt kaovad,
kus viinemas metsarakk,
päev lumme kuldse jume laotab.

Need tulvil kuhjund hangesalved
mu pärisosaks ammu saand.
Maailma tuli südatalvel,
kui härmas oli põlisaan.
Ruut ainus aknal jäätund paksuks,
detsember aiateibas laksus, —
ali tajusin ma elu maist.
Nüüd tuisu lainetuste järgi
mind veab ala sügav vaist,
mu näol on talve sünnimärgid.

Kõik, mis on umbund sinu verre,
lööb vabaks ainus õhusõõm.
Sa oled jõuline ning kerge

ja iga hetk vaid tõuseb hõõg.
 Kui palju päikest, palju valgust
 nüüd langeb metsa, langeb tallu,
 mis saadab ainus kauge kiir!
 Kõik tundmuslik ja meeleline
 su olevaga ühte viib,
 post huugab mitmekeeleline.

Päev peagi kummardab end maani
 ja katustele kollast laob.
 Silmnäolt üle luha traavi
 taas kodu sihis sõitvad haod.
 Tuhklumi jalaste all keerleb,
 poolpidulik on jõulureede
 ja koorma otsas mustab kuusk.
 Maa sinivöödiliseks sõtkub
 ju hämaruse varjusuusk,
 jääb ringi ainult ruumi nõtkus.

Ja kui ei lendle tuisusoomus,
 siis hõbe värvi võtavad ööd.
 See mõte nagu kestast koorub
 ning vaikus indu annab tööks.
 Su meelt ei võlu tühi kõla: —
 saab mehisemaks iga sõna
 ja teravamaks tundelõik.
 Külma kõvenedes seinad salvab
 ning aknaklaasil maalib õit,
 sa oled hommikuni valvas.

UISEL

Uisele vajutad tallad, —
 milline lendlemisrõõm!
 Mööda vajub külmunud kallas
 ning libiseb härmatiskõõm
 iidsetelt pajudelt pähe.
 Uiskude sähvides jähe
 siriseb jõgi ning perv,
 jää all kui prahvataks lauad.
 Edasi, edasi, rauad,
 madala päikese suunas!
 Näkku lööb kuumavat verd
 ja pisaraid silmisse tuulest.

Kärbusteks vajuvad tornid
 linnas; mis piiratud puist.
 Korstaad päält paisanud korgid —
 püsti pahvatab suits
 kui vahuvili pudelikaelast.
 Ees aga sinetab taevast
 ja jalge all põriseb jää,
 su lennust kui ette teataks.
 Tühjund maja ees peatad,
 kus tihane rõdul vaid piiksub
 ning leevike nõgist pääd
 püürab ja sirelil kügub.

Päikeselambi ent õlist
 tühjaks ja kummutand päev.
 Jões käib kui terasekõlin
 ja hämarus kohmetund käed
 lööb hallide leppade ümber.
 Jalge ees tantsides kümbleb
 mitmeks virildund kuu: —
 kord sukeldub alla, kord püsti.
 Pöörad raudadel ringi kui süstik
 ning koju saad hilisõhtul;
 täis nagu puri oled tuult,
 täis tuju ja hõõguvat õhku.

SÕIT

Kasuk selga, läkiläki pähe,
kaenla alla ohjad, taosed ja piits.
Oues vilklevad veel hommikused tähed,
talli manu saadab lumekriiks.

Kinnitada rinnus, look ja sedulg,
raud suhu, puhastada rähmas silm.
Puhand looma jalad nagu vedrud, —
metsa suunas läheb kabjapild.

Taadi raudjas kergelt nagu agan
puristab ja laseb traavi kaugel ees.
Varsti, varsti üles tõuseb selja tagant
suitsev hommik nagu uduveest.

Härmas metsa regi lauldes sorab,
pöske näpistama kipub külmasõrm.
Kuuske mööda üles vilksab käbe orav,
saba sorgus, kikkis väike kõrv.

Juba kirves lajatades hõikab,
juba põlismänni tüvve särtsab saag.
Hommik pimeduse jalalt maha lõikab,
punetades kumab sügav laas.

PUHKEPÄEVAL

Ole põlvede kohmakad vildid
ja õlal kaheaudne, —
nõnda kutsub mind mets.
Koer libiseb kandade ligi
ning puhte eel algab kauge —
sihitu eks.

Koit hall nagu vares
idas soputab uniseid tiibu.
Teeäärstes tares
keegi tulega liigub.
On astuda herk ja sume.
Nõmmekuusk läng
kaela raputab lume,
punajalgne mänd
poolkartlikult nohiseb sula.

Järsku vasakult vurab
üles tedrekukk:
lae valatlikult palgesse rabad
ning laksatab hilinevad püssilukk...
Läks. Ainult sulgi kaotas saba.

Kõik rajad on umbsed
ning pehmed kui vaht.
Kõhuai sumatad lumme,
lööb aurama nahk.
Sul pole sihti, pole ruttu.
Püss õlal, sa käid.
Vaatlend kuuskede kõikuvaid päid,
kuulavad latvade juttu.

Sind puhuti virgutab
laanepüü vuri, —
habras ja herk.
Peni väsinult lumele sirutab.

Haudvaikne on raismiku serv.
 Kuskil maanteel tiliseb kurin.
 Lagedal sihil
 jänes visanud terava haagi.
 Ja sinna, kus kuusetihnik,
 on kadunud sokk.
 Sa täna ei varitse saaki,
 täna armas on iga oks.
 Hingad hääletut vaikust.
 Iga puu on kui vend.
 Silmad puhuti taevaiaiku,
 mida kannab raagude ahel.
 Truu koera hoidmatu lend
 laseb ringi tüvede vahel.

Oled üksi ürgse tõega
 sügaval südatalvel.
 Mitte midagi mõelda, mitte mõelda! —
 maailm on puhas ja valge.

Nagu võõraile nurmile aitab
 välja sind kauge ring.
 Uues selguses eemalt paistab
 kodutalu lumine kink.

NURMKANAD

Otskui puhanud jõuga
 taevas on täna
 tusaseks löönd.
 Maas tuulesõnn hõõrub lõuga,
 hange on kadunud värav, —
 tuisk kihises läbi öö.

Ikka julgemaks, julgemaks paisub
 nurmedelt tuisklev,
 valendav tuhk.
 Pole rahu, pole pilgukski vaikust,
 ulviall neelab ning huikleb
 näärikuu heitlev puhk.

Tuul nagu puhastaks vaipa —
 jahust ja rasket —
 otse su nina all.
 Lumepily veereldes ründab aita, —
 nüüd juba raputab kaske,
 nüüd juba oigab tall.

Korraga veerlevad aias
 nurmekanatäpid
 ahitus reas.
 Süda ei jäta sind mõnusalt majja:
 müts varnalt ja randmeile käpik, —
 tuisk välja su veab.

Vaiksema hange varju
 kollaseid teri
 raputad peost.
 Ja eemalt siis jälgid, kui harjub
 inimesest peljutet veri, —
 veri, mis ühte meid seob.

JANES

Päike oma kollase põse
lumele pani.
Tõuseb kuu nagu igavene sõber.
Pahas korra veel kriuksatab hani
ning öö tuleb selge kui hõbe.

Ju varakult kepile
lauda taga panin kapsapää,
ja alates lepikust
heinakõrtest tegin tee üle lumise jää.
Nüüd sügavasse rahhu
jääb talu.

Ja metsade urgu
ehaõhetus poeb.
Kuuvalguse rohekat vahtu
joob võsa ning palu.
Aiateivas raksudes murdub
ja külas on kurvaks saand koer.

Püssi kahe padruniga laen
ning astun tasa
auravasse lauta.
Lehm imestunult selja taha kaeb
ja võõristades sala
härg kõigutab resti ees laupa.
Tõmban akna eest koreda koti:
vastu lumist lasu
avaneb ahtake vaatepiir.
Silm õhtusi samme otsib
ning valvele asub
sinna, kus asub ähmane võsaviir.

Vaikne on laut. Aimad vaid silmade luuret.
Lõhnab auravalt kohe
sõnniku kõnts.
Kostab otse su juures

mahaheitva looma ohe
ja mäletsemise sekka neelatusse lõnks.

Siis kuuvalge säras
silmile sigineb metsa poolt
hallikas kera.
Hüpleb, keha ja jalad koos,
nagu ristluist oleks ära.
Lauda seinas ent valvab
kaheauguline teras.
Pää meelitushelnu napsab,
kuul kepi najal hammas salvab
külmutud kapsast.

Jälgin kui raamitet pildis
suuri ja klaasiseid silmi,
kõrva pehmeid ning pikki,
mis laskuvad lonti,
et vilkalt taas hüpata kikki.
Juba kukenokk ähvardab tongi
ja varsti kõmahtab laut —
kui järsku põhukuhjast
kostab erutet koera hauk.
Üks hetk — ja väljakul tuhkjal
võngub võssa vaid lainetav joon...
Mu kõrva man kaeblikult iniseb loom.

Vaikselt end õue taas poetas,
kus noomivalt näidku vaatab
kuu rohekas sõõr...
Südamest kaisutan koera,
kes truult mind ukseeni saadab, —
mind vallutab sügav rõõm.

KUUNLAKUU PÄIKE

Hanged, sügavad hanged
räästale tõstnud on ninad.
Aedkuuse silmile langend
valendav müts.

Ohk veeretab nurmede linal
küünlakuu päikese sütt.

Küla külmast on keras,
surudes hangede alla.
Lõikavast valguseterast
vidutab silm.

Keskpäeval ju pudeneb valla
katuselt esimen' tilk.

Langeb, hääletult langeb, —
süda kui tuigataks kaasa.
Koer mõnuleb kõrgel hangel,
must nagu tukk.

Sa ühtuks kui särava maaga
ja õnnest kurgus on nutt.

TAASTULEK

Ta tuleb alla värske haljusega,
ta saabub tuules, valguses ning vees.
Meis enestes ta ürgselt kaasa keeb,
meid teiseks muudab rõõmsa valjusega.

On ruumid pärani ta tulemiseks lastud
ja talitlust puhastatud trepp.
Lööb koore lahti põhjamaine lepp
ning järvesilmast vaatab päike vastu.

Kõik muutub armsaks, emalikult soojaks
ning uue elu sulle annab maa.
On müüdnud vaid aasta vahejaam,
sa oled muutunud kõige kaasaloojaks.

Nüüd tunned: süda pole ainult lihas,
mis juhib verd ja rikneb vananedes.
Sa tead: ei hääbu alanedes, —
sust üles sirgub vastne oksakihar.

Ta sirgub, puhkeb värske haljusega,
ta puhkeb tuules, valguses ja vees.
Maamullast tõuseb kevadine leek
ja ühte sulatab meid paljusega.

VARAKEVAD KULAS

Millise tundega paned sa jala
kevadest muhendet maale!
Millise tundega valad
mustavaid peenraid,
kui vint vilistades vopsab raale,
kana liivas küljele keerab!

Millise hooga tõstad kaabut
hommikuseks terekš!
Nagu ammuoodat külaline saabund
tagasi lõunamerelt.
Ojal maha on murdnud kalda
vete vahutav kaar,
kõrgel tiirleb ning klugistab alla
kojijõudnud kurgede paar.

Virgumislõhnu
ju laotavad metsad,
külateel hirnab takk,
rähn mändidel keksab
ja jalge eest õhku
tõuseb siristav täpp.

Tuhat ristlainet kui mähaks
kevadetuules,
tuhat tervitust metsade rohekais päis:
elu — sina oled mulle püha,
ainult sinu järgi käin
ja sind mina kuulen!

JOGI

Luhta
röömsate jalgega
hüplevad niidid ja nired.
Kingult lätteveed puhtad
kaasa valguvad.
Mustad ning unised viired
lisaks lonkavad umbseist soist.
Juha ojakeär kõigutab soetõlvu,
juha järveloik
laiutab ligunenud hõlmu,
kord auruka vuhiseb katlas,
kord kobrutab veskirattal.
Ja joodetud harude vetest
süüd kihisedes kaugele haarab,
kallas rohetab lepest
ning juurte all lobistab saarmas.

Sita —
kahelt poolt surub
kõhku end metsistund kinkude ahelik.
Urgse jõuga iga piisk
tormab mägede vahele:
keevad vahule koltad ja urud,
mureneb punane liivakivi,
sulab sinine savi,
kärestit kõigutab puuderivi, —
tõis sääskede kihelust.
Vooluses liblikat ahmib iherus,
roos särge varitsab havi.
Pööriskleb, pulbitsab vesikäi,
et pilviselt kaldalt
männid alla
ragisedes langevad alaspäi.

Murdes
läbi mägiseist pinnast —

keeris pillav
tormab võidukalt linna.
Ja norsates kaitsevalli survest
lööb kõikuma silla.
Vihaselt rulluvad, keerlevad, paisuvad
kiivased joad:
juba kihiseb vallil ja turul,
juba loksub keldritoas
ning jumalakodagi kaisutab.
Hädasureen öö läbi ulub...
Ikka edasi, edasi vahutades
tormavad jõeveed,
kuni pikka rahunedes
soikuvad vägeva tammi ees.

Koski,
kus varemalt imetles päikesesära,
nüüd piirab haljas betoon
ja juhtmete raudsed postid.
Suletud seisab vesivärv
ning tamm ei lagune koost.
Paisjärv juba valmistub ülehüppeks,
kui lüüis
ainsast masina lükkest
tõuseb korraga üles:
suus huugav rõõmuhüüd
ning maimeparv süles,
turbiinele voogab taas jõgi.
Välkhambaišt särtsuvad dünamod,
hooratuste võbin ja rihmade lögin —
energiaks uueks saab vetejooks.

Luhtelt
kokku valgund
soovete nired ja allikajoad
nüüd ringlevad juhtmeil, —
tuiskavad valgust
kingu tipul ja keldritoas.
Elekter vaguneid vuristab,

punetab šahtide hauus
ja vabrikuis vihaselt uriseb, —
murdub teras ning närtsuna paindub raud,
taevas kummutab nõge.
Sa tunned, kuidas verest ja käsist
läbi lööb puuride kriisk...
Oled väsinud
rännul jälgimast jõge
ja laubalt mulda taas langeb higipiisk.

PAIKESE OOTEL

Jaanieelne aokuma
juba punab
üle laia põhjakaare.
Käies läbi koiduverkjalt,
häälteherksalt
virgutava salusaare —
väriheinas sorab sõrm.
Kaugel vaibub rongi kumin,
igas kõrres elusumin,
sooski maavähk hõikab: kõrr!

Põlispärimuste surve
rõskel nurmel
õlale lööd umbsed kingad.
Astud vääramatul rõõmul,
täiel sõõmul
varvasteni õhku hingad,
kuube kõrvalt rapsab raag.
Kutsed siin- ja säälpool rada,
kuuseladvalt rabinaga
tõuseb varajane vaak!

Kõik, mis hingab, tärkab, liigub,
oksal kiigub,
vidistab ning luikab algust.
Vastuvilet võimsal tunnil
loomusunnil
lased keset tõusvat valgust, —
helisegu maa ja ruum!
Tõejampsi teisalt lootes,
kumendava päikse ootel
elus elavas on tuum.

Sirges rühis metsarajal
nudismajad
tõmbund vinetuseuttu.

Ajast luitund mõisavare
suitsutarest
nagu kurja muinasjuttu
meenutab veel käija teel.
Selja, mis kord vajus looka,
sirgeks visand ainsa hooga
veri mitmes põlves keev.

Kõik, mis seni käis ja kääris,
tõde vääris,
tõmbus tummaks, kukkus kurdiks.
Läbi põliavaenu leeri
sisakeeris
prahvatades tammi murdis,
pilpadki viis päriverool.
Ole päade äike laskus,
hõredaks löi õhuraskus, —
varrast tabas välgunool.

Pääsusilma torkad rinda,
jõepinda
enda ees näed sinivöölist.
Kihisedes kärestikus
järjestikku
rahutumat veerleb pööris,
kividele püsti lööb.
Mõistad seda vetevälja,
sotsikluse salasõnu, —
need on Põhja valged ööd.

Ole kodumaise piiri
teisi kiiri
silma on püüdnud taga mere.
Aga kõigest ainsa ööga
tormad müüda, —
kerkib südamlilikuks tereks
ainult siinseil nurmil müts.
Siin, kui unelmatest virgud,
sihi annab männi sirgus,
mõtte armunuga ütt.

Aga vaata: üle talu
aovalu
paisund pimestavaks läikeks.
Maamees juba hobust nõotab,
kaugelt mõõdab
jalgsikäijat enne päikest,
kõrge vile kelle suus.
Lepikus käib karja huige,
ülemeelne elutuige
läbib liha, läbib luud.

KOGUST

→ SADAMAD JA SAARED ←

1936

KAUGE KUTSE

Külm tarretab sisemaa vaevased veed
ja tuiskavad umbe kõik rajad.
Jääb ahtaks ning jahedaks päikese leek, —
tuult, õhku ja avarust vajad.

On kitsas sul tuba ja valendav hang
ning rahutus meelisse sujub.
Vaat, vabalt veel lajatab avavce rand
ja merel on tuiskavat tujul!

Nüüd kutsub ja ahvatleb lainete sõud
ning kõhklused muutuvad häbiks.
Su lihaseis pakitseb küllastund jõud, —
võid võidelda rajudest läbi.

On laulikud lõpmatult ülistand merd
ja lainete vabadust kiitnud.
Ning palju ja palju on südameverd
ta metsiku iluga lütnud.

Ja vabadusiha me vanemad kord
tõi lahtiste merede manu.
Siin läigatas päike ja mülhisest torm —
poeg päris siit kauguste janu.

Sind kiigutab laine ja kihutab tuul,
nüüd edasi, edasi vetell!
Tulen tagasi siis, kui on kevadekuu,
seni tundmatuil rannul ma ekslen.

MEREL

Tuul lõõtsub, õõtsub, tuhiseb
ja vesi tormab vastu,
ees vööri vahukuhi keeb —
kord tõuseb, korra laskub.

Veel süütab ranna sumedus
su kodukalda tuled,
siis öö ja vete kumerus
kõik kiigutades suleb.

Täiskäiku näitab loendaja
ning masinate vuhin,
ent reelingule toetajat
täht üksik ülalt juhhib.

Silm ootleb keset pimedust
mõnd seletavat märki —
ees lõpmatu on sinendus
ja süda sul on kärsik.

Sul pole rändu kavalist,
ei sihiks muinasaarded —
su ees on jälle avali
maailma laiad kaared.

Kui laastu laeva pillutab
järsk põhjatuule paine,
su mõtteid kokku sillutab
vaid võimsalt veerev laine.

Sul pole miskit kaotada —
võid ainult, ainult võita,
võid mured merre paotada
ja tundmatusse sõita.

UDU

Sügavusse sureb viimse laine hing,
ähvardavalt vaikseks tardub merepind.

Taamal vaevu vilkleb ranna tulepild,
põhjatuses vastu vaatab tähekild.

Õhk on hääletu ja nagu suitsust mörk,
kaugelt üles kerkib umbne uduvörk.

Tummalt valendades veereb üle vee,
kustub tähesilm ja kaob linnutee.

Ringi kinni suleb teadmatusemüür,
lakkab masinate mürin, seisab tüür.

Ragisedes alla jookseb ankrukett,
pole enam õhku, pole maad, ei vett.

Uluvad sireenid, kumiseks kui kaev,
udu, udu — vastuvilet ajab laev.

Nagu surmakorin kostab raskest suust,
nagu appihüüe läbi lõikab luust.

Kumisedes möödub hiigelvarju aim, —
on see ekslev laev või udust lummuv vaim?

Põhjatumaks massiks kaovad aeg ja ruum,
pole pidet silmal, pole sõna suul.

See on, see on ürgse saladuse soik,
kuskilt nagu tõuseks pimeduse koit.

Liikumatuselt vetel soigub raske pilv,
vastset loomist ootab sompunud maailm.

IDAMEREL

Raskeid tuuli tõukab näkku
avarusest lääs.
Püsti löövad vesitäkud —
vahust valjad pääs.

Vastu laevakeret kargab
tümisedes jalg.
Ainult hetke püsib pardal
tuiskav vahu valg.

Vesi tuhiseb ning laksub,
salasisin suul.
Need on Idamere ratsud —
metsikud kui tuul.

Kannab sajandite kurja
nende salavõim:
meie randa oma turjal
ristirüütlid tõid.

Ehtis pilkeks sõitja rinda
punaristi hõõg —
Liivi rannal raudsest kindast
välja kargas mõök...

Täna jälle lõõtsub läänest
itta tuulte tee.
Mecklenburgi merekäänes
rahutud on veed.

Silmapiiril sinipaljal
tardund taeva kaas.
Ainus kalurite kaljas
õõtsub nagu laast.

Silm kui aimaks merel mornil
halli kogu ees,
iga hetk kus terastornist
sähvata võib leek.

Lajataks siis laine hari,
taevas põruks pilv.
Kisaks kajakate kari,
mustaks muutuks ilm...

Tasandavad kujutlusi
mühisevad vaod.
Kaljaski, nii erk ja usin,
kaugusesse kaob.

Vesi tuhiseb ja laksub,
salasisin suul.
Need on Idamere ratsud —
metsikud kui tuul.

Pilvist langeb heleõhkjas
päiksekiirte visk, —
igaveseks mere põhja
jäägu mõök ja rist.

SÕIT KITSUSES

Talipäike, nii madal ja kahvatu,
käib Taanimaa sinaval saarel.
Rand vaikne ning sadam on rahvatu,
tuletorni merd uniselt vaatleb.

Tuul vingub ja taglasel laksutab keelt,
all lendlevad partide parved.
Ning kahel pool kitsuses kerkivad veest
merekindluse terasest sarved.

Äsja pillutas laeva veel lainesööst,
vaht ulatus mastide tippu.
Nüüd särades välja me sõidame ööst —
jäised purikad vaiereil rippu.

Muinasjutuna sätendab iga tross,
rand külmunud helki lööb vastu.
Kaeb laineid ja laeva säält Hamleti loss,
müüril muistsete roimade raskus.

Jäänd sajandeiks kahtluste vägev sümbool
merekitsuses rändaja tee.
Nagu ammu ju ununenud muinaslood
neist tornidest kerkivad meelde.

Võlub Claudiust alles siin pulmakink
ja trallingud kiitustesajus.
Terrassidel kummitust varitseb prints,
melanhoolia ängistab aju.

Siin troonide kõikumist kindlustab mürk,
mõrv pärandab võimu ja rikkust.
Kuid õlgadel lõdiseb kuninga ürp —
teras pääjagu lühendab pikkust...

Juba kaugeneb kinkude taha loss
ning rannikul madalaks mattub.
Siis ähmastub viimane tornikoloss,
vajub vette ta rohendav katus.

Merel helendab kahvatu taliilm
ja sumestub sinaval saarel.
Ees tõuseb ning kasvab ja mustendab pilv —
nagu nirk, nagu tohutu kaamel.

MADALMAADE RANNAL

Kuu kolletab Maasi kaldal,
suur, lihav ning rahulik kuu.
Vesi vaevu jões libiseb alla
ning hämaralt mustendab muul.

Suur rahu on sulgenud ringi
ja tammid taltsutand vee.
Tulimärgid kui jõulupuu-inglid
vaid säravad kõrval ja ees.

Kui poisike imetled pardal
ning vaatled vilklevat maad.
Merelt arglikult liivale kargab
öölaine uinutav kaar.

Siin ulguvee madalal rannal
nüüd puhkavad sadamakäed.
Magab karjus, ja kuninganna
und lihavast kuust vaid näeb.

ÕHTUNE MAAILMALINN

Juba Thames'i suudme laius käänes
pilvist maha langeb punav vari
ja siis tõuseb õhetavast läänest
mustendav maailmalinna hari.
Lainetades kumab nagu meri
uduähma tinahallis vöös,
nagu viie mandri eluveri
hõõguks vastu saare vaiksest ööst.
Suitseb, kumiseb ning raskelt huugab
punetavaist sõormeist rinnabassi.
Kõik, mis siia suubub, selle muudab
üheks sumisevaks massiks,
üheks südameks ning üheks ajuks,
kuni endast lahti saad ja ära kaod,
nagu uneviirastusse vajud
miljonite rütmi pisijaoks.
Vastu lõkendavad tulikerad
ühite sulatavad öiselt röske sonnu,
kaldal kaasa käivad aur ja teras, —
see on London, London, London...

Pahvib kleepuvalt kibedat hõngu
tehaste möödaroomav rivi.
Siis tänavaiks kokku tõmbub
raud, tuli ja kivi.

Kuskil oleks kui maha murdund
inimküllastusest pais:
kihiseb jõgi, ragiseb kai,
lainetavad prospektid, sädisivad urud,
võidu tormavad jalad ja rattad
kui tulvavad vood.
Läbi külluse sära, läbi piiritu hoo
keed kaasa selles hiigelkatlas.

Keerlevad lõputus filmis
anglosakside kivistund palged,
keeb tõmmu semiitide rida.
Aasia välgatab põlevaid silmi,

kollast läkitab Ida
ja linavalget
lisandab Põhjamaa,
musti täppe lööb sekka Sudaan.

Vilklevas rutus
korraks kumiseb sild.
Neelatab tunnel —
lendad alla kui kild.
Allmaa elavas muinasjutus
kaod viivuks otsekui unne.
Käib kõrvus vaid rataste jooks
ning metalli vilistav kisa,
kuni korraga troostitus idas
üles viskab su jälle metroo.

Merelt on valgunud linna
udu vesihall laine.

Kõik silme ees kaob kui tinna
ning London on ebamaine.
Siin sihitult longivad jalad
ja tarretub õhk.

Kurgus pööratab õli ja kala
võorast peletav lõhn.

Inimvarjud, üles tõmmatud õlad,
liiguvad otsekui vees.

Kõrtsi lõõtsmoonikalt kõlab:
— See on nii pikk, pikk tee...

Poleks nagu maailmas tuult,
mis liigutaks tahmunud vaesust.

Siin pole luult, —
on vaid sõnatu kaebus,
et hingki

kehha end hoolsamalt suleb.

Ainult tontlikult kumavad ringi
varjud ja kollased tuled...

Jälle säravas läänes
sööst haarav ringi sind veab,
Hyde Park mitmes keeles ja hääles
mittinguid peab.

Ohe kisendab Piccadilly
elekkerreklaami.

Iga meeter vastu madalaid pilvi
pillub lõõmavaid kaari,
pillub sõnu, värve ja tuld.
Pole astuda jalatäit pinda, —
pisiosana liigud vaid sinna,
kuhu kisub sind tulv.

Kõik veereb kui miljonil värtnal,
kõik helgib, voolab ning rühib...

Siis korraga märkad:
linn võikalt on tühi.

Veel välklevad City aknad,
veel sõidukeid kiiruga vurab,
kuni tänav tuikamast lakkab,
tuleb hämmastav soik.

Astub tühjunud kõnniteid koerapoiss,
ketil püstilöövad dogid ja hurdad.

Aga iialgi ei unne vaibu

Thames'i voolu laiad veresooned.

Tõuseb, mõõnab; kohiseb ning raiub
ahtris vint ja kaldal iga hoone.

Surisevad vabrikute plokid,
kette kõlistavad mammutkraanad,
lõkendavad õhe hügeldokid,
teraskätega maailma haarab
võimsaist kõige võimsam saar.

Siin betooni igas raudses kiilus
puhkab Ganges, taltub paisuv Niilus,
varjuunnes suigub Hami maa.

Pööritades loksel tulisilmi
liigub vesi, aurav kallas sunnib
seisatama korstnail suitsupilvi.

Nagu appihüüe hilistunnil
kostab laevamehe hõik: ah-oi!
Läbi tahmhalliks umbunud kuma
kõlab hõige külmalt üksikuna,
kuni roomab läbi öise sonnu
jõelt vastuhõigatus: ah-oi!

See on London, London, London.

SADAMA-MEELEOLU

Kõrts õhetab tulede punas,
ruum suitseb ja kõliseb lett,
kitarrikael metsikult sumab
ning lagiseb kastanjett.

Pruun tantsitar hõõguva suuga
ning klaasides sätendav viin, —
võib jumal veel paremat luua,
mis mured kõik meeltelt viiks!

Mu süda jäi kaugele panti,
tõi siia mind juhuslik voog, —
nüüd tantsi, tantsitar, tantsi,
su terviseks vaikselt joon!

Kui õõtsuvad toolid ning lauad
ja lainetel kiiguks kui saar, —
siis joobnud meremees laulab
kuldviinast ja kodumaast.

LEIERKAST

Päev läbi siin kähises sadamasuu
ja sülitas nõge ning tahma.
Nüüd Lõunamaa õhtu jahenev tuul
viind tantsima higise rahva.

Ilm viivuks veel helendab nagu vask,
mäed punavad kustavas läänes.
Siis korraga kumisev leierkast
kail lahti lööb virilad hääled.

See vana ning lõõtsudes hingeldav riist
toob tekile tuttavaid noote.
Kurbnaljakaks muutub unistav viis,
ta luksub ja kähiseb hooti.

On rännakuist väsinud väntaja käed
torm hooletult visanud randa.
Nüüd õhtu saabudes, tuleb ta mäelt
ja turjal see viimane kandam.

Ja kustumas mauri pillkude leek
ta rahutult ekslevas vaates.
Ta mängu kuulab vaid tunnimees
siin raskete sammude saatel.

See nukrusest nõretav leierkast
õõ mägedelt meelitab maha.
Tuld musta vette tilgutab mast,
kail kõliseb visatud raha.

UIMASTAV VALGUS

Meri laisalt kohab Musta mandri rannal,
põleb laotus, läigib vetevald.
Kõike tahab päike endast ära anda,
vari täpiks tõmbub jalge all.

Uimastuseks muutub voogav lõunavalgus,
võõras lõhn ja põlismetsa tuul.
Usud, nagu säraks igas palmisalus
teemant, kuld ja elevandiluu.

Süsimustalt läikiv keha tõmbab aeru,
lendab kergelt lainetel piroog.
Neegri näo muretumalt laias naerus
avaneks kui ürgsed mäed ja sood.

Miljonkordses küllastuses elu kihab,
liigub maapind, elab rannaliiv.
Naera, neeger, — kuni üle musta piha
laksab valge mehe okaspiits.

NÕGIMUST ÖÖ

Sügav troopikataevas veel hingab
viimast puhangut vaikivalt veelt,
siis järsku ürgmetsade vinna
kustub kumata päikeseleek.

Nagu Hami soo poegade vanne
haarab ranniku nõgimust öö,
tõmbub korraga tummaks Must manner,
silmi pilkane pimedus lööb.

Jalad maa külge vajutab kinni
meeliängistav tinane rõhk,
kuni sügava vaikuse ringis
hakkab clama tarretund õhk.

Liigub salu ja koriseb laugas,
käies aeglaseks tõmbub su samm,
küläs neegrihääli karedalt laulab,
kõlksub loitsuvalt kirglik tam-tam.

Maha murduvad vaikuse sulud,
õhe libiseb kibin ning kahk, —
kostab äakali haugatav ulung,
kurgust karjatab ehmunud ahv.

Trumm puhuti sõjakaks paisub,
puhu huugab kui palvusehoos,
nagu maa alla järsakalt vaibub,
kaiman sabaga laksatab soos.

Jälle hügelhaobabide sambad
ülal hoiavad pimedusräo,
kõrgel vaevu kui teravad hambad
tähed välklevad mustavas näos.

PUHKAVAL OOKEANIL

Näen esmakord sind hääletumal
ja vaikselt õõtsel enda teel.
Sa puhkad — vormitu kui jumal
ning vägevam kui päikseleek.
Maailmaruumi vastukuma
saab sügavuseks sinu vees,
saab inimmeelte päri nõtkeks
su otsatuse sume piir, —
sind nähes õhku tõuseb mõte
kui merelinnu uhke tiir.

Kuus ööd ja päeva juba rühib
su avaruses üles laev.
Me järel vesi jäljed pühib
ja selge laotus alla kaeb.
Meid kannad, võimas veteühik,
ning vaikseks taltund laine raev,
tuul sinisügavuses lamab
ja põhjas puhkab tormisõud, —
kuid uinudes veel vägevamalt
me ette kerkib sinu jõud.

Ränd mind on viinud mägedesse,
kus julma ilu päitab pilv.
Ürgmetsa salavägedesse
jõi võlutuna kinni silm.
Sest kõigest sööbis mälestusse
suurt elu elatav maailm.
Ja säääl, kus kumas mäehari,
ma seisin kaua nagu vang, —
ent kujutluses vilets vari
mul oli sinust, ookean.

All taeva määrab sinu piire
lai, puutumatu mere lõhn.
Ja jahendavaid ulguiile
toob kuskilt kaugelt-kaugelt õhk.

Ning tuhatkordselt iga kiire
lööb tagasi su vete rõhk,
lööb tuhatkordselt minu verre
su salatusk ja ergas rõõm, —
on võrdselt võimas, sünk ja kerge
su tuju tõus ja meelte mõõn.

Su kaldal valvel hügellinnad,
kus miljonite süda lööb.
Üksainus tõmme sinu rinnast —
ning saabub igavene öö.
Üks tuju määratumal pinnal,
üks raksatus, üks randasööst —
võib ainsal hetkel maha murda,
mis kaldal loonud eluhoog,
võib hääga ülendada kurja
suur ookeani jootev voog.

Mis sisemerel lõhub, kisub
ja kalapaate puruks taob,
see on vaid kadeduse isu
ning vari sinu pärisjaost.
Ei suuda kergelt tuiskav vihur
su rahu virgutada paost,
su suurus kurjuseks ei kipu,
sa puhkad hüiglaslikku und, —
lööd laine harja võitluslipu
siis, kui on saabund sinu tund.

Nüüd puhkad. Puhkad laia õõtsu
ja üle puhkaja öö langeb uus.
Kuid juba kohendamas lõõtsu
on salavaikselt chatuul.
Kas virgud ööl täis tormihõõgu
ning vihamõirged vahus suul?
Kas suigun sinu vetekihti
või koltun kuskil maismaa paos?
Ükskõik. Mul pole kindlat sihti —
ma rändan, kuhu rändab laev.

TÄITMATU HAUD

Laine sööstub,
laine vingub,
möirgab, ulub, ragiseb.
Hullunud on tuule hingus,
tormist taevalagi keeb.
Õhk ja vesi ümber ööstub,
oigab, nutab,
tuiskab laht.
Märatsedes meri ruttab,
tontlikult lööb üles vaht.

Laev kui lagle
väänleb vahus,
põrab, kiunub, haliseb.
Pimeduses lainekahur
ookeani valitseb.
Raudne keha ala pageb,
ahmib õhku,
püsti lööb —
vaevu achter pöörab rõhtu,
laine alla tormab vöör.

Kõik, mis surnud,
tormab kaasa,
tormab, lendab, laksatab.
Igas asjas hing või saatan
ebaelu nakatand:
klirinaga taldrik murdub,
lendleb iste,
laksab lukk,
kapi laostab järsak vise,
vetesurvest lõhkeb uks.

Laine müürib,
mähib, ringub,
võikaks kasvab tuulte laul.

Laevas iga närv on pingul,
valvel käsi, pää ja raud.
Kapten ise hoiab tüüri,
läbiligund,
suul on tusk.
Taglas nagu tapaks sigu,
öö on umbne, öö on must.

— Kuhu, kapten?
Laev on vana,
lastiks ohtlik vasemuld...
— Kasi põrgu, neetud kana,
kuradile tuulte ulg!
Et su tühi kolu hapneks,
tondi vikat
tabaks sind!
Või ehk muutud lecriplikaks,
kui meil põhja sõidab hing!

Toome vaske,
toome tina,
terast toome, kui on aeg.
Meid ei kata laudse linad,
meie suud ei puhka paes.
See, kes ootab peatsil kaske,
võtku pihku
adrapuu.
Memm, kes laval tahab vihtu,
meie saun on meretuul...

Järsku lummub
vööri ette
pimedusest nägemus:
pingul silm vaid tabab hetke
võõra laeva vägevust.
Parras surnud, tuled umbund,
nagu õhus
möödub sööst —

pingutatud vererõhus
tondilaeva nõidund öö.

Samal ajal
lõikav ragin
ahtri mitmeks käristab,
murdub tüür ja oigab lagi,
mast kui pilbas väriseb.
Võidutsedes püsti ajab
lainehari
mustast veest.
See on, see on salakari,
see on kaduvikutee!

Risti-rästi
nagu lohe
väänleb kere lainetes.
Korraks kostab lämbuv ohe
selgroo teraspainetes,
korraks kajab viimne käsklus,
üles sirgub
erk rakett —
nagu hing, mis kehast irdund
valgustama hullund vett...

Meri nutab,
meri kohab,
nutab vaikselt nagu laps.
Täitmatuma haura kohal
pikka vaikib vete sapp.
Laine uinutades ruttab,
vaatepiiril
hõõgub koit —
tühja paadi randa triivib
ulgumerelt tuulte soik.

KODUTEE

Ju õhtul vaikis tuulelõõts
ning magama jäi meri.
Nüüd rahunenud põhjaõõts
aokiiri mastel kerib.

Jäid seljataha Thames'i sopp
ja ilmalinna müürid.
Käib laeval vali roosteklopp
ning voolik tahma küürib.

Su nagu sule selge ilm
viib üles trepikcerust.
Ja koidikul komandosild
lööb lahti vaateveeru.

Sind võtab vastu karge õhk
ning tuttav koidukuma.
Kaob sõormeist võõra mandri lõhn
ja sadamate suma.

Kaeb merre hilinenud kuu
ja tõmbub naeratusse.
Tal miskit öelda tahab suu,
kuid mattub sinendusse.

Ja virvetu on kodutee,
õhk vaevu-vaevu vibab.
Koos päikesega kerkib veest
ju Hiiu ranna riba.

Vaat — kevadesse tõmbub maa
ning viimne jäägi lahkub.
Uut elu haarab põhjakaar,
uut südamesse mahtu.

Siin omane on sulle torm
ja pettumused liiad.
Siin kannad valu tuhat kord
ning pöördud ikka siia.

RAJU

Tormab, tormab taliraju,
ringiratast käib ja eksleb,
tõuseb, vajub
mühinasse tuuleving.
Abiotsivalt kui peksleks
vastu jäätund aknalauda,
vastu klaasi, vastu rauda
tiibadega öine lind.
Haugab külmund puu ning varras,
räästa karras
rigisevad tormisaed.
Nagu mingis surmapatus
laulab sein ja raksub katus,
tuli hinge tõmbab laes.

Tormi käsi mängib tabal,
selipidi koja ukse
järsku rabab,
aknalt lahti kargab luuk.
Välja, välja! — keset raju
kisub taltumatu kutse,
veab öine tuulte aju,
hüüe nagu sajast suust.
Jumalaga vaikse toaga! —
Nagu noaga
sõõrmesse lööb jäine kild.
Taevas keeb ning maha kihab,
kannab nagu salaviha
sügavsünge tuisupilv.

Tummalt kõlisevad vastu
tänavate tühjad urud,
alla laskub
majadele lendlev hang.
Lenda, raju! Kisu, suru,
viimses vihas peksle, löhu,

läbi raske ajarõhu
 tulgu kaasa tõus või lang!
 See, mis meis on varjul hoitud,
 umbe soikund, —
 tormikeerus lahti löö!
 Kõik, mis petteline — hajub,
 taltub painajalik raju,
 koitki välja kasvab ööst.

MÕTTED

Mõtted, mõtted — kummalised mõtted
 päevad läbi kihutavad sind.
 Päikses nad on nooruslikult nõtked,
 mehine on nende tormav hing.

Õhtul saabuvad nad pikas ravis
 sinna, kuhu paned oma pää.
 Nad on rasked nagu hauakivid,
 ükski nendest kergemaks ei jää.

Nelja tuulde nende salku ajad —
 sind ei aita manitsus, ei kärk.
 Une eel on kõik vaid süüdistajad,
 igäihe järel küsimärk:

Millega sa täna väärid puhkust,
 kuhu murdus kildudeks see päev?
 Miks su mõte sulle otsas luhtus,
 milleks sulle antud mehekäed?

Miks su rõõmu juba nukrus piirab,
 sõnadesse siginemas sapp?
 Miks su süda kohtlaselt on siiras,
 tasku aga kasin, tühi laud ja kapp?

Kuhu aastatega ühes kadus
 sinu noorusunelmate lend?
 Kuhu rauges mõeldud äiksesadu,
 milleks vaiba alla peidad end?

Tulid ellu rõõmsast metsasalust,
 tuhat tungi pakitses su peos.
 Nüüd on rinnas ainult salavalud —
 teiste teha jäta oma teod? ...

Mullas ammu puhkab sinu isa,
ääsi taga vend ja nurmil õed.
Ema eluga veel võitleb visalt,
aga vett on kandnud sinu sõel?

Süüdlasena seda ründu kuuled,
süüdlasena pimedusse kaed.
Vastuseks sa surud padja suule,
mustad varjud võbisevad laes.

Suled silmad, siis käib järgi sala
nägemuslik mõtte-killavoor.
Piirab sind kui vägev vihmavalang
nende alatine ringijooks.

Kõik nad läbi enese sa juhid,
laual õhe vaikselt tiksub kell.
Vaibub kõrvus küsimuste tuhin
siis, kui aknal kumab koiduhelk.

TALVINE SELGUS

Päikesekukel ju punetab hari
küünlakuu lumel.
Mustavate metsade vari
ning sinendav õhk
kisub kaasa su otsekui sule.
Üles põllult keerutab vihur, —
jookseb läbi su enese pihust
ning ninna lööb lõhnatu lõhn.

Oled jälle kui armastaja
siiras ja poolhullund
oma tõdede eest.
Kus on küll käidud läbi aja,
kust tulnud
läbi tuule ja vee,
et jälle su hing ja veri
peksleb keset avarat elu!?
Oled pildunud tuulde vaid teri,
oled nutnud ja naernud
vette oma lelu.

Sind on vaetud
ning leitud olevat kergete seast.
Võiksid sinagi tõed kõik hüljata
oma täismehe-cas,
võiksid patusena pöörduda hääle,
võiksid lihtsalt süljata
eilse, tänase ja homse pääle...

Ent vaata, — kuidas lendavad linnud
üle särava põllu,
üle külmust hõõguva maa!
Rühk sindki haarab rinnust
ja raputab õlust
sügav talvine selgus.
Sa laulad, sa teisiti ei saa,
sind juhatab küünlakuu helgus.

VASTU PÄIKESELE

1

Udusompudest laheneb taevakaar,
kevad vilistab ukse taga.
Suur valgus sülle haarab maa
ja kutseid kõigile jagab.
Meid ühes lennutab maakera sööst
läbi ruumi sinise koore, —
me värskena virgume Põhjamaa ööst
ning rühime päikese poole.

Ülal lendlevad pehmed pilvedemäed,
sul kaasa on lennata tuju.
Sul kõike haarata tahavad käed, —
ka seda, mil polegi kuju.
Näed maailma otsekui esmakord,
pisar silma kippumas sala.
See õnne hardus, see kevade norg
on jumalik meistri valang.

Veel sajandeid saatmisi taliöist
su südame soppi on korjund.
Nüüd valgus su korruga vabastab töist,
ja maha jääb mõtete orjus.
Uue tuhande tundmuse vastuvõtt
su meelte üle saab võidu —
uut avarust tajud ja vastset tõtt
näed lõpmatus ringisõidus.

Urb paisub leheks ja puhkeb raag
ning värve kannavad oksad,
tiib vuhiseb õhus, taim tõuseb maast,
hääled helavad tuhandes nokas.
Elav elu nüüd ise on vägevaim laul,
mida iial on meistrid loonud, —
me sõnad-ja-sõnad on ainult aur,
kuhu tuum on päädpidi poodud.

2

Õõ sume ning pilvine rahutuks teeb
su erkude viimase pinge,
ja üle rahutu jõevee
näed kustuvaid valguseringe.
Ala sumeneb, sumeneb ehapiir
ning loodest põhja tulvab.
Korraks vilksatab Aotähe kiir,
öö lõhnab vetest ja mullast.

Suurt õnne tunda on ülim käsk
ja jätta end kevade hoolde.
Maast-madalast verre on imbunud mäss
ning süda käib selguse poole.
Vaat lõhkevad pilvede kumerad nõud
ja sinavad taeva piidad, —
üks kauge aimus, üks vägevaim jõud
meid kõigega ühte liidab.

Nüüd seisavad pilved, nüüd jookseb kuu
ja katki käristab loori.
Siis kiiresti õhe libisev tuul
taeva üleni paljaks koorib.
On valdav ning üllas see sinendus
meile nähtava ruumi taga, —
süüal kuskil kaugel on sinu usk,
oled ükski kui viimane pagan.

Kas vastu sind aimab ka teine maailm
ja alla teritab pilku?
Või ainult su mõttetagune kild
kevadõhe loob petlikku vilku?
Õõ elab ja liigub su lähedal
ning vaigistab meelte tunge,
pää mõneks hetkeks padja all
vajub virvendavasse unne.

Päev ärkab ja veretab õhustik,
tuul libiseb lääne suunast.
Su ümbert on langenud igavik —
näed, haistad, vaatled ja kuulad.
Lahti kargab nüüd aken ja pärani uks,
ja keha lööb tungidest sirgeks,
ei hoia sind riivid, ei tõkesta lukk —
su meeled on tegudeks virged.

Nüüd ärkab Peipsi ja ärkab rand
ning virguvad Rõuge kingud,
Ahjal vahutab, kobrutab koskede lang,
Pühajärve saared on pingul.
Oi erkude tuikeid, oi küdevat tuld
ja jõudu, mis kõikjale hoovab!
Su veri on mässav, su veri on hull, —
rong, kihuta pöörase hooga!

Rong vuriseb. Päike säratab.
Linn kinkude taha ju kadus.
Su metsade unelmast äratab
kõne algust köhatav vagun.
Juba ilusat ilma pomiseb hää,
juba kibedat külvi algust
siin endamisi kaaluvad pääd,
võõrail nägudel, päevitund valgus.

On külamees linnast ostnud sae
ja kimbu toornahast riimu.
Neid hoolikalt silub ja ringi kaeb,
kuni pudel tal sigineb pihku.
Vagun sumiseb naerust ja naljadest,
suits keerutab vastu lage.
Sõnad lahti pääsevad valjastest —
huul tuiskab ja tudiseb habe.

Väljas jooksevad nurmed ning lendab mets
ja ojade looklevad paelad.
On kerge ning mahe su südame peks, —
sa ripuks kui armsama kaelas.
Kasejalgade ridagi üle soo
lendsammega mäele astub, —
me lendame-lendame üheskoos
nüüd ärganud päiksele vastu.

APRILLIOHTU

Aprilli selge ning õhetav päev
kauakumavalt loodesse kadus.
Nüüd hämarus vaikselt võtab su käe
ja talutab metsaradu.

Veel tuigatab õhtu ja kauge soo
korra koovitai heledast hõigust.
Siis kumedaid hääli maailma toob
öö sinavast taevalõigust.

Su seljataga on tormitsev aeg
oma mõtteid kividel sõelund.
Siin vaikne tihnik sind tuttavalt kaeb
ja sabistab mulluseid nõelu.

Su pihus nüüd mõtete ülejääk
aega hämarail tundidel viitleb.
Käib ülal metskurvitsa kähisev hääl
nii tõtlikul armuviipel.

Ja korraga heliseb sinendav kaar
rändlindude kilgetest südilt.
Nad otsekui laevurid hõiskavad: maa!,
kui meeled on merest tüdind.

See rändav ja südamlük lindude keel
kojusaabumist lennates teatab.
Kus läigivad Põhjamaa vabanend veed,
sääli tiibade vuhin peatab.

Me kaasa kõik rändame unistusteid
oma õnne- ja julgusejanus.
Kuid tuulisest tiirust me eneseleid
toob tagasi mulla manu.

Kord tuleme, tuleme tagasi kõik —
nagu uuestisündinult ellu.
Ja tuulistest tungidest kogutud võit
loob tõdede vaikivat selgust.

VIRGUV METS

Üks värin liigutab ju puud ja raagu,
jõeveelgi värahtlemas öine soik.
Ning laia vurinaga teder maabub,
kui vaevu kumab kevadine koit.

Tiib sorgu, kohevile rōngassabad, —
nii mustab kingu mättal kukepaar.
Lööb harja nokk ja kannus sulgi rabab,
hää sisiseb ning sammal kargab maas.

Vint-vint! — su kohal särav kutse kostab
ja alla vaatab väike ergas silm.
Pää alaspidi, hōljub kaseoksal
hall tihane kui hajuv suitsupilv.

Järsk pōrin kajab kuivand haava koorel,
kus tōuku puurib värvikirev rāhn.
Su ees on kaela pōōrand koidu poole
üks hiliskeltsalille sinav täht.

Õhk värskelt rohendavail ladvul kumab,
all soomussabast laksub vetepool.
Siin ümber tüve üles keerleb humal,
sāäl haljaid lehesōrmi laotab toom.

Nii endamisi, süütult nagu kera
erk jānes veereb üle metsatee.
Ja vastu välgatavat päiksetera
loob petteviise laulurāsta keel.

Nüüd iga hetk on loov ja jälle õnnis,
täis vilistusi, hāāli ārkavaid.
Sa oled osa sest ning kaasa kõnnid
ja avad ikkā uusi väravaid.

RANNATUULES

Virgutava eluhooga
ülal pilveratsud jooksvad,
laialt lõõtsub läänetuul.
Vesi keeb ja vesi liigub,
rannik nagu kaasa kiiguks,
maani kummarduvad puud.

Üle kauge veteveeru,
läbi uhke tuulekeeru
tormab kajakate salk.
Need on vabad lennutiirud,
silma vaate siniviirul
õõtsub, lõõtsub vetevalg.

See, mis liikus sompund õhus,
meeli enesesse rõhus, —
tuulepäri lahti lööb.
Ah, mis ebamaise tõega
süda vargsi rinda põetas
läbi päeva, üle öö!

Päeval oli pidur pihus,
süda ainult vaikselt tihus,
kuu vaid õhe läitis tuld.
Kõik su suured noorusihked,
taltumatud trotsivihked
vaigistanud vetesulg.

Tahtsid hōlgata ja hūūda,
tahtsid tuuli kinni pūūda,
vāetilt vaigistada merd...
Jālgid mõtteid mōralisi —
sarvik sōōgu sōralisi,
inimene vennaverd!

Nüüd on selgund seletused,
lahenenud meeletused,
tuultega on läinud tusk.
Sa ei muutu iial inglisk,
ainult igaveses ringis
tiirleb sinu eluusk.

Astud kõrgel kivikaldal,
sügavalt su südant valdab
avavete ürgne luul.
Ohtu silmapiiri suleb,
majak õhku süütab tule,
laialt lõõtsub läänetuul.

SEITSMEVENNA-PÄEVAL

Taevas seisavad tardunud pilved
ning seisatab sinendav õhk.
Niidul närbuvad tõrvalilled
maha surunud põuane rõhk.

Vaateveerul vaid vibavad jooned
ning vinavad kumerad mäed.
Nagu paludes laotuse poole
kuused vaikselt on sirutand käed.

Seitse laiska ning usklikku venda
sel päeval kõrbesid kord.
Maailma nüüd põletab endas
seitse nädalat põuane norg.

Vares väsinult liigutab tiibu
ja maadligi langetab pää.
Kõrva kaugusest kumiseb viivuks
põuamüürina sompunud hää.

Kõmin äratab rutu ning rühi
su vaiknuud meeltesse taas.
Sa ihkad, et metsade mühin
kostaks jälle üle vaikiva maa,

et jookseksid pilved ja tuuled
ja kuused painduks kui rood,
et avarust ihkavast luulest
kaoks sonnused muinaslood.

PÖRSSAD

Kesk õue laotub leinakase vari
ja õhku täidab kummelite lõhn.
On vastu päikest pöördud sea kõht,
sääb ümber särab valge pörssakari.

Üks rõhatas — ja tõuseb kihk ning kisa,
kõik sõrad-sabad sibisevad koos.
Jääb järgi siis vaid ruigumiste hoog,
kui iga suu on leidnud oma nisa.

Neid nagu puhtaid pärle emailhust
on mururüppe toonud suvepäev.
See õrnus ligemale tõmbab käe
ja väike kärss sul varsti nosib pihus.

Pöorseljal läigib helevalge harjas,
poleerituna särab iga sõrg.
Ja läbikumav on see roosa kõrv,
mis väikest pilusilma ala varjab.

Siis tõuseb ema rõhatades murult
ning pühermusse sõrad sirgu lööb.
Ta järgi pörsakurn kui valge vöö
end üle selja musta porri surub.

Jääb mutta kõik see helevalge sära,
et vaikne unistaja, tõde teaks:
siin toimub ristimine pärisseaks,
ja see on iga pörssa omapära.

VANAD RAJAD

1

Noorkuusikus magusalt lõhnab vaik
kesksuvisel lõunaajal.
Tükk-tükilt saab tuttavamaks see paik
ja rohtukasvanud rajad.

Kolmkümmend suve sest ringi sai,
kui viimati nägin neid metsi.
Siis kartsin ilka, et laanevaim
üksiuivaid lapsi veab eksi.

Kord tulla ta raugana õõnsast puust,
kord noorena uhkelt kui isand.
Ja iga metsas eksi ja suu
leidis omalt poolt sellele lisa.

Puud varjaks kui sügavat saladust,
mida kunagi aeg ei reeda.
Ning salajõusse sel püsib usk,
kes nooruse metsades veedab.

Nüüd tahad, et ilmuks habetund mees
ja mõmiseks salasõnu.
Kuid ainult kiilid lendlevad teel
eing ringi on vaikuse võlu.

Siis paljugi muutnud on aegade rõhk
ja kuuskede vägevust riivand.
Ent endiselt kodune laanteõhk
su samme veel tänagi piirab.

Mets paremal tükkideks laguneb koost
ning algavad niidud ja salud.
Siis tõuseb rukis kui valendav voog
ja põldude keskel on talu.

Ta katused junli päikese leek
põuaähmaga kokku liidab,
ja eemal valgete majade ees
uus ääremaa rahvas niidab.

2

Kuut venda siin kasvatas metsade kiik,
kuni käimiseks võtsid kõik jalga.
Viis nooremat vaestena läksid siit
ja kuues jäi pärijaks tallu.

Nii terve pesakond lahku löi,
ja kõigil oli muresid liialt.
Mu isa pere veel korra töid
eksirännakud tagasi süia.

Mu tärkavaid meeli siis metsade org
külj-küljega ümber piiras.
Vaid pihlaka ladvalt üks linna torn
hallähmaselt silma riivas.

Ülal õhus siin tiirutas laanekull
ja rästikud pleekisid heinas.
Üle lageda jooksis põdrapull,
jäin ehmunult puu taha seisma.

Lell valvas metsi ja kündis maad,
ei hoolinud kunagi kaukast.
Ta enese rinnas korises saag
ning vaikse mehe viis hauda...

Siit Kuremäelt talviti hangede tipp
me kelgud viis vuhinal alla.
Vatt lehvis järel kui tuulelipp,
külm näpistas põske ja jalga.

Ent sõites korraga vaikisid suud
ning põrus me maapäälne taevas, —
kui viienda aasta küünlakuus
siit kasakad möödusid Laeva.

Siin kevadel varakult puhkes urb
ja õitsesid toomede oksad.
Vanal kaseladval pesitses kurg
ning õhtuti lagistas nokka.

Neid õilsaid linde ma halla eel
siit lõunasse rändamas nägin.
Jäi nende järele nukraks meel
ja kitsaks kodune mägi.

On aegade kestel päikesemaid
jalg riivanud rahutul rutul,
kuid kõrvusse süälgi kohama jäid
põhjametsade tuulised jutud.

Nüüd kodumäe nõlvakul lõhnav loog
mu nooruse tundmuse süütab.
Kuusk endiselt sinab ja rohendab toom,
kuid kaskedest jäänud vaid tüükad.

Ja süda on korraga nutlikult kurb:
sa tahad, et sünniks veel ime,
et pesas ikka lagistaks kurg,
kes talule pärandand nime.

Ule hoonete langenud leitsakutund
ja päikesest helgetab tanum.
Talu puhkab rammestund lõunaund,
näen õues vaid siblivaid kanu.

Siin õues, ma mäletan, jõulu eel
tuisk hanged tõi katuste harja.
— Kas pääseb läbi neist jõulumees? —
kahtlus ootuste rõõmu siis varjas.

Oö siiski saabus selge ning külm,
kuusk sätendas mäel ja saunas.
Tuli jõulutaat, karvane kasukas üll,
jagas odavaid präänikuid paunast.

Pool hoonet on mäele raiutud uut,
kuid saun on ikka veel vana.
Laes samad õrred ja samad puud
ja endine nõgistund lava.

Siit tahmasest aknast vaatlesin laant
ning kõledaks raagunud kaski.
Siit nägin, kui vend üle heinamaa
tuulerattaid minema laskis.

Kaob minevik silmist nagu lest,
kui uuesti õuele astun:
üksiuitleja tundnud on lelle lesk,
nüüd jutukalt tõttab sulle vastu.

Ning vana mängukaaslase sõrm
veab uksele imestus-riste.
Sind tunnistab priske kolmas põlv
ning nõutab jooki ja istet.

— Su nägu ja kõne on endiseks jäänd,
ainult kogu su sirgunud meheks.
— Aga hõredaks tõmbub ju lagipää,
su ridu loeme mõnikord lehest.

— Kas oled veel käinud külapeol,
või ei meeldi see lõbustus enam?
— Mis sai sest vargast, kelle tabasid teelt?
— Kas tervemaks saanud on ema?

— Jää ööseks meile, siis läheme
koos vähile Rahinge ojja.
— Pane hästi seda kõnet tähele —
need poisid mu tütre pojad.

— Ole meheks, et küündisid kaema meid,
süh, võta kaasa need kindad.
Vast mõnikord lihtsamal puhul neid
võid talviti kanda ka linnas.

Ja käpikuid võttes mu vallutab norg, —
süa jääda ei anna töö mahti.
— Tulen kindlasti tagasi teine kord,
süa läheme ojja ja jahti.

— Kas põdrad ja kitsed põldude pääl
veel uitlevad hommikukumal?
Kas sügudest kihiseb võsäär
ja marjadest kinnustik punab?

— Meil maasikad hõõguvad ikka kui söed,
süa koptase sageli kargab.
Kuid ehkki raiesmik päikeses köeb —
nüüd rästikuid imeharva.

Ja põder, me metsade uhke loom,
ründas üle jõe ammuilma.
Nüüd aastast vaid korra Laugesool
ta jälgi kui ilmutust silmad.

4

Mets õhetab kuumusest nagu leil,
et palgele nõrgumas higi.
Tõuseb süü pääl rinnuni kastehein
ja õhus käib sahin ning vidin.

Nii hädad ning mahedad metsatuult
pole hinganud ammust ajast.
See läbib liha ja läbib luu,
sul pole enam midagi vaja.

Mu noorel saatjal on pigitud müts,
kuid tervisest õhetab pale.
Olal kaheraudne belgia püss,
selle kuju on läikiv ning sale.

— Veepuudusel sohu on tõmbunud loom,
mu kaaslane veeretab juttu.
Ent iga sahinat tihniku pool
ta kuulatab erkalt ning ruttu.

Noor sõber, ma polegi õige kütt,
tapp jätab mu alati külmaks.
Las minna laanepüü, lennata ütt, —
nende lennust on minule küllalt.

Võib olla, et korra sinagi saad
seda salajast igatsust tunda,
mille rinda vajutab põlslaas,
mis hooti loidab kui tungal.

Nii mõeldes sõbrale annan käe, —
teed lähevad jälle lahku.
Tuult virgutab alla laskuv päev
ja südagi kaasa jahtub.

Käppkinnastest paisul on tasku külg
ja meeles nende kõnekas looja.
Kas tõesti mul peatselt hakkab külm,
käed vajavad rahu ning sooja?!

Haab libistab lehti ja sahiseb tamm,
punab päikeses metsahari.
Ule niidetud lageda rühib mu samm
ja kõrval käib pikenev vari.

KOGUST

➤ <RINGKÄIK> ⬅

1937

VÕORAD MÕTTED

Ma üksi jäädes pikil talve-öödel
aiud tunnen nagu aja ebasõprust.
Mind sunnib mitmekordse jõuga tööle
üks paisuv aimus oma kurvast lõpust.

Ma elukoos on kui tühi sara,
kust läbi liivavad vihmahood ja tuuled.
Mul pole parandada mingit vara,
kui langeb muld mu silmide ja suule.

Võin tummad mured mätta ainult tõhe
ning vabaneda oma eluvõlast.
Aeg püsimatult lendab musta õhe,
sulg, kiirust ja elavaks saa, sõna!

Ma olen püüdnud sõbrustada hääga,
ent rinnas juba sadestumas lumi.
Mu ajalikest põrmust järgi jäävad
veel mõned read ning mälestuste kumin.

Ja Sina, valgepäine, kes Sa magad
kui laps nii imerahulikus unes, —
kõik oma rõõmud oled mulle jagand
ning omaks tunnistanud minu mured.

Sa kiirgad mulle nagu puhast valgust,
Su najal olen seni püsti seisnud.
Ma olen otsind elus kõige algust,
Su läheduses olen rahu leidnud.

Kui tuleb tund — mind kutsutakse ära
ja sõber kinni kruvib laudse kaane.
Kuid Sina endiselt kui päike sära, —
me igavikus jälle kokku saame.

KIRI UDUS

Külm taevast soikund. Rasket udu sajab.
Kõik meeled liiguvad kui vees.
Mu laual kiri. Lõunamere rajalt
ta siia kannud kauge tee.

Toob tervitusi ulguvete laevalt
mu vana sõbra sõnahöög.
Toob tervitusi selgelt sinitaevalt
ta aastaid rännand elurööm.

Toob tervitusi põlismetsa mähalt
ja pilvedesse tõusnud mäelt,
tuult kõrbest toob, kus palm kui üksik pühak
on päikse poole tõstnud käed.

Toob tervitusi säält, kus voodsast vihmast
on paradiisiks muutund saar.
Toob tervitusi, aga süda ihkab
veel kordki näha kodumaad.

PUSKINIT LUGEDES

1

On sõiduks lahti löödud värav
ja sajand vilksatab kui sild.
Su ümber kolletusest särab
oktoobri värviline ilm.

Ohk põldudele nagu tardund
ning hääletuks on soikund laas.
Karm põhjamine sügiskargus
ju kahutama tõmbab maa.

Siis Vene lagendiku sajast
lööb läbi madal päikse kiirg.
Kõik lumevalgusesse vajub
ja teegi lõpmatusse viib.

Silm seletab mõnd külalaiku
ja kloostri kupleid kaugel ees.
Ning keset õhtuelset vaikust
laul virgutamas voorimeest.

Siin avaruse meelets liitub
tumm kannatus ja elurõõm.
Kord nagu säde sähyab kiitus,
kord nukraks muutub mõttehõõg.

Oo tasandiku ümber põimub
ning lumel virgub tuulejooks.
Siin nagu mingid salavõimud
su meeltes nägemusi looks.

Hõõg silmis, postiteele longib
rohtlaane ahneks nälgind hunt.
Ja küünla valgel kloostri kongis
loeb tsaari võimu üles munk.

Kuu mattub. Taevas paisub maani.
Ja vaikib postipoisi laul.
Tuisk mähhib hobused ja saani,
öö mustab ees kui jääne haud.

Nüüd tühja lagendiku üle
ürgelust kihab iga vaka.
Tuul tormab, lumepilved süles,
ning haliseb kui eksind laps.

Nüüd lagiseks kui koolau kondid,
lüh risti ette postipoiss.
Tuisk äratand on stepitondid,
ei taltsuta neid ükski loits.

2

Rahulaanes mustlaslaager kihab,
küh kõrva armastus ja mõrv.
Poltavaas kahurite viha
jääb äkki kuulatama kõrv.

Näe, ärkab Volga vete raugus
ja üles sõidab sünge laev.
Saab imelähedaseks kaugus,
klaasaelgeks muutub ruum ja aeg.

Kord tulikahja löömas kumab
Dubrovski kättemaksu kirg,
kord armuunistusist sumab
öö pehmuses Guadalquivir.

Siis tõuseb mässumeelne Uural
ning tuiskab kasakate pilv.
Kirgiisi vari stepis luurab,
küh ringi rahutu maailm.

Prospektel kihab tõtlik rahvas
ja saales joobumuste ask.
Kuid raske taeva pilvetahmast
kaeb Peetrilinna hullumask.

Ning tujukusest tõmbub morniks
hall Soome lahe tagasopp.
Tuul kiirustades tõuseb tormiks,
lööb näkku sügisvihm ja lopp.

Graniidist Neeva kaldahambad
nüüd murrab maha paisuv voog.
Vaskratsanikki laskub sambalt
ja tormab hävinguga koos.

Süis läbi vee ja võimsa tuule
lööb kõrvu helisev akord:
— Jää terveks, vaba mereluule —
mu ees sa õõtsud viimne kord!

Koit tõuseb vastne. Taevas sinab.
On taltund öine tormi peks.
Ning veski taga hommikvinas
kaht saani varjab talimets.

Nüüd võpahtavad valged kurud,
käib lask ning sähvab tulijoon...
Ja samal hetkel seisma surub
külm veskiratta rõõmsa hoo.

3

Kõik, mis on elus suur ja püha,
ei mata seda ajapiir.
Arm, vabadus ning mere müha
meid kõiki silmsi kaasa viib.

Kõik käib, mis liikuma on pandud
kord vägevate vaimujõust.
Suur sõna südames randub
ning liigub edasi kui kõu.

Laviini ala sööstev pinge
võib vabisema panna mäed.
On õnnis see, kes oma hinges
kaaselu tulvast läbi näeb.

Nii murdus see, mis oli vale,
mil kõdunenud tuum ja kest.
Ja tõusis uus maailma pale
sääli üles vana rusudest.

Toob iga veerev laine saasta
ja iga õnne segab sapp.
Guadalquiviri kaldaid laastab
veel täna kirglik vennatapp.

Meil põhja rahu akna taga
on külmast hõõguv küünlakuu.
Päev kahe käega valgust jagab
ning härmas särahtavad puud.

Püstloodis igavikku sujub
hall, vaevu liikuv suitsuhing.
Rõõm päikesest loob kuldse tuju,
su ees on tõelisuse ring.

Tungeluline, puhas hoovus
su haarab hõlmast, käisest veab, —
kui oleks selle ilma loonud
suurmeistri äsjaloetud read.

Kui kadak põleda sa tahad
ning särada kui tuleleek.
Võib-olla juba homme maha
jääb rõõm ja sadu matab teed.

Ning käies otsatuste vahel, —
siin vaim, sääl kiirgav lagendik,
sa tead, et helge võitlustahe —
see ongi luule igavik.

KULASKAIK

Mansardi ukse lagunenud lingilt
käib niuksatus ja vastu kajab ruum.
Pikk, kõhetanud kogu tõuseb pingilt,
poolkustund pabeross tal põiki suus.

Su ümber kisendama löövad seinad
kui idamaiselt primitiivne turg:
siin rukkililled, kakrad, väriheinad,
sääl tiirutavad inglid, all käib surm.

On värve pillanud kui lapse tuju, —
herkpunast saadab kollane ja hall.
Siis kerkib sinisest üks naise kuju,
käed vaikselt rüpes, õlal lilla sall.

Ja sääal, kus hiljuti veel kunstnik istus
ning mõtestatud nägemusse jäi,
nüüd pruuni habemesse kängund Kristus
must-rohelisel järvepinnal käib.

Ning argielust üle tõusev pinge
maailma oma näo järgi loob.
Ta surnud värvidele annab hinge
ja üle kallaste lööb vetevood.

Kõik, mida tõmmand pintslil laiad käänud,
see kujutust ja loojat sala seob.
Suur prohvetki on pildil lapseks jäänud
ja äbarikuks kasvand juba eos.

All voogab elu kiirendatud sõõmul
ja märtsipäikest täis on taevapind.
Ent kolletanud mehe kunstirõõmu
ei sega kevadesse ärkav linn.

Askeeti ainult siinses elus vaevab
selgroole kinni kuivetanud kõht,
Kuid teda sureski ei kutsu taeva
ta enda loodud Kristus, kelp ning kõhn.

ESIMENE KALA

Nüüd, mil talvised veed
enam kallastesse ei mahu,
mil öö läbi huugab ning undab
vahune veskitamm, —
aeg nüüd sinus käärib ja keeb
ning hävitab toonase rahu.
Kui esimesed vaigused pungad
rohetavad kaldal —
mitmekordne ramm
su seisatand liikmeid siis valdab.

Kas ürgne või mullune võnge
sul elustub käes? —
Sa võtad õnged
ja kiiruga korda säed:
haljastad terasel kohad,
kuhu rooste on sisse sööbind,
õlitad rulli ja immutad nõöri,
kõngu teravaks ihud,
et lõikaks kui ohak.
Ja varsti on nõtkes vibu su pihus.

Siis liivasel kaldal
oodates agu
sa vaatled, kui kevadeöös
nagu viirastus algab
rünkpilvede lagu.
Ja varsti su vasine sööt
kivide vahele laksab...
Siis järsku pingule kaksab
üks tõmme vinguva nõöri:
kord rohke selja, kord kollase kõhu
lööb pinnale iherus hõõrik.
Must saba veevahus peksleb
ja kõrgeid hüppeid läbi punava õhu

pääsmatult pillub
vihane jõud.
Vibuots raksub ning eksleb,
kuni liivale ilmub
külm, avali lõug...

Kui väsinud metsmees
sa kännule istud.
Ja päikese helenev leek
puu ladvale mäe tagant viskub.
Poolringis suliseb vesi
ning ülal käib tuule hingus.
Nagu imetasakesi
täna laulaksid linnud.
Ja sina kui kogenud murdja
paned vaikides risti jalad, —
sel päeval jälle oled surmand
esimese kala.

RINGKÄIK

Lüü palju siirameelset õime
ja palju vaesust nägi silm, —
sest tühi kõmin tõusis kõnne
ning tõelisusse murdus sild.

Mul oli külm ja oli palav,
mind kütis arm ja paelus torm, —
mu südamest sai lendav kala
ning kehast ainult aja vorm.

Sis kevadpäike päevi kuldab
ja nägemusist ärkas vaim, —
ma võtsin pikku tüki mulda
ning inimeseks jälle sain.

GRANIIDIST LINN

Truult vaikiv kajakakari
meid saatis läbi sorava vihma
lahe troositult hallil teel.
Nüüd Helsingi kohmakas vari
ning tornide kulunud kihvad
üles kerkivad veest.
Kivikünklikul neeme harul
mõmised linn
kui ärkav põhja-karu,
kel lainetes kaljused käpad
ja nina ees saarte ring.
Siis vesise keelega näpsab
sadam suhu me tuikuva laeva
ning tahedaks tõmbub taevas.

Sest möödunud mitu aastat,
kui kord siin ütlesin üksi
süngel oktoobrikuul.
Puult viimaseid lehti siis laastas
ning võõrana verre tükkis
külm sügisetuul.
Siis kaljudki laulsid vingelt,
kui tormas vihurihoog, —
nad kurtsid kui muistsed hinged,
neis trotsis kui valulik Kivi
ja kostusid Leino lood.
Ning sinugi mõtete rivil
kui kaljud rippusid jalus, —
värss rinda jäi umbseks valuks.

Täna tuuleil merele ehmub
ja lõpetab luurekäike
laisk pilvedevöö.
Keset põhjamaa kevade pehmust
nüüd punetav õhtupäike
graniidi kumama lööb.

Oled võõrana libisend üle
lõuna vetest ning maist, —
siin öitsvate kivide süles
lelab kõikjal ürgühiseid algeid
su pakitsev vaist.
Sa vaatled neid vaikivaid palgeid,
püstsarnu ja hallikaid silmi
kui tuhmunud enesepildil...

Õo valge sumestab kaljud
ning katustel põlema viskub
merisinine valgusreklaam.
Sa kardad astuda valjult,
kui Esplanaadil veel istub
üks kivistund armupaar.
Kivihiglaste vägevad kujud
ala valvavad jaama ust, —
neid loond pole meistri tuju,
vaid karulik kätejulgus
ning uhke eneseusk.
Siin koduselt tänavaid hulgud
ja öine õhetus kaua
loob unelmaid kaljust ja rauast.

MUST KARU

Põiktänava lokaali uhkel sildil
see nimi seisab raskelt sini-must.
Siin kõrvu kõmistavad laul ja pillid
veel enne, kui saad liigutada ust.

Sa üksikuna saalis hämarvalges
jään istuma kui ühtumatu tilk.
Surmtõsisena nurgelisist palgeist
sind ümber piirab tungiv ühispilk.

Ruum sumiseb kui turgutatud taru
ning klaases kobrutamas õllevaht.
Löönd küüned seina Karjala must karu,
kui oleks juba aland ajujaht.

Tal käpad hargu aetud halvas tujus
ja alaspidi painutatud koon.
Suur-Soome elutungide võrdkujuks
nii saanud kohmakas ning süütu loom.

Ja karu ümber mitmes sinisaalis
käib raskelt ringi tuulamata uim.
Veel pole täidetud kõik rituaalid,
et looma pähe langeda võiks nui.

Kes kuulnud möirgeid Rooma kohvikutes
ja hõiskeid Preisi Pärnade-alleel,
see näeb, et siia võimu palangutest
on küündinud vaid kivistund idee.

Laul lahe taga kurva kuulsusega
lööb sekka julgust, nii et vappub krohv.
Ja võõra laual pehme tudsusega
suits sinetab ning tassis lõhnab kohv.

Nii laanekiskja küünte lööke varub
siin viiulite saatel usulahk.
Kuid hädä: ruumis polegi veel karu —
ja seinal mustab alles tühi nahk.

LEND METSADESSE

Tiivad lahti viskab sõiduk,
põhja sihis
löikab mööda künka päid.
Maantee lainetab ning kõigub,
tuule vihin
kahest kõrvast läbi käib.
Kõik, mis eile sind veel sidus,
täna suvevinas tuhmub,
lamab lidus,
ära kaob.
Murenevad seljataha
kivist kombed, arm ja uhkus,
võim ja raha,
ranna kalju kalged praod.

Kes nüüd päriks: Milleks? Kuhu
jälle kisub
püsimatu rännuring?
Otse paganlikus isus
metsa suhu
lendad lausa nagu lind.
Lendad põhja põlismetsas,
siin, kus ulub sügisraju,
latvu peksab
vihm ja tuisk.
Siin, kus tali hääled surmab,
sinav kuusk ja halapaju
kevadhurmas
helisevad laulusuist.

Lendad siin, kus kõrgeid kroone
tundratuuled
kiigutavad kiirel teel.
Siin, kus kaovad maantee jooned,
laanteluule
võimsalt valvab sinu meelt.

Välgatavad soku sapsud,
silmad uhkeid sinikaclu
igipaksus
järve roos.
Metsis armuuiimas manab
kord kui nuttu, kord kui naeru,
rabakanad
kaagutavad kaugel soos.

Siin ei lõpe männi mühin,
tamme rahu,
leinakase lehenorg.
Pihlak taeva puhtaks pühib,
pilvevahu
laiali lööb saare torn.
Kuulad sumbund metsajuttu,
mõistad laulvaid lehe sõnu,
soode uttu
sihib silm.
Sügav, vaba laante hoovus
veab käsist, tõmbab õlust, —
lennuhoogu
tõused nagu tuules pilv.

HÄRG

Ta juba loodud oli nudipäine
ning verehtne valkjast põhja tõust.
Uut võõrast kaes pilk roheliselt jääne
ja völdidesse tõmbus tüse lõug.

Mees viskas silmad korra üle naha
ning hindas rammust küllastatud reit.
Siis torisedes maksis käsiraha.
Lõi looma vaatesse kui meeleheit.

Õö läbi kostis laudast mõirgamine,
mis hooti paisus nagu vihahooks.
Jäi seisma luhal roomav uduvine
ning pardid vakatasid järve roos.

Jäid ritsikadki kuulatama heinas,
jäi seisma taevas tinea tähepiisk.
Ja selle hääle surmacelse leina
mets kõmisedes kaugusesse viis.

Ta hommikul veel põlgas vett ja jahu
ning pööristades haistis inimkätt.
Kuum suvepäev tõi tagasi kui rahu, —
ja õhtul algas jumalagajätt.

Ta vaevalt laanteõhku sõõrmeis tundis,
kui julgeid kaari õuel viskas sõrg.
Kuid raske kaela alistuma sundis
siin meeste kätes ninarõnga õrs.

Ja järsku, nagu põlates maailma,
ta rahunenult sammus viimast teed.
Täis loomahäädust põlesid ta silmad,
kus vastu helkis loojuv päikseleek.

Siis põlispuudest varjutatud kuuris
lõi õhtu vaikusesse kõle raks:
kuul eluuhke kolba läbi puuris
ning võimsais jalus koldku murdus jaks.

Ja kogenenud käe pussilöögist
mustruskeks värvus pehastunud põhk.
Ning eemal koplis vasik korra möögis,
kui tuulest sinna kandus verelõhn.

SAUNAS

— Kosta, taat: kes tegi sauna?
Lapi nõid või vanakuri
vihad kuuma vette viskas,
tule tuhale kohendas?

— Taevas ise sauna saatis,
pilv tõi palgid põhja metsast,
vee tõi järve vihasagar,
suvi kased kokku sidus,
käsi kerise kuumendas.

Nüüd võib lüüa lepaleili —
nii et lava vastu laksub,
nii et kivid kihisevad,
tümisevad tammetõrred,
tudisevad juuksejuured,
kõrvalestadki krõbisevad.

Löögem — mehed, pekskem — poisid,
turjalt kesakünni vaeva,
kätelt reheraputusi,
randmeilt kihulaste kupli,
pihalt päikese põletust.
Löögem sirgeks seljasooned,
löögem kergeks rasked reied,
labaluudki lahendamaks,
pehmeks tinased tuharad.

Aitäh! — aitab habemele,
küllalt juba vihta vibutatud,
kappa kaela kummutatud.
Aitäh! leiliviskajale,
kiitus kuumale kivile.
Kass käib kojas, karvad püsti, —
nüüd võib tulla vanakuri
kerisele kükitama,
kõhnu koibi kõigutama,
orjavitsaga vihtlema.

KESKOO

Oli siida tukub soikund metsa all.
Pund ringi suigatavad püstijalu.
On magama jäänd suvetuulte valg
ja liikmed välja sirutanud talu.

Ei liigu vetel enam ükeldi ring.
Järv taevavalgust vaikselt hoiab süles.
Siis enesesse tõmbub tulkav hing,
pilk metsa sügavusest tõuseb üles.

Ohk valges öös on ääretumalt hell.
Sa vaeva kaada julged üle öla.
Siis omati ühe kauge karjakell
kurd ütleb kui kartes oma kõla.

Sa tahaks koasa hüüda kõigest suust,
et süüdi liigutab end maine kera, —
kuid kütas rüha kahvatanud kuust
su korda valvab nagu pussitera.

HUVASTI!

1

Laev lõikab Päijänne sumedat vett,
laev valge ja puhas kui lumi.
See on mu siidamaa viimne retk,
mis möödub kui kirendav uni.

Ükskõiksena kevadepakatus tõi
üle lahe mu kasinaid huve.
Nüüd mõtetetaguseid vallutav võim
ära saadab mu algavas suves.

Ma tulin, kui kägude armuhõik
siin kõlises metsade tukis.
Täna lõpeb päikese kõrgeim sõit
ja kaelani sirgunud rukis.

Ning pidevalt kuumendab pilvitu ilm
neid laasi, mil polegi lõppu.
Ja teravaid saari tervitab silm
kui vastseid südamesõpru.

Rand jookseb su kõrval kui hügelmaal —
täis vaikuse sügavat hingust.
Siin varju ja valguse tasakaal
su vabastab tujude hingust.

Ei rühi siin käsi, ei kiirusta jalg,
pikk päevgi ei raatsi veel surra.
Vaim muheneb kaljuse kaane all
ja pragudest üles murrab.

Siin kinkudel puhkav põlisgraniit
oma tarretand nagu ei muuda.
Ja kivid kui lahti kord pääsevad siit —
ei keegi neid hoida siis suuda.

2

Nüüd enese valgusest tõmmuneb päev
ning hämarus pingutab pilku.
Saar vaikides saarele ulatab käe,
kuu randujaid silmitses viltu.

Uus vetekohin su meeltesse lööb,
laev lüüsisist kui läbi pääseb:
nüüd hüvasti, vaikus ning valged ööd
ja teravad soome sääsed!

Nüüd hüvasti, kaljudest katsutud vend,
siin sisemaa rahnude rannal!
On kõrge su nõtkete odade lend
ja jooksiteel sitked su kannad.

On siledad sinu püsside laed
ning tüsedad turja sooned.
On maadlusel tugev su härjakael,
nüüd hüvasti, lihaste Soome!

Su meeli ei põleta maailmatusk,
järsk mõtete tõus ega kadu.
Ja ikka su muuside eneseusk
käib muistsete runode radu.

Su laule on sünnitand metsa vaim
ning kasvatand kivide kalgus.
Üks osa sest minuski sõnadeks sai, —
muu vaikuseks verre valgus.

Nüüd hüvasti, koidangu vaateviir
ja küngaste sinavad tahud!
Võib-olla kord siia toob tagasi tiir,
kui igatsen sügavat rahu.

VASTUS

Sa küsid, sõber, mis need pikad öhtud
 süin Soome lahe vaikselt sopis teen,
 mis kavatsustega ma hingam õhku,
 mis laiu jooni enesele luban,
 või mida uut süin annud ajakeer?
 Kas olen õpingute lõpul juba —
 ning saand must mugav rasvaturi,
 et vaikin vastust jonnakalt kui kaev?
 Ehk on mu mujale viind rongivurin,
 või kuskil vaikselt maha murtud kael?

Mind vabanda. Kuid tõesti ma ei tea,
 miks otsemaid Su pärimist ei vastand.
 Nüüd ehmun isegi, kui imeruttu
 aeg tuulena läind askelduste reas,
 kuud tundidest on vilkalt välja kasvand
 ja akna taga jälle luurab talv.
 Kuid hüva. Miks nii palju tühja juttu,
 sest niikuinii ei püsi sule all
 peen stiil ja kõrge kombeoleskelu.

Neid ridu lugedes näed — olen elus,
 hing terve, rõõmuski mu mõttekäim.
 Meil vaimselt mõni notitakse maha,
 ent muidu vabasurm on moodi läind.
 Ja komme see — ta olgu hää või paha —
 mind huvitada veel ei ole suutnud, —
 liig müstiliseks mulle jääb nagaan.
 Ka välja rännata ei ole aega saand,
 või tead Sa kohta, kus on minust puudus,
 siis vihja sellest — kohe olen sääil,
 kuid seni Eestit pean küllalt hääks.

Ja õpingud!? Need üsna käest on ära,
 mu lahutas neist tõsielu kaar.
 Kord toona ahvatles mind teadussära
 kui kaugelt helkiv muinasjutumaa.
 Ent raamatute vahelt lahti koorus
 mu ette hoopis kõletand maailm.

Ja mul ei jätkund juurdlemise voorust,
 seal mida nõuab iga kiud ja kild.
 Ning kuigi hindan kõrgelt selget mõistust,
 siis onneti mu lihtne vaim ja kont
 ei kannata liigtarkadega võistlust, —
 nii põgenesid õpingud kus tont.

Mis kavatsen? — liig mahukas see küsi,
 kes vastata võiks seda otsusteed!
 Kui veres võitlustahe ikka püsib
 ja tunglemine lakkamatult käärib,
 siis kavatsused jooksevad kui veed.
 Kuid mis on õige, mis neist jäädvust väärrib,
 kui palgel vahelduvad naer ja tusk,
 kui armud süüdispäeva luuleleske
 ja kõi mõistusmanitsuste keskel
 on rahule ei jätta tema ust? ...

Ning sügistalve süsimustal öhtul,
 mil külmas viimas nõretavad teed, —
 vuh tihalt veres tunda sünget rõhku,
 saab mõnel puhul üsna nukraks meel.
 Siis kaudu tuult, pikki mõtteid mõtlen,
 maailma lõppu hääsilmai tõtlen
 ja jamaal teab mis hummalisi kaari
 su enda rüüstatud sisevaates
 teab ühes maha unistuste hetk ...
 Lööd silmad lahti — hajub vaimu pett,
 ei ole Mungimägi Etna kraater,
 maavärtingud ei kõma meie saaril.
 Sa maiseks tuiakeseks jälle saad
 ja laulu ümiseses kõrtsi tuled,
 kus paariks tunniks jooksev elulaat
 su kõrvadeni enesesse süleb.
 Või Tallinnas vast veedad päeva mõne,
 näed: püsti ikka Oleviste rist
 ja meretuul, mis ikka külma ning kõle —
 ei salli rannal taimne okkalist.

Teed vahel hüppe Helsingi või Riiga,
 käid ooperis ja kunstiteatrit kaed
 ja juba enesele teinud liiga

sa oledki, kui tühja kukrut vaed.
Ja muide — saatus tõesti naabrid —
on eluks ajaks meile kaela toond:
suur Venemaa tee kinni suleb itta,
kesklõunas Läti ennastkiitlev veri
ja põhjas Soome talupoeglik joon.
Vaid neljas naaber mõistlik — Balti meri,
kuid minu ala see ei ole, vesi.

Just nagu hästi kohendatud uuris
siin muidu elu tiksub tasakesi
ning kõiki ligilähedasiks seob.
Ma isegi vist põlvnen sellest eost,
mis ainult siinses mullas ajab juuri.
Ma usun, selle pakitseva tunde
on rinda imetanud emapiim,
et kannad endas kaksikiskvaid tunge:
üks pool su ikka kaugustesse viiks
ja teine kodu küljest ei saa valla.
Ma ütlen seda lausa, ma ei salga,
et vanemate pärast olen mures,
neid mulla manu lähenemas näen.
Ja kui ma meelehääga koju tulen,
siis saavad kärmeks jälle ema käed
ning isa küürus pihtki tõmbub nõtkeks.
Ent olgu. Milleks puhuda nüüd taas
romantilisi süsi lausa lõkkeks, —
Sa sellest tundest ise aru saad...

Veel lausud: Krimmis polekski kui talve
ja spordi mõttes suplemaski käid, —
kuid meie Peipsi ammu jääst on valge,
ei kõlba purjetuseks enam Muhu väin.
Ning praegu tuiskleb, ilm on hirmus jahe,
tuul rõhub seinu, kratsib jäätund ruute.
Ja meil käib jutt, et veelgi palju pahem
on teie uusim kord kui siinne tuisk.
Kui see on ainult meiepoolne luisk,
siis kirjuta ning ava rohkem lunke.

Ja seekord punkt, — sest õli lõpeb lambis,
näen vaevu viimseid ridu enda ees.
Sa anna andeks — kirjutasin jambis.

P. S. Kuus kuud ju olen naisemees.

HILISRÄNNAKUL

All kingu kõletanud luhast
käib läbi jõe ähmas joon.
Mu värv on kollane, kuid puhas
ta ümber olgu õhutoon.

Külm kägarasse pöörab lehti
ja päike unine kui laps.
Tuul nuriseb kord nagu kehvik,
kord vingub talus seatapp.

Käid üle kolletanud teede
ning kõrva riivab terav raag.
Muud midagi ei tule meelde,
kui: jumal, keisrit kaitse sa!...

NÄRUSUS

Tuul keerutab piitsa nina all
ja kihutab nurga taha.
Lööb järsku turja kui kaschalg
ning niidab su jalust maha.

Siis vingudes kaugete põgeneb
ja hõiskab kui purjus kümnik.
Ules hüpatas tuju sul sõgeneb
ning paisub sapiseks hümniks.

Elagu tuuleski närune lend,
ning seljatagused löögid!
Ohver ei saa siis kaitseda end
ja kukkudes suu ei röögi.

Iga märkitabanud kabjahoop —
see õpetagu sind ennast.
Tee selgroost mitmeti painduv look,
saa targemaks ometi, vennas!

Müü aateid ja vaateid kui aganaid
ning kullaks vaheta mustus.
Peksa põrgu viimased paganad,
kes veel ei vaheta usku.

Müü kõik, mis süttib ja plahvatab,
nüüd kiirelt Püreene taha, —
las püssirohi sääli jahvatab
puruks kastiillase naha.

Ja kui kord läheneb sinu tund
ning nõrkus tudiseb jalus, —
sa kasuta viimast talilund
ja vea ausambale alus.

ÕILISHINGEDELE

Mis ütleb mulle teie truudus,
mis ütleb teie arm või tusk?!
Ma ise kannan oma puudust
ja mul on elus oma usk.

Kui tuules vilistavad vandid,
siis alles tujju tõuseb laev.
Triiphoone päikseta jääb sandiks
kultuursemagi taime kael.

Kel ajus ainult suured tähed,
sel sõna kolksub nagu krapp.
Nii mõnelegi sobiks pähe
tsilindri asemele kapp.

Kes soovib kihvatust, see võtku
nüüd meelituseks needki read.
Mu värss ei salli tühja nõtkust,
mis saba pilvedesse veab.

Vaat, jälle lumest vabad voored
ja sinna kisub minu laul.
Kuid küürukasvand kaardimoore
võib parandada ainult haud.

HINGEKELL

Läbi hõõguva septembri
langeb päikse viimne lõke,
surnud jõkke
kolletuse punalemmi
raputavad kalda puud.
Nagu läbi leinamaja
tornist kajab
hingekella kaeblik huug.
Värisedes alla ringleb
justkui säält-maailma kõla,
mida kannatlikult õlal
kannab pühitsetud ingel.

Vaikselt, vaikselt vase kumin
kurba kaduvusse tõtleb,
inimmõtte
hääks ja kurjaks lahutab.
Pisardunud pilvelumi
tagataeva pundund palgel,
chavalgel
veretades vahutab.
Kaldakurus kleepub puhu
langev leht kui verelaik
ja siis järsku sigib suhu
soolakas ning lääge maik.

Tead, et kõik on võlts ning vale,
hingekell ja taeva pale
hullund ajas —
ainult tühi meeltekaja,
ainult värahtelev õhk.
Maist maailma jälle juhib
mürsu vuhin,
gaas ja püssirohu lõhn.
Hävingute kisakuljust
kaelas kannab vastne prohvet,

vägevama mõõga uljust
siin- ja säälpool tunneb ohver.

Siin- ja säälpool sügissära
kajastuks kui laibavirnu,
võikalt hirnub
Apenniini mustjas mära,
norskab Preisi raudjas täkk.
Kas nüüd vara, kas nüüd hilja
tõe silma
järsku lükatakse päkk? ...
Tallab võorast, sõtkub hõimu
turgutatud tuhkurvarss,
komejandiks kokku põimub
rahuhümn ja sõjamarss.

Lõõmab Püreneede rida,
miljonite surmaohe
kostab idast:
veres vähkrev Hiina lohe
nelja tuulde tõstab häält.
Kägistamas elukõri
vindi võrin,
katk ja kaksikvälle tääk.
Aga kus siis uitvad inglid,
taeva väe välgujooks?!
Ainus kahur murrab kringliks
jumala ja inglid koos...

Vase kumin, tõsta nuttu,
leina neid, kes roimas surid
mürgiuttu, —
ükski palve ega uri
langenuid ei ärata!
Häbelikult halin juhmub,
õhkki tuhmub,
rist vaid ehas särahtab.
Torni ümber und või saaki
hakid türutavad võidu,

aga kuskil võitja õigus
raudsed ristid käänab haaki.

Jõe mustavasse vette
viimne valgus vaikselt upub,
jalge ette
kastan viskab valmind nupu,
plöksatades lõhkeb koor.
Pruun ning puhas vili veerleb,
liival keerleb,
kinga küljes lõpeb hoog.
Heldimuses peidad tasku
südan meenutava kuju
ja siis puhastatud tujus
linna kirendusse astud.

KOGUST

➤ VALGUS JA VARJUD ➤

1939

VALGUS JA VARJUD

1

Pakase taeva all külmetab päikese kohmetund nägu,
siniste varjude viir vöötideks lõhestab maa.
Tuuled on vajunud vette ja jooksmisest väsinud meri
vaibudes randa on toonud hapra ning vahuse jää.
Jahedus ümber mu piirab ja südames kibedus kasvab —
on, nagu ängistuks vaim tardunud randade ees.
Lapsena hangedel joostes neid madalaid päikesekiiri
püüdis mu punetav pihk südamaa metsade paos.
Nüüdki veel sirutan käe, kuid heledas valguses lumme
veninud vari vaid jääb otsekui moonutis tumm.

2

Iial ei ole mu mõtted paberil ekselnud nõnda,
iial ei ole mu teil puhunud tugevam tuul:
saatuse tujud mu viisid ja pärimus varakult andis
minule töömehe käed, vaikse ning inetu näo,
õnne ei ole ma otsind ja rõõmu ei ole ma põland —
tihtigi sõprade seas ringlesid laulud ja viin.
Nüüd minu rahutu üksindus sõprade järele janub,
alati värahtub meel, kaugel kui vilistab rong.
Hooti ma kuulatan hääli, mis vaikuses kerkivad üles —
on, nagu ligineks see, ükskord kes tulema peab.

Lühike eha läks looja ning kollakas kumagi kustus,
 varjuna lamama jäi hingetuks külmunud öö.
 Endised jumalad kuskil magavad sügavas mõnus,
 kuskil käib verine roim, sõda ning hävitav nälg,
 leerid on tallatud segi ja rinded kõik varisend põrmu,
 tõeks on vägeva võim, aade on ostetav rämps,
 ebardid elusalt sambaile tõusevad — pruunid kui rooste,
 võitluselauliku suu kinni on vajutand tusk.
 Aga kui unised jumalad kauguses tukuvad tummalt —
 siniseks külmunud ööd inime valvama peab.

TALVISED KÄIGUD

1

Maas sinab värskel lumi
 ja kustub talipäev,
 lööb kõrvu kella kumin —
 töö lendu tõuseb käest.

Ja käies läbi lume,
 härm hõbetab mu juust,
 öös liigub nukralt sume
 ning loojuv poolik kuu.

Linn oma kumma vajub,
 ees valkab tühi nurm,
 ja ümber leinapaju
 käib hooti tuulevurr.

Süis kurba küünlavalgust
 toob vastu surnuaed
 ning isa lihtsalt kalmult
 puurist mind vaikselt kaeb.

Töömehe ristimärgi
 all käis mu isa tee,
 ta laudse surisärgi
 me siia töömehe reel.

Kõik mõtted hinge püüst
 ta võitis elueas, —
 laip nagu kustund süsi
 sai koha viimses reas.

Ei masenda siin tuju
 plekkpärg, ei lame värss,
 ei ingli marmorkuju,
 ei jõuluküünla kärss.

Siin korjuseid ei suru
graniiti taotud raud —
ja liigne selles kuras
on järelelu laul.

Las kääbastele uhkelt
aed sõelub puhast lund
ja kevadpäikeses puhkeb
metsroosi üksik pung.

2

Linn pidutseb rasvaseid pühi,
sa mõtled kui uskmatu türk,
et sinane maailm on tühi
ning vilets kui prohveti ürp.

Lund sõredat laotusest venib
ja võbiseb laternas leek,
üks kirikuskäijate peni
on kaotand koduse tee.

Nüüd sillal ta kiunudes põikleb,
reeroopasse surutud koon,
jõel nokastand voorimees hõikleb
ja kuljuseid raputab loom.

Ning korraga arglikult haistab
külm-karvane nina mu kätt
ja ehmunud silmadest paistab
mu enese mõtete jätk.

Koos uitleme sügavas talves,
ei juhi meid pühaöö kiirg —
laul, oreliviled ja palved
meid mõlemaid eksi on viind.

VÖÖRAD KAKSIKUD

Täis kaelani kui mardicelne hani
end olin söönud-joonud hiigelpool,
kui tänaval mu varrukale pani
üks vaaruv inimene palja peo.

Ja ainus silmatuli mustas koopas
tal põles. Nägu raiutud kui paest,
mis koosnes kontidest ja naharootaist,
ta mantlit nagu oleks näsind saed.

Ta hõlma alt tõi välja väikse korvi
ning lausus: — Isand, viimne jõuluöö
on täna. Kuulake, just praegu tornis
raekoja kell teist tundi juba lööb.

Ning salatsevalt tõstis mütsi äärde
ta vabisevasõrmelise kää:
— Sel ööl on kerjamine ebaväärne,
kuid kõige kiuste — mul on sünnipäev.

Kolmkümmend kaheksa on taeva talve
mind uhkusega läbi elu viind,
mu kasutada praegu kehvad salved —
suupiste käes, kuid puudub suits ja viin.

Ei, ärge kartke — mul on kehvad musklid
ja ammu aega riiuks puudub hoog.
Kuid soovi korral olen aus ja usklik,
nii nagu õpetati meid kord piibliloos.

Ja nüüd — hõäd ööd! Aitäh, mu kuldne kala,
mind ootab sõbrake ja soe salong,
kus pätt ja kuningaski käivad jala,
oi püssirohi, väävlisuits ja kong! —

Ta lipendades sammus üle turu,
näos hõõgus värske sigaretiots.
Tuul maha pildus jäätund lumepuru
ja paplilt alla murdus pehkind oks.

Ning rahutumas unes hommikuni
mind kõikjal saatis vööra põlev silm.
Ei mõistnud ma, kus lõppes rõhuv uni,
kust algas jälle tõeline maailm.

REAST VÄLJAS

1

Külm sadu mind sihitult pillub
läbi vettinud tuule.
Olen muutunud lahtiseks killuks
ja vaevu veel kuulen
linna vesiseid lukseid.
Mahanõretav sinine ving
määrrib vastikuks seinad ning ukсед —
kurat teab kuhu lõpeb mu ring!

2

Juba kolmandat korda mu kuju
näitab sama ning kustund vitriin.
Tänaval sogaselt ujub
must sopp ja elutu õli.
Ninna kleepub kui liim
sadamalinna lutikahais
ja selja taga öövahi võtme kõlin
kõnetab hääletut naist.

Olen üksi ja sõpradest valla.
Nõrgub katustelt alla
vee armetult unine sorin
nagu kerjuse värss.
Issand, kingi mulle harjaslooma kärss —
ma püherdaks viimases poris!

3

Väljas virgub hommikueha,
vihm aknal kõrab kui saag.
Ikka kisab bajaan

keldri läppuvas õhus,
ikka tiirutab tantsija keha
nagu tõmbleva krambiga kõhus,
ikka puusade öör,
ikka lubjatud nina,
ikka pillub žonglööri
üles taldrikuid, palle ja nuge...
Ning see olen mina,
kes tõustes toolilt otsib tuge.

KULMUVA RUUDU EES

Mu akna all mustendab vaht,
okstel kõlkumas vareste parv.
Kuid süda on tunnetest aht
ja mõte on paatund kui sarv.

Laps kelguga ukerdab hanges,
sumpab alla kui kärvane pall.
Ta kilgates tõuseb ja langeb,
kord pudeneb kinnas, kord sall.

Ning külmahõng sumestab klaasi,
algab pakase kujude raid:
näen kerkivat sügavaid laasi,
ürgvääte ja tundmatuid maid.

Näen mägede metsikuid harju,
raugaks tõmbuvat nooruki pääd.
Näen pilvede pimedat varju,
mis ruudule püsima jääb.

Mu kujutelm edasi tuigub
talimuistendi hämarat und.
Mind äratab ekslevast suigust
üks päästmatult kadunud tund.

Kell loksus kui hauduja kana,
osut pidevalt minuteid viib.
Ma korraga olen nii vana
ja okkaisse kasvand kui siil...

KURVALE KAASLASELE

Sind nägin jälle üle hulga aja —
aeg oli sinust raskelt üle käind.
Sa seisid kurvana ning norus päi,
kuid ühtki lohutust su pilk ei vajand.

Ma mõistsin: kõigil tuleb naerda-nutta,
kord olla õrn, kord südametult karm,
ükskõik, kas veri rahutu või arg —
meist keegi lõplikult ei vaju mutta.

Me nagu näitelaval käime ringi
kord printsirüüs, kord valgust kardab kuub,
kloun väike naerab, õhkab traagik suur
ja taevast keegi meist ei muutu inglisk.

Meid võib küll põlata ja jätta tuule
suurilma tühipaljas vaimukest,
kuid see, mis oled annud südamest —
on sinu arm ning teesklematu luule.

ÕHTUNE AKEN

Päevavalguse põgusas viirus
vingutab leppi ja kaski
vihane tuul.
Jäiste pilvede kõrged tiirud
halli uimastusmaski
hoiavad päikese suul.
Talikauguste tinased jooned
kokku sulatab õhtune ähm
ja lumme immitseb hoonest
aknatule punane rähm.

Nüüd käes on väetite uneaeg
suliseis sanges,
nüüd argade silmle langevad kaed
ja nõrgad tukuvad änges.
Kuid su enese mõtted uitlevad
kuskil mälestusvaremete logus,
veres sõnatult tuiklevad
tundmuste udukogud.
Sa tead, et iial ei kooru neist
välja uusi maailmu,
kui ise ei rebesta silmust
su võitluslippude heisk.

Sest sul pole püsi olnud lihvida
valeõnneks tõelisuse kargust
ja nüüd pole vaja kellelegi pihtida
surmahirmu, julmust ega argust.
Kõik möödub sust maha jääb,
mis ei vääri meeli ega vaistu —
sind virgutab tänane tuulehäääl
ja homne päikesepaiste.

Kui põletusohvri võibisev leek
aken punctab vinges talves,
traadid huugavad teel:
ole valvel —
oma südame siiruse cest!

TOO ALGUS

Novembri ähmasuses vaevalt jalgel
vaim püsis. Olid tüdind, tuim ja hall.
Sust läbi viirastusid lõpu alged
ning kadu lehkas vana linnavall.
Siis ühel ööl kõik loodi helevalgeks
ja müüridele maha langes talv —
su järsku vabastas kui tinarõhust
too kõik, mis jälle liigub maal ja õhus.

Suits püsti sirgub. Üleval on rahu
ja härmatises hiilgab kask ning tamm.
Alt mööda mõmised, kui oleks pahur,
jääkirmetises akendega tramm,
look viskab tuld ja nagu kauge kahur
lööb rööpail hooti mürtsu rattaramm.
Saan lendab kurinate kõlinaga,
loom puristab, mees külmast aurab taga.

Ja meri üles aurab laias haardes,
must sadam valgeks muutub nagu vaht,
vee hingus silmist paotab lähissaared
ning lendavasse uttu mattub laht.
Siis äkki ilmub jumal teab kust kaarest
sünk laevakere nagu liikuv rahn.
Ta ligineb ning kasvab tasakesi,
kai ääres liikuma lööb soikund vesi.

Ning õhtuti, kui kumab linna hõõgus,
maast katusteni kirendab neon,
sa oled erk ja inimlikku rõõmu
hääst talipäevast koju kaasa tood.
Töö jookseb jälle kiirendatud sõõmul,
on igal mõttel oma värv ja toon
ja kujutlusi kannab vastne palang —
nüüd ole mees ja kõik nad vormi vala.

OKTOOBER RANNAL

Säält, kuhu kumerus
matab laevade tee,
säält, kuhu laotuse sumedus
peidab mustava vee —
säält algab lainete mühin.
Üks-ühe järgi
nad tulevad vägevas rühis,
et tuhiseb laht
ning otskui surisärgid
harjul valendab vaht.
Nad on ürgsed ja uhked,
kui tõstavad päid —
muist kaldale kildudeks puhkeb,
muist kauguste veerul
tuulde kohama jäid.
Mõne mässaval veerul
toob kivile sööst,
mõni hüpleb ning kihab,
mõnd kohutav viha
liivale lamama lööb.
Ja mõni neist nutab
ja mõni neist hõiskab
ja mõni on kaeblikult kurb,
mõni hoidmatult ruttab,
mõne hingetuks löikab
salakaride murd.

Ma seisan ja vaatlen
seda rahutut vett
ja raske kohina saatel
on võimas see hetk.
Siin lõõtsuval rannal,
vabana unede luulest —
ma jälgin, kuidas tuules
torm kaldaid kui kannaks,

kuidas kaskede raad
 kiunudes vetruvad õhus,
kuidas mustavat maad
 oktoobri ähmasus rõhub
ning pilvede tinased viirud
 hääletult lendavad...
Kuid mis on minu endaga
 ses õõtsuvas kiirus,
kuhu on lennanud ära
 mu tuulelind peost?
On, nagu päevade sära
 mind enam ei seoks,
on, nagu hoiatust tabaks
 kõrv lainete teelt —
ole julge ning vaba
 nagu rändavad veed.

VIIMANE TELEGRAMM

Vettind paber aknalt hõikab,
silma lõikab:
— Päästku end, kes päästa suudab
sellel talvel, sellel kuul!...
Tapamasin jälle huugab,
segi paiskab,
inimese ära raiskab
tinakuul ja võllapuu.
Kahurite katsesarved,
kaarnaparved,
võimurite mustad sellid,
kannahoop ja okastraat,
trummipõra, tuhk ja trellid,
rauast rajad —
see on inimliku aja
tänane maailmakaart.

Nõnda läbi saju astud,
kädki taskus,
kaabult kaela valgub vihma,
virilduma kisub kulm.
Mõnda küüru tõmbund pihta
teedel silmad,
nõretava koerailma
latern nurgalt tõrkab tuld:
— Päästku end, kes päästa suudab!
Nagu Juudas
vari taha kaob su kõrvalt,
pole õhku, pole tuult.
Mõte ise ennast mõrvab,
uulits mustab,
laulik, oma tänast tuska
värsista või — pea suu.

SINU RIIK TULGU...

Aga sõna sai elavaks lihaks
Ateena tundmata jumala altari ees.
Said sapp ja äädikas mürgiseks vihaks
ning joobnustav viin sai veest
Makedoonia ja Korintose turgudel.

Sest üle mitme rahva ja mere
puhus tuuleõhk hommiku poolt —
ja sõna sai tuksuvaks vereks
katakombide sügavates urgudes,
kus ei olnud enam vahet juuda- ega kreekasool.

Ja kui tänavail viletsus karjus
nagu lõppev metselajas,
kui rauges jalgade jõud ja sõrmede virkus —
vaim surnukoobastesse põgenes varju,
et tõusta jälle kord elavaks.
Sest kinkudel leiba ja tsirkust
mõirgas näljane Room,
areenidel lahti löid lövide sulud —
liha tükkideks rebestas loom,
keiser laksutas käsi ning hulus.
Ning vaata, nagu prohveti vanne
põletas igavest linna:
vappusid templid, suitsesid marmorsaalid,
kuid purjus hetääri riinal
Neero laulis ja klõmistas kannelt.
Siis saabusid hullund vandaalid.

Nii tule ja mõõgaga jõudis
riik tootatud siia maailma.
Kõik, mis kasvas ja sirgus üles maast —
otsis taevasse silda.
Ja patuste eest kolmainuseks tõusid
munk, piiskop ja pidutsev paavst.
Tuli riik purpurpunas ning kullas,
ahne kui kaaren, pime kui öö,

täis verd nagu põuane eha:
okaspiitsad, hõõgrauad, sajatavad bullad,
piinakeldrite korisev rööök,
tuleriitade loit ja kõrbevad kehad...

Õhtul palvetas jumalakoda
oma hukatud kuninga risti all,
öösel välkusid põucodad,
paisus tapluseks trall.
Hävitask timukas, ristirüütel ja püha isa,
Medicite ja Borgiate mürk,
tapsid maurid, tappis hulljulge türk,
põletas Savonarola tuline kisa.
Ja see sündis, et omale võim
keeras roimadest silmuse kaela —
kerjasmunk Wittenbergi uksele löi
neli verega leotatud naela.

ESIKÜLJED

Ma jälgisin suurlinna vägevaid hooneid,
kus inimkäsi kunstiks liitnud on kivid.
Ma nautisin esikülgede jooni,
kaugusesse lõikavaid, sihvakalt toredaid,
mida loob meie sajandi tormine tung,
kui ma samas nägin kodanikkude rivi —
eriskummalist nagu ülesäratavat und.
Vehkles käsi valgeid, pehmeid, tööst koredaid,
näis olevat jalgu noori ja vanu, —
päid pigistasid gaasimaskide tanud.

Aga kuhu oli jäänud avar inimpale,
mis jumala enese järgi vormiti seni,
sest see, mis liikus, oli elutu kumm,
ühtlaselt võigas ja loomalikult hale,
ristsugutis kärssninast ja penist,
nürimeelselt nukker, kurt ning tumm.

Ma mõtlesin: edasi, kultuuri kummipäine,
peatselt vist jälle ka käpakili käime!

TERASLINNUD

Uhel kollaselt helkiva õhtu eel,
mil viljade voog mu jootis kui purju,
ma käisin nurmedevahelist teed,
sõõrmed täis põldude lõhnalist hurmust,
rahul enesega, suured mõisted vilkumas pääs.
Ma tundsin: inimsus, õnn, vendlus,
avarus, sääli ida, sääli kumendav lääs,
sääli õhk ja laotuse mõõtmatu lahe,
kui ma kuulsin kahe teraslinnu lendu
alla tiirlemas pilvede vahelt.

Võimsad mootorid laulsid üks-ühe võidu,
kord hõiskasid, kord vaibusid, kui hulunuks tuul,
nad keerlesid metsikult julgel sõidul,
tiibade hiilates, valged kui tuvid.
Inimvaimu triumf, vägevaim õhuluul,
uljuse võit, närvid, julguse pinge —
sähvatas meelde, kui kruvile järgnev kruvi
nende kered mu kohale tõi,
sabades vinamas suitsevad sorud.
Ma hõiskasin, hetkeks pidasin hinge,
aga ülalt mulle otsekui näkku löid
alla sihtivad kuulipritside torud...

Nad läksid. Tuul tõusis. Ma jätkasin teed.
Päike vajus, tuhmus ning kustus kui vees.

KIRJUTATUD ON...

Kirjutatud on:

Oma igapäevast leiba pead sa murdma
palehigis ka tänapäev,
pead pingutama põlvi ja turja,
nagu tegi sinu isadeisa,
kui vasar ja peitel olid tema käes.
Sest mis on alpide kisa
sinu kuulekais kõrvus,
mis on elupäevade tühine rööm?
Kavalad on pattude võrgud
ja täitmatu on kurjuse lõõr.
Lõbud on nagu libedad kalad,
kes välja visklevad pihust,
lust on nagu pigistav king,
mis rakku tantsitab jala.
Rammus söömaaeg muudab lõdvaks ihu
ja koera kombel niutsub su hing.

Sest kirjutatud on:

Sinu riik pole siinsest maailmast,
kus sa vaevaliselt käid —
ikka kui surmaohus.
Tõsta üles palja päi
oma muredest seletatud silmad,
anna jumalale, mis jumala,
ja keisrile, mis keisri kohus.
Nõnda kui metshumala
veriroheline taim
emaleppasid mööda kõrgele keerleb —
nõnda tõusku pilvede poole
sinu rahunenud meeled
ning puhkav vaim.
Sest kuskil pole antud su soole
maist tõde ega suurtega sarnasust,
sinu õiglus on: usk, lootus ja — enesearmastus.

Aga minule kirjutatud on:

Õnnis on mehepoeg, kes ei kuule ega näe,
kes tööd murrab taltsalt
kui viimane kohihärg
Häälootuse kivisel viinamäel,
kes sööb rokka ja maltsa,
et kumaks talle igavene aujärg.
Aga mind vist juhuslikult süia
elavasse ellu kord lükati,
et taeva ei kipuks enam iial,
et tujud oleks tormiga tükkati,
et haarata kurjust ja hädust,
et valud oleks haamrist kui halatud,
et röömud oleks vasest valatud
ning mõte mullas ei määnduks,
et kutsuda kaasa viimseid aatchulle,
võitluses kõike välja jagada
ja hüüda: veel kord tulle —
evolutsioonis vaikselt magajad!

LAULIK

Ta kasvatajaks oli elu karmus,
ta juhiks põlisvabaduse ihk,
ta lauldes süütas leegid oma armu,
ta tundis rõõmutuld ja mure kargust,
kui õnnetuuli haaras tühi pihk.

Ei suuda surmata ta sõna valgust
nüüd sõgedate viha närb ja nõrk,
ta talub valitute ülbet kalgust
ja pigem põrmuks puruneb kui allub
vaim uhkelt vaba, mehine ning kõrk.

Ta rahva hinges selleks sündis siia,
et tõde lõikaks iga mõtte kant,
et hüüdjä hääl ei vaikiks kõrbeliival,
et anda kõik ja midagi ei viia
ning surra ajalikult nagu sant.

PAASTUKUU TUULED

Nüüd lõõtsuvad jälle paastukuu tuuled,
täis sügavat koha,
täis laulvaid ja murdlikke hääli.
Õhk elab kui hing, mis luues
on lõikav kui ohak
ning vabades mõtetes kääriv.
Tähiseid öid saadavad vihurite tuiked
ja katusepleki tujukad põrinad,
korstnalõõrid on täis kirglikke huikeid
ning aknad jääkildude viimaseid kõrinaid.

Nüüd jälle minus tõstavad pääd
igirahutuse suured rõõmud,
nüüd voolavaks veeks sulatavad jää
taliharja sügavad sõõmud.
Alla jõgedesse uhtub
vana kõnts ning korisev saast,
teraselärva ehas
lõpeb minu paatunud puhkus
ja tujude paast —
nüüd võin jälle rumalusi teha.

Võtke meilt ära pühad rumalused,
rõõmud, kired ja kinnisideed —
siis oleme hoolsad kui kumalased,
ent surnud kui seisvad veed.
Sest sügav kurbus on see,
mis meid hingeni haarata suudab,
mis murrab kui voog;
suur rõõm on see,
mis ängistund vaimu uueks loob
ja enesepäraseks maailma muudab.

NAOD

Hommikul, kui sa tänavale astud,
rõõmus, puhanud, täis lihaste jõudu ja tuju,
kui vaba õhk liikmeis otse varvasteni laskub —
siis köidavad sind kaasinimeste kujud
ning mõõtmatus erivarjundeis näod.
Paljude rühid sul hetke vaid püsivad täos,
paljud mööduvad otsekui udused varjud,
ühed luitund, teised ümarad jumala ivist,
paljud on raiutud kui põhjamaa kivist —
külmad, kalgid, täis joonteorge ja harju.

Sind kohtavad nooruse tulisädemeis pilgud,
uljad, energiakuulased ja eneseuhked —
neisse pole veel lihvitud lõikavaid vorme.
Aga sa tunned, nagu igal järgneval vilgul
neist õieli rindadest rahutult puhkeks
tuuli, tunge ja hoidmatuid torme.
Need on näod, millistest hoovab välja
võitlusotsinguid, kaugete randade unistust,
vaistude purskeid, kirgede elamisnälga,
ilu ahvatlevaid keeriseid, julgust ja mõnu,
tujupriskusest kiirglevaid sõnu
ja eksimustes piinlevat südametunnistust.
Aga vaevalt su vaade end nendega seob,
kui nad kaovad su otsivaist silmist —
kergelt, püsti päi, nagu oleks kaasa viidud pilvist,
sest nende päralt on aeg, avarus ja teod.

Sa imetled noorte raukade otsmikke,
süingeid, muremõralisi, koprakistud kulme,
juuste pulstund tolkmikke rippumas krael.
Need on sapised näod, mis näevad vaid ulme,
mis ainult enestes otsivad igavikke,
nende pilgud kui stürmaliblikad tiirlevad laes,
nende arud puurlevad asjade mõttes ning tuumas,
nad otsivad abitult lunastust, vabanemist ja tõde —

sest kaasaeg on neile orjastav, närune ning sõge,
kõik liikuv on näilik, päike saadab vaid liigset kuumust,
kevadtuuled on tühised, lumetuisk — lorts,
naaber on narr, kaasinimene — kõnelev kiskja.
Ja kui sõber küsiks: kellele kuulub see mõru korts,
kes on see, kes kõigile küllastunult käega viskab,
kes käib eneseimetluses, kuiv nagu luga,
kibestund ja habras kui kasvahoone taim —
ma vastaks: see on kehastatud vaim,
kes trotsib elu, vihkab kääre ja habemenuga.

Sa silmad punaseiks pekistund maske,
seitsmevoldilisi, kaelatuid, sügavalt nohisevaid,
kelle silmad pöörlevad uniselt ning raskelt,
nagu oleks süda neil alati küllusest paha,
kelle sammud hõõrdudes edasi lohisevad
ja käieski ajud puhkavad sügavas rahas.
Sa jälgid töömeeste tõsiseks tõmbund palgeid,
lihtsatoimelisi, vaiksaid, ikka ruttavaid,
tõemeelseid ja kindlaid — oma südametuttavaid,
sest nende kaudu sa enesekuuluvuse algeid
ja nooruseaastaid näed uuesti üles kerkivat.
Sääl astub sepp parkund käsi, kinnine endas,
raualatt lainetab nõgisel õlal —
sa seisatad ja mõttes tuliselt tervitad
seda sümbolset sitkuse kuju kui lihast venda
ning töökojast vastab sulle vasara kõla.

Sind köidab maamehe tuulesküpsenud nägu,
sinihallide silmade südamlilik selgus,
habemetüügaste punapruunikas rägu
ja rõivais kütistesuitsu kodune lõhn.
Temas ristlevad metsade varjud, väljade helgus,
ürgloodus, päikese valgus ja avar õhk.
Sa näed, kuidas ohtlikul tänavakäänul
eit kokkukuivanud on seisatama jäänud —
hallidele juustele kohendatud must leinarätt,
eit, kellest on lahkumas elu murenev vanne,
emalik südametuksatus ning vaikiv nõuanne.

Sa näed, kuidas hõbepäine vanaätt,
kõriseses hingeldav, nagu kaduvikku kuulav —
end nõrkusest trepi najale toetab,
kuidas ta uduste silmi ja poolavatud suuga
tunnistab sind nagu oma kadunud poega.

Ja kuigi need kaasinimeste palgete vastukajad,
tõelised ja vääramatud kujutlushetkes,
sinus mitmeks murduvad läbi heitliku aja —
siis ometi paistavad puhtad lastenäod
nagu pilvitud päikesed teeäärseis vetes:
suuresilmalised, selged, punapõsised,
suis mahedad esihäälitsused — äo-äod,
kord heledalt kilkavad, kord mõtlikult tõsised.
Ning pisike jalg vankrist tänavale pugev
kõidab su elurõõmu kui ask —
oled jälle tormakas, meeleline ja tugev,
tundes eneses edasitõtlevat last.

OISEL MÄEL

Kevade valgusest kumaval ööl,
kui tõusen põlispuudesse mattund mäele,
mis kõrgele vaatab üle linna —
elav elu langeb minu paremale käele
ja gootika varemete kolmiklööv
muinasjahedust vasakult palgesse hingab.
Ma seiran neid norgu kõduvaid kaari,
punakiviseid, pilvisse püüdlevaid tunge,
mis mäele said koormaks ja issandale auks.
Seda ristirüütlite eatanud vaari
näen pikka suikumas aegade unne,
rindadel lubi, kõrvades hakkide luksud.
Igavest rahu sulle, auväärt rauk —
uus kevade nõlvakuil kohab ning tuksub!

Ma seisatan muistse ohvrikivi ees,
kuhu lehekuul toodi hõbevalget ja rooga,
ma imestan, kui kerglase hooga
siin kõrväl sambal metalliks on tardund mees:
pisipäine, pronksmantel kangunud õlul,
hanesulg õieli paisunud rinnal
ja pärgament lahti rullumas käest,
terav habemest ja jahe pillkude põlult
nagu ususõdade neitsilik kindral,
kelle üksi on jätnud taganevad väed.
Nõnda ta seisab — karm ja tumm omas usus,
kolm püblit ületsi paremal jalal,
ja ma ei tea, kumb enam mind rusub —
maast irdund vaim või kujuri valang?

Mind peatab kuju istumas kuuskede ringis,
sügavalt nõjatav, tõsine ja harras,
põlvel lahtine raamat, käele toetatud pää.
Juba ammu, kui mul polnud veel kingi,
siin vastu raudset aeda toetusid mu varbad
ning luhtade tuultest lõhenend säär.

Ikka ja ikka mind peatuma sundis
 puhkav pale, peente sõrmede sorakilelask,
 tubane rüü ja läikima häilitud alus.
 Nüüd ma mõistan sel hiliseks tõmbuval tunnil,
 millise mõtte on võtnud siin vask
 ja millise rahu ao viimasel valul
 võtab maa poole seletatud ilme.
 Kas tema suutis, juureldes maad ja vett,
 tervikuks haarata arengu üksikuid kilde
 Peipsilt ja Kaspialt, lapi legendikult hallilt —
 nõnda kui kunstniku nägemushetk
 elama siia on loonud surnud metalli?

Ma kohtan sihitul uitlemiskaarel
 üksildast büsti surnukeldrite künkal,
 ümber valvamas vahtrad ja saared.
 Vaevu kui püsida julgeks maakivi rüinkal
 kinninööbitud vammus, ettekummardatud selg,
 lapselik laup ja imestav vaade.
 Kas sellep, et siiski liitudes sündis
 suveöö Koidu ja Hämariku helk,
 sai elavaks siiski soikund kangelasaade,
 maa õnnistas külvi, jalg juhatas kündi,
 said julguseks kehvus, kahtlus ja nurin,
 ning me tõusime üles mulluseist soist?
 Enam julgust sambalgi — ilutsev poiss,
 kes kord sündis, kosis, suitsetas ja suri!

Aga ennäe, kuidas muinsuse varjude üle
 kaeb kuu viimase veerandi kollane jälg,
 kuidas sügavaks hämardund nõlvaku süles
 lõhnavaiks kuhjeks on paisunud toomed.
 Ma hingam kui kaevandusest pääsena svalg
 sõõrmeisse elava õhu lõhnalist raugust,
 ma vaatan üle valgete katuste joonte
 väljadetaguste metsade kaugust.
 Ma näen, kuidas jõe virvetul peeglil
 paariti vilguvad paatide leegid,
 uhked ning unistuslikud kui sädemete sünd.

See on arm ja noorus, mis süttib tuleks,
 see on palava vere ja südamete ründ —
 ma tervitan alla sind, kevadeunelm!

VIIE MEELEGA

Ma näen kividelt allavoolavaid vesi,
laotuse tähtede salku, põlevat tuld,
tõtlemaid jalgu, tugevaid inimesi
või kuuskede sirgust, auravaid orge,
liuglevaid linde, pilvede painduvaid vorme,
värvilisi nurmi, metsi ning teid —
ja mul on hää meel sellest sügavast lihtsusest.

Ma kuulen kaljuse kalda lainete hõiklust,
vihma kiikuvat kahinat ja tuult,
oksade raginat, äikese vägevat sõitlust,
nokkade vidinat, vilistavaid laevu,
mesipuu suma, luikavat naeru,
sõrgade rapse ning põrnikate sabinat —
ja ma olen rõõmus nende elavate hääle keskel.

Või ma hingan koidust puhastatud õhku,
toomede uima, pihlakate kibedat,
mitmeviiruliste aedade pakitsevaid lõhnu,
kaskede värskust, mändide vaigulist hingust,
küpsenud viljade pehmust, rehetarede vingu
või niiskust, mis õhtuil immitseb soist —
ja minus hakkab liikuma see avar küllus.

Või ma tulen isuga roogade lauda,
kus mõnuga sünnib kala, leiba ja mett,
teravaid sõtraid, tomati hapukat rauda,
või ma istun hoogsate sõprade keskel,
klaasides vilklemas jumalate neste,
keelel kihelemas jutt, vürtsid ning suits —
ja ma olen õnnelik maiste maitsengute mõnus.

Või mu käed tunnevad suvise päikese tulva,
sõrmed raamatu lehti, hulkuva poisikese pääd,
koredat kivi, lund, rammusat mulda,

või ma tunnen värisevat suudlust,
juuste lainetust, põskede kuumust,
tukslevat südant, kaasatuiklevat kätt —
ja ma tean: ainult hää vaim on maailma loonud.

*

ERI KOGUDES
ILMUMATA
LUULETUSI

ufo

JAHT

1

Oi, põhjast tuli käreduš.
Külm jooksis tarre seina vahelt.
Metsa südames — metsavahi talus
pühade-eele ärevus:
keedeti, koristati, rabati viimast lina-ahet.
Kogu maja juba kolme ajal jalul.
Peremes saunikuga nädalas kaks korda käind
linna vahet,
aia otsas kell.

Ja vaata kui selgesti võib näha veel hääbund öhe:
ussaias läheb see metsavaht, see minu lell —
habemik, ettepoole, enesesse vajund,
pehmesõnaline, kergelt kõhiv —

käes nuga ja nõõrijupp.

Järgi verekapaga perenaine —
väsimatu kõndija ja kõnelei.

Siis sulane — vilistav, tõsine, lastega tõrelei.

— Täna lastakse seale kuppu,
nii et lõua all verevad jutid,
hõikan sõrmi puhkudes, poisiklutt.

Väits südames, kisendas tall.

Penid ulusid ühes.

— Ei ole viga, pääst-jalust sülti saab,
põiest õhupall.

Nõnda tulevad pühad.
 Ent korraga — joostes, kukkudes,
 vingudes, haukudes
 penid tanuma lumme...
 Tunnistan... Võõras ratsa. Ei tunne.
 Lume tuisates läks. Kaasas velle
 jooksi mäele.
 Ootavalt istusime peremehe kurale käele.
 Köhatas, siis rääkis too metsavaht, too lell:
 — Ah, missugune pahn!
 Pühade nädal. Rabele, vehi...
 ja homme tulevad jahti.
 Nüüd aja veel kokku mehi!
 Võttis kasuka ja püssi, kutsus hagi ja ning läks.
 — Oi-ah, kus loks!
 oh-oi, poisid, nüüd läheb lahti —
 Tähtvere ja Vorbuse tulevad jahti!
 Katsume ühes,
 nõnda tulevad alles pühad!

2

Hommik. Tihedas liidus,
 nobedasti umbund metsateed
 astuvad viiskümmend ajajat Suurlaande.
 Kiirustid vaikides läbi Aavakämmu, üle Tammeniidu.
 Küürutin lella reel.

Järgi oli annud külma karastet kalgus.
 Aovalguses
 metsad ülland pestud särgid.
 Kõivud härmas kui karrast,
 männid ladvul kandsid pärgi,
 kuused tarretund, hardad.

Sõit roomas sammu põlispuude varjus,
 jalg iga koopa hange kaevas.

Suurlaane taga, teadsin, algab Laugesoo,
 kus palju põtru, palju kuremarju.
 Ja selle järgi Kärevere, Emajõgi, Laeva —
 mustsaja sinnapoolle ükskord sõitsid hood —
 ja siis... siis lõpeb maa ja tuleb taevas.
 Seis.

Sihil valkas kupatsimülkk.
 Lippudega kahelt
 piirati metsatükk
 ja lippude vahele
 asusid meeshagijad-ajajad.
 Jagati kohad. Läksid püssidega parunid.
 Ning mets jäi vaikseks kui jõuluagne koolimaja.
 Jäime hobuste juurde varule.

— — — — —
 Äkisti kui kivi hundama visat
 rebenes vaikuses hüüd —
 märguand tõusvale kisale.
 Vurinaga lendasid laanepüüd.
 Hobused kuulatid kikikõrvu —
 parunid tegid talimetsa põrgu.
 Mehed kilkasid, kisendid,
 röögatid, vilistid,
 haukusid,
 peksid puutrumme.
 Tsumm! Tsumm!
 löikasid paugud.

Mets kaugenevast kisas rõdkaas ning kõlas.
 Siis vaibus. Kopsahtus. Üksik hõige.
 Ümises kõne — tundsin, too metsavaht midagi sõnas.
 Kisendus, hõige:
 — Lurjus oled, Kure! Lurjus!

Taas vaikus.
 Nõnda esmaskord kõrvu lõi isanda kurjus.
 Levis püssirohu hais.
 Oli vaikne.
 Siis kostis jälle mürapais,
 kauge ning metsaga varjutet.
 Jälle lajatid püssid.

Ja tundide kadudes kauguses ükski vaid padrunid
karjatid,

ning samm-sammult laastati metsatükid.

• Tegime tule
valgele lumele.
• Palgile virvendus õhetav jume.
Õhtu tuli.
Laanepüüd vilistid üksteist...

Ent kuulgem — oks murdus kuiv?
Haistavad, norskavad hood,
tihingu pöörat silmade pingutus.

Kuulatame avasui.

Õhus on metslooma hingeldus.

Liigub, säääl, säääl... taga hange.

— Oleks püss...

— Tsss!

Kukub. Põlvili langeb.

Otsekui paludes roomab.

Surmakorinas uhke loom.

Viimne inisus. Sirutus. Vaikus.

Jookseme. Lumega püherdet veretomp —
noor põdrapull.

Igas jäljes jääne verelomp...

Üle selgete silme surma tarretund klaas,
sõõrmeis aurab veel punane mull...

Ja üle valge surilinate kohas tuulde tõusnud laas.

Kükitin veel. Kurgus nutt. Keel lääge.

Jube oli tihingusse vahtida.

Laugesoo pool kajas udune pasuna hää:

nüüd nad tulevad jälle,

ajades veriseid jälgi,

võtma liha ja nahka.

Mets võikalt mühas.

Nii tulid Suurlaande pühad.

Tillukene lamp on me saunas nõgises.
Väikene on aken. Säääl taga mühisevad puud.

Täna pime on, täna ei ole kuud.

Hingusest klaasita tuli vaid võibiseb.

— Ema, mispärast peetakse jahti?

— Poeg, et looma kätte saada.

— Aga miks tapetakse looma?

— Rumal, siis saab süüa.

— Nüüd ma tean, — paruncil ei ole süüa.

— Kasvad, küll siis mõistad, poeg.

Lell ammu läind ju igaviku manu,

läind valget talist metsateed.

Ta kirstu taga vaikselt sõitsid reed,

jäi temast maha maja, mets ja tanum.

Ja palju isandaid, nii häid kui kurje,

ju kutsund enda järel' metsavaht.

On nendele siin lõppend ränd ja jaht —

nüüd mullas võrdsed isand, teener, lurjus.

Suurlaaneski ees sae murdund kuused

ja surnud metsa mühiseja vall.

Ning raiesmikuleks langend kirve all

mu lapse-ca ja selle talu Muusad.

Olen põgenend kui metsloom laante kadudes,

kõrvus metsade hääled.

Süüa-sinna ekseldes tammund vaid radu,

hingelt lõhestet, kaheks jäänd.

Nüüd mõttetult käin tänavateed.

Lakkamatus jahis läheb inimesi.

Kural ja häääl

vaateaknad edvistavad chetega.

Fajanss, floor, brokaat. Iginaerul mannekeen,
huulil elektri värv, juustes lumehelbekesi.
— Lugupeet daam, kas lähete mehele?

Ja taevast langeb pikka jõulutähekesi.
Riietel hakkavad nende okkalised sõrmed.
Auravad kauplus-uste säravad sõõrmed.
Auravad siidi, saapaid, vorste, petrooleumi,
juustu, mett.

EEKS'is turjarasv kinnitet,
hing kirikus õnnistet — nõnda kaupmees,
täna õndsuses üha,
raha laekasse veeretab.

Rüselen rahva sees:
— Lubage viis naela heeringaid.

Tulevad pühad.
Tõstub laekalt hereroneegrile isulööv kael:
— Pärast. Ei ole aega.

Taevast aga langeb tähekesi
palgele ja käte pääle.

Astun. Seisan vähekesi.

Mõtlen: lapseks olen jäänd —
jälle seisan keset jahti.

Päeva kolmgi saab inime süüa nüüd mahti:
ja kahekümne-puudaline aukonsul
võtab pühiks kaasa umbes kakskümmend torti.

Kõrval palub kerjuspoiss kümne eest koogi-
kontse —
tahab temagi lüüa hõmme söömisrekordi.

Ja ära häbene, maapoiss, sisse astuda «Vernerisse».
Imesta, kuidas freskodega rikkuda võib seinu.

Leti ees põline puudustkannatai — karakulis
laseb pakkida paar puuda šokolaadi ja
piparkooke.

Tuntud jurist valib tosinaviisi martsipani.
Rohelises latris juba varakult
mõnulevad «Pallase» kunstdaamid:

— pardon, täna lahja on jook,
olete juure lisand sigureid?
Balahhovitši polkovnik värskel stipendiaadiga
uurib tunde higistkleepuvaid malevigureid.

Ole lahke, ära unusta kolmandat,
kuule, kuidas kutsub viiul.

Tuled abajuurega tolmutet.
Kõssitavad parunivärdjad. Semiidid.
Äsja registreerit prouad. Kepi najal inime-muld(!)
Paar metsikut-korporanti. Algajad preilid.
Segerlini kelderid.

Vürtskaupmehe massiivne mamsel rabinaga tassi
limpab.

Kõigil, kõigil, kõigil! kohvi järgi januneb kurk.

Hämaraim nurk.

Kaks silma elektrituld
välguvad looritet näo puudervitriinil.

Ja sõrmede võtmekimp
lubavalt tiliseb jalgade lõppliinil.

Juustel suitsvette heidet noot —
neiu-blondkala naeratab läkitet kirja
(Tule, oh tule, mu Mirjam,
öö ootab meid kaht).

Ning flegmaatselt vusiseb trio: Nižni-Novgorod, Nižni-
Novgorod.

Ees sammude üks enesest? lahti —

märkan võbiseva, kehvariidelise

põlvepiku poisikluti

ust tõmbavat kläemutti,

ta paluvaid silmi ja küsivat suud.

Ah, issand! see olen ju ise... Ei, ei see
on inimloom muu.

Võta, pois (viimne) kahekümneviieline.

Ja väljas puistab taevast jõulutähekesi.

HOIA RONGALE

(Vt. «Postimees» nr. 282, 1929)

Te müüdiloojad vabadusest suurest
ja hirmust erutet me rahvapääd —
te tõed ning mõtted juhit vastuluurest,
te hinges räägib vana orjahääl.

Mõnd haaras toona kättemaksu-viha,
kui ajapalangus lõi võitlusgong.
On's kümme aastat hõõgund tasuiha
ja kümme aastat nokka ihund Ronk!?

Kes iial mõõka tõmmand julmal ajal —
aeg selle roimad lunastab ju kõik.
Me ise rahvaks tõusnud tapa najal,
nüüd lepituseks saagu meie võit.

Verd ihata võib ainult orjaveri,
mis mustem veelgi Kongo sopajõest.
Me maad ent kahelt uhub puhas meri —
see toogu südamesse vastsed tõed.

[1930]

KEVADEL

Akna all kostavad sammud —
töölised tulevad töölt,
laulsin kord ammu, kord ammu
armust ja vaevast ööst.

Päike nüüd tulise suuga
lumeveed tänavailt joond,
kevade teiseks kõik muudab,
armastus uueks meid loob.

Rästaina talvised tujud
oksile lendlevad käest,
jälle su lapselist kuju
päikese selguses näen:

Pale ju hõõge saand tuulist,
kaela veel varjutand sall,
sõrmed su tehtud on sulist,
pää sinu — siidine pall.

Mõtted naiivsed ja lihtsad,
elu ja rõõm sinu usk,
kuidas küll võiks seda pihta
koormata mure või tusk!

Kasvades vaesuse käsil —
süda su leplikuks jäänd,
alati mõtteist kui väsin,
lohutust annab su hääl.

Kuigi meid heitlusepuhang
mitmeti pillutaks veel —
uuesti tõuseksin tuhast,
leiaksin kõikjalt su teed.

[1930]

TUULISEL RANNAL

Meri täna hall ja raske,
hall ja raske vaatepiir.
Vihur hooti murrab kaske,
taeva alla lehti viib.

Vetekohin paasi puurib,
tuules lõikab sügishääl.
Paat on randa heidet suuli,
suuli lamab liiva pääl.

Üle leete, üle kari
laine laine järgi keeb.
Kobrutades murdub hari, —
rahutuks saab jälle meel.

Kaldal seiab mõtlik kalur —
valges vahus rannaliiv.
Vinguv tuul on sünk ja pahur,
kajakalgi kõigub tiib.

Õhtu langeb üle lahe,
võikamaks lööb tuulehäääl.
Mattub maa ja taeva vahe,
ainult vägev mühin jääb.

[1930]

JALAD

Ümber löödud pilvekopad
alla raputavad loppa,
suu ja silmad lõrtsi täis.
Pole otsa, pole algust —
nüüd näen kõikjal ainult jalgu,
käies ruttu norus päi.

Samm on libistav ja nõtk, —
nagu uue elumõtte
kõigest sellest järsku saad.
Ja siis mõistad jalaviipeid,
sorakile vajund riideid,
pilku pööramata maalt.

Raske rautet venesaabas
hoolimatult loigus kaapab —
lopalaine keeb vaid ees.
Viltu sõtkut viini kannad,
lakit kinga läikiv pannal
tipib, otsib kuiva teed.

Räbaldunud kleiditukast
alla lõtendavad sukad,
varvasteni kulund tald.
Siin on üle siidifloori
autokummilt visat pori,
kannast vilksab paljas jalg.

Jäme nina pori küljes,
kutsik märg kui isahüljes,
rihmapingest turris kael.
Sammu astub, teise tõrgub,
igemetest ila nõrgub,
silmis kõigi vastu vaen.

Ja nii käivad mööda jalad:
 ühed hüilides kui sala,
 teised julgelt läbi vee.
 Mõned tantsiskledes kuivalt,
 mõned õhates kui tuimalt
 üle nõretava vee.

[1931]

KOLM KAHURIPAUKU

Paisub, paisub tuule vihin
 üle linna.

Tuul lööb näkku idasihist,
 naksab sõrmi läbi kinda.

Seisab tõmbleval nurgal
 hiline lehemüüja —
 roidund ning väsind,

lumehang valendab turjal.

Ta tuulega võidu hüüab
 ja kolku lööb kahutand käsi.

Tuisk vilistab ümber kui murdja.

Sügava keldriakna taga
 näen liikumas varje.

Kui ma õieti jagan —

mees, naine ja kolm last.

Jääkardinal hargneb

tumm varjude ask:

nobedalt tõusevad suule

virildet kahvel ja tass,

ahnelt liiguvad ponsund huuled
 ruutude jääl.

Võikalt väikseks ja suureks

liikudes moonduvad pääd.

See on õnnelik kelder,

kus toimub see varjude õhtusöök.

Uskumatult helde

neile on tänane öö...

Paisub, paisub tuulevihin
 südalinnas.

Tuisk lööb läbi rõivakihist,
 vilistades kargab ninna.

Lumilainete harju

vihur kihutab üks ühe sabas

mööda jäätund kõnniteed.

Nurkade taga

inimjõugud otsivad varju

nagu karistussalkade eest.
Ja hooti läbi tuiskeva rão
silm üles leiab

tornikella hõõguva não,
kus osuti järsaka nõksuga
end nullile lähemale heidab.

Plekk-katus kuskil hambaid lõksutab.

Siis pääseb tornist pikk löökide ulg
ja kustub taeva sügavasse auku.

Toomemäelt sähvatab tuld

ning hõiskavad alla

kolm kahuripauku,

üksik — elagu! kaasa lööb inimsalgast.

Ning korraga särab

rackoja kivisel rinnal

linna punane värav

ja riigivapiks —

kolm lõvitet leopardi kollasel pinnal,
kolm hüüelpääd

nagu äsjaseil varjel ruutude jääl.

Ent siin nad on papist...

Pigistavad külmapihid

südalinnas.

Paisub, paisub tuulevihin,

muusika lööb hüümi sekka.

Palja pääga kohal keksad,

nagu suitsu välja hingad.

Taas pimedad aknad tulevad vastu
kahel pool kõnniteid.

Oõvaht võtmeid klõbistab taskus.

Ainult viinapoe vitriinil põleb küünlaid viisteist.

Ja koduses rahu

verivärskeist ajalehist

jälgin meie kuulsaid riigimehi —

kuid kõrvus nagu lajataks ikka veel kahur.

Uht pilti silm korraga näpsab

ning ma loen:

viieteistkümne aasta eest täpselt

sündis Tallinnas seebivabrikandile poeg.

[1933]

TALIHOMMIK

Ma olin ammu unustanud juba,
et rahu annab taevaseru hõõg,
et talihommik viilistada lubab
ja metsahärmas hingab sügav rõõm.

Tuul uueks tormiks puhkab laante taga
ning valgeid laineid vaikselt kannab nurm.
Silmasilgelt küüb metsasihis umbne rada,
all jalge vajub lume pehme murd.

On puhkepäeva rahu kõikjal ringi,
ees raleemiku seisatama jään.
Kriika kostab metsamaja ukse lingilt,
üks eksind puhang riivab männi pääd.

Siis mõne hetke vaatepiiril talub
silm päikse tõusust õhetavat lund.
Ning pikad varjud jooksvad üle palu —
maailm täis põhjamaiselt külma lund.

[1933]

HULL

Terve nädal taeva pugu
sõõrutab vaid halli udu,
päev on lühike ja must.
Raamatud on lahti laual —
kirjutad ning juurdled kaua,
pole liigutand veel ust.
Tuju aga järsku tõrgub,
udu silmadesse nõrgub,
mõtetesse mähkub sõlm.
Tuimud meelte madalrõhust,
üksik riim vaid ripub õhus,
laiaks vajub värssi hõlm.

Pingutad veel ajupilte —
vaim ei leia õiget sihti,
korstnas korra norskab tuul.
Kobad nagu nõiaringis,
kuni jalad leiad kingist,
varnast selga jooksnud kuub.
Risti-rästi justkui purjus
tänav tudiseb ja murdub,
tereks tuttavat ei näe.
Vettind kurguni kui kaalik,
leiad järsku, et lokaali
rõske ukseraud on käes.

Avar ruum on lõunarahus,
lahtris laua äärde mahud,
nagu kivi vaikseks jääb.
Pöörad palge ukse poole,
vaatad tühjalt otsejoones,
mõttepundar keerleb pääs.
Ikka puuriskled ja jonnid,
aga raskust mitu tonni
praegu nagu kannaks kael.
Kõigest maisest lahti irdud,

üle aja, ruumi sirgud,
jälgid rütmil, sõnu vaed.

Tuiskad, tormled otse rajus,
kuni roidumusse vajub
ajusõnni süinge pusk.
Sa ei märka, kuidas ukse
läbiind võõras käetukse —
saabunud külaline must.
Lähenedes piki vaipa,
nagu kuskilt kõrvalt taipad —
mingi side seob meid.
Liginedes silm siis selgub:
igas sammus tal on pelgus,
vaates tõsidus ning lein.

Nüüd näen, nüüd näen päris ilmsi
naise võõra nukraid silmi,
musta mantlit, kitsast suud.
Olad paisutatud üles,
vihmaudu valkab küljes,
loori sasiind sügistuul.
Nagu roog veel kõigub hetke,
astub üsna laua ette —
peen ja sihvakas kui torn.
Seisan püsti... Peeglis taban
oma ilme, mis kui vahast
melanhoolset sünni ja morn.

Aiman nagu sunninaeru
huultel virvendavat vaevu,
ulatab kui niiske käe:
— Mind ei tunne teie enam? ...
— Tõesti, tõesti... neitsi kena —
esmakord vist siin teid näen?! ...
Aga siiski... siiski... Teesklen,
seik on selleks küllalt veetlev,
et on lubat endapett.
Istmik vaevalt puutub pinki,

närviliselt vaatab ringi,
raputades kindalt vett.

Meie pilk ei enam kohtu,
justkui põgenedes ohtu
tuikleb kitsas kulmujoon.
Vestlus väsind, jutt ei juurdu,
iga mõte samas murdub,
hääleski on arglik toon.
Liigutan end järsku pingil —
võpahtus käib võõra kingis,
näo ees lainele lööb kirm.
Pagan võtaks, mis siin puudub,
kuhu kõik see viimaks suubub,
millest päisi päeva hirm!?

Püüan mõista seda orbu —
kas ehk ergud pole korras,
või on laostumas vaim?...
Vestlen kaudselt ääri-veeri,
nagu lubab tujukeeris,
nagu juhhib kurblik aim.
— Niisiis, niisiis... pole õige,
kordab kitsas suulõige,
silmingi üle laua kaeb.
Milline küll paha mardus
suisa külvab seda argust,
hirmu põrandast ja laest?!

Uudishimu tõstab tuju,
julgustades sõna sujub,
kuni paindub võõra keel:
— Operis mull' tuttav tõendas,
et teid... hullumaja põetab...
alles eile sündind see.
Siin teid ootamatult nähes
esmapilgul kartsin vähe,
nüüd kuid tean — see paha eks.
Lasen naeru, laia naeru

nagu täkk, kes hirnub kaeru —
operist siis julm refleksi!

Järsku märkan täitund ruumi,
kohtan kõljal silmi suuri,
mida hääriind naerulule.
Ja siis mõne hetke pärast
sügise tulesirast
kriitikes meid juhhib uks.
Tänavad meil liuvad lahku,
täna ei ole mahtund
kokku enam teedekulg.
Pole näind tust enam undki,
ei vist siiani tea kumbki,
kumb meist oli tark või hull.

[1933]

SONETT

Kui armukeeru esimeses tormis
maast jalad lahti sipleb luulelend,
siis selles naiselikus kõlavormis
meil iga värske riimur avab end.

Too laad sind päris alasti ei kisu,
kui ära peidad krobedamad vead,
ning ehkki värsil pole mingit sisu —
luukere püsti hoiab riimis read.

Ja sile pind, mis valitseb sonetti
— ma tunnen hästi lihvimisetööd —
mull' meenutab vaid baari külma letti,

kust mööda minnes vastu hilisööd
sa maitset uhkelt ulatatud kala
ja mõtled: jäägu viimaseks see pala.

[Jaan. 1939]

NONDA RÄÄKISID AHVID

Sügava ürgmetsa lagendiku üle
ohetas kuu kollane vari,
Tuli kokku inimahvide karvane kari,
tulid emad — pisikarvikud süles
nootsid piimaseid nisi,
tuli kühmakalt kõikuvaid isi
üle mustava mäe,
mööda haane ja mahlakaid latvu
loogeldes laskusid pattu
pikad ning osavad käed.

— Laiad ning rikkad on meie rajad,
meil pole puudust naisist ega mehist.
— Homme ehitame endale majad —
pabudeist seinad ja katused kummipuu lehast.
— Igas loomas ja jumala-tõprast
me kohtame sõpra,
Meid ei kohuta mürgava lõvi suu
ega pästri silmade tuli.
— Elame kõrgel kui valitud krahvid,
meie päralt on mandli- ja marmutpuud.
Nõnda rääkisid ahvid
ning valisid päälükuka isase sulgi.
Ja samal ööl, kui mäetipp kuupaiste varjas —
nad kiskusid puruks hõbepärdikute karja.

— Oleme vabad, taltsad ja vagad.
— Taevas ja maa
vootvas vihma ning põuases viinas
oma küllust kõigega jagab.
— Hurraa!
hõiskasid kasvavad piimaninad.
— Oleme julged ja kõhklejaid pole me killas,
kuid roima ja verd me ei taha.
Nõnda rääkisid gorillad
ja nottisid hommikul paavianid maha.

[Okt. 1939]

HALL LAEV

Paistis juulipäike. Sõudis pilvesagar.
Kuumust hõõgus sadam. Vaikis reid kui kaev.
Kasvas üles mere kumeruse tagant
hall ja kiilas teraslaev.
Pika joana lainetades rõhtu
mustav suits
kauaks rippuma jäi põuaõhku.
Vööril kiirgas vahutuisk,
vesi langes vakku —
kajakadki kõrgel tiirul nagu hoidsid pakku.

Justkui muinasjutu hiigelhüljes
kohisedes külje
risti pööras hommikpäikse vastu —
rannalt kaedes linnatornid küünitasid päid.
Ankur laskus,
ragisedes kostis keti kõlin —
ja siis uhke hoiakuga seisma jäi.
Lokse muuli vastu viskas vett ning õli.

Sadamasse suundus mootorite põra,
nooljad kiilid löid
vaikivasse vette kihisevad mõrad.
Halja uhkusega vahilaeva parras
kaile tõi
komandöre ebakuldses karras,
lapseohtu madruseid ja valgeid mütsipõhju,
sõnakuulelikke suid ning palgeid kõhnu.

Vastu imetlema tõttas halli laeva
uudishimuliste ränd:
kahurite torud põiki mõõtsid taevast,
vööraid uhkelt kaesid pantserplaadid,
kõrgepinge traadid,
lipp ja juhitorn kui hiigeljändrik mänd,

müiniheitjad lamasid kui notid —
viimast surma varjutasid puldankotid...

Nüüd on sügis. Päike lõunas jahtub.
Jahtub inimsüda. Kiskjaks muutub kaim.
Põhjalahelt tuul toob randa vahtu —
meenub laev, mis kadus nagu vaim.
Kuulata, kui õhikutõukav ümin
kaugel lööb —
usud: see on hilinevad äikse tümin.
Vaata, kuidas hõljub mereöös
vibav kiirtevisse —
loodad: need on ainult süütud virmalised.

[Okt. 1939]

ON VAHEL NII...

On vahel nii,
et purunevaist piirest
sind läbi viib
su oma mõte lennates ja kiirelt.

All rännuteel
veel vaibuv võitlus kajab,
kuid aja neel
on olematuks muutnud maad ja rajad.

Siis tuigub ilm,
rüht, käsivars ja tunne —
hää, kui nüüd silm
sul vaikselt vajuks tõusmatusse unne.

On vahel nii,
kui matakas juba ammu
meid langev liiv,
kõrv nagu kuuleks sõjaratsu sammu.

Mis kõigest saab,
kust lunastus võib tulla?
Päält vastab haab:
hing tõusku üles läbi vee ja mulla.

Kord mulda vaob
ka mõõgakandja vahva,
kui keha kaob —
peab haljas sõna lunastama rahva.

Nii lõpeb tiir
mu unaruse rõhus,
uus eluviir
käib jälle läbi puhtast sügisõhust.

[Okt. 1939]

LEPPIMINE

Kui õhtul vabaks muutub pää ja käsi
tost heitlusest, mis oli ränk ja karm,
siis nagu sosistaks — sa ära iial väsi,
mu kõrva igavesti elav arm.

Kes korra loodi mullast, veest ja tulest,
kõik maised mured selle kanda jäid,
kuid kergemaks ta tõstab udusulest
see elav õhk, mis tema veres käib.

Nüüd haara sähvatavaid elukiiri,
mis hämarusse saadab heitlik aeg,
ja siirast mõtet siit- või säältpoolt piiri
sa nagu lepitavat aaret kae.

See kõik, mis möödub siit ja mille järgi
sa käisid — oli ainult vahejatk,
niisamuti kui mesilane kargi,
vaim kannab tööd ja tegu vormib kätt.

[Okt. 1939]

KÄEPIGISTUS
JOHANNES BARBARUSELE

Luule — see on revolutsioon,
aga mitte kunstpalmide valmistamine.

Assejev.

Jälle on rajuöö. Taevas keerutab tuisku.
Ma kuulatan lendavat tuult.
Puhu kui vihur matakse mu suu,
puhu kui vikatimees lõgistaks luisku.

Õilsate valede lõõris ja liiris
aeg meie ümber sõõrutab und.
Suudelgem edasi Luulemäe lund
ja silitagem naisi kui hiiri!...

Ent kuulakem — üle suikuva lelu
kisendab õiglust, leiba ning elu
virgunud masside ründ.
Kuulakem — nendega kaasa on puhkend
võitluselauliku sõnadesünd.

Julgelt ning uhkelt
vennalik hüüatus südamest tõrkab:

— Ärka, inimene, ärka!

Ma mõtlen: häda neile, kel nõrgad käed,
kelle mõte poeb ulmade pakku,
kel silmad — ja süüski ei näe
tuiskude taga uue kevade hakku.

Hei, lipukandja — lehvita lippu
rajule vastu tänasel ööl,
oma lendava sõnaga löö
kui taline äike närbund Parnassose tippu!
Hei, tuisumees — vastuhõikeks sulle see värss,
tervitus, käepigistus — lühike ning järsk.

[Jaan. 1940]

*

NÕUKOGUDE
PERIOODI
LUULELOOMING

sees

MAAKERA PÕORDUB ITTA

Värss-montaaž

1

Neljast maailmakaarest
lõõtsus meid tuul.

Olime murdunud üksikuks saareks —
päeval piiras meid meri, öiti uinutas kuu.
Korraga lõhkend on kest, tungid paiskuvad üles,
paljud ärkavad täna — uue maailmaga süles.

Kannata —
kannata, lauliku sõna ja rida,
mässutsev vorm ja kihutav hoog!
Maakera pöördub. Läheneb ida —
ja korraga mõõtmatult rannata
on vabade rütmide voog.

Ma astun üle väljaku. Tunnen ja mõtlen
pööriöö sügavat hingust.
Veel möödunud päevast meeled on pingul —
pilt pildi kõrvale kasvab ja tõtleb.

Nõnda see algas:

Hommik. Päike. Ja meri
õõtsus kui roheline sapp.
Mööda Lühikest Jalga
käis rahvast vastu ja peri —

rühkis ehmund minister, paterdas papp.
Samal ajal
ümber põlise mäe
vana võitluslaul lähemale kajas:
— Nüüd üles, keda needus rõhub! ...
Ja läbi juunikuu sinava õhu
punalippe kandsid tugevad käed.

Päev eile veretas. Kui äikse-eelne
õhk oli raske. Möödus umbne öö.
Suust suhu lendas sõna: jätkem töö
ja mingem täna võitlejaina teele!

Nüüd hõõgub väljak. Hõõgub eluhooga
ning tihenevad marssijate read.
On sirgund turjad, püsti tõusnud pead
ja käed, mis pingutusist tõmbund looka.
Siin tuules võitluslipu punast lendu
kaeb uhkusega iga selgund silm.
Siitsamast paigast algab vastne ilm —
tööväe ülestõus ja terasnõtke vendlus.

Juba langevad sõnad tribüünilt,
juba väljakut virgutab hää:
— Seltsimehed, murtud on püünis,
poolele teele meie enam seisma ei jää! ...
Sa pilguks vaatad,
kuidas järsku on koorund see tuum:
siin sadama sinine pluu,
sääl põldur, kes elanud maata,
ja otse su ees
kuivetand kangur telgede tagant
innukalt plakateid jagab.
Siin metallist. Sääl parkal ja labidamees.
Kuid lubjatud kiriku kõrval —
puutüviku taga kõnniteel
kikitab närbunud kõrva
jumalasulane: — Eh-ee!
Kuup-süllaline tõusikueit

sügab nohisedes reit
ning kallistab kaenlas värrastund mopsi.
Talle see kõik on vaid mäng,
rumal ja popslik,
mis peatselt möödub.
— Ei, lugupeetud iludus + koerahänd,
olete lõplikult löödud.
Katsuge mõista, katsuge mõelda —
peate leppima tuleva tõega,
peate mõistma võitlevat inimest.
Küllalt sest!
Mõte voolab ning paisub. Sõna sähvab kui äikest.
Õhk väriseb karedast laulust ja päiksest.

2

Nüüd astugem julgesti, vennastund väed,
me nõuame õiglaste õigust.
Siin on meie tahe, siin on meie käed —
need täna ei tagane võidust.

Need hooned ja tehased oleme loond,
meid viletsus jälgis kui vari.
Me oleme põldudeks kasvatand sood,
kuid saagi viis kaarnate kari.

Me hädasid irvitas rikaste lääas,
me õigusi unedeks pidas.
Meid võitlema virgutas punetav ääs
ja päike, mis säratab idas.

Nüüd kadugu kahtlus — siin on meie käed,
need kadu on kuulutand ööle.
Uus tulevik, kodumaa nurmed ja mäed
ning meri meid kutsuvad tööle.

Nõnda sumiseb park. Sumiseb puiestee
roosatava lossi ees.

Eemal läbi puudevöö
üle kalda kollase liiva,
pronksingel oma tarretund tiivad
äralennuks on laiali löönd.

Seisab roosakal rõdul
losside valitseja —
mõtete mõõtja ja tungide talitseja:
tudisev ning põdur,
vana ja hall.

— Kus vendade voor! Kus ungari täkkude tall!

— Meie ei liputa saba.

— Vangid vabaks!

hüüavad rõdule tuhanded suud.

— Vabaks,
kordab paene kallas.

— Vabaks,
kordavad põlised pargipuud.

Kuid inimene vaatab alla
nagu kahe tee harul
ega tea, kuhu minna.

Sest tema ei mõista, tema ei saa enam aru...

— Hei, seltsimehed — tagasi linna!

Tuul paisutab pilvi ja kihvatab veri
ning minekul kiireneb samm —
lööb laineid ju kaldale rahutu meri
ja kohiseb reidi ees tamm.

Hall hoonestik põrnitseb lainete harju —
kõik aknad on trellide räos.
Vaata raudade taga kui hõljuksid varjud
ning kumaks kui koltunud näod.

Säält niiskunud kongist vaid lapikest taevast
on vaadeldud võitlusevend.
Säält möödusid kahuripaadid ja laevad
ja kajaka keerutav lend.

Kuid täna on virgem see vilede kumin
ning võimsam on lainete ramm.
— Kas kuulete, vennad, kui tavatu sumin,
kui arglik on valvuri samm?!...

Pika Hermannini tornis vibutab
priske meretuul
lippu.

Vastu vaatavad katedraali sibulad
ning kuldsed poolkuud
on ristidel kõhuli rippu.

Hüvasti — kellade uinutav kõlin,
preestrid ja pikad palved!

Hüvasti — tuluke altari valvel,
jumalaema ja paastuõli!

Täna on taevasel abil

lõppude lõpp —

ei aita enam pintslist pühavee sabin,
ei kipp ega köpp.

Aga ennäe —
kaks vesipritsi
nagu viimase väe,
nagu hirmutama lambaid või kitsi,
välja käsutand võimurid tunased.
Ja pritsidki värvilt on punased.

— See on puhas, puhas vesi,

Ülemiste Vana kaitses,

et ei rikneks selle maitse.

Sõitke, paagid, sõitke ära tasakesi.

Lähevad. Häbelikult keerleb mootorite ving
läbi naeratava rahva.

Täna otsustav käsi ja hing
eilse lõpuni lahkab.

— Hurraa! Elagu! müristavad korraga suud.

— Murtud on trellid ja tabad!

— Elagu! oleme vabad,
vastavad autodelt vangid. Kihiseb lossieelne ruum.
Kaelustab sõsarat veli.
Käsi vargsi üle silmade veab.
Lainetavad Internatsionaali helid.
Paljastuvad pead...

— Pikk oli aeg, isakene?
— Viisteist aastat, poju.
Oleme Ingeri vened.
Nüüd saame koju.
— Ja sina, emake, kaua olid teel?
— Seitse. Leival ja veel.

Õhtutaevas ju punetust alla hingab.
Mehed püssidega rühivad linna.

4

Sume juuniöö. Rannavärava mägi.
Tornide väljak. Pärnad ja kased.
Astuvad Kroonlinna oktooberlased.
Valkavad pluusid. Kõlguvad täägid. Saabaste kägin.
Tiirutab soomusauto — hall nagu mutt.
Reidilt üle taeva lööb helgiheitja tuline jutt.
Pehmed meretuule iilid,
heinaritsik põõsas viilib,
hõljub punaroosi lõhn.
Trahh — lööb kaugel püssiragin,
värahteleb taevalagi,
valge öö ja sinav õhk.
Mühatavad vanad müürid —
ärka unistusest, lüürik,
saabund suurim ajakäänd.
Suitsujuga läände öördub,
eha hommikusse pöördub —
kõik, mis oli, maha jääb.

Juba ligineb koit. Hõõguvad tornid ja puud.
Kustub lääne pool tähtede hõbe
uduähmaste pilvede ritta.
Astub tunnimees. Köhatab kojamehe luud.
Ja kogu viie meelega tunnetad tõde —
et maakera pöördub itta.

[Sept. 1940]

NOORUSE LAUL

[Kunstilis-dokumentaalfilmist «Eesti»]

Meid kiigutab laiade lainete sõud
ning päikesest sätendab meri.
Me noorus on võitlus, me noorus on jõud
ja julge on nooruse veri.

Meid ühendab piiritu kodumaa pind
ning vabadus saadab me sammu.
Nüüd rahvaste vennlusest heliseb rind,
töö karastab jõudu ja rammu.

Me liitu ei kõiguta torm ega põud,
ei vaenlase ähvardav äike.
Me noorus on võitlus, me noorus on jõud
ja noorus on õhetav päike.

[1940]

EMA LAUL

[Kunstilis-dokumentaalfilmist «Eesti»]

Oma maimu ema kannab,
tuul mu maimukest ei saa.
Oma vilja sulle annab
vaba meri, nurm ja maa.

Vaata, maimukene väike —
luhas lokkab haljas loog.
Põldudele paistab päike,
randadele ruttab voog.

Oder hõljub, rukis liigub,
salvedesse kargab kaer.
Kalakene lainel kiigub,
paadist kajab laul ja naer.

Kasva, laps — mu meelte valgus,
möödunud on hämar öö.
Sinu käes on õnne algus,
vabadus ja rõõmus töö.

[1940]

UISUTAMAS

Hõbedana kiirgab jää —
roosaks läheb palg.
Õhetab nägu ja pää,
uiskudel libiseb jalg.

Pikad kui hõbeniidid
jäljed on uisuteel;
õrnad ja valged niidid
kristallisel veel.

Silmis ning näos on sära,
sügav ja imelik...
Hetkeks vaibub kõik kära,
siugleb vaid hõbetee pikk...

Hõbedana kiirgab jää —
roosaks läheb palg.
Kuumendab nägu ja pää,
uiskudel libiseb jalg...

[1940]

KEVAD

Maamees kohendamas atra,
mahla tilgutavad kased,
kääksub kevadine kiik.

Kuldnokk kaevukoogul vatrab,
imestades vilet laseb —
õnnest sorakil on tiib.

Kana kõõrutab ja siblib,
kirjutiiviline liblik
juba õhus lennutab.

Tärkab oras, sirgub rohi,
pungi avab metsakohin,
õhtul sitik sumiseb.

See on jälleärgand kevad,
rõõmus, ilus, kuldne kevad
elab, liigub, kumiseb.

[1940]

KALAMEHED

[Laste pildiraamatu tekst]

Käes on jälle südasuvi,
rukkihakid juba reas.
Kibe kalapiügi huvi
keerleb iga mehe peas.

Sõuab sealpool kaldapiiri
laisavõitu paadimees —
Tiina, Olev, Jaak ja Siiri
õngedega juba ees.

Siin on lemmelehed längu,
kallas kavalasti laug —
poisid, siin võib tulla mängu
mõni päris ahne haug!

Vaata, vaata — juba nähvas,
vette kadus verev kork,
saba järvepinda sähvas —
see ei ole hambaork.

Oi sa riik ja kogu rahvas,
kus on haug kui kangaspoom!
Aga nüüd on poiste kahvas
särjesööja spomusloom.

Lõpustesse torkab koogu
Olev nagu kogend mees,
eemal taatki satub hoogu,
tõuseb püsti paadi sees.

Küllalt nähtud kalda värve,
nüüd on vaja võtta paat,
vaja kaeda keset järve —
seal, kus enne proovis taat.

Saarte kohal päikse ette
taevas pilverüinkaid loob.
Jaak siin tõukab vene vette,
Tiina ruttu aerud toob.

Keset järve — oi sa pala! —
kes siin korgi lappi lööb?
See on latik — libe kala,
omaette õnge sööb.

Küll on, maidal, jõud ja julgus —
terve paadi ühes veab,
laseb tiiru vetehulgas,
hea, et nõör veel vastu peab.

Lõpuka latik ära väsis,
kalda ääres vaikseks jäi,
pilliroos ja kõrkjaräsis
vahtis päris norus päi.

Poisid võtsid ta kui noti
kinni üsna leiges vees.
Tiina pähe tõmbas koti
nagu täitsa kalamees.

Aga näe kus põmm ja prahvak,
paadist-püük ja päiksekuld —
ootamatult äiksemahvak
silmad täis lööb välgutuld!

Ei see pilv meist mööda valgu,
piksetaadil pilk on nool.
Lapsed, sirutagem jalgu —
vana küün on võsa pool.

Samal ajal suurel merel —
nõnda küünis mõtleb Jaak —
päris ehtsal paadikerel
vist on tore kalasaak.

Mehed võrku paati veavad,
meri sinendab kui kaev,
silgud pääsunõu veel peavad,
mööda sõidab uhke laev.

Põhja piiril, päris kaugel
elab heeringate parv,
lainetava mere laugel
võrk neid täis kui küllussarv.

Aga vaal ei lähe noota —
ainult sõõrmest purskab vett.
Laeval kokk me püüdjaid ootab,
annab kuuma teed ja mett.

Vihm on üle, päike väljas,
jälle särab järv ja aas.
Lapsed kõik on juba näljas —
kalad selga, koju taas!

Neist saab suppi, sülti, praadi,
kui on pann ja pada leel,
siit saab toite mitut laadi —
hoia, kaasa kipun keel!

[1941]

POJALE

[Tõlge P. Zeleznovi luuletusest]

Meil sündis poeg.
Ei tea, miks mul järsku
kurb hakkas neist, kel pole lastehoolt.
Nüüd kasva, poeg, ja meeles pea ärksalt:
sind noka vahel toonekurg ei toond.
Sest kevadel, kui puiesteede niiskus
me kõrvu kõikjalt kannab armuhäält
ja kübar raskeks muutus vihmapiisust,
kuid kevadvallatusist kuumab pää —
ma leidsin, kellest unistasin ammu
ning keda oma naiseks hiiüdsin ma.
Ja vaata, poju, looduslikul sammul
siis tulid uue kevadega sa.
Las vanad isad-emad väikest unne
veel uinutavad muinasjuttudes,
kuid mina tahan, et me lapsed tunneks
ning austaks ema kannatust.
Sa pead teadma, millist rasket valu
su ema, rõõmus, vähe pilusilmne,
ürgtaiga partisani kasvandik
ses naiselikus elukatses talus —
sind tuues ilmale, mu magudik.
Poeg, kui mu värst korra aru saad,
siis, palun, ära ole liiga karm.
Ma alles äsja nägin luulemaad,
sai hilja minu kätte sulevara.
Mu aastais oli Lermontovi meel
ju «Deemoni» ja «Mtsõri» ületand,
kuid mina, noorust türmi kaotades,
sest teemast pole vabanenud veel.
Türm, mülgas — pehkind vana võimu pärand...
Vaat, poju, mis su isal hukku käis
sääls võõras peres: elu kauneim and —
taastulemata, ainus noorussära

ning tallas puruks tema lapsea.
 Mis oli, selle peame unustama.
 Ei vääri haletsust too minevik.
 Nüüd kasva, toonase bandiidi võsu
 ja klassideta korra kodanik.
 Ei maksa vanu haavu osatada.
 Uus rohi katab mahajäänud soid
 ning sulle sõna varas vilksatada
 võib sama veidrana kui kardavoi.
 Nüüd kasva, poju — suureks, targaks sirgu.
 Sa sellest uneski ei näe und,
 mis mulle ilmsi näitas elusund.
 Sa tulid siis, kui kevadhommik virgus
 ning õnnemaale päikest valas tund.

[1940]

TAEVAS JA MAA

[Vaba tõlge ukraina kaasaegsest rahvalaulust]

All karjamaal, kus libistas
 kord lehti nõtkes haab,
 seal elas kehvik-külamees —
 ei taevast ega maad.

Onn oli temal röötsakil

ja väravata õu,
 üks kirju koer ja kanake —
 see kõik ta tõpratõug.

Koer kiunub, aga kanake
 siin siblib nii, et saab...
 Ei üht, ei teist, ei midagi —
 ei taevast ega maad.

Ei elu ega elamist

ei eile ega nüüd,
 ei nime ega nimetust,
 ei karva ega küünt.

Tal kogu pere räbalais
 ja ise kõhn kui raag...
 Võib täitsa täpselt ütelda:
 ei taevast ega maad.

Ta kuulsus polnud jõukuses,

vaid kehvuses ja muus —
 tal neli poega kasvasid
 kui hüvad saarepuud.

Ja vaata, poistest abi
 näeb juba isa oim:
 ja suurimale hooleks
 on stepis lambahoid.

Ta hoiab, hoiab utti
 kui sõjaväge teel.
 Laiskvorstiks poisiklutti
 vaid kutsub kuri keel.

Kes mäletab — ka teine
ei kõlgutanud reit:
ta talutada oli
seal külas pime eit.

Too leib ei olnud magus,
kuid siiski kõht sai täis.
Hüüdnimeks anti — Hulgus,
sest hoovides ta käis.

Ja kolmas poeg, kes mõttes
veel sõrme imeb suus —
see pandi hanekarja,
kui tuli kevad uus.

Ta karjatab ja kardab,
vist pureb hani — ai!
See jõnglane ka teistelt
hüüdnimeks Jeesus sai.

Kuid neljas — kõige noorem —
on väike nagu siil.
Ta teiste naeruks-naljaks
päev-päevalt sirgub siin.

Poolkülmand, pesemata
ja isa kübaras.
Ning teda kogu küla
Musthakiks näägutas...

Ja elutses ning elas
too kehvikluseklass,
mis elu see — on teada:
ei taevast ega maad.

Nad leivast kuulsid tihti,
kuid väga harva sõid,
õhk ainult oli vaba
ja vabalt vettki jõid.

Nii elas, toitus kuidagi
see pere aastaid siin.
Ja ainult suur nõukogu võim
ta valgusesse viis.

See puuduse ja mure
lõi palku läve eest
ning poegadele kätte
ta näitas mitu teed.

Nad kõik on meesteks sirgund,
neid vaevu tunda võib:
neist igaüks on praegu
meil väga tähtis hõim.

Too vanem, kelle nuuti
kord kartis lammasloom —
on täna õpetatud
ning tuntud agronoom.

Kuid teine poeg, kes eite
kord juhtis külateil —
on ülijulge lendur
ja kuulus sangar meil.

Kuid kolmas, hanekarjas
kel oli käia au —
on näit'eja ja lavalt
meid rõomustab ta laul.

Kuid kõige noorem elab
kolhoosis isaga,
ta brigaadirikutses
nüüd töötab visana.

Ja vana auväärt isa
ei murdud aja ees —
kolhoosis ise praegu
on väga tuntud mees.

Neid omapoolseid mehi
kaeb uhkelt kodukond —
hüüdnimed unustatud,
kuid ehtsad meeles on.

Ja igaüks nüüd rõõmu
sest uljast perest saab,
kõik tema ees on lahti —
nii taevas kui ka maa.

GRUUSIALE

Vaat näärupakases erk kujutus mu ette
toob helge lõunamaa ja haljad oruteed.
Ma mõttes sinna teen nüüd tervitava retke —
sää! kuumav Gruusia, siin noor ENSV.

Kuldvillakute maa — su mineviku trotsi
on julgelt hoidnud mäed ja mustav merejoon:
sind ahne argonaut kui muinasilma otsis,
Darcios ihaldas ja karmilt haaras Room.

Kuldvillakute maa — sää! Kaukasuse taga,
nüüd uhke saatus sul on sõnas, töös ja teos.
Ma praegu sinuga uut elujõudu jagan —
üks terav mälestus su rahvaga mind seob.

Mu lausik kodumaa siin Läänemere kaldal
su poegi kasvatas kord uljas õppe-eas.
Mind, haljast poisikest, aukartus ikka valdas,
kui nägin tänaval neid käivat teiste seas.

— Kes on too tõmmu mees, kel nõnda terav ilme,
must mantel maani käib ja kõver nuga vööl,
kel hambad valged suus kui puhtad põuapilved,
kes sirgelt rühub teed ning võorast laulu lööb?

Nii pärsin ma kord. Ja vastu ainsa sõna:
— Grusiinlane, ma sain. Too luulena siis näis.
Ent laulev — Gruusia, see igatsuslik kõla
kui sügiskure hää! mus helisema jäi.

Kuldvillakute maa — su mägirahva rühti,
küpressi sihvast ja hingetuld nüüd näen.
Sa vägivald teed ei ole talund ühtki,
vaid põlisvabadust on nõudnud sinu mäed.

Ei lahki, ei Tamerlan, seldžukk, ei osav osman
ei suutnud surmata su vabaduse tuld —
ja kuulsal Sõjateel võib iga kalju kosta,
kuis sädemeid löi möök või lendas kuuli ulg.

Sää! elust muutlikust sai «Sangar tiigrinahas» —
kus Rustaveli vaim käis lauldes muusiga.
Kui hele päiksekiir, mis pilvist langeb maha,
koos tema nimega nüüd kõlab — Gruusia.

Ja samal ajastul, kui õitsva oru süles
poos õiglust risti tsaar ja rahvast reetis nuhk —
siis sinu tuha alt kui fooniks tõusis üles
suur, julge inime — töörahva võimas juht.

Su karmest mägedest ja kuumendavast päiksest
ja džungli mahladest sai kokku kolmas leek,
maailma pöörangul ta kõmistas kui äike:
on Majakovski too — proletide poeet.

Kuldvillakute maa — nüüd pikka rahusõõmu
sa mõõdad. Sinu ees Kazbeki särav tipp.
Su vaimu juhib töö ja uhket elurõõmu
viib uljalt edasi maa keskel punav lipp.

Nüüd jõed ohjendad ning kuristikud võidad,
ja põlluks kuivatad subtroopilised sood,
sa märke puurid end, sa merelaineid sõidad,
sa vastset inimest ja vastset elu lood.

Su mäginõlvakuil nüüd kirendavad karjad,
all õitseb viinapuu ja käärib mahe viin,
ürgmetsa padrikus end nõtkes panter varjab
ja orus valmineb kuldkoldne mandariin...

Nii kujutluses sa siin kerkid minu ette,
sest ühine me siht ja ühine me tee.
Nüüd vennalikult kõik me teeme hiigelretke —
sää! kuumav Gruusia, siin noor ENSV.

[Jaan. 1941]

KAHURVÄELASED

Kui koiduviir vaevu ju säratab,
siis terasest täriseb tee.
Me tuli kõik uinujad äratab,
mets kõikudes kihab ja keeb.

Meil vihane sõda on sõidelda,
me ründame vaenlasi koos.
Kõik tootame kõrvuti võidelda,
kõik lööme kui äikesehoog.

Me kahurid julgelt ja kartmata
nüüd kõrgele tõstavad pääd.
Kuul — rauda, lukk — järele raksata,
tuld! — käsuta, pääliku hää.

Šrapnellid nüüd vingudes lõhkevad,
granaatidest müriseb maa.
Me seas pole neid, kes kõhklevad,
kes vaenlasest võitu ei saa.

Siin lahingus vaikib me unistus,
siin kõneleb teras ja raud,
siin juhib meid südametunnistus
ning saadab meid mürskude laul.

Ja kuigi meist keegi peaks surema —
see langegu julgelt kui mees.
Ta kodused elagu mureta —
ta suri siin kodumaa cest.

[3. aug. 1941]

KOGUST

»**UMBSED PÄEVAD**«
1942-1944

1945

TE TULITE

1

Te tulite. Te eel käis pöörisraju,
kus miilas vana kodu vaateviir.
Üht maantee tolm, teist kärsik lennuaju
tõi tagasi. Teid kutsus ainus kiir —
me kodumaa. Üksainus hellik taju,
kust algas ränd ja kuhu lõpeb tiir.

Taastunud sõbrad, loojad raudsel ajal —
teid tervitan ma jälle kodurajal!

Veel eile lõomas hilissuve öö.
Linn vappus raskelt. Igas taevasõrvas
leek haaras leeki. Puhast rannaöö
lõi hingematvaks ruskes suitsutõrvas.
Hing tuikus öös ja läbi viimse öö
röövriütel lõhkus, põletas ja mõrvas.

Te tulite — ning relva terasvööga
kõik merre pühkisite ainsa ööga.

Veel süda taob. Veel pole õiget püsi —
üks «tere» siit ja teine hõige säält.
Kui ühest koldest teise kantav süsi

veel sisus murened ja hõõgud päält.
Veel vastust saamata käib vastne küsi,
veel alles mõõdad kuju, nägu, häält.

Ja selles esitervituses kuumas
pilk endist liitu otsib uues tuumas.

Te pole koju rühkind pidulauast,
teid pole hellitanud rännu-ulm —
te jalg on üle astund mitmest hauast,
õist unetumaist kivvi tõmbund kulm.
Kolm talve käsi kinni hoidnud rauast,
kolm suve võiduks küpsend verepulm,

kolm sügist hukkund kahurite kõues,
kolm kevadet saand teraskõlakas põues.

2

Te tulite. Te karmis võitlusluules
keeb valuviha, julgus, endausk.
Mis annan vastu? Verihaav veel huules,
mis sinna salvas vaikimisetusk.
Mu võitlusvärss läks lendu meretuules,
kui tummalt algas trellidega pusk.

Mu ümber kasväs preisi täägipari,
mind kõikjal piiras umbse päeva vari.

End ilukesta peites — hõõgus hing,
mu mõte sigida võis ainult võõri.
Ma nägin: peni kaela hoidis ling
ja puuriloom käis rahutumalt sõõri.
Ning siis, kui kaela nõõris viimne ring,
ma kuulatasin lõokese lõõri.

Ma nägin varjuclu tühja palet
ja mõistsin üksinduse võltsi valet.

Mind mõistke, sõbrad. Võõrast vihakarmu
tund-tunnilt hingasin, et süda sees
lõi pööritama. Nagu enam armu
ei olekski me taotluste ees!
Ma sinna sulgesin siis oma tarmu
ja kõik, mis sapilises valus kees.

Kas on see argus — nõrguv omakasust?
Vast päästis see mind enneaegsest lasust?

Nii tulen, sõbrad. Siin on minu käsi
ja vastutervituseks cilne põim.
Meid hoidnud sama põlis-cesti säsi —
on kiri teine, aga üks on lõim.
Nüüd lähme koos. Nüüd enam me ei väsi,
nüüd kodumaa on meie jõud ja võim —

töö, võitlus, metsad, meri, mullapinnas,
koos saagu lauluks sõnas kui ka rinnas.

November 1944

UKSINDUS

1

Keskpäeva helendusest õhtu poole
mind juba saadab varjuline tee.
Tund täis on tuld, õhk värisevaid voole.

Mu elujuuri toitnud ainult see,
mis sajandite sombust ellu uhtus
ning ürgsel jõul lõi üle maa ja vee.

Kas uni see? Kas tõelikkuses luhtus
too nägemus, mis viivu püsis täos
ja kadus siis kui lapserõõmu puhtus?

Ei üalgi! Vaid keeristuulte rões
üksteisele siin võõrastena näime —
pilk varjatud ja peitepilved näos.

Kord kangestunult seisatama jäime
maailma krambis sellessinatses,
kuid täna jälle kindlal astel käime —

kes vaikides, kel tuli südames.

2

Umbvinas raskelt vaikib kodurand
ja kõrbelõhna laotab värsket vare.
Randjäljed liiva vaotand rüüti kand.

Ees viirastuks kui muistne suitsutare,
kus hõljub ema orjalaulu viis.
Laul lõikab meeli — troostitu ja kare.

Kui usuhullus lahastusse viis
need, keda haaras kriiskav meeltelagu.
Nüüd kirve all on viimne ohvrihiis.

Truu enesele — vaatlen tõusvat agu
sündüksinduses. Tunnen veel ja veel,
et elu-usk ja -arm mu pärisjagu.

Neid radu lähen. Kuigi umbuks keel
kurtumma märkideks mu mõtte veerus —
võin siiski käia sellel ainsal teel,

kus käis mu noorus eluaplas keerus.

3

Ei meelte norgu ega okasrada
mu värss ei põlga vastukõlata.
Aeg antud võidelda või variseda.

On kergem mõistusega põlata
kui armastusse paotada viha —
mu süda rahva vastu võlata.

Ei kaksimõistmist väldi nõder liha:
kus vaim on äbar — otsustagu raud,
kus aru magab — valitsegu iha.

Kord möödub häbis põlgamisetaud
ja see, kes praegu mängib sõgesikku,
all puhta pilgu longu laseb laud.

Kord mõistab rahvas oma minevikku,
kord maapind halli saasta alla joob —
ja laul, mis nuuksub sõnatumat ikku,

öövaikusesse naerukõlad toob.

VIIS VANGI

1

Truu peni, põlve pääle pane koon,
jää vait ja ära taeva poole ulu.
See kett su kaebest murduvaks ei kulu,
jää vait ning ole kannatlik kui voon.

Ma tean, ma tean, et läinud suve ööl,
kui tuli maale alandus ning häbi,
su peremehe täägiga löi läbi
too, kellel «Jumal meiega» on vööl.

Ma tean, ma tean: siis libe lakk ja lihv
su enda hoolde lubas võtta seniks —
et muutuksid ta vaikseks ketipeniks
ja et ta säärt ei rabaks sinu kihv.

Jää vait, öö jällegi on võikalt must
ning poudne kuu on alles metsa varjus.
Too oli kull, kes õõnsas pärnas karjus,
too jälle iiling puudutas säääl ust.

Need ainult pardid rabistavad roos,
kes sinul rahus tukkuda ei lase.
Nüüd on see tuul, mis jookseb läbi kase
nii kummaliselt kiirustavas hoos.

Mind usu, karvapää, ma pole kõrk,
kuid sind ei saa ma praegu lahti päästa.
Me elujõudu tuleb homseks säästa —
seks olen öös nii abitu ja nõrk.

Näe, koplis juba hõbedane paist,
kuu veereb märke. Ära enam ulu.
Su kaebus sütitab mind nagu kulu —
ma kardan: minus murdub ajavaist.

2

Raudse puuri nurgas
keerleb džunglikass —
koduks haisev urgas,
põhk ja vass.

Laubale vaid jäänud
päikseline vöö,
muidu kitsad käänud
teinud töö:

Ripakile lihas,
püsti karv ning luud,
vangi viimses vihas
praotab suud.

Rahutumalt rabab
hooti vabadust,
aga käpp vaid tabab
lukkus ust.

Läbi õhtucha,
kallis kiskja-kaim,
sinul nälgeb keha —
minul vaim.

Kord mu sunnipuhkus
riivid läbi sööb,
sinus tiigriuhkus
nurru lööb.

3

Neli seina, magamiseks lava,
ripakile kiigeloks,
katuses on tuhmund akna-ava,
ronimiseks tüükais tammeoks —
vilets oks.

Palges rauga-joonte rigu-rägu,
kangund koivad, venind käed.
Põlgusega mõõdad minu nägu,
nagu vaenlast ruudu taga näed —
kurvalt näed:

Musta mandri küllus, veed ja päike
inimahviks vormind sind.
Minu teid on saatnud põhja äike,
karm ja higist niiske mullapind —
vaevapind.

Nüüd sult võetud põlismets ja oja,
vabadus ning päiksepaist.
Kadund mälestustes sulle poja
võtab kadumata armuvaist —
hellik vaist.

Õrnalt pisimehekese pääle
paned kortsulise käe,
surud kurku suisutava hääle —
uni varsti väikselt võtab väe,
nõrga väe.

Nüüd kui kuskilt sinu ainust vara
varitsenuks ohukihk —
kaitsvalt väeti, karvase ning ara,
rinda vastu surub kore pihk —
ema pihk.

Nõnda vaatlen vaikides ning kaua,
tuttav toim ja tuttav alg.
Ja siis üle sajandite haura
hämarusse vajub mõttevalg —
otsiv valg:

Kuhu kadund meie vahelüli,
kus on lünk, et käpa käid?
Kas meid tõesti hoidnud sama süli —

mina tulim, sina maha jäid,
metsa jäid?

Või vast juhusliku ikke läbi
tagurpidi viis sind käik,
nagu praegu üle iga häbi
elu maha tallab võõras läik —
valelääk.

Ja nii, karvik, ühendavaks sillaks
kaardub täna sinu kuut —
mindki muuta taas gorillaks
tahab vastse ristirüütli nuut,
pehkind nuut.

4

Ta lamab nagu lõviks tardund sammas,
silm unine ja takerdunud lakk.
Võiks mõelda: see on vaga kõrbelammas,
kel tuima rahu täis on iga rakk.

Vaid kärbsed mõõdavad ta võimsaid sääri,
kuid vägev keha elutu ning tumm.
Ei liigutust, ei ühtki pilku vääri
ta puuri piiluv kirju rahvasumm.

Nad pettuvad ta kuulsas kiskjanimes,
kui ükski hõik ei sunni tõstma pääd.
Ma tunnen, sõber, kes sult rammu imes,
miks külmas rahus kauaks sirgu jääd.

Seesama nüridus ka minu meeled litsus
maadligi siis, kui kinni löödi uks,
kui avar maailm neljaks seinaks kitsus —
jää vait mu suu ja tuimaks vere tuks.

Kuid järsku põrisema mäe võlvil
lööb aeroplaani luunikisav ränd —
on murdja püsti terasnõtkeil põlvil
ja rahutumalt jälle peksab händ.

Pilk möödab kaugust teritatud säras,
pää uhkelt püsti, valmis käpa hoop,
kui viirastuks metallilises kãras
rohtlaane hõng ja lendav antiloop.

Veel hetk — ning võimsa võitluskutse kajal
aed kumiseb, et kustub vatrav jutt —
ning rahvajõugust kostab samal ajal
üks kiljatus ja hirmund naerja nutt.

5

Tummalt noogutas ja mangus
rahvalt leiba karu —
kehas puhkas muistne kangus,
kolbas leplik aru.

Taltsutaja tuikus puuri,
viinapudel taskus,
piits lõi õhus laulva tuuri —
karu turja laskus.

Vaga loom küll tahet täitis,
tantsis viimses jaksus,
viin kuid jõobnu viha läitis —
piits vaid pähe plaksus.

Järsku karu püsti viskus,
lahti mustav süli,
julmuri käpp juurde kiskus,
naks — ja selgroolüli...

ARM

I

1

Hää saatus, sinu kirglik käsilane
ma olen olnud kogu möödunud ea —
nüüd käsi jälle minu päale pane,
mu sulge õnnista ning silmas pea.

On paber valge, aga must on valu,
mis üles hingab kodumaine muld.
Mind hoia sellest, mida aeg ei talu
ja mille kohal pole märgutuld.

Kuid käies keset purustavat rahet,
kus mehiselt peab rinda jääma nuuks,
ma jälgin sinu hoiatavat tahet,
ja jäädes oma südamele truuks —

nüüd, mil ju koltumas mu südasuvi,
ma lasen lendu armu kirjatuvi.

2

Kui mõistus kehv, siis karvast küünarnukki
peab tarvitama metsik barbar siin.
Kui vahvus sigimatu, aitab viin,
kui lõpeb tõde, vale astub pukki.

Kui laul on vilets, otsi sõbra kiitu,
kui vaim on arg, siis julgust teeskleb tusk,
kus lõpeb teadvus, algab pime usk —
usk argusega otsib vale liitu.

Kui kaob arm, siis ainult tühjus mustav
jääb südamesse, julmus hinge poeb.

Seks minu sõrm nüüd kadund päevi loeb,
mil Amor oli kelmikas ning ustav.

Ja kuigi aeg siin pole rõõmuandja,
sind suudlen siiski, väike tiivakandja.

3

Võib-olla on mu sõna liiga karm,
ei teeskle libedust, kui tarvis lüüa.
Kuid üks on kindel — iialgi mu arm
metsmehe kires töotusi ei hüüa.

Ei mingit töotust, mingit kulutuld,
ei truudusvandeid igaviku süles —
mu arm on sama ürgne põrm ja muld,
kust ükskord kõik me virgusime üles.

Ei joobumus, too hämar silmapilk,
loo lõkendavaid sõnu minu hümnis,
ei ahastuses ripsmeilt langev tilk
mu armulaulus pole antav kümnis.

Sest joovastus võib olla üllas hurm,
kuid kestev uim on siira ilu surm.

4

Mu lämmatas kord elu voolav rutt —
kuu tappis päevad, aasta teise surmas,
tund lendas nelju, köitles ööde hurmas
mind vilklev viinaklaas ja rõkkav jutt.

Hull noorus too. Veel pöörasem too rind,
mis aateahneelt neelas tormi-tungi,
mis luuleläägeks pidas maikuu pungi
ja trotsis teid, kus laulis öitselind.

On õnnis aeg! Kuid õndsam õpitund,
mil sõprus tõprusega langes pooleks,
mil Sinu puhta armastuse hooleks
jään keset vangla ängistavat und.

Nüüd nagu õhus liuglev linnutiib
laul heliseb ning Sinu juurde viib.

5

Tuld hõõgus veri. Keha raskus hajus.
Linn põles öös — säääl jätkus verepulm.
Sai tõelikkusest palaviku ulm
ning tontlik vari üle päitse vajus:

Sööstlennuk kiunus. Prahvatasid tukid.
Miin mürtsus. Leegid. Veri. Kuuliprits.
Raudkiivris lõust — kord inime, kord kits...
Siin kooljakäed, säääl mustad peninukid...

Siis nagu läbi kauge valgusvahu
mu pääle langes kahe silma kiir.
Jäi öötsel vaiksemaks mu voodi tiir,
ma tundsin jälle laatsareti rahu.

Säääl seisid Sina. Vaadates mu silma —
ma tagasi sain hukkunud maailma.

6

Ju terve aasta pidas rangeid pühi
mu vaim ja sulg. Kui keeldud vilja salv
jäi vanglamüüri taha särav talv —
lukk sulges kevade, riiv suve rühi.

Ent kuigi pilk sääl hämarusse tuhmus,
sai vaba tõusu kujutluste hoog —
see ainuke mu eluhoidev roog,
kui piitsapinget tõstis juhmim juhmus.

Nüüd teritu, mu sulg, ning kiirelt lenda,
loo, otsi, vormi, nagu looja lõi!
Sest tolles öös, kus rahu selgust tõi —
Su kaudu, arm, ma leidsin iseenda.

Sulg — ainus sõber, leia puhtaid teid,
et õige vere saaks mu kaksikleid.

II

7

Õil sügis-süngeil pingutasin üha
ma unistusi kongi raskuses.
All peksis randa vaba mere müha
ja naaber nuuksus une raskuses.

Siis mõtlesin, et luues läinud nurja
on inime — too looja meistriteos.
Ma kõikjal nägin ainult verd ja kurja
ning kägistusekrampi tundsin peos.

Kuid varem veel kui mõte teoks muutus,
mu juurde hõljus kodu tubasus.
Su käsi varjune mu laupa puutus,
Su lepitava pilgu hubasus

siis tagasi säält läbi sünge rusu
tõi loojasse ja inimesse usu.

8

Veel pole kadund sosiskluste sosin,
kõõrdkaemised ja järgipiiluv pilk,
väärkahjatsuste juba mitmes tosin
ning salarõõmu vilets mürgitilk.

Veel juudasuudlus põletab mu põske,
kaastundmus kõrvus kumab lai ja pikk,
veel kaua aega kleepub pihus röske
käepigistus — nii ilgelt salalik.

Kuid, härrad, teie rõõmuks paindunud vaen
on pekstud peni õilis järgiaimus —
ma elan siiski! Elan vanas vaimus
ning elavana armsa silma kaen.

Mind saadab mööda arunõude-ihast
ta arm, nii puhas alandavast vihast.

9

Kui kuu, mis päikeselt saab külma sära,
kui varju raskus kasvab valgusest —
niisama meeli uimata võib käre,
mis tõuseb üsna albist algusest.

Kuid, kallid, keda hetke voog ei murra,
kel elu jootnud vaba vere tuks,
võib homme ennem tundmatuna surra,
kui täna olla valepühakuks.

Kui jõuab aeg kord lahendava hooni —
siis varju vajub külma sära vang,
ent kauge kild, mil pole võorast tooni,
jääb vilkuma, kui algab tähelang.

Mis ime siis, kui minu tuhmi nime
nüüd matab varjutuse vaikus pime.

10

Maaailma suurim vale naeru surmab
kurbmänguks sääli, kus ilu sirguks jõust.
Julm lavastaja pilguks vaiste hurmab,
kui tantsib mitmepäine lavalõust.

Must päälukütt, kes sihik valget laupa,
hull ristipooja, metsik peninukk,
või ilge nuhk, kes müütab räpast kaupa,
või röövel, keda võllas ootab hukk.

Ükskõik, mu armas, millist nurjund nägu
me vastu aja sõgedus ei looks —

vaim jäägu sirgeks keset seda rägu
ning olgu ala valvel vastseks hooks.

Seks talumegi seda julma valet,
et leida elu naeratavat palet.

11

Kui kangeline, pärjatatud võitja,
kes valamast ei tõrgu püha verd,
kui muinasaja üllas argosõitja,
kes koju rühkib piki võorast merd,

või nagu päike üle musta vee
ei jäta tõusmata, kui hommik tuleb,
või nagu lind, kes lennul silmad suleb,
septembriööski koju leiab tee —

nii tuleb arm, mis kasvatanud truudus
ning kodumuld, kord meie juurde taas.
Mis sest, et esiõied puistand aas —
me näeme õnne, mis meil seni puudus.

Ja mitmekordselt suve küpses ilus
lööb lahti õis, mis seni vaevles vilus.

12

Kord märter turu tuleriidal suri
ning hüüdis läbi leekide ja nõe:
sind, sõge troon, ei päästa inim-uri,
kui tallad maha armastava tõe!

Ma pole märter ega ennustaja,
kel silmi sõgestamas viha karm.
Kuid süda hüüab: meie koduraja
võib lunastada võitlev mõök ja arm.

Seks tahan, lemmik, olla olevaga
ja Sinuga kui valgusega koos.
Võin vaikida, kuid mitte olla vaga
mu värss ei suuda korisevas soos.

Ja kui kord käsi surutakse suule —
ma kaon seks, et elaks vaba luule.

III

13

Ründgoodi võsu — verejanust pime,
me ümber tantsib tapakire hoos.
Hing kehha jäi veel nagu läbi ime,
kui elav mõte ennast risti poos.

Tund-tunnilt keerleb pahupidi roojus
ja kasvab häbi, õitseb äraand,
et sellest läppuma lööb suve soojus
ning talijäisust hõõgub mererand.

Kuid vaikima, mu armas, läbi valu
nüüd peame viljaküpsmise kuul.
Tummtõsiselt võib kohada vaid salu
ja hoiatada rähna põrin puul:

jalg — astu hilju siinse haua kruusa,
kui räägib relv, ta vastu ei saa muusa...

14

Kord tapsid kimbrid, põletasid hunnid —
jäi vanast mandrist järel suitsev tuhk.
Ka täna laotab kaunid õhtutunnid
täis kõrbehõngu kauge tuulepuhk.

Näe, kuidas vaateveeru pilverüinkal
helk tummalt süttib-kustub vastu ööd.
Haab liikmeist värisema tõmbub küinkal
ning sahisema löövad viljavööd.

Sa näed, mu arm: kaob unelm nagu kõlu —
saab tuumaks mürsk ja lõikav tankijalg.
Säält tuleb malev läbi iidse põlu
ja lööb neid, kellel veres saaginälg.

Nüüd vaiki, arm! Nüüd mure tõusku vihaks,
suust suhu lenday sõna saagu lihaks.

15

Kuldpäike kaste väriheinalt pühib
ja rukkilaineid embab kuumav kiir.
Hall täpp me kõrvalt püsti üles rühib,
tiib võibseb ning nokas lõõr ja liir.

Kuldküpsed viljad, karjakella kõla,
kuldlaulu luiked lõokese suus,
kuldlainetena langeb üle õla,
mu lemmik, Sinu nisukuldne juus.

Kuldhommik. Vaba vaateveeru vina
mind saadab suve lõhnalises voos.
Kuldhommik, kodumaa ja armsam — Sina,
mu eluhõnguks jääte üheskoos.

Nüüd tulgu sügisööde halla valjus —
meis kolmes püsib elu igihaljus.

16

Mu arm, mind võlub kõrge metsa müha,
mind võlub uhkelt kiikuv männikroon,
mind võlub kõik, mis harras, vaikne, püha,
kõik, millel vaba sirgus, lõhn ja toon.

Mind võlub sambla roheline valgus,
kuldrusket sisalikku soendav känd,
mind võlub päiksekild Su juustesalgus
ja õitel hõljuv liblikate ränd.

Maailm nüüd helab. Kaob minu meelist
kõik, millest hooti kurku kippus nutt.

Su palav käsi saadab mind kui teelist,
kui teelist, keda kutsub elurutt,

kes vaikusele oma laulud annab
ja vabadusevannet hõlmas kannab.

17

Kui lõpeb suvepäeva viimne vine
ning hämariku vari laineil käib,
kui põhjarannik kõrgekaljuline
veel uhkema merest tõusvat näib —

siis tuled Sa, mu arm, nii uhkel astel,
kui astuks kingult alla nõtkes kask.
Su juuksed lõhnavad öö kergel kastel,
näos kumab eha vastuhelgi vask.

Sa tuled, rõivais kodunurme hingus
ja silmis vete rahuline läik.
All kividel jääb vaikseks mere hingus
ning lehestikus taltub tuule käik.

Kui koduranna öö, kus torm ei puhke —
mu arm on vaikiv, aga rangelt uhke.

18

Torm, vooga! Meri, vahus tiibu laota
ja tõsta laineid, metsik ajujaht!
Kuid selja taga sünnimaad ei paota
see terasest ja tormist löödud laht.

Sa näed, mu arm, neid kõrgeid kaljurandu,
neid sinijärvi, metsi, rabasoid,
kus vaba veri iialgi ei mandu,
kus kestab pää ja vaimu püstihood.

Hää saatus kord me pärisosad jaotab,
rühk tõuseb nurmil, kutsub merepind.
Ent seniks tiibu südamaale laotab
vaid siinse kalda uljas tormilind —

viib tervitusi meie tõusvalt tarmult,
viib tervitusi minult ja mu armult.

IV

19

Sünkhallid pilved, põgenevad kured.
Torm lõõtsub juba kuskil kõrgemal.
Mu eluarm, mu mälestuste mured —
miks tuigahtate täna tuulte all?!

Nii nagu kauge Madispäeva kaotus,
mis põlvest põlve uinuda ei saa,
niisama mustaks täna tõmbub laotus
ning sügis tuleb üle kodumaa.

Kuid mäletad, mu arm, mis jõuga puutus
meid teine sügis toona haljal vael,
kuis koltumine kevadeks siis muutus,
sai unest elu õnnistatud vael!

Nii tänagi las puhkavad me innud —
mai tagasi toob tormist viidud linnud.

20

Ju roostetanud lehti vahtralt maha
suur sügis rebib. Nukralt kaunis hetk
on hommik nüüd, mil tõustes pilve taha
kaob häbelikult külma päikse retk.

Poolpaljas pihlak pakub viimseid vilju
ja ladvalt veelgi lahkuda ei saa
kuldnokapary. Ta laulab hilju-hilju,
et karm on sügis, karm on kodumaa.

Kuid sinuga, mu armas, veel ei sule
päev eluringi. Mustal porikuul,
karm sügis — kõige valjusega tule,
on sulle juba sõnad küpsed suul:

võid hooti pimestada kodumaad,
ent katsu, kas mu armust jagu saad.

21

Haakristi raskus rõõmud leinaks muljus,
tumm nutt käib läbi varemete-räo.
Kõik noor ning haljas, elumeelne uljus
sai ühe ööga pähe rauganäo.

Karm tõsidus — me alanduste lisa,
loovsädeme viib tuulde juba eos.
Õö-õhu reostab preisi kare kisa,
trumm, marss ja vale, millel katkend seos.

Võiks naerda, kallis, kui me ümber peksleb
ränk sügisilm ja sõna kõngub suul,
võiks naerda, kuidas viimases raevus eksleb
too vägivalda pidemetu luul —

kuid tead, mu arm, et seda musta häbi
vaim suudab võita ainult mõõga läbi.

22

Linn pilkane. Ja tänav tühjalt morn,
kus aimad endis-elurõõmsa maja.
Ees kuskil yirastub veel vana torn
ja nagu hauda sumbub sammu kaja.

Kuid vaata, armas, meie kohal kummub
oktoobri taeva tähekirgas ilm.
Kui kaugeid terendusi alla lummub,
kui mälestusi valgusest näeb silm.

Õö võib meid peita. Kõike pimestada
võib käsi täna-homme meie teel,

kuid varjutada viimast valgusrada
me raevund jumalgi ei suuda veel.

Ning kõige pimedamal silmapilgul
meid saadab lootus tähe kõrgel vilgul.

23

Kui prassiv isand, keda teenib ori,
november käsib — lõdise kui lest.
Maa vaikib udus. Mardipäeva pori
käib üle viimseist kõdund lehtedest.

Oo, pime kuu! Kui läbi pika aasta
su sünge vari kõikjal jälgiks meid.
Õöd loksutavad roiskumise saasta
ning sajud mülgastavad koduteid.

Ent minu arm vaid trotsib raju embust
ja kõike, mis on orjalikult must.
Sest murda meie südamele lembust
ei suuda keset seda pimedust

too viimases vihas näkkulõikav maru,
kui hing on erk ja valvel seisab aru.

24

Nüüd tean, et Sinu iialgi ei murdu
Su uhkus alanduseks mure ees,
et Sinu puhas laup ei kannu kurdu
ka siis, kui ahastus on südames,

et Sinu rõõm ei närbu mustas ohus,
et jõuetult ei longu haprad käed,
et nagu kastesära kõrges rohus
Sa tõusvat koitu enne mind ju näed,

et lähenevas sügisõhtu tuules,
kui koomale ju tõmbub eluring —
mind kirkastab Su valgust kumav hing.
Ja Sulle, armas, lausun oma luules:

nüüd tulla võib me õnne lõplik puhkus —
siin elab edasi Su põhjamine uhkus.

Poolkomberdades luitund armusõnu
mu suhu sügis tujutumalt tõi.
Jäi üksinduses mõlgutuste mõnu,
kus surmav aeg vaid karme müüte löi.

Kaks musta kuud on läind, mil tummaks tahkus
mu viimne rida. Tuhka tõmbus loit.
Nüüd äratab mu jälle taeva lahkus
ja akna taga sinivalge koit.

Lai lumi laotab helepuhta vaiba
ju kõigele, mil eluring on täis.
Aed maha matab viimse lehelaiba —
uus valgus kumab pihlakate päis.

Ja sõnasiind, mis unistuseks kängus,
saab vastse vere räitsakate mängus.

Võib olla rumalus, kuid mitte luisk,
et mind ei köida Lõuna lodev küllus,
vaid Põhja talve erk ja puhas üllus,
järsk pakane ning ringiründav tuisk.

Lendtähena ma süttin kevadel,
mu veri juuli rammetuses laiskub,
novembri udus tuju lausa raiskub —
on iga sõna sapine ja hell.

Kuid talvel kirkastub mu armumeel
ja võtab rahu, mida aeg ei pure,

siis lume põhja magama jääb mure,
vaim löögivalmilt lendab igal teel.

Ja loomisrõõm, mis värssi juurdub talvel,
on sõnult kalk, ent sisult seisab valvel.

27

Mu arm on sündind talvel. Siis kui tundus
ju kauge kevadõhu virvendust,
urb hundipajul hõbedaseks pundus —
ta tuli siis ja koputas mu ust.

Ma järgisin. Keerduisu külmas uhas
mind puutus käsi põletavalt kuum.
Seks jahe on mu arm, kuid kindlalt puhas —
koor jäine, aga tuline ta tuum.

Nüüd alati, kui aasta lend teeb tiiru
ning akent sumestamas põhjatuul —
ma unustan siis kadund aja kiiru
ja näen Sind nagu tollel talvekuul:

õrn, habras külma õhetavast jumest,
kui oleksid Sa sündind valgest lumest.

28

Just nüüd mu arm on paindumatult kõrk
ning samm ei tuigu talve lahastuses,
kui kodumaa on hüljatud ja nõrk,
kui südamed on kahes ahastuses.

Kui palveohvri suitsu iga hütt
nüüd pakastunud õhku saadab üles,
ja koduhanged päikse kollast sütt
veel pisarsilmi veeretavad süles.

Nüüd lõdise, türann! Su siia töid
septembripäevad kullased ja tüüned.
Siin hangedesse hukkuda sa võid,
kui nääripäeva külm lööb näkku küüned.

Seks armastame talvepäikse haljust,
et mõistame ta puhastavat valjust.

29

Oõ raskub veelgi maal nii õnnetumal,
kui sompuks kokku aasta veresüü,
kui munk, kes heitnud vagatseja rüü,
massmõrvar pidutseb, vööd ehib jumal.

Kuid ilmahulgas, õnneküttiv sul, —
sel ööl end hoia pimeduse paos —
tuisk sulle, väetile, on tappev kaos,
ent meile ainult puhastusetuli.

Sa tead, mu arm, kuis meie ümber sala
röövkäsi kombitseb ka nääriöö —
kaks küünalt süüski süütan kuusevöö,
all nende pooleks teeme viimse pala.

Ja pilk, mis enne pimedana näis,
lööb kahe küünla kuuma sära täis.

30

Aeg virguda. Mu ohjeldatud silbil
ja aheldatud mõttel lõtvub jaks.
Kui algasin, siis ainuarm mu kilbil
vaid säras. Nüüd neid kõrvuti on kaks.

Uks on neist kuldapää, mu ärataja,
üksainus möödud tuhandete seast,

üksainus tuhmumata särataja,
kui välja heideti mind elureast.

Ta kaudu luuleks tõusid unund tõed —
me võitlev rahvas, meie lõpp ja algus.
Nüüd on mu ümber kahekordne valgus,
nüüd on mu juures lembe kaksikõed.

Üks muutub ühes minu saatusega,
kuid värsis teise armu aeg ei sega.

VIIS LINDU

1

Metsa vahel kumab koidu nägu,
hell ja tundlik puhas taevapind.

Kaldakäärus järsku kukub kägu —
meie ürgne ennustuste lind.

Kukub, kuulatab ja jälle hõikab,
kumiseb kui kellukese vask.

Oma hääld vaid jõelt vastu põikab,
nõutult käsi laotab leinakask.

Teeskleb ladvakroonis põlisorõõmu —
omal kurku surub nutu rõhk.

Kaugelt sekka hingab võõra sõõmu
kahurite mürast tuikuv õhk.

Hõika, hõika välja oma valu,
kutseid kannab suvetuulte puhk.

Hõika, sääl — kus toona rõkkas talu,
mustab ahervars ning tukub tuhk.

Hüüa kadund kevadele järgi —
sinule on vaba ränd ja lend.

Minu suule vaikimise märgi
vihas põletas mu oma vend.

Põrab pikne. Taevas valla —
nõrgub nõoke.
Üles musta pilve alla
tõused, lõoke.

Tiivad hargu soojas sajus —
virvendad kui täpp.
Kardan, et su haarab ajus
välgu tulikäpp.

Toona laitis luulesildil
sinu laulu laim.
Mulle nüüd kui piibliplidil
oled püha vaim.

Laulad täna raskes rõhus,
ähib äiksesõnn.
Kesalind, sind hoiab õhus
vabaduse õnn!

Juba vajub pilve taha
kõu ja tulelõõm.
Segamatult kõlab maha
puhas laulurõõm.

Nüüd on ülal vikerkaare
värviline vall.
Sellel virvendab mu aare —
väike kilkav pall.

Äike jälgib minu käike,
murtud tasakaal —
laula sina, laulik väike,
tummal kodumaal.

Seisatavad öised varjud, vaikib ranna roog —
see on saabund õitselinu kirglik lauluhoog.

Tahtsid tulla sala nagu arglik poja,
aga mina teadsin, millal jõuad koju.

Juba eile loodangul, kui lõpetasin töö,
pidulikuks kirkastus me ranna hele öö:

Aiad uimastusid, vastuvõtuks valmis
sirel õunapuuga õied kokku palmis,

lõhandikes vahutasid toomingate mäed,
laine kivi ümber vaikselt põimis käed.

Teadsin siis, kui päike kustus pilve harjul,
et sa juba oled kitseuibus varjul.

Ja kui järsku sündis öhe sinu armulaul,
nurmel vaikis ruiguv püü ja merel haukuv aul.

Nüüd mu kodus pühalik on homse ootus —
sinu keelel helab tõotatud lootus.

Nagu ammu, kui meist üle käisid rasked vood,
jälle talu akna alla eluhõikeid tood.

Laula, kuni kumab öö ja päeva vahe —
armu vastuhõige kostab üle lahe.

Varsti kumab koiduviir ja merre kaob kuu,
päiksetera tervitada on su armund suu.

Siin sa oled, siin sa hõikad —
nobe rukkirääk.
Astun sammu, kaod ning põikad,
selja taga vaikust lõikad —
rääk-rääk.

Juba lapsena kui müüdis
sinu kutsuv rääk
rukkimüüris õhtul hüüdis,
kõrv vaid lumma kõrrest püüdis —
rääk-rääk.

Lembeööl, kui muutus vaikselt
sosinaks me rääk,
ristik lõhnas mesimaikselt,
saatsid meid sa mitmepaikselt —
rääk-rääk.

Läksin uljalt, taskus tina,
kaenlas püss ja tääk.
Kaitsekraavi taga sina
laulsid läbi udulina —
rääk-rääk.

Nüüd on vaikus, nüüd on valu
meie ülejääk.
Lügume kui ümmisjalu,
kostab kargelt läbi talu —
rääk-rääk.

Sääl tema korruga tiirutab avali tiivul,
keerutab alla, tõuseb kuid järgneval viivul.

Uhke ja uljas ja hääletu ringlevas rahus,
pilved ta üle jooksevad rulluvas vahus.

Merel ta kodu ja kotkaks ta hüüdsid me isad,
mõttele, ende sellele ise sa lisad.

Iluta sulgede varjul käib kannatlik veri,
vaikivat rahu talle on õpetand meri.

Aga ta küüned ei kaota kord haaratud saaki,
ning tema nokast vaevalt on raudsemat haaki.

Kaljune kodu ta tiivule pärandand võimu —
lennutas turjal Põhja kord Kalevi-hõimu.

Täna, kui rannikul õõtsub ta roostepruun kuju —
vakatab rästal võoraste laulude tuju.

Ulguvee kalur, kes lainetest kaugele kisti,
pääsus on kindel — nähes ta tiibade risti.

Harva ta tuleb ja harva ta puurivad silmad
möödavad õhku. Siis aga muutuvad ilmad.

Uhke ja uljas ja hääletu ringlevas rahus,
pilved ta üle jooksevad rulluvas vahus.

EELKEVAD

1

Veel talveähmad kohutavad märtsi,
veel ringutavad pimendatud ööd.
Kuid mullas juur ja ülal vaim ei närtsi.

Täis ootust vaate vastu laotust lööd,
kust härmatisse kumab haljas eha.
Sa püüad mõista meistri üllast tööd.

Marss hõõgub lõunas, läänes vilgub Reha,
all vaateveerul Veenus suigub und.
Tuik pingeline läbib päa ja keha:

Veel pole valmind pööripäeva tund,
veel salakülm ning paukuv talihari
võib tuua maha hingematvat lund.

Veel ründab välju tuulekoorte kari,
veel ängistavas vaikimise paos
käib üle rõõmu mitme valu vari...

Õnn siiski elada eelkevad-aos.

2

Käid laguneva lume laukais teid
ja kuuled, kuidas siristades nired
umborgudesse viivad salaveed.

Sa värahtad. Ja kuigi jäised viired
veel meeli löövad — kadund jürikuu
su põues süütab jälle muistsed kired.

Näe, toona töotust pidas vaikiv suu
ja leegiks paisus rõhuv kodumaatus —
tuld võttis loss, sai tuhaks ristipuu.

See töotus kestab. See on meie saatus,
et varisenud põlve vihaving
saaks lepitust, kui tuleb viimne vaatus.

Päev ligineb, mil nirekeste ring
paisvetena viib merre musta sohi,
ja see, mis tuleb — sellest sinu hing

siis ühtki hetke kaotada ei tohi.

3

Kas kuuled tormi, pilvelendu näed —
on lähenemas viimne kevadraju!
Kas jalg on kindel, tugevad su käed?

Vaat juba metsas vihurite aju —
tuul kisub maha pehastunud raad,
kuusk kõigub ohkel, maani paindub paju.

Sa nagu tõuke südamesse saad,
on hüüatada jälle ürgne tarve —
näed tormist üles tõusvat kodumaad.

Näed, kuidas narmendava rongaparve
viib laanest lendu hirmund sõud,
kui puhuks muistne malev sõjasarve.

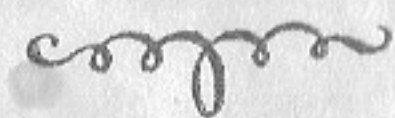
Nüüd tundi ärgu tumestagu õud,
me põlisõigus olla aus, kuid visa,
ja kuigi talveunest tuiguks jõud —

vaim uuest kevadest saab julget lisa.

*

VIIMSED
LUULETUSED

(1944—1945)

TULEN SIIS...

Hetke tahaksin veel sõnatumalt,
kohkund kodu, seista sinu ees.
Veelgi kõmab õhk ja tulekumad
punetavad sinu öös ja vees.

Liiga raskelt aeg meid näkku raband,
liiga karm on olnud õppetund.
Meeled tulist tuuma veel ei taba,
silmist alles peletame und.

Kolmat korda meist on üle astund
raskel sammul murdev sõjaõud.
Aga küüned kiskjale lõi vastu
kodupinnast võrsund elujõud.

Nüüd me teame: ilma surma jõuta
tõusev elu püsida ei saa.
Selleks tahan laulus kaasa tõusta
sinuga, mu uhke kodumaa.

Tulen siis, kui vaikimise valu
kaob suult ja kaob südamest.
Tulen jälle kaasa mehe jalul,
tulen, sõbrad, siis kui murdub kest.

22. 9. 1944

ESIMENE TERE

Veel pōras tank ja kuuliving
käis lahelt üle mere,
kui järsku kurku kippus hing —
sain esimese tere!...

See oli põgus käeand
ja tüse cesti hõige,
siis teiste järel kadus kand
ja automaadi löige.

See tuttav rüht ja hää ja kõik —
ei püsi ega puhkust,
vaid silmis koduõnne läik,
täis võitja uljast uhkust.

Veel rüüstas randa preisi tuul,
veel sulgi saartel asus —
Õnn kaasa, sõber! Sinu kuul
me häbistused tasub.

Mu enda üle võõrad väed
on toonud sügiskahu,
sa tulid ja su tolmund käed
tõid lepitust ning rahu.

Nüüd sinikaugust seletab
pilk jälle üle mere
ja mured tuulde peletab
su esimene tere.

25. 9. 1944

OKTOOBER

Oktoober — tormidekuu! Nii mäletab sind minu noorus,
otsekui küllastund pais vabastas umbunud veed.
Rahvad siis tõusid ja mandrid löid kõikuma voolus,
tõele ohvriks nad tõid valu ja nälga ja verd.
Vastaste viha ja loojate rõõmu oktoober on tundnud,
nõnda kui ajalookäik määras ta heitluste tee.
Tea siis, sõber või vaenlane: meiegi kodumaa pinnal
rahvast rahvas kord sai tormina voogavast jõust.

Oktoober — öökülmadekuu. Pikk aastate rida on läinud,
keskpäeva astub mu jalg, juustesse langemas hall.
Kajakad tiirlevad õhus ning meri on vihaselt vahus,
rõskele trellile nüüd vanglas ma vajutan näo.
Kaaslased ümavad laulda kodust ja õunapuu õitest,
kodust, kus jällegi käib joobnud teutoonide trall.
Tea siis, sõber või vaenlane: tõde ei mädane mullas,
kindluse müürides siin koltume kodumaa eest.

Oktoober — tormidekuu! Veel viimaste võitluste ajal
väljadel tulistab tank, kisendab lennuki vint,
varemeiks muudetud maad ja lagedaks mõrvatud rajad
seal, kus tammuda saand meeletu preislaste jõuk,
roimarid koopasse hiilivad verrega määratud käsil —
mannerde viha neid lööb, purustab relvade ründ.
Tea siis, sõber või vaenlane: iial mis saatus meid ootab —
oktoober on tormidekuu: tormidest selgineb ilm.

[7. nov. 1944]

NÄÄRIOOL

• Oö, mere koha, lennul pilvesaasta
tuul viskab üle tähtede ja kuu.
• Ürgliikumises sünnib vastne aasta —
saab ringi manu meie elupuu.

Kolm preisi röövikaastat ainult valu
me hinge vajutasid. Vihaks sai
siis iga tuhaks põletatud talu,
jõepõhja purustatud sild ja kai.

Kuid terashooga rühkis kodumaile
uus vendlusmalev, võidutapper vöö.
Au langenuile! Elu elavaile
saab osaks teie kaudu nääriool.

Ja hommikul, kui kirja paneb käsi
taas lühendatult «nelikümmend viis»,
me teame kindlalt: me ei tunne väsi;
saab tasu roimar, kes meilt rõõmud viis.

[31. dets. 1944]

TALINE TORM

Taevas on avanud süle
ja taline torm
lendab me üle.
Kuid vägevam veelgi on torm,
mis tuiskab roimade riiki.
See pole muinasjutt mugavat liiki,
see pole kurjuse iha
ega suisutav sõnadevoog —
see on piinatud rahvaste viha
rännakuhoog.
Müriseb teras ning tuli —
värise, sulii!
Värise külmast ja kuumast,
mida kannatand rajad!
Elada tahtsid me tuumast,
meie vaevast ning tööst,
nüüd nagu loom end püsti ajad,
et päästaks sind pimestund sööst.
Nüüd, kus su õues ju oigamas oht,
nutad ja palud oma perega.
Ent kus on su kojas too koht,
mis poleks määratud võõraste verega?
Gaasikamber ja suutopis,
mürgi sinine surm —
nõnda, peletis Spree sopis,
õitseb su külvatud nurm...

Müriseb teras ning tuli
tõe ning vaevade eest.
Taevas on avanud süle,
torm lumise vaiba laotab selle üle,
kes võideldes kaugusest tuli,
kes langes kodumaa eest.

23. 1. 1945

TERVITUS TEILE, VÕIDUKAD VÄED!

Tervitus teile, võidukad väed,
idas, lõunas ja läänes!

Tervitus teile, kel mered ja mäed
üle tormatud mitmes käändes.

Kord mina laulsin inimesest, ristist ja leivast —
minu mure oli siiras ning puhas.

Süis õitsev toom ja tühi teivas
võllaks muudeti talus ja luhas.

Pidagem vastu, hõiskasin kord,
ning uskuge ülestõusvat tõde!

Süis mõrvati vend, oksi tõmmati õde —
kalme kaanetas näarikuu torm...

Olin inimlik ning hell
oma lugude luikel,

kuni rahvaste kohal lõi matuste kell
Germaania tankide tuikel.

Jälle meie söödamaile harjus
värrastund paruni lõust.

Kõigest jõust
talle õnnistust karjus

üksik lammaste lammast kodumaa tõust.
Olime jälle vandaalide osta ja müüa,

võõraste hooste tallata
jää meie vili ja pahmas.

Meie söömaag oli nende süüa,
meie viin nende kurku kallata.

Ja mina vaikisin, nagu vaikis mu rahvas.
Rahvas nagu laps,

kes lendlevaid räitsakaid püüab,
tahaksin minagi käed

tõsta valgete helvete poole.

Kuid vihisev tuuleraps
varemeis hüüab:

tervitus teile, võidukad väed,
tervitus tõele ja rünnaku hoole!

Vaadakem varemeid Emajõe ääres,
tuhalademeid Narva paesel rünnakal,
elusate tuleriitu merekääres,

masshaudade armutuid ridu.
Meenutagem preislaste kuulidepidu

parisois või männiku künnakal,
meenutagem meie sihvakaid mehi

röövhuntide mundreisse püütult,
nähkem surnuks piinatud kehi

üles tõusvat ööst —

ja teie ei saa enam laulda süütult
lumehelbest ega tähtedevööst.

Tervitus teile, võidukad väed,
idas, lõunas ja läänes!

Tervitus teile, kel mered ja mäed
üle tormatud mitmes käändes.

Võidusaluutidest mürise, Moskva õhtune õhk,
mõirata, Briti lövi, raputa lakka,

kihuta, rünnaku rõhk,
unda üle Reini, ulja Ameerika miin —

enne me ei lakka,

kui põlvitab pime Berliin!

Juba praguneb-jaguneb,

pettusest laguneb

pruunide pullide lauda

terasest kest.

Tugevamat tuld, tulisemat rauda —

Pariis, Brüssel, Belgrad ja Bukarest!

Hei, sina Müncheni öllekeldrite suitsus
küpsend oraakel,

julm rasside praaker,

surmkondine roimade isa —

kas sinuni ikka ei kosta talvises tuisus

lämbujate kisa?!

Kas ikka veel verest ja viinast on purjus

raudristiga uhkeldav lurjus?

Hei, sina naeruväärne Augustus,

pahupidises roojuses —
sinust mõtegi mustus
inimsüdamete soojuses.

Oma hävitatud linnade nimel,
oma hukatud laste nimel,
oma mõrvatud naiste eest
rahvad tulevad läbi tulest ja veest
ja pole paika enam päästval imel.
Nad tulevad krampunud käsi,
tulevad inimlikus vihas,
nad ei väsi —

sest varem ei kustu valu nende veres ega lihas.

Kas sa ei tunne, kuidas mullapind
põletab juba su kändu?

Sul pole enam varjavaid randu —
koolnute käed kõikjalt leiavad sind.
Sinu ümber pole vereta kändu ega käbi —
sina, tuhandeaastane inimsöö häbi!

Ja meie tahame mõruda karika
nüüd põhjani juua.
Tahame üles lüüa uue müüri ja sarika,
tahame elada, laulda ning luua.

[Veebr. 1945]

MÄRKUSED

ESIMESI LUULETUSI

«Verisel ajal» ja «Punane mälestus» ilmusid 1921. aastal ajakirjas «Murrang». Hiljem ilmunud luuletuskogudesse ei ole autor neid paigutanud. Luuletused kajastavad valge terrori julmuse kodu- ja päevil ja järel.

KOGUST «RAHUTUS»

«Avang»

Bacchus — kreeka-rooma viinajumal.

Arlekiin (it. *arlechino*), *Kolombiin* (it. *colombina*) — karaktermaskidega kujud keskaegses itaalia improviseeritavas komöödias (*Commedia dell'arte*); *Pierrot* (pr.) — Pariisi itaalia teatri koomiline mask.

«... *Johannes mu nimi*» — kuni 1935. aastani oli Juhan Sütiste nimi Johannes Schütz.

«*Ajalehed kaenlas algas leiva järel maraton*» — proletaarsete perekondade laste viletsa teenistuse levinenumaks allikaks kodanlike maade linnades on ajalehtede müümine.

«*Argipäevane intermezzo*»

«... *ju täna kõhul kannab värvilinti*» — korporatsioonide, reaktsiooniliste üliõpilasorganisatsioonide liikmed kandsid üle rinna tõmmatud värvilinte.

«... *ju aastat kaks ma maha logelend*» — Sütiste õppis lühikest aega Tartu ülikooli filosoofia-teaduskonnas, kuid õpingud tulid majanduslikel põhjustel katkestada.

Poe, Edgar Allan — ameerika kirjanik (1809–1849). «*The Bells*» («*Kellad*») — Poe poeem.

«*Jäululüü*»

«*Täna on lähemal meile Robespierre, Vorovski, Matteotti*» — *Robespierre*, Maximilien (1758–1794) — prantsuse revolutsionäär, giljotineeriti nn. 9. thermidor'i riigipöörde ajal; *Matteotti*, Giacomo (1885–1924) — Itaalia progressiivne poliitikategelane, väljapaistev fašismi vastu võitleja. Mõrvati fašistide poolt; *Vorovski*, Vatslav (1871–1923) — vene revolutsionäär, kommunistliku partei väljapaistev tegelane, kirjanduskriitik, Nõukogude diplomaat; langes valgekaartlik-fašistliku atentaadi ohvrina Lausanne'is, kus ta rahvusvahelisel konverentsil oli Nõukogude delegatsiooni juht.

«Ule piiri»

Luuletuses märgitakse paljusid kohti Roomas ja momente Rooma riigi ajaloost.

«*Non est in toto sanctor orbe locus*» (lad.) — «Ei ole kogu maailmas pühamat paika.»

«*Via dolorosa*» (lad.) — kannatuste rada.

«*Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra...*» (lad.) — «On haavatud meie üleastumiste pärast, maha tallatud meie kurjuse pärast...»

«*Oxfordi pükstes signorid*» — omaaegse riidemoega härrad.

Michelangelo, Buonarroti (1475–1564) — itaalia skulptor, maali ja arhitekt.

Raffael (Raffaello Santi, 1483–1520) — itaalia maalikunstnik.

Turati, Filippo — itaalia poliitik.

«*American lady*» (ingl.) — ameerika daam.

«*Benito buldoginägu*» — mõeldakse Itaalia fašistlikku diktaatorit Benito Mussolinit.

«Leib, rist, inime»

«...kuni Sarajevos inimeseküti sõrm hakatas sütku» — mõeldakse I imperialistliku maailmasõja algust.

«Siis südaööl kolmanda vahetuse ajal» jj. — siin ja mitmel puhul hiljem oma kodanluseaegses loomingus kujutab Sütiste täiesti väärtalt eesti valgete osavõttu nõukogudevastasest interventsioonist (1918–1920) mingi «vabadussõjana». Olles küll sügavalt pettunud ja kibestunud kodanliku Eesti riigi reaktsioonilisest olemusest, ei mõistnud ta, et õiglusetu ühiskondliku korra põhjustas just nimelt tema poolt idealiseeritud kodanliku «vabariigi» loomine ja Eesti Lääne imperialistide kolooniaks kiskumine. Küll aga mõistis ta juba selle luuletuse kirjutamise aegu kodanliku korra kokkuvõtte semise vältimatust: «Ilm jälle vahetama peab vaatust».

KOGUST «PEIPSIST MERENI»

«Tartu-Peipsi»

«*Kaed, kuidas kärsik Laksi Tõnis...*» — Tõnis Laks, J. Weizenbergi samanimelise luuletuse kangelane, on maetud Peipsi-lähedasele Alatskivi kalmistule.

«Tartu-Tallinn»

«...paar odaheidet kaasa teed» — Sütiste oli noorpõlves silmapaistev kergejõustiklane, eriti odaviske alal, võites rahvusvahelistel üliõpilasmängudel Roomas kuldmedali.

«Ristlained»

Charleroi — linn, kivisöökaevanduste keskus Belgias.

«...põudsed päevad juulis löid ilma mitmest kaarest miilama» — I imperialistliku maailmasõja algus.

«...silm ajalehist neelas kõned Trotski» — ajajärgul, mida luuletus käsitleb, polnud rahvavaenlase Trotski reeturlikkus veel paljastatud.

KOGUST «MAHA RAHU!»

«Eene Pen-klubi istungit»

Pen-klubi — 1922. a. asutatud kodanlik rahvusvaheline kirjanduse organisatsioon. Nimi tuletatud ingliskeelsest sõnast pen (sulg) ja ülitlasi sõnade Poets, Essayists, Novelists (luuletajad, esseistid, romaanistid) esitähedest.

«*kuhu trükit on tänane lõuna*» — toiduresept kalendrilehel.

«*perekondlik Sitwell*» — inglise kirjanikud, õed-vennad Edith S. (1887), Osbert S. (1892) ja Sacheverell S. (1900).

«Vastu ööd»

«*feldmarssali jäme kael*» — Vene väepealiku Barclay de Tolly monument Tartus.

«Treipingil»

«*kul mööda olin hüband oma alast*» — vihje Sütiste noorusea kellasepa-elukutsel.

«Matus»

Luuletus on kirjutatud provokatsiooni ohvriks langenud kommunistliku töölistegelase Potini matuse puhul Tartus 1931. aastal. Potinil oli Tartu tänavail tulevahetus teda ründavate kaitsepolitsei agentidega, kus ta sai surmavalt haavata.

«Riigilipu all»

Luuletus tekitas ilmutamise järel suurt ärevust reaktsioonilistes ringkondades. Ajalehes «Vaba Maa» nr. 267, 13. nov. 1931. a. annab autor iroonilise vastuse luuletuse pärast kisajatele, eriti profašistlikule Eesti Rahvuslaste Klubile:

Uhe luuletise sünnilugu

Eesti Rahvuslaste Klubi saatis «Loomingu» toimetajale ja ajalehile avaliku protestkirja, milles ette heidetakse viimasel ajal «Loomingus» ilmunud tööde ebarahvuslust. Muuseas on ka minu luuletis «Riigilipu all» («Looming» nr. 6, 1931) asetatud osakonda, «mille aluseks virisemine ja eitav maailmasuhtumus, paaritatus skepsise, internatsionaalitseamise ja meie riigi ja rahvuse mõnitusega» (ERK-i sõnad!). Sellise kriitika ainulaadsuse tõttu lubatagu mul lähidalt selle luuletise saamiselugu seletada.

Esmaspäeval, 27. juulil 1931. aastal sõitsin suvepuhkuselt päevaks Tartu. Mängisin oma tuttava, Leo Tiitsoga, ühes üldtuntud kohaliku restorani keldris paar partiid biljardit. See oli kella 12 paigu päeval. Kui me keldrist väljusime, sõnelesid trepil restorani omanik ja väike, mustasilmaline maaler, Ilm oli kuum ja riigivanaema külaskäigu puhul linn lipuehtes. Ka kõrtsimajalt rippus meie sini-must-valge üle sõnelejate.

Jäin viivuks restorani omaniku ja maalri vahelist kõnet kuulama, sest viimane paistis olevat õige südi ja vähe nokastanud. Kuulsin järgnevald lauseid:

«No, kunas siis saab? Juba laupäeval lubasite, nüüd on esmaspäev, kurat!»

«Mis, joomiseks on raha vaja või, mis?» vastas kõrtsimees pil- kavalt.

«Joomiseks! Ma tahan süüa! Ma suren perega nälga.»

Restoraniomaniku vastusest ei saanud enam aru, sest olin juba mõni samm eemal, keerates ümber nurga Rüütli tänavale. Samal hetkel kihutasid Laia tänava suunas riigivanema ja saatjate autod. Kas oli see autode õhusurve või looduslikust tuulehiilist, kuid senitardunud lipud liigahtasid lähedal. Ja õhus vurises aeroplaane. Maaler aga seisis üksi seina najal ning pühkis higi.

Ja kõik ajaraamatud peaksid näitama, et sama päeva õhtul lõi pikne Tallinnas Oleviste torni.

Need olid teravad ristmuljed, mis meelde sööbisid.

Ja kes seda luuletist on lugenud, näeb, et olen värsiks läinud eelpoolnimetatud reaalsed faktid — ilma igasuguse seletuseta.

Nüüd jääb vaid oodata Eesti Rahvusraste Klubilt lähemat analüüsi, milline motiiv neist on «meie riiklikku eksistentsi õõnestav» kas restoraniomanik, maaler, külaliste autod, pikne või see, et juh- tusin isiklikult seisma seal Rüütli tänava nurgal? Või mida on ERK ette võtnud, et ära hoida selliste juhtumite kuhjumist ühele päevale?

Riias, 10. novembril 1931.

Johannes Schütz.

KOGUST «KAKS LEERI»

«Õhtulaul»

«Ühisabi näljasuppi...» — «Ühisabi» — kodanlik «heatege- vus»-organisatsioon.

«Haamer»

«Autodega käisid aastad...» Selles stroofis ja järgnevates käsit- letakse fašismi pealetungi kodanlikus Eestis, äärmuseni arenenud korruptsiooni.

«Mässas Venest toodud aru...» — mõeldakse Nõukogude Venest opteerunud varakate tegelaste saagiahnet trügimist tõusikriigi «piruka» ümber.

«...võllad võttis võimas pähk» — vihje ühele jultunudmale eesti kapitalistile, suurveskite omanikule Puhkile.

«...parunile verehinda...» — kodanliku maareformi ajal vöö- randatud mõisade eest maksis valitsus hiljem parunitele kõrget tasu.

«Tikud sahkerdati Rootsi» — kodanlik valitsus andis tuletiku- monopoli võileivaraha eest Rootsi suurkapitalistile-aferistile Kreu- gerile.

«...läbi mitme tasku veeres / Peipsist merre langev kosk» — vihje Narva kose-energia Lääne suurkapitalistidele mahakupeldamis- katsetele.

«Keerutati kõnekooti» — eesti kodanliku poliitikategelase Jaan Tõnissoni pilkenimeks oli Koodi-Jaan; erakonnameeste demagoogi- lisi kõnesid hüüti kooditamiseks.

«Kogumehed kõnepuldilt» — jutt on Põllumeeste Kogudest, äärmisest parempoolsest parteist, kelle embleemiks oli roheline lipp.

«Kindlustajad»

Luuletuses kirjeldatakse «häda-abitööliste» tööd Tartus Emajõe kallaste kindlustamisel.

«Kaks leeri» I

«te tõel ju rinnal valgelille märk» — tiisikuse vastu võitlemise välismärgiks kasutati valge lille kujutust; siin: surmamärk.

«Elujulgeile»

«Kord saabub tund, mil veretavas tules / silm idas vastset tõusu näeb» — pettunud klassisõja järel saavutatud Eesti illusoorsest «jasselsvusest», ennustab Sütiste siin nõukogude korra taastamist Eestis.

«Neile, kes mõistavad»

Luuletus on pühendatud koloniaalrahvaste vabadusvõitlusele, millele autor kaasa tunneb.

KOGUST «SÜDASUVI»

«Dalmaatsia rannal»

«Tekil kuulsate nimede kandam» — sõit kirjanikega Pen-klubi kongressile. Vt. reisikirjeldus «Sulemeestega Balkanil» (Teoste II köide).

KOGUST «PÄIKESE OOTEL»

Luuletuskogu pealkiri ja rida luuletusi («Tänaval», «Kohvikus», «Haned», «Enne vaikust», «Mõõn», «Tuju», «Sügistuules» jt.) on ilmselt mõjutatud sellest sügavast depressioonist, mille luuletajas nagu kogu progressiivses intelligentsis esile kutsus 1934. aastal alasti fašist-liku diktatuurini jõudnud Eesti kodanlik kord koos oma kurikuulsa «vaikiva olekuga».

«Tänaval»

J. Sütiste järelejäänud paberite hulgas leidub lõpetamata käsi- kiri, mis polemiseerib selle luuletuse kriitikaga:

«KILDE TARTUST»

Tartu on praegu kollane. Üleni kollane, kui vaatad Toome nõl- vakult linnale.

Täna hommikul, kui ma mööda Tähe tänava alleed linna poole tulin, kohtasin poisikest. Ta hammustas suure suuga kollast saia. See oli sama kollane kui vahtra lehedki pää kohal.

Isapärane pilt. Ent sellest ei sobi kirjutada, veel vähem värsis- tada. «Asjatundlikud» arvustajad ei luba. Viimasesse «Loomin- gusse» paigutasin ühe ligilähedase sisuga kevadmeeleolu pildi: kolm poisikest jagavad eneste vahel leivakäär. See oli kevadel. Nüüd aga ütleb Eestis varju leidnud mingi poolvene «poject», et see on «prosto sotsializms». Pole sireliõisi, pole vahuviinalikult joob- nustavat kevadõhku, pitse-satse, lilli, lippe, linnulaulu, puudub

«neprozratšnaja dalj, nezemnaja skuka ja širookaja dušaa»! Kahju ainult, et see vene «pojeet» ning eesti kirjanduse asjatundja peab oma talendi raiskama pisikeses Pärnu lehes. Tallinnas või Tartus ootaks meest suur tulevik. Sest just sellist sombusümbolismi vajab praegu kõige rohkem eesti kirjandus. On selge, et varsti pääle oktoobri kuldse kolletuse järgneb udune november. Ja see nõuab «individualnaja liinija't». — See on kavatsatud vastus «Pärnu Päevalehes» 1934. a. nr. 228 ilmunud valge-emigrandi B[loria] T[laggo] «kriitikale».

«Lauanaabrile»

«Sa nagu Pearu kaevurakkel» — vihje stseenile Tammsaare romaanis «Tõde ja õigus» I.

«Õhtul»

Dekadentlikke värsiseppi ironiseeriv luuletus. Vt. ka Sütiste ulatuslik essee «Meie uusromantika pärapoeesia» (Teoste II köide).

«Sügisballil»

Coty — koorekihi daamide hulgas eelistatud prantsuse lõhnaõli- ja puudrisort.

«Poeet kõverpeeglis»

«et pole «meid», on ainult «mina» / ning maailm Kastre-Peravald» — viide end «poeeside kuningaks» reklaaminud H. Visnapuule, kes oli pärit Kastre-Peravallast.

«Kevadine meeletolu»

«kas lausus Pindaros või Heine ...» — Pindaros (ca. 520—440 e. m. a.) — kreeka luuletaja; Heine (1797—1856) — saksa luuletaja.

KOGUST «SADAMAD JA SAARED»

Kogu 14 esimest luuletust on kirjutatud reisi muljetel, mille J. Sütiste 1935. aastal kaubalaeval tegi Lääne-Euroopasse ja Põhja-Aafrikasse. Vt. ka reisikirjeldus «Mere kaudu lõuna-läände» (Teoste II köide).

«Sõit kitsuses»

«Võlub Claudiust alles siin pulmakink» jj. — motiivid W. Shakespeare'i «Hamletist».

«nagu nirk, nagu tohutu kaamel» — vt. Hamleti ja Poloniuse dialoog «Hamleti» kolmanda akti II stseenis.

«Õhtune maailmalinn»

«võimsaist kõige võimsam saar» — luuletuse kirjutamise ajal dikteeris Suur-Britannia koloniaalriigina suuremale jaole kapitalistlikust maailmast oma imperialistlikku tahet ega olnud siis veel langenud «USA 49. osariigi» sõltuvasse seisundisse.

KOGUST «RINGKAIK»

«Puškinit lugedes»

Luuletus on kirjutatud A. S. Puškini 100. surma-aastapäevaks. Puškin oli Sütiste lemmikautor. Puškini mõju võib tihti märgata Sütiste luules, eriti tema poemides. — Luuletuses kajastuvad Puš-

kini «Vaskratsaniku», «Mustlaste», «Kapteni tütre» jt. teoste motiivid.

«Graniidist linn»

«neis trotsis kui valulik Kivi / ja kostusid Leino lood» — Aleksis Kivi (1834—1872) ja Eino Leino (1878—1926) — soome väljapaistvad kirjanikud.

«Must karu»

Sütiste kujutab siin satiiriliselts soome fašistide kooskäämise kohta Helsingis, restorani «Musta karhu» (must karu).

«...nimi seisab raskelt sini-must» — soome fašistliku organisatsooni värvid.

«Löönd küüned seina Karjala must karu» — restorani seinal ilutses fašistide poolt ülistatud «soome karujõu» sümbolina karu nagh.

«Suur-Soome elutungide» jj. — soome fašistid propageerisid nn. «Suur-Soomet», kutsudes üles avantüristlikuks sõjaks Nõukogude Liidu vastu ja himustades territooriumi anastamist kuni Uraalideni.

«Kes kuulnud möirgeid Rooma kohvikutes / ja hõiskeid Preisi [Berliini] Pärnade-alleel ...» — soome fašistide ideeline seos itaalia ja saksa fašistidega.

«Hüvastil!»

2. «On siledad sinu püsside laed» jj. — viide sellele, et soome laskesportlased ja maadlejad kuulusid tollal maailma paremikk.

«Vastus»

«Ja meil käib jutt ...» — viide kodanlikus Eestis reaktsionääride poolt levitatud laimujuttudele Nõukogude Liidu kohta.

«Närusus»

Luuletus on kirjutatud fašistide kallaletungi puhul vabariiklikule Hispaaniale.

«Müü hõhk, mis süttib ja plahvatab, / nüüd kiirelt Pürenee taha» — viide relvade ja laskemoona spekulatsioonile Hispaania kodusõja puhul.

«Hingekell»

«võihalt hirnub / Apennini mustjas mära, / norskab Preisi raud- ja tähh» — fašistliku Itaalia ja hitlerliku Saksamaa interventsioon vabariiklikku Hispaaniasse.

KOGUST «VALGUS JA VARJUD»

«Valgus ja varjud»

«ebardid elusalt samballe tõusevad — pruunid kui rooste» — hitlerlased-pruunsärklased.

«Üisel mäel»

Luuletus on inspireeritud Tartu Toomemäest.

ERI KOGUDES ILMUMATA LUULETUSI

«Jaht»

Ilmunud koguteoses «Dünamis» I 1928. a.

«EKS'is turjarasv kinnitet...» — EEKS — kodanliku Eesti kindlustusselts.

«...sisse astuda «Vernerisse»» — kohvik Tartus.

«mõnulevad «Pallase» kunstdaamid» — «Pallas» — kunstikool ja ühing Tartus.

«Balahhovitši polkovnik» — purustatud vene valgekaartliku väeosa ohvitser.

«Segerlini kelnerid» — «Segerlin» — omaaegne restoran Tartus.

«...vusiseb trio Nižni-Novgorod, Nižni-Novgorod» — tollal moes olnud «lööklaul».

«Hoia Rongale»

Ilmunud ajakirjas «Kirjanduslik Orbiit» nr. 2 1930. a. Hoia Ronk — reaktsioonilise literaadi K. A. Hindrey pseudonüüm.

Hoia Ronk avaldas «Postimehes» verejanulised värsid, kus püütakse õigustada Eesti kodanluse valget terrorit, verist arveteõendamist kommunistidega. Sütiste, kuigi siin liberaalse kodanliku intelligendi «lepitavalt» positsioonilt, protesteerib kodanluse verejanu vastu.

«mis mustem veelgi Kongo sopajõest» — viide Hindrey reisikirjeldusele «Kongosõit».

«Kevadel»

Ilmunud ajakirjas «Looming» 1930 II, lk. 1079.

«Tuulisel rannal»

Ilmunud ajakirjas «Looming» 1930, II, lk. 1080.

«Jalad»

Ilmunud ajakirjas «Looming» 1931, II, lk. 947.

«Kolm kahuripauku»

Ilmunud ajalehes «Kunst ja Kirjandus» nr. 36, 1933. a. Irooniiline pilt Eesti kodanliku «vabariigi» 15. aastapäeva tähistamisest Tartus.

«Talihommik»

Ilmunud ajakirjas «Looming» 1933, II, lk. 1145.

«Hull»

Ilmunud ajakirjas «Looming» 1935, I, lk. 391.

«ooperist siis julm refleks» — Sütiste algatas omal ajal diskussiooni ooperiprobleemi kohta, mille puhul talle ajakirjanduses ja seltskonnas süüdistustega kallale tungiti.

«Sonett»

Ilmunud ajakirjas «Varamu» 1939, I, lk. 1.

«Nõnda rääkisid ahvid»

Ilmunud ajakirjas «Varamu» 1939, II, lk. 794. Luuletus on kirjutatud vahetult pärast II imperialistliku maailmasõja puhkemist.

«Inimahvide kari», fašistid, lobisevad rahust ja heanaaberlikest suhetest, kuid samas annekteerivad ühe naaberriigi teise järel.

«Hall laev»

Ilmunud ajakirjas «Varamu» 1939, II, lk. 793. Autor mõtleb tõenäoliselt 1939. a. suvel Eesti valitsevat fašistlikku klikki külastama ja mõjustama tulnud hitlerliku Saksamaa soomusristlejat «Admiral Hipper».

«Meenub laev, mis kadus nagu vaim» — pärast II maailmasõja puhkemist Tallinna sadamas interneeritud ja hiljem salapäraselt põgenenud Poola allveelaev.

«On vahel nii...» ja «Leppimine»

Ilmunud ajakirjas «Varamu» 1939, II, lk. 795 ja 796.

«Käepigistus Johannes Barbarusele»

Ilmunud ajakirjas «Looming» 1940, I, lk. 71. Luuletus kirjutatud J. Vares-Barbaruse 50. sünnipäevaks.

NÕUKOGUDE PERIOODI LUULELOOMING

«Maakera pöördub itta»

Ilmunud ajakirjas «Viisnurk» 1940, lk. 128.

See esimene eesti nõukogude ulatuslikum luuleteos on kirjutatud vahetult pärast 21. juuni 1940. a. revolutsioonilisi sündmusi.

«Nooruse laul»

Ilmunud ajalehes «Sirp ja Vasar» nr. 5 1940. a.

«Ema laul»

Ilmunud ajalehes «Rahva Hääle» 22. okt. 1940. a.

«Nooruse laul» ja «Ema laul» on kirjutatud laulutekstina esimese eesti nõukogude kunstilis-dokumentaalfilmi «Eesti» jaoks. Muusika lõi neile helilooja V. Reiman.

«Uisutamise» ja «Kevade»

Kirjutatud 1940. a. teisel poolel esimese eesti nõukoguliku koolilugemiku jaoks ja ilmunud 1940. a. õpikus «Kirjandust koolile».

«Kalamehed»

Kirjutatud 1940. a. teisel poolel laste-pildiraamatu tekstina, ilmus esmatrükis 1941. a.

«Poeg»

Zelevnov, Pavel — kaasaegne nõukogude poeet ja luuletõlk, kes on muide omakorda tõlkinud vene keelde rea Sütiste luuletusi, sealhulgas värss-montaaži «Maakera pöördub itta».

«Taevast ja maa»

Vaba tõlge ukraina kaasaegsest rahvalaulust, mis on üles kirjutatud Donetsi oblasti Limanski rajoonis. Tõlge tehtud õpiku «Kirjanust koolile» jaoks, kus ta ilmus 1940. a.

«Gruusias»

Kirjutatud Gruusia NSV 20. aastapäevaks, esmatrükis ilmunud ajakirjas «Viisnurk» 1941. a. lk. 23.

«Mu lausik kodumaa siin Läänemere kaldal / su poegi kasvatas kord uljas õppe-eas» — Tartu ülikoolis õppis revolutsioonieelsel ajal teiste tsaari-Venemaa rahvaste üliõpilaste hulgas ka rohkesti gruusiinlast.

Rustaveli, Šota, — gruusia luule suurim esindaja; lõi XII sajandil suurema poeemi «Vägilane tiigrinahas», mis kuulub maailma kirjanduse silmapaistvamate teoste hulka.

«suur, julge inime — töörahva võimas juht» — J. V. Stalin.

«on Majakovski too» jj. — VI. Majakovski (1893—1930) sündis Gruusias, Bagdadi (praegu Majakovski) külas.

«Kahurväelased»

Kirjutatud Suure Isamaasõja esimestel nädalatel. Ilmunud üheaegselt ajalehtedes «Kommunist» ja «Noorte Hääl» 3. augustil 1941. a.

KOGUST «UMBSED PÄEVAD»

Peale novembris 1944. a. kirjutatud proloogi «Te tulite» sisaldab kogu hitlerliku okupatsiooni ajal loodud luuletusi, mis trükkis lugejateni siis muidugi jõuda ei saanud ja selles kogus esmakordselt ilmusid. «Umbsed päevad» anti ladumisele 1. veebruaril 1945. a., kuid jõudis ilmuda alles pärast autori ootamatut surma.

«Te tulite»

«Veel eile lõomas hilissuve öö...» — Tallinna hitlerlikest okupantidest vabastamise päevale eelnenud öö.

«kui tummalt algas trellidega pusk» — Sütiste viibis okupatsiooni ajal pikemat aega fašistlikus vanglas.

«Viis vangi»

1. «Too, kellel «Jumal meiega» on vööl» — hitlerlikud röövlid kandsid vöörihma, mille pandlal olid sõnad «Gott mit uns» — «Jumal meiega».

VIIMSED LUULETUSED

J. Sütiste viimased luuletused ilmusid esmatrükis järgmiselt: «Tulen siis...» — ajalehes «Sirp ja Vasar» 28. X 44; «Esimene tere» — ajalehes «Rahva Hääl» 27. X 44; «Oktoober» — ajalehes «Rahva Hääl» 7. XI 44; «Näariöö» — ajalehes «Rahva Hääl» 31. XII 44;

«Taline torm» — ajalehes «Rahva Hääl» 21. I 45; «Tervitus teile, võidukad väd» — posthuumselt ajakirjas «Looming» nr. 2, veebruaris 1945.

«Tulen siis...»

Nagu näitab Sütiste viimaste elukuude säilinud märkmik, alustas Sütiste selle luuletuse kirjutamist Tallinna vabastamise päeva õhtul (22. sept. 44) kell 22 ja viis luuletuse esialgse variandi samal kuupäeval lõpule.

«Esimene tere»

«veel sulgi saartel asus» — võitlused Eesti saarte vabastamiseks hitlerlikest röövvalutajaist kestsid 24. novembrini 1944. a.

«Oktoober»

«röskele trellile nüüd vanglas ma vajutan näo» — luuletaja meenutab vanglat, kuhu fašistid ta nõukogude patrioodina 1941. a. septembris sulgesid.

«roimarid koopasse hiilivad verrega määratud käsil» — röövvalutajate taandumine Nõukogude armee löökide all hitlerliku Saksamaa territooriumile.

«Taline torm»

«Kuid vägevam veelgi on torm, / mis tuiskab roimade riiki» — Nõukogude armee hoogsad pealetungilahingud hitlerlaste purustamiseks.

«Nüüd, kus su õues ju oigamas oht» — vabastuslahingute jõudmine hitlerliku Saksamaa piiridesse.

«Tervitus teile, võidukad väd!»

«Kord mina laulsin inimesest, ristist ja leivast» — vt. pikem luuletus «Leib, rist, inime» lk. 70.

«huni rahvaste kohal lõi matuste kell» — maailmatulekahju, sõja süütamine fašistide poolt.

«talle õnnistust karjus / üksik lammaste lammast kodumaa tõust» — viide hitlerlaste kannupoisile H. Mäele, üldisemas mõttes — kõigile neile, kes Nõukogude kodumaad ja rahvast reetes fašistlike röövvalutajaid õigustasid või neile kaasa aitasid.

«alusate taleritti mereäär» — fašistide surmalaagrid, siin mõeldakse Kloooga laagrit.

«Het, sina Müncheni õlleheldrite suitsus / küpsend oraakel»

jj. — Hitler.

Koostaja

SISUKORD

Koostajalt	58
Felix Kotta — Juhan Sütiste luule	7

Esimesi luuletusi

Verisel ajal	29	Punane mälestus	30
------------------------	----	---------------------------	----

Kogust «Rahutus» (1928)

Avang	33	Ule piiri	55
Argipäevane intermezzo	36	Kõik oli muutund	60
Esimesi rännakuid	39	Jään sinu juurde	61
Kiindumus	40	Õhk seisab majas	62
Ma tulin rannale	41	Kõik on mööda	63
Vaikuses	43	Hommik	64
Jõuluöö	45	Õhtu	66
Tung kevadesse	47	Õö	68
1. V 1927	50	Leib, rist, inime	70
Koit	51	Tagasipöörang	80
Mis on sinuga?	53	Järelkaja	82
Juunikuu öö	54		

Kogust «Peipsist mereni» (1930)

Õine fuuga	85	Auto nr. 100, tramm	106
Hommik sepikojas	89	nr. 14	106
Kevad tänaval	91	Suveöö poeem	110
Suvine sõiduplaan 1929	92	Oktoobri kilde	116
Tartu-Vapramäe-Elva	92	Ristlained	118
Otepää	93	Pätt	123
Tartu-Peipsi	94	Novembri rütme	132
Tartu-Tallinn	98	Kodu	137
Põhjarannikul	100	28. XII 1929	139
Rannaromantika	101	Kõik on tuuline ja ird	141
Vana voorimees	104		

Kogust «Maha rahul» (1932)

Vaevamägede mailt	145	Enne Pen-klubi istungit	148
Käsi põsakil	147	Talisel teel	151

Vastu ööd	153	Läbi töötavate tänavate	163
Hingetuisk	156	Matus	168
Väsimus	158	Idatuul	170
Treipingil	159	Tööjaotus I	173
Lihaturul	161	Riigilipu all	175
Viimne öö	162	Heitlus	177

Kogust «Kaks leeri» (1933)

Koputus	183	Visand	198
Ohtulaul	184	Haamer	199
Helgale, kes veel luulet		Raamatutega	215
naudib	186	Kindlustajad	217
Must vanker	187	Kell 10 õhtul	219
Rüblük	189	Kaks leeri I	221
Kangelased	192	Elujulgeile	223
Kerjus sillal	193	Neile, kes mõistavad	224
Lihtsalt	194	Märtsipäike	225
Nägu	196		

Kogust «Südasuvi» (1934)

Vana Tallinn	229	Vana türklane	246
Kiirrongis	237	Talus	247
Kroaatia motive 1	239	Keset päikest	248
Kroaatia motive 2	240	Tares	249
Dalmaatsia rannal	241	Südasuvi	250
Hüpe kõrgusesse	244	Uueks tõusuks	252

Kogust «Päikese ootel» (1935)

Aestades	255	Kevadine meeleolu	274
Tuulik	257	Päike	276
Tänaval	258	Talv	277
Kohvikus	259	Uisel	279
Enne vaikuat	260	Sõit	280
Tuju	261	Puhkepäeval	281
Lasanaabrile	263	Nurmkand	283
Ohtul	264	Jänes	284
Haned	265	Küünlakuu päike	286
Sõgistallil	266	Taastulek	287
Moos	267	Varakevad külas	288
Pöet kõverpeegli	268	Jõgi	289
Raamatud vaikisid	270	Päikese ootel	292
Lauseid sügisvaikusest	272		

Kogust «Sadamad ja saared» (1936)

Kauge kutsa	297	Sõit kitsuses	302
Merel	298	Madalmaade rannal	304
Udu	299	Ohtune maailmalinn	305
Idamerel	300	Sadama-meeleolu	308

Leierkast	309	Talvine selgus	323
Uimastav valgus	310	Vastu päikesele	324
Nõgimust öö	311	Aprilliõhtu	328
Puhkaval ookeanil	312	Virguv mets	330
Täitmata haud	314	Rannatuules	331
Kodutee	317	Seitsmevenna-päeval	333
Raju	319	Põrssad	334
Mõtted	321	Vanad rajad	335

Kogust «Ringkäik» (1937)

Võõrad mõtted	343	Härg	362
Kiri udus	345	Saunas	364
Puškinit lugedes	346	Kesköö	365
Külaskäik	351	Hüvasti	366
Esimene kala	353	Vastus	368
Ringkäik	355	Hilistrännakul	372
Graniidist linn	356	Närusus	373
Must karu	358	Õilishingedele	374
Lend metsadesse	360	Hingekell	375

Kogust «Valgus ja varjud» (1939)

Valgus ja varjud	381	Sinu riik tulgu	396
Talvised käigud	383	Esiküljed	398
Võõrad kaksikud	385	Teraslinnud	399
Reast väljas	387	Kirjutatud on	400
Külmuva ruudu ees	389	Laulik	402
Kurvale kaaslasele	390	Paastukuu tuuled	403
Ohtune aken	391	Näod	404
Töö algus	392	Õisel mäel	407
Oktoober rannal	393	Viie meelega	410
Viimane telegramm	395		

Eri kogudes ilmumata luuletusi

Jaht	415	Sonett	434
Hoia Rongale	422	Nõnda rääkisid ahvid	435
Kevadel	423	Hall laev	436
Tuulisel rannal	424	On vahel nii	438
Jalad	425	Leppimine	439
Kolm kahuripauku	427	Käepigistus Johannes	
Talihommik	429	Barbarusele	440
Hull	430		

Nõukogude perioodi luulelooming

Maakera pöördub itta	443	Pojale (P. Zeleznov)	457
Nooruselaul	450	Taevas ja maa (Kaas-	
Ema laul	451	aegne ukraina rahva-	
Uisutamas	452	laul)	459
Kevad	453	Gruusiale	462
Kalamehed	454	Kahurväelased	464

Kogust «Umbesed päevad» (1945)

Te tulite	467	Arm	477
Õksindus	470	Viis lindu	497
Viis vangi	472	Eelkevad	502

Viimsed luuletused

Tulen siis	507	Taline torm	511
Eimene tere	508	Tervitus teile, võidukad	
Oktoober	509	väedl	512
Näatriool	510		

Märkused

Esimesi luuletusi	517	Kogust «Valgus ja var-	
Kogust «Rahutus»	517	jud»	523
Kogust «Peipsist mereni»	518	Erikogudes ilmumata luu-	
Kogust «Maha rahul»	519	letusi	524
Kogust «Kaks leeri»	520	Nõukogude perioodi luu-	
Kogust «Südasuvi»	521	lelooming	525
Kogust «Päikese ootel»	521	Kogust «Umbesed päe-	
Kogust «Sadamad ja saa-		vad»	526
red»	522	Viimsed luuletused	526
Kogust «Ringkäik»	522		

Toimetaja R. Parve.

Kunstiline toimetaja
H. Vitsur.

Tehniline toimetaja
H. Veber.

Korrektorid E. Valdna ja
L. Golberg.

Ladumisele antud 22. XII
1954. Trükkimisele antud
17. I 1955. Trükiarv 9000.
Paber 54:84, 1/16. Trükipoog-
naid 33,25+1 lisalet. For-
maadile 60:92 kohaldatud
trükipoognaid 27,32. Arvutus-
poognaid 17,97. MB-00853.
Trükikoda «Kommunist», Tal-
linn, Pikk tänav 2.
Tellimise nr. 7009.

Hind rubl. 12.70.

На эстонском языке.
Юхан Сютисте.
Стихотворения.

7-4

TRÜKIVIGU

Lk.	Rida	On trükitud	Peab olema	Kelle viga
299	3. alt	pimeduse	pimedusse	Kirjastus
385	2. ülevalt	hiigelpeol	hiilgepeol	„